

**Zestigste verjaardag van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren:
de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?**

* * *

**Soixantième anniversaire de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises :
l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ?**

*Van deze jubileumuitgave zijn
400 genummerde exemplaren gemaakt.*

*Exemplaar één
tot en met honderdvijfenzestig
zijn met de hand genaamtekend.*

Dit is boek nummer

*Cet ouvrage commémoratif a été
imprimé en 400 exemplaires numérotés.*

*Les exemplaires un
à cent soixante-cinq ont été
personnalisés à la main.*

Le livre porte le numéro

.....

**Zestigste verjaardag van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren:
de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?**

* * *

**Soixantième anniversaire de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises :
l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ?**

IBR - IRE

Maklu
Antwerpen | Apeldoorn

IBR-IRE (ed.)

Zestigste verjaardag van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren:
de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Soixantième anniversaire de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises :
l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ?

Antwerpen-Apeldoorn

Maklu

2013

197 pag. – 24 x 16 cm

ISBN 9789046605820

2013/1997/13

NUR786

© 2013 Maklu-Uitgevers nv & IBR-IRE

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag geheel of gedeeltelijk openbaar gemaakt worden, gereproduceerd worden, vertaald of aangepast, onder welke vorm ook of opgeslagen worden in geautomatiseerd gegevensbestand behoudens uitdrukkelijke en voorafgaande toestemming van de uitgever.

Tous droits réservés. Aucun extrait de cette édition ne peut, même partiellement, être communiqué au public, reproduit ni traduit ou adapté sous quelque forme que ce soit, ou être saisi dans une banque de données sans l'autorisation écrite et préalable de l'éditeur.

Maklu-Uitgevers

Somersstraat 13/15, B-2018 Antwerpen, www.maklu.be, info@maklu.be

Koninginnelaan 96, NL-7315 EB Apeldoorn, www.maklu.nl, info@maklu.nl

Prof. Dr. Michel DE WOLF

*Voorzitter van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren
Président de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises
Professeur à l'Université Catholique de Louvain
et à l'Université de Liège*

Français: p. 8

English: p. 11

Woord vooraf

Zestig jaar bedrijfsrevisoraat: de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Het Instituut van de Bedrijfsrevisoren viert dit jaar zijn zestigjarig bestaan sinds de oprichting bij wet van 22 juli 1953.

In dit kader wilden wij geen herdenkingsboek of *liber amicorum* publiceren maar veeleer de belanghebbenden of hun vertegenwoordigers interpelleren met een rechtstreekse vraag: “Zestig jaar: pensioenleeftijd of hernieuwde jeugd?”.

Al hun antwoorden zijn terug te vinden in dit boek, zonder enige censuur of verlies.

En gelukkig wenst niemand van de ondervraagden ons beroep of Instituut een aangenaam pensioen toe, zelfs geen “wilverdiend pensioen”. Algemeen wordt immers aangenomen dat het bedrijfsrevisoraat beantwoordt aan een behoefte die meer actueel is dan ooit.

* *

De bedrijfsrevisor wordt vandaag beschouwd als een medewerker die bijdraagt tot een beter overheidsbeheer (R. DEMOTTE) en zelfs als de referent (S. LARUELLE), een inductor van toegevoegde waarde (B. CEREXHE), een hoofdrolspeler bij de geloofwaardigheid van het economisch systeem (J.-M. DELPORTE en E. PIETERS). Maar hij zou ongetwijfeld nog meer een vernieuwingsbegeleider (K. PEETERS), een preventiemedewerker (J. CROMBEZ) en een factor voor financiële stabiliteit (L. COENE) kunnen zijn.

Kunnen we momenteel in tal van kleine en middelgrote ondernemingen geen uitbouw, op vrijwillige basis, van de externe financiële audit waarnemen (J.-M. CONTER en X. SCHRAEPEN)? Staat men niet op het punt om de bedrijfsrevisoren te belasten met bijvoorbeeld opdrachten tot medewerking aan het toezicht op de naleving van de gedragsregels van de financiële instellingen ten aanzien van de investeerders (G. DEMAL en T. LHOEST)? Werkt de bedrijfsrevisor niet vaker samen met de rechter (T. LYSSENS)?

Anderzijds werden nog niet alle verwachtingen ingelost. Meer bepaald in de overheidssector (I. DESOMER). Ondernemingen verwachten meer en meer van de bedrijfsrevisor dat hij onafhankelijk en deskundig advies verstrekt over de overeenstemming van de vastgelegde preventieve werkzaamheden met de regels, alsook over hun toereikendheid (F. DIERCKX). Over de risico's en hun inschatting (R. MERCKEN). Over de toekomstige ontwikkelingen van de onderneming (C. VAN DER ELST). En, specifiek voor de kleine en middelgrote ondernemingen, over de op middellange termijn te overwegen strategieën (K. VAN EETVELT). Van de bedrijfsrevisor wordt minstens verwacht dat hij waarschuwt voor beginnende moeilijkheden (P. GODFROID). Daarnaast dient hij ook voldoende aandacht te besteden aan fraude-indicatoren (L. DE DECKER en A. BUYSSE). Alsook de risico's van elke onderneming in te schatten in het kader van een multinationale groep (M. LEEMANS).

Op micro-economisch vlak zou de bedrijfsrevisor zekerheid kunnen verstrekken over de gezondheid van de onderneming in al haar aspecten (J. VANDE LANOTTE). En, ten slotte, kan hij zijn medewerking verlenen aan systeemanalyses teneinde de mondiale financiële stabiliteit van onze planeet in de hand te werken (E. WYMEERSCH).

Al deze mogelijke of verwachte ontwikkelingen van het bedrijfsrevisoraat houden meer dan ooit in dat de bedrijfsrevisor volkomen onafhankelijk en onvoorwaardelijk bekwaam is (F. VANISTENDAEL). Onafhankelijk en didactisch (R. DE LEEUW). Onafhankelijk maar het vertrouwen van de onderneming genietend (P. LAMBRECHT).

De bedrijfsrevisor moet zich gelijktijdig richten op de belangen van de onderneming en op het algemeen belang (E. THIRY). Bijvoorbeeld door het streven naar een correcte toepassing van de fiscale wetgeving (P. MINNE). Desgevallend zal hij opdrachten moeten weigeren (L. SWOLFS). In het algemeen moet de bedrijfsrevisor oordeelsvorming durven toepassen, zelfs over prognoses (J.-F. CATS). Idealiter dient hij een buffer te vormen tegen de conformistische en extreem technische eenheidsgedachte (R. PEIRCE). Dankzij zijn professioneel scepticisme en kritische geest, zonder overdreven formalisme (P.A. DE SMEDT). Stiptheid maar geen overdreven voorzichtigheid (C. DARVILLE)!

Maar de bedrijfsrevisor kan nooit het wondermiddel zijn voor het oplossen van alle problemen van onze sociale markteconomie. Boekhouden is geen exacte wetenschap: informatie is altijd onvolledig (B. COLMANT). De verantwoordelijkheid die de bedrijfsrevisor draagt is complex (H. BRAECKMANS). Frauderisico's in de onderneming vormen een blijvend zwaard van Damocles (J. MAES).

Vertrouwenscrisissen zijn gemeengoed geworden (K. GEENS). Men moet overigens lering kunnen trekken uit deze crisissen en voldoende aandacht hebben voor de verwijten die naar aanleiding hiervan aan het adres van de auditoren worden geuit (G. DE CROOCK). In dit verband vormt de mededingingsdruk op de erelonen van beroepsbeoefenaren een zorgwekkender risico dan ooit (J. DE LEENHEER). Een gedigitaliseerde omgeving, waaronder het elektronisch factureren, vereist ook nieuwe maatregelen of controlemethoden (S. VANACKERE). De verwachte ontwikkeling van het Europees recht zal ook van de bedrijfsrevisor een groter aanpassingsvermogen vragen (J.-P. SERVAIS). Het standaardverslag van de commissaris zal evolueren (K. VAN HULLE).

Teneinde zijn opdrachten zo goed mogelijk te kunnen uitoefenen, dient de bedrijfsrevisor te worden onderworpen aan een evenwichtig stelsel van publiek toezicht (P. VAN GEYT). En dient hij samen te werken met de andere dienstverleners, in het bijzonder de accountants en belastingconsulenten (A. BERT). Maar ook met de interne auditoren (J.-M. CASSIERS). Met zijn Europese confraters (M. MANUZZI). De toezichthoudende overheden (F. VERHAEGEN).

Globaal gezien moet het auditberoep trachten in te spelen op de bekommernissen in verband met de concentratie op de auditmarkt (I. DE POORTER). Alsook streven naar een beter evenwicht tussen de vrouwelijke en mannelijke bedrijfsrevisoren (D. BREESCH).

Wat het (koninklijk) Instituut van de Bedrijfsrevisoren betreft, heeft hij na zestig jaar niet het recht verworven om niet meer te werken, wel integendeel (R. DE BAERDEMAEKER)! De europeanisering van zijn werkomgeving is nog niet voorbij (L. ROUSSEAU). Dient er derhalve geen korps van Europese auditoren te worden ingevoerd (A. PENNA)? De europeanisering van het auditberoep lijkt in ieder geval meer toegevoegde waarde te bieden dan een taalkundige opsplitsing (P. BERGER).

Tot hiertoe was het Belgisch bedrijfsrevisoraat vaak een voorloper voor een groot aantal andere gelijkaardige beroepen (A. KILESSÉ en O. BOUTELLIS-TAFT). Het Belgisch bedrijfsrevisoraat moet de implementatie van de internationale standaarden voortzetten (M. PICKEUR). De internationalisering van het auditberoep moet een blijvende bekommernis zijn (J. BRANSON). Het komt erop neer om een zeer hoog niveau van internationale erkenning te handhaven (K. VAN OOSTVELDT). En in België kan het auditberoep ook wetgevingsvoorstellen ten dienste van het algemeen belang blijven indienen (B. VANDERSTICHELEN).

Structureel gezien is het de taak van het Instituut om een zo goed mogelijk evenwicht te vinden tussen autonomie en publiek toezicht (C. SECURS). Hetgeen nog meer zou kunnen leiden tot het uitbesteden van de kwaliteitscontrole en van het toezicht op de uitoefening van het beroep (P. VAN BAEVEGHEM). Men kan in ieder geval het vertrouwen winnen door goed toezicht (E. BOYDENS), dat ook ernstig wordt uitgeoefend door een Instituut wat zijn eigen verantwoordelijkheid betreft (P. DE WOLF).

Bovendien verwacht men van het IBR dat het meer investeert in onderzoek (S. VERBRUGGEN) en zelfs in onderzoek *en* vorming (H. OLIVIER). En dat het streeft naar een constructieve dialoog met de sociale partners (R. TOLLET).

* *

Zoals u kunt merken, hebben onze partners een uitgebreid programma opgesteld.

In vroegere tijden zou dit meerdere generaties in beslag hebben genomen.

Laten we hopen dat de bedrijfsrevisoren en hun vertegenwoordigers prompt zullen kunnen voldoen aan de nieuwe en hoge verwachtingen te hunner aanzien, zonder dat dit tien jaar vergt.

Avant-propos

Soixante ans de révisorat d'entreprises: l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse?

L'Institut des Réviseurs d'Entreprises fête cette année le soixantième anniversaire de sa création par la loi du 22 juillet 1953.

A cette occasion, nous n'avons pas souhaité publier un ouvrage souvenir ou un *liber amicorum*, mais interpeller les parties prenantes ou leurs représentants, avec une question directe: "Soixante ans : l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse?".

Vous découvrirez leurs réponses dans cet ouvrage. Nous n'en avons censuré, ni même égaré, aucune.

Et, ô bonheur, aucun de nos correspondants ne souhaite une agréable retraite à notre profession ou à notre institut, pas même une retraite « bien méritée ». Car de l'avis général, le révisorat d'entreprises répond à un besoin plus actuel que jamais.

* *

Dès à présent, on reconnaît dans le réviseur d'entreprises un agent qui contribue à une meilleure gestion publique (R. DEMOTTE), voire le référent (S. LARUELLE), un inducteur de valeur ajoutée (B. CEREXHE), un acteur-clé de crédibilité du système économique (J.-M. DELPORTE et E. PIETERS). Mais il pourrait sans doute être davantage encore l'accompagnateur de l'innovation (K. PEETERS), agent de prévention (J. CROMBEZ) et facteur de stabilité financière (L. COENE).

Pour l'heure, ne constate-t-on pas le développement de l'audit financier externe, sur base volontaire, dans nombre de petites et moyennes entreprises (J.-M. CONTER et X. SCHRAEPEN)? Ne s'apprête-t-on pas à charger les réviseurs de missions, par exemple, de collaboration à la surveillance du respect des règles de conduite des institutions financières à l'égard des investisseurs (G. DEMAL et T. LHOEST)? Le réviseur d'entreprises ne travaille-t-il pas de plus en plus souvent avec le juge (T. LYSSENS)?

Il reste d'un autre côté tant de besoins à satisfaire. Notamment dans le secteur public (I. DESOMER). Dans les entreprises, on attend du réviseur qu'il donne davantage son avis, indépendant et expert, sur la conformité, aux règles, des procédures préventives mises en place, et même sur l'adéquation de ces procédures (F. DIERCKX). Sur les risques et leur estimation (R. MERCKEN). Sur les développements futurs de l'entreprise (C. VAN DER ELST). Voire, pour les petites et moyennes entreprises notamment, sur les stratégies envisageables à moyen terme (K. VAN EETVELT). Au minimum, on attend qu'il sonne l'alerte face aux difficultés qui s'amorcent (P. GODFROID). Mais il convient aussi qu'il soit très attentif aux indices de fraude (L. DE DECKER et A. BUYSSE). Et qu'il apprécie les risques de l'entreprise individuelle dans le contexte d'un groupe multinational (M. LEEMANS).

Sur le plan micro-économique, le réviseur pourrait donner de l'assurance sur la santé de l'entreprise dans tous ses aspects (J. VANDE LANOTTE). Et *in fine*, il peut contribuer à des analyses systémiques de nature à contribuer à la stabilité financière globale de notre planète (E. WYMEERSCH).

Tous ces développements possibles ou attendus du révisorat d'entreprises supposent plus que jamais que le professionnel soit pleinement indépendant, et rigoureusement compétent (F. VANISTENDAEL). Indépendant et pédagogue (R. DE LEEUW). Indépendant mais investi de la confiance de l'entreprise (P. LAMBRECHT).

Le réviseur doit se préoccuper simultanément des intérêts de l'entreprise et de l'intérêt général (E. THIRY). Par exemple, en promouvant la rigueur dans le domaine fiscal (P. MINNE). Le cas échéant, il refusera des missions (L. SWOLFS). Le réviseur doit, en général, oser porter des jugements, même à connotation prospective (J.-F. CATS). Et qualité suprême, il doit être un rempart contre la pensée unique, conformiste et ultra-technicienne (R. PEIRCE). Grâce au scepticisme professionnel et à l'esprit critique, sans formalisme excessif (P.A. DE SMEDT). La rigueur mais pas l'excès de prudence (C. DARVILLE)!

Ceci dit, le réviseur d'entreprises ne sera jamais la potion miracle pour résoudre tous les problèmes de notre économie sociale de marché. A la base, la comptabilité n'est pas une science exacte : l'information est toujours imparfaite (B. COLMANT). Les responsabilités du réviseur d'entreprises sont complexes (H. BRAECKMANS). Les risques de fraude dans l'entreprise constituent une épée de Damoclès permanente (J. MAES).

Des crises de confiance, il y en a eu, et il y en aura encore (K. GEENS). Il faut du reste savoir tirer les leçons de ces crises, et entendre les reproches qui sont adressés à leur suite aux auditeurs (G. DE CROCK). Dans ce contexte, la pression que la concurrence exerce sur les honoraires des professionnels constitue un risque plus prenant que jadis (J. DE LEENHEER). L'environnement digitalisé, y compris la facture électronique, appellent aussi de nouvelles réponses ou méthodes d'audit (S. VANACKERE). L'évolution prévisible du droit européen requerra également du réviseur d'entreprises une capacité d'adaptation plus grande (J.-P. SERVAIS). Le rapport standard du commissaire évoluera (K. VAN HULLE).

Pour accomplir au mieux du possible ses missions, le réviseur d'entreprises gagne à être placé sous un système de supervision publique équilibré (P. VAN GEYT). A collaborer avec les autres intervenants, et en particulier les experts-comptables et les conseils fiscaux (A. BERT). Mais aussi les auditeurs internes (J.-M. CASSIERS). Avec ses homologues européens (M. MANUZZI). Les autorités prudentielles (F. VERHAEGEN).

Globalement, la profession de réviseur d'entreprises doit parvenir à gérer les questionnements relatifs à la concentration du « marché » de l'audit (I. DE POORTER). Ainsi

qu'atteindre un meilleur équilibre des genres, entre les réviseurs et les réviseuses (D. BREESCH).

Quant à l'Institut (royal) des Réviseurs d'Entreprises, il n'a pas acquis à soixante ans le droit de ne plus travailler, que du contraire (R. DE BAERDEMAEKER)! L'euro-péanisation de son environnement de travail n'est pas achevée (L. ROUSSEAU). Ne faudrait-il dès lors pas aller jusqu'à mettre en place un corps d'auditeurs européens (A. PENNA) ? Une transformation européenne paraît en tout cas plus porteuse de valeur ajoutée qu'une scission linguistique (P. BERGER).

La profession belge a été jusqu'ici souvent un précurseur pour beaucoup de ses consœurs européennes (A. KILESE et O. BOUTELLIS-TAFT). Elle doit continuer à mettre en œuvre les normes internationales (M. PICKEUR). Le souci de ce niveau international doit vraiment être constant (J. BRANSON). Il s'agit de continuer à se situer à un très haut niveau de reconnaissance internationale (K. VAN OOSTVELDT). Et en Belgique déjà, la profession peut aussi continuer à faire des propositions législatives au service de l'intérêt général (B. VANDERSTICHELEN).

Structurellement, il appartient à l'Institut de concilier au mieux autonomie et supervision publique (C. SECURS). Ce qui pourrait amener davantage d'externalisation du contrôle de qualité et de la surveillance de l'exercice de la profession (P. VAN BAEVEGHEM). La confiance se gagne en tout cas par une bonne surveillance (E. BOYDENS), exercée aussi par un Institut rigoureux pour ce qui est de ses responsabilités propres (P. DE WOLF).

Par ailleurs, on attend de l'IRE qu'il investisse davantage dans la recherche (S. VERBRUGGEN), et même dans la recherche *et* la formation (H. OLIVIER). Et qu'il poursuive un dialogue constructif avec les partenaires sociaux (R. TOLLET).

* *

Voilà, le programme dessiné par nos interlocuteurs est vaste.

Sous les temps anciens, il aurait occupé plusieurs générations.

Gageons que les réviseurs d'entreprises et leurs élus sauront répondre avec diligence aux nouvelles, et hautes attentes à leur égard, sans qu'il ne leur faille même dix ans.

Preface

Sixty years of registered auditors: time for retirement or rejuvenation?

This year, the Institute of Registered Auditors celebrates the sixtieth anniversary of its establishment by the law of 22 July 1953.

On this occasion, we did not want to issue a commemorative book or a *liber amicorum*, but instead address a direct question to the stakeholders or their representatives: “Sixtieth anniversary: time for retirement or rejuvenation?”

You will discover their answers in this publication. We did not censure, nor remove, one single answer.

Fortunately, none of the respondents wishes an enjoyable retirement to our profession or to our Institute, not even a “well-deserved” retirement. Generally speaking, the opinion is that auditing meets a need that is more relevant than ever.

* *

It is now recognized that the registered auditor is a practitioner who contributes to improve public management (R. DEMOTTE), and is even a referent (S. LARUELLE), a provider of added value (B. CEREXHE), a key player enhancing the credibility of the economic system (J.-M. DELPORTE and E. PIETERS). Yet, he could even more act as an innovation guide (K. PEETERS), a prevention officer (J. CROMBEZ) and a factor of financial stability (L. COENE).

Aren't we nowadays witnessing the development of external financial auditing, on a voluntary basis, in numerous small and medium-sized companies (J.-M. CONTER and X. SCHRAEPEN)? Aren't we about to entrust the auditors with assignments, for example, to cooperate in monitoring compliance with the rules of conduct of financial institutions in respect of the investors (G. DEMAL and T. LHOEST)? Doesn't the registered auditor work more intensively with the judge (T. LYSSENS)?

Alternatively, there are still so many needs to be met. Notably in the public sector (I. DESOMER). Companies increasingly expect the auditor to express his – independent and expert – opinion about the compliance of the preventive procedures in place with the rules, but also about the adequacy of such procedures (F. DIERCKX). About the risks and their assessment (R. MERCKEN). On the future development of the company (C. VAN DER ELST). Even, for small and medium-sized companies in particular, about the strategies that could be considered in the medium term (K. VAN EETVELT). He is at least supposed to sound the alarm when difficulties arise (P. GODFROID). But he should also pay very close attention to indications of fraud (L. DE DECKER and A. BUYSSE). And assess the risks of each company within the context of a multinational group (M. LEEMANS).

At the microeconomic level, the auditor could provide assurance on the company's health in all its aspects (J. VANDE LANOTTE). He can finally take part in systemic analyses intended to contribute to the overall financial stability of the world (E. WYMEERSCH).

All these possible or expected developments of the auditing profession suggest more than ever that the practitioner is fully independent and rigorously competent (F. Vanistendael). Independent and pedagogical (R. DE LEEUW). Independent but maintaining the trust of the company (P. LAMBRECHT).

The auditor must be concerned with both the interests of the company and the general interest (E. THIRY). For example, by promoting correctness in the field of taxation (P. MINNE). When appropriate, he will refuse assignments (L. SWOLFS). The auditor must generally dare to make judgments, even with prospective ones (J.-F. CATS). And, ideally, he must act as a buffer against one-way thinking, conformist thoughts and too highly technical approaches (R. PEIRCE). Through professional scepticism and critical thinking, without excessive formalism (P.A. DE SMEDT). Strictness, but without erring on the side of excessive caution (C. DARVILLE)!

Having said this, the registered auditor will never hold the magic wand to solve all problems of our social market economy. Fundamentally, accountancy is not an exact science: information is always imperfect (B. COLMANT). The registered auditor's responsibilities are complex (H. BRAECKMANS). Fraud-related risks hang as a permanent sword of Damocles over the company (J. MAES).

There have been and still will be crises of confidence (K. GEENS). But, we must be able to learn a lesson from these crises, and to pay attention to the subsequent criticisms levelled at the auditors (G. DE CROOCK). In this context, the competitive pressure on the practitioners' fees represents a more acute risk than before (J. DE LEENHEER). The digitised environment, including the electronic invoice, also calls for new answers or audit methods (S. VANACKERE). Additionally, the foreseeable development of European law will demand a greater capacity to adapt on the part of the registered auditor (J.-P. SERVAIS). The standard auditor's report will evolve (K. VAN HULLE).

In order to perform his assignments as effectively as possible, it is in the best interest of the registered auditor to be subject to a balanced system of public oversight (P. VAN GEYT). To cooperate with other practitioners, and especially accountants and tax consultants (A. BERT). But also with the internal auditors (J.-M. CASSIERS). With his European counterparts (M. MANUZZI). With the supervisory authorities (F. VERHAEGEN).

As a whole, the audit profession will have to deal with the concerns about audit market concentration (I. DE POORTER). As well as to achieve a better balance, between male and female auditors (D. BRESCH).

As for the (Royal) Institute of Registered Auditors, it has not earned the right to stop working after sixty years of existence, quite the contrary (R. DE BAERDEMAEKER)! The Europeanisation of its environment is still ongoing (L. ROUSSEAU). Therefore, would it not be appropriate to go so far as to set up a body of European auditors (A. PENNA)? European convergence seems in any case to provide more added value than linguistic division (P. BERGER).

So far, the Belgian profession has often played a pioneering role at European level (A. KILESE and O. BOUTELLIS-TAFT). It must continue to implement the international standards (M. PICKEUR). Europeanisation must remain a constant concern (J. BRANSON). It is a matter of maintaining a high level of international recognition (K. VAN OOSTVELDT). And in Belgium, the profession can also keep on drafting legislative proposals, serving the general interest (B. VANDERSTICHELEN).

Structurally speaking, it is up to the Institute to achieve optimum balance between autonomy and public oversight (C. SECURS). Which could lead to more outsourcing of quality control and supervision over the profession's performance (P. VAN BAEVEGHEM). In any case, trust has to be earned through sound supervision (E. BOYDENS), exercised rigorously by the Institute, as regards its own responsibilities (P. DE WOLF).

In addition, the IBR-IRE is expected to invest more in research (S. VERBRUGGEN), and even in research *and* education (H. OLIVIER). And to pursue a constructive dialogue with the social partners (R. TOLLET).

* *

As you can see, the programme prepared by our partners/shareholders is extensive.

In previous times, this would have taken several generations of work.

Let us hope that the registered auditors and their representatives will be able to respond promptly to the new and high expectations with regard to them, in even less than ten years.

Pierre P. BERGER

*Voorzitter van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren
van 2007 tot 2010*

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Wij mogen de 60ste verjaardag vieren van het Koninklijk Instituut van de Bedrijfsrevisoren. De orale overlevering heeft ons geleerd dat de effectieve werking slechts van de grond kwam tegen het einde van de jaren vijftig, zodat wij hieruit kunnen concluderen dat bedrijfsrevisoren slechts na zorgvuldig onderzoek en veel overleg tot daden overgaan.

Het is ook niet vanzelfsprekend dat deze verjaardag gevierd wordt, want de laatste jaren rees herhaaldelijk de vraag of een splitsing van deze weliswaar zeer eerbiedwaardige maar federale instelling niet aangewezen was. Tot op heden werd niets gewijzigd, en dat is verontrustend.

Wij leven immers in een wereld waar gelukkig niets eeuwig is, zodat een constante vernieuwing van organismen, een mogelijke groei en alleszins een constante evolutie in het maatschappelijk denken gewaarborgd wordt. Ook instellingen, die slechts bestaan omwille van en door mensen, dienen te evolueren met het maatschappelijk denken van hun tijd. Het IBR heeft door zijn leeftijd bewezen in het verleden over deze veerkracht en openheid voor vernieuwing te beschikken.

Wij leven ook in een wereld waar de grenzen vervagen. De overdracht van berichten gebeurt thans in enkele seconden, waar dit in een recent verleden nog dagen vergde. Bedrijven, landen en volkeren zijn niet meer los van elkaar te denken, en zijn verbonden tegen wil en dank. De wereld is inderdaad ons dorp.

Ook ons, nu uw, Koninklijk Instituut dient hieruit te concluderen dat geen heil te vinden is in een terugplooiën op het bestaande en in een afwijzing van elke verandering, maar wel in een evolutie naar een groter, in een eerste fase liefst Europees geheel, weliswaar met respect voor lokale eisen, indien mogelijk.

Vind dus de moed om mee te evolueren met het maatschappelijk denken, rekening houdend met de economische en politieke werkelijkheid.

“Vind dus de moed om mee te evolueren met het maatschappelijk denken, rekening houdend met de economische en politieke werkelijkheid.”

André BERT

*Voorzitter van het Instituut van de Accountants
en de Belastingconsulenten*

Bedrijfsrevisor – Accountant, twee beroepen: aanvullend en complementair

Bij wet van 21 februari 1985 tot hervorming van het Bedrijfsrevisorat werd het Instituut der Accountants (Idac) opgericht. Een belangrijk gevolg daarvan was dat aan het Idac dezelfde wettelijke structuur gegeven werd. De opdrachten van de bedrijfsrevisoren en accountants zijn verschillend, terwijl de organen van de Instituten gelijkaardig zijn en de toegang tot het beroep gelijklopend is, weliswaar toegespitst op het verwerven van voldoende ervaring in de onderscheiden opdrachten.

Beide Instituten zijn lid van dezelfde internationale organisaties, namelijk IFAC (*International Federation of Accountants*), FEE (*Fédération des Expert-comptables Européens*) en FIDEF (*Fédération des Expert-comptables Francophones*) en vormen met de Nederlandse confraters de Belgisch-Nederlands gespreksgroep. *Accountant* is ten andere de enige internationale benaming van de twee beroepen.

Aldus ontstond op informele en vrijblijvende basis een overleg tussen de beide Instituten, soms moeizaam, soms samenhorig. Het jonge Idac zocht enigszins onder de vleugels van het IBR zijn weg in een internationale omgeving waar vooral de audit en de regelgeving daaromtrent op het agenda stond. Aan het belang van de accountant als deskundig raadgever van de Kleine en Middelgrote Ondernemingen, die toch diende te beschikken over bijzondere vaardigheden over tal van ondernemingsaspecten als boekhouding, vennootschapsrecht, fiscaliteit, ondernemingsorganisatie en strategie werd minder aandacht besteed. Het was begrijpelijk in een wereld waar internationalisering en later globalisering doordrong en waar de impact van de zeer grote ondernemingen in belang toenam. Door stringente regelgeving en door een versterkt toezicht werd de Bedrijfsrevisor in een keurslijf gedrongen, noodzakelijk om als garant van kwaliteitsvolle audit de belangen van de stakeholders en de maatschappij te beschermen. Even leken de wegen van de beide beroepen zich onherroepelijk te scheiden. En toch, zij het soms langzaam aftastend, soms schoorvoetend bewegend, werden de wederzijdse contacten geïntensifieerd en werd een passerelle georganiseerd waardoor de overstap tussen de beide beroepen mogelijk werd en zelfs het lidmaatschap van beide Instituten werd aanvaard. Daarenboven werden internationale standaarden

en codes uitgevaardigd die op gelijkaardige wijze opgenomen werden bij de beiden Instituten (o.a. deontologie, permanente vorming, later ook kwaliteitscontrole).

De wet van 22 april 1999 : formalisering van het overleg

De wet van 22 april 1999 die de erkenning van de belastingconsulenten en van de erkende boekhouders-fiscalisten regelde, bepaalde eveneens de oprichting van een Interinstitutencomité, samengesteld uit de Voorzitters, de Ondervoorzitters en de Algemene Directeurs van het IBR (Instituut van de Bedrijfsrevisoren), het IAB (Instituut van de Accountants en de Belastingconsulenten, opvolger van het Idac) en van het BIBF (Beroepsinstituut van de erkende boekhouders-fiscalisten, opvolger van het BIB). Hierdoor ontstond een formeel overleg dat volgens de wet minstens viermaal per jaar moet plaatsvinden. De economische beroepen, zoals ze omschreven werden in de wet tellen ruim 15.000 leden en stagiairs, wat een gezamenlijke houding en stellingname aan belang en aan gewicht doet winnen.

Hoewel intensieve gesprekken tussen het IBR en het IAB omtrent een gedeeltelijk gemeenschappelijke stage niet succesvol konden worden afgerond, werden de banden nauwer aangehaald en steeg het wederzijds respect voor de zorg om de vorming van degelijke beroepsbeoefenaars. Dat deelnemers aan die gesprekken elkaar terug zouden ontmoeten bij het intensieve overleg over de hiernavolgende cruciale stap was belangrijk voor het vertrouwen dat hier gewent was.

2010: een mijlpaal

Een verzoek van de Raad van het IBR om uit te zien naar een gezamenlijke locatie werd door de Raad van het IAB positief beantwoord. Na een eerste selectie werd uit een *long list* van 85 gebouwen een selectie gemaakt van 14 gebouwen die nagenoeg alle aan een plaatsbezoek onderworpen werden. Uiteindelijk werd de finale selectie gemaakt uit de drie overgebleven gebouwen en kozen beide Raden voor een vestiging aan de Jacquainlaan 135, 1000 Brussel. Een multifunctioneel gebouw met op maat gemaakte kantoorruimtes en ruime vergaderzalen die toelaten belangrijke, zelfs internationale ontmoetingen ter plaatse te organiseren. Het overleg omtrent de plaatsverdeling, de inrichting en de kostenverdeling werd in de meest positieve sfeer afgehandeld, reflecteerde de tevredenheid over de genomen beslissing en verwoordde de vaste wil om het project te doen slagen, vastgeklonken in goede en slechte dagen "*beyond the point of no return*". Eind augustus 2010 werd de verhuis voltooid en brak een nieuw tijdperk voor beide Instituten aan.

Terwijl een aantal voordelige factoren van het samenwonen kunnen worden gekwantificeerd, ligt de grote meerwaarde in het niet concreet meetbare maar zo belangrijke

“ De grote meerwaarde van het samenwonen tussen het IAB en het IBR ligt in het niet concreet meetbare maar zo belangrijke aspect van de ontstane synergie in de interprofessionele relatie, het respect voor de partner, het zoeken naar gemeenschappelijke belangen en standpunten, het informeel en formeel overleg. ”

aspect van de ontstane synergie in de interprofessionele relatie, het respect voor de partner, het zoeken naar gemeenschappelijke belangen en standpunten, het informeel en formeel overleg tussen de Voorzitters, de Ondervoorzitters, de Algemeen Directeurs, de Raden en de Stafmedewerkers. Het is geen toeval dat sedertdien ook de samenwerking van de beide Instituten binnen de internationale organisaties erop vooruitgegaan is door een constant eenvoudig te organiseren overleg.

Twee beroepen, aanvullend en complementair

Uit de aard van de aan de bedrijfsrevisor en accountant toegewezen opdrachten kan men spreken van twee onderscheiden beroepen, zij het dat ze ook verbonden zijn door gemeenschappelijke wettelijke opdrachten en andere dienstverlening die niet gekoppeld is aan het revisorale of de commissaris-opdrachten. Er zijn de raakvlakken in de opleiding, de deontologie, de permanente vorming. Er is de gemeenschappelijke ingesteldheid van onafhankelijkheid en/of objectiviteit in de uitvoering van de opdrachten. Maar en vooral bedrijfsrevisoren en accountants (zowel externen als accountants en business) ontmoeten elkaar op het terrein. Zij ontmoeten elkaar in de grotere ondernemingen en organisaties waar zij vanuit hun specifieke opdrachten elkaar aanvullen. Zij spreken ook dezelfde taal en kunnen elkaar verrijken om hun opdracht voor de onderneming, de stakeholders en het algemeen belang tot een goed einde te brengen.

60 jaar IBR. 60 jaar het beroep van bedrijfsrevisor dat in de loop van die jaren een enorme evolutie doorgemaakt heeft, gedirigeerd door nationale supranationale en mondiale regelgeving en standaarden. De Raad van het IAB feliciteert de Raad van het IBR en brengt hulde aan de vele beroepsbeoefenaars die doorheen die vele jaren meegewerkt hebben aan de uitbouw van het beroep en van het Instituut.

Edgar BOYDENS

Voorzitter van de Orde van Vlaamse Balies

IBR – 60 jaar kwaliteit, onafhankelijkheid en vertrouwen

De wetgever heeft aan de bedrijfsrevisor heel wat wettelijke taken toevertrouwd die verband houden met controle van ondernemingen en jaarrekeningen. De bedrijfsrevisor moet aan alle economische en juridische actoren in de samenleving de garantie geven dat jaarrekeningen overeenstemmen met de wettelijke eisen en vooral, dat ze een getrouw beeld geven van de realiteit.

Kwaliteit, onafhankelijkheid en vertrouwen zijn de steunpilaren van deze wettelijke opdracht. Om dit te kunnen vervullen was het Instituut van de Bedrijfsrevisoren een noodzaak. De vereiste kwaliteit, het bewaren van de onafhankelijkheid, en het garanderen van het nodige vertrouwen van alle actoren is maar mogelijk indien iemand waakt over de kwaliteit, de opleiding, de beroepseerlijkheid en toezicht uitoefent op de behoorlijke uitoefening van alle wettelijke opdrachten.

In de afgelopen jaren is in ieder geval duidelijk gebleken dat het waken over de behoorlijke beroepsuitoefening rendeert: de bedrijfsrevisor heeft een imago en een label opgebouwd dankzij vertrouwen waardoor de taken van bedrijfsrevisoren alsmaar veelzijdiger zijn geworden. De bedrijfsrevisor is een onafhankelijke en onpartijdige deskundige geworden ten dienste van ondernemingen en overheden. De bewaking van de kwaliteit en de onafhankelijkheid was de verdienste van het Instituut maar ook een uitdaging naar de toekomst. Al komen onze schepen soms terecht in hetzelfde vaarwater, toch blijft het voor vertrouwensberoepen steeds belangrijk onafhankelijke en betrouwbare partners terug te vinden. In de volle overtuiging dat wij ook de volgende 60 jaar een vruchtbare samenwerking tegemoet gaan, wens ik namens de Orde van Vlaamse Balies de jarige alle succes toe.

“ In de afgelopen jaren is in ieder geval duidelijk gebleken dat het waken over de behoorlijke beroepsuitoefening rendeert: de bedrijfsrevisor heeft een imago en een label opgebouwd dankzij vertrouwen waardoor de taken van bedrijfsrevisoren alsmaar veelzijdiger zijn geworden. ”

Prof. dr. Herman BRAECKMANS

*Gewoon hoogleraar Universiteit Antwerpen
Advocaat te Antwerpen*

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Het Instituut van de Bedrijfsrevisoren bestaat zestig jaar. Zijn Voorzitter vroeg mij een bijdrage te schrijven onder een van de volgende vormen: wensen voor een verjaardag, wensen voor een pensionering of zelfs een rouwkaartje.

Ik opteer voor verjaardagswensen, en voor beschouwingen omtrent de levensloop van het IBR die vergelijkbaar is met het leven zelf.

De term “bedrijfsrevisor” duikt voor het eerst op in een wettekst in 1948: in artikel 15 b van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven wordt bepaald dat *“op verzoek van de door de arbeiders benoemde leden van de ondernemingsraad de medegedeelde verslagen en bescheiden juist en volledig worden verklaard door een beëdigd revisor”* enz.⁽¹⁾

Het Instituut van de Bedrijfsrevisoren werd bij de wet van 22 juli 1953 opgericht. De geboorte is daardoor een feit en het beroep krijgt bij de geboorte een mooie naam: bedrijfsrevisor.

De “jeugd” van het IBR was niet zorgeloos: in haar advies van 12 juli 1972 is de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven zeer kritisch over de rol van het IBR dat niet aan de verwachtingen had beantwoord, zijn activiteit te zeer had afgestemd op de verdediging van de beroepsbelangen van zijn leden, en zich onvoldoende had ingelaten met de voogdij over zijn leden. Talrijke voorstellen werden toen gedaan, waaronder zelfs de afschaffing van het IBR.⁽²⁾

Het IBR reageerde op deze uitdaging door uitvaardiging van controlenormen, door uitbouw van een tuchtprocedure en door meer aandacht voor studiewerk.⁽³⁾

⁽¹⁾ J.P. MAES en K. VAN HULLE, *De hervorming van het bedrijfsrevisoraat en de organisatie van het accountantsberoep*, Antwerpen, Kluwer, 1985, 1.

⁽²⁾ J.P. MAES en K. VAN HULLE, *De hervorming van het bedrijfsrevisoraat en de organisatie van het accountantsberoep*, Antwerpen, Kluwer, 1985, 2.

⁽³⁾ J.P. MAES en K. VAN HULLE, *De hervorming van het bedrijfsrevisoraat en de organisatie van het accountantsberoep*, Antwerpen, Kluwer, 1985, 2.

De groei naar volwassenheid werd op 22-jarige leeftijd gestimuleerd door de boekhoudwet van 17 juli 1975: zij vereiste dat de personen die deze wet moeten toepassen (bedrijfsrevisoren en accountants) een hoog professioneel niveau zouden hebben dat nodig is om een goede toepassing van deze wet te waarborgen.⁽⁴⁾

Na 32 jaar volgt een belangrijke stap naar volwassenheid: de wet van 21 februari 1985 (als gevolg van de Vierde Vennootschapsrichtlijn) wijzigt het bedrijfsrevisoraat in menig opzicht door een regeling van het optreden van de bedrijfsrevisor in de ondernemingsraad, door een aanpassing van de positie van de commissaris in de vennootschap, door de organisatie van het beroep van bedrijfsrevisor en van het IBR.⁽⁵⁾

Zoals in elk leven volgen ook drama's: accountingtechnieken waarbij operaties worden uitgevoerd waarvan sporen in de boekhouding worden gewist en fraude wordt gepleegd (o.m. Enron, Lernout & Hauspie, Parmalat, Worldcom⁽⁶⁾), deden vragen rijzen over verdere normering van de externe controle.

In het leven neemt men steeds meer verantwoordelijkheden op, geweld of ongewild. Het Wetboek van vennootschappen, dat op 6 februari 2001 in werking trad, heeft de taak en aansprakelijkheid van de commissaris aanzienlijk verruimd: de bepalingen inzake jaarrekening en geconsolideerde jaarrekening en de openbaarmakingsverplichtingen werden opgenomen in boek 4 van het Wetboek van vennootschappen, waardoor het hele jaarrekeningenrecht geïntegreerd werd in het Wetboek van vennootschappen. Terwijl het oude artikel 64, § 1, lid 1 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen alleen verwees naar de controle vanuit het oogpunt "van deze titel", zijnde de titel over de handelsvennootschappen, wordt in artikel 140, lid 2 en 142 Wetboek van vennootschappen verwezen naar "dit Wetboek", hetgeen, gelet op de voormelde integratie van het jaarrekeningenrecht, veel ruimer is.⁽⁷⁾

Het leven is een perpetuum mobile, steeds veranderend, en daarom zo boeiend. Ook het beroep van bedrijfsrevisor heeft in het laatste decennium talrijke wijzigingen ondergaan: een versterking van de onafhankelijkheidsregels, een vernieuwde tuchtprocedure, beperking van de burgerrechtelijke aansprakelijkheid van bedrijfsrevisoren (behoudens bij bedrieglijk opzet of oogmerk te schaden), invoering

⁽⁴⁾ I. DE POORTER, *Controle van financiële verslaggeving: revisoraal en overheidstoezicht*, Instituut voor Financieel Recht, Antwerpen, Intersentia, 2007, 34.

⁽⁵⁾ Zie o.m. H. BRAECKMANS, "De benoeming van de commissaris-revisor: nieuwe rechtspraak", *RW* 1986-87, 1793-1818; J.P. MAES en K. VAN HULLE, *De hervorming van het bedrijfsrevisoraat en de organisatie van het accountantsberoep*, Antwerpen, Kluwer, 1985, 215 p.; I. DE POORTER, *Controle van financiële verslaggeving: revisoraal en overheidstoezicht*, Instituut voor Financieel Recht, Antwerpen, Intersentia, 2007, 33-35.

⁽⁶⁾ Zie o.m. L. BARREZEELE, S. CALLENS, I. DE BEELDE e.a., *Uit balans, een interdisciplinaire analyse van recente boekhoudschandalen*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 236 p. De huisauditor van Enron, Andersen, behoorde tot de vijf grootste auditkantoren van de wereld.

⁽⁷⁾ Zie o.m. H. BRAECKMANS, "De commissaris: gewijzigde taak en aansprakelijkheid in het Wetboek van Vennootschappen," in *Liber amicorum Yvette Merchiers*, Brugge, Die Keure, 2001, 372-373.

“ Na 60 jaar, in deze steeds wijzigende normering op nationaal en mondiaal vlak, druk ik als academicus mijn grote eerbied uit voor het IBR, dat de goede implementatie van zoveel normering heeft begeleid, en verwoord ik mijn diepe waardering voor het beroep van bedrijfsrevisor, dat een zeer complex cijferberoep is, met een zeer grote verantwoordelijkheid en een zeer brede maatschappelijke functie. ”

van de verplichte revisorale controle van de jaarrekening van grote verenigingen en stichtingen, institutionalisering van auditcomités in organisaties van openbaar belang, geleidelijke aanpassing van het Belgisch kader van normering aan de meest stringente internationale standaarden (ISA's, ISAE, ISQC, ISRS, Ethische Code), omzetting van Europese Richtlijn 2006/43.⁽⁸⁾

Na 60 jaar, in deze steeds wijzigende normering op nationaal en mondiaal vlak, druk ik als academicus mijn grote eerbied uit voor het IBR, dat de goede implementatie van zoveel normering heeft begeleid, en verwoord ik mijn diepe waardering voor

het beroep van bedrijfsrevisor, dat een zeer complex cijferberoep is, met een zeer grote verantwoordelijkheid en een zeer brede maatschappelijke functie.

Ad multos annos!

⁽⁸⁾ Zie M. DE WOLF, “Tien jaar audithervormingen, eerbetoen aan David SZAFRAN”, *Tax, Audit & Accountancy*, december 2012, 1.

Prof. dr. Joël BRANSON

Gewoon hoogleraar Vrije Universiteit Brussel
Bedrijfsrevisor

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Wie zijn geschiedenis niet kent, heeft geen notie van de weg die is afgelegd naar het heden.

Het Instituut van de Bedrijfsrevisoren bestaat vandaag 60 jaar. Het is moeilijk de rol te overschatten die het Instituut sinds 1953 heeft gespeeld in de professionalisering van de economische beroepen en de jaarrekeningcontrole in België.

Maar laat ons een poging wagen, en nog 30 jaar verder teruggaan op de weg, van 1953 naar 1923.

In Nederland bestond in die jaren een tijdschrift getiteld “Accountancy”, geleid door Théodore LIMPERG, medegrondlegger van de sterke Nederlandse accountantstraditie. In het januarinummer van 1923 verscheen een kort artikel over “Accountancy in België”, van ene J.J.M.H. NIJST, de directeur van het Nederlandse Centraal Accountantskantoor. Het is uiterst interessante lectuur (artikel integraal overgenomen onderaan).

Maar geen lectuur om fier over te zijn, als Belg (*cf.* document hierna). Zo stelt de auteur vast dat:

“het beroep van accountant [in België] slechts bekend is aan heel enkele kringen, bijna uitsluitend van handelslui die in het buitenland er mede kennis maakten. Zelfs deze enkelen schenken hun vertrouwen in hoofdzaak aan buitenlandse accountants. Toch bestaan er reeds een kleine groep van bekwame en betrouwbare elementen onder de Belgische experts. Deze zijn echter meest verbonden aan industrie en handel en staan niet aan het hoofd van onafhankelijke accountantskantoren.”

De bedrijven schuwen de Belgische boekhoudkundige expert en controleur om verschillende redenen, om hun gebrek aan bekwaamheid maar ook om psychologische redenen. Zo lezen we:

“Daar de leiders van industrieele, commercieele en financieele instellingen hun licht in het algemeen slechts kunnen opsteken bij een expert, die over een beperkte en onvoldoende kennis beschikt, onthouden zij er zich meestal van. Hierbij komt nog dat de Belgen uiteraard niet van contrôle gediend zijn. Deze psychologische eigenschap is verschoonbaar, zoolang de Belg niet overtuigd is kunnen worden, dat krachtdadige hulp van accountants op gebied van contrôle en bedrijfsorganisatie hem nuttig is. Maar die overtuiging hem bij te brengen zal moeilijk zijn, zoolang het algemeen lage peil van vakkennis der zoogenaamde experts niet verbetert.”

En het wordt nog wat schrijnender wanneer de auteur zijn licht werpt op de specifieke rol van de Belgische commissaris:

“Verder worden in België één of meerdere “Commissaires” benoemd. Deze hebben echter in het kapittel niet veel mede te spreken. Zij controleeren de balans door de Administrateurs aan de algemeene vergadering voorgelegd, vooraf met de boeken. Deze procedure is meestal een wassen neus en het is algemeen bekend, dat de “Commissarissen” zich van hun gemakkelijken plicht dikwijls nog slechts oppervlakkig kwijten. De commissarissen zijn meestal familieleden van de administrateurs of ook wel gesalarieerde boekhouders aan de maatschappij verbonden.”

De manier voor Belgische bedrijven om toch voldoende expertise aan te trekken, is beroep te doen op buitenlandse beroepsbeoefenaars:

“Deze treurige toestand heeft tengevolge gehad, dat Engelsche en Hollandsche accountants zich een cliënteel hebben gevormd in België, vooreerst onder de buitenlandsche belangen in dit land gevestigd, en verder ook onder de Belgen die goede accountantsdiensten leerden apprecieeren. (...)Dit brengt natuurlijk voor den cliënt hogere kosten mee, waartegen hij klaarblijkelijk niet opziet, hetgeen wel een bewijs is voor de superioriteit van den buitenlandsche accountant.”

En de auteur besluit met:

“Men mag aannemen dat na verloop van tijd België, hetwelk met zijn industrie een ruim arbeidsveld biedt voor het accountantsberoep, geleidelijk van het nut van eigen degelijke experts doordrongen zal worden. Ter bereiking van dit doel zal de vakstudie ernstiger opgevat en zullen hogere eischen aan de examens gesteld moet worden.”

De lezer van vandaag herkent zich absoluut niet meer in de geschetste situatie. Wie dit alles leest, kan bijgevolg maar tot één conclusie komen. We zijn allen dank verschuldigd aan degenen die in de voorbije 60 jaar, binnen het Instituut van de Bedrijfsrevisoren, getimmerd hebben aan de weg, en

“We zijn allen dank verschuldigd aan degenen die in de voorbije 60 jaar, binnen het Instituut van de Bedrijfsrevisoren, veel hebben gerealiseerd. Dankzij hen kan geen Nederlander vandaag het Belgische auditberoep nog omschrijven als “een treurige toestand”. ”

veel meer hebben gerealiseerd dan de kritische auteur van dit artikel 90 jaar geleden had kunnen bevroeden. Dankzij hen kan geen Nederlander vandaag het Belgische auditberoep nog omschrijven als "een treurige toestand".

van den omvang der gemaakte besparingen niet groot, daar de nieuwe kredieten, die deze banken toestaan, zooals reeds gezegd, zeer ver achterblijven bij die, welke door de primaire banken worden gegeven. Bovendien kan ieder tekort in de kredietverleening bij de secundaire banken gemakkelijk door de primaire worden aangevuld. Om dezelfde reden is ook de rechtstreekse kredietverleening door particuliere kapitalisten, — hetwelk een met dat der secundaire banken gelijklopend bedrijf is — zooals zij in het bijzonder nog in de hypotheekzaken voorkomt, relatief van zoo weinig beteekenis. Daarentegen is de kredietverleende werkzaamheid der secundaire banken en der particulieren voor de *theorie* belangrijk, daar zij overblijfsel is van een soort van kredietbedrijf, dat vroeger het eenige mogelijke was en waaraan nog tot op heden de heerschende meening haar begrippen ontleent.

Zoolang er namelijk slechts weinige banken waren, die het privilege hadden, om in den vorm van bankbiljetten vorderingen tegen zich zelf uit te geven en daarmede krediet verleenden, konden aan de andere banken middelen slechts in zoover toevloeden, als die in den vorm van biljetten gekleede vorderingen op de circulatiebank, door de sparende bevolking tot haar werden gebracht. De uitbreiding van de het contant-geldverkeer besparende betalingsmethoden en de mogelijkheid, die daarmede aan iedere bank werd gegeven, om chèque- en giro-rekeningen te openen, maakten alle banken, voor zoover zij dit wenschten, tot instituten, die evenzeer als de circulatiebanken kredietverschepend konden werkzaam zijn. Bij deze is van het deponeren van vorderingen, waarvan zij in beginsel zelve de schuldenaressen zouden zijn (bankpapier) geen sprake, zoodat het sparen door de bevolking slechts door de omzetting van chequesplai in opzegbare spaarsaldi van langen termijn geschieden kan. Een nieuw krediet kan en behoeft daarom in het geheel niet door middel van oude reeds bestaande vorderingen te worden verleend, doch veronderstelt in ieder bijzonder geval de schepping van een nieuwe vordering. Dit is de weg, waarop heden de overweldigende meerderheid der kredieten wordt verleend en daarom werd hiervan — ten spijt van alle historische overleggingen — bij de theoretische analyse van het moderne kredietwezen uitgegaan.

(Wordt vervolgd)

C. VERWEY

Accountancy in België

In België is het accountantswezen nog ver ten achter in vergelijking met Engeland, Amerika en Nederland. Het eigenlijk beroep van accountant is slechts bekend aan heel enkele kringen, bijna uitsluitend van handelslui die in het buitenland er mede kennis maakten. Zelfs deze enkelen schenken hun vertrouwen in hoofdzaak aan buitenlandsche accountants. Toch bestaat er reeds een kleine groep van bekwame en betrouwbare elementen onder de Belgische experts. Deze zijn echter meest verbonden aan industrie en handel en staan niet aan het hoofd van onafhankelijke accountantskantoren. En toch is er in het industriële België een ruim veld voor bekwame accountants, die uitnemende diensten zouden kunnen bewijzen alleen reeds op het gebied der kostprijsberekening. Daar de leiders van industriële, commercieele en financiële instellingen hun licht in het algemeen slechts kunnen opsteken bij een expert, die over een beperkte en onvoldoende kennis beschikt, onthouden zij er zich meestal van. Hierbij komt nog dat de Belgen uiteraard niet van contrôle gediend zijn. Deze psychologische eigenschap is verschoonbaar, zoolang de Belg niet overtuigd is kunnen worden, dat kracht-

dadige hulp van accountants op gebied van contrôle en bedrijfsorganisatie hem nuttig is. Maar die overtuiging hem bij te brengen zal moeilijk zijn, zoolang het algemeen lage peil van vakkennis der zoogenaamde experts niet verbeterd. Elke boekhouder (comptable) kan zich „Expert Comptable” noemen en dit feit draagt er nog toe bij om de schaarsche goede experts in discredit te brengen. Wel zijn er enkele vereenigingen van experts (Chambre Syndicale des Experts Comptables, enz.) maar het lidmaatschap is gemakkelijk te verkrijgen, na klaarblijkelijk onvoldoende examens en bewijzen van geschiktheid.

Ook de wet op de naamloze vennootschappen heeft geen stimulerenden invloed op de ontwikkeling der accountancy in België uitgeoefend. De organisatie der N. V. is hier enigszins anders dan in Nederland. Zij die in ons land de functie van Commissarissen uitoefenen, zijn in België „les Administrateurs” en hebben de eigenlijke macht in handen. Verder worden in België één of meerdere „Commissaires” benoemd. Deze hebben echter in het kapittel niet veel mede te spreken. Zij controleren de balans door de Administrateurs aan de algemeene vergadering van aandeelhouders voorgelegd, vooraf met de boeken. Deze procedure is veelal een wassen neus en het is algemeen bekend, dat de „Commissarissen” zich van hun gemakkelijken plicht dikwijls nog slechts oppervlakkig kwijten. De commissarissen zijn meestal familieleden van de administrateurs of ook wel gesalarieerde boekhouders aan de maatschappij verbonden. De wet op de naaml. vennootschappen staat wel toe, dat de commissarissen zich bedienen van Experts Comptables, doch van dit recht wordt slechts zelden gebruik gemaakt, tengevolge der middelmatige kennis van het meerendeel der Belgische accountants.

Op enkele uitzonderingen na, zijn ook de experts die aan de rechtbanken verbonden zijn, niet op de hoogte van het beroep in zijn vollen omvang. Politieke invloed speelt bovendien bij de benoeming dezer experts somtijds nog eene rol. Deze treurige toestand heeft tengevolge gehad, dat Engelsche en Hollandsche accountants zich een clientèle hebben gevormd in België, vooreerst onder de buitenlandsche belangen in dit land gevestigd, en verder ook onder de Belgen die goede accountantsdiensten leerden apprecieeren. Een achtal Engelsche firma's van Chartered accountants hebben filialen in Brussel en Antwerpen, en andere zenden hunne assistenten van uit Londen en Parijs. Ook enkele Hollandsche accountants-firma's controleren Nederlandsche succursalen en belangen. Dit brengt natuurlijk voor den cliënt hoogere kosten mee, waartegen hij klaarblijkelijk niet opziet, hetgeen wel een bewijs is voor de superioriteit van den buitenlandschen accountant.

Men mag aannemen dat na verloop van tijd België, hetwelk met zijn industrie een ruim arbeidsveld biedt voor het accountantsberoep, geleidelijk van het nut van eigen degelijke experts doordrongen zal worden. Ter bereiking van dit doel zal de vakstudie ernstiger opgevat en zullen hoogere eischen aan de examens gesteld moeten worden.

J. J. M. H. NIJST

De Wet der toenemende opbrengst

De Heer *Abr. Meij* heeft in het September-nummer van dit orgaan de wet in den titel dezes vermeld, ter sprake gebracht. In mijn dissertatie heb ik in de algemeene probleemstelling voor ons vak, die ik beoogde, omtrent de beteekenis dier wet gezegd, in een betoog dat aanving met de volgende zinsnede:

Het is daarom nuttig met een enkele opmerking juist

Prof. dr. Diane BRESCH

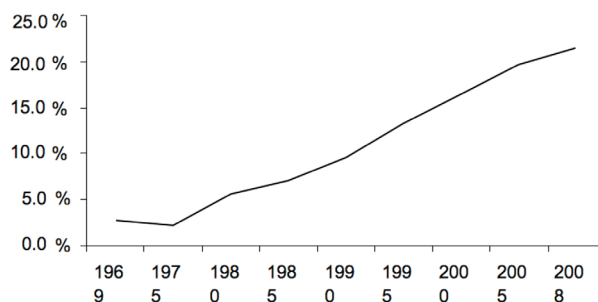
*Hoofddocent Vrije Universiteit Brussel
Bedrijfsrevisor*

Gender Diversity in Auditing – Female auditors in Belgium on the rise? Slowly but surely!

While in 1969 only 2.7% of the Belgian registered auditors were women, the proportion of female registered auditors has been increasing steadily during the last quart of the 20th century (Fig. 1): in 2008 there were 1,039 registered auditors of whom 21.4% females.

Figure 1: Percentage of Females to Total Number of Registered Auditors (1969-2008)⁽¹⁾

Therefore, the general picture for attaining gender equality in the Belgian audit industry seems promising. A gloomy prospect, however, arises when one looks past this general picture. First, at this rate, it will be approximately the year 2065 before the IBR/IRE has as many female as male members⁽²⁾.

Second, although the annual number of females entering the profession nowadays is higher than the total number of female registered auditors during the 1960s

⁽¹⁾ Unless otherwise specified, all figures and numbers in this article are based on own calculations. The main sources for these calculations were the annual reports of the IBR/IRE. For more information see also HARDIES, K., BRESCH, D., & BRANSON, J. (2010). "Female auditors in Belgium: Striking figures and facts" *Accountancy & Bedrijfskunde*, 30(4), 15-28.

⁽²⁾ Calculation based on the assumption that the annual growth rate of female newly approved registered auditors will continue to be 0.5%.

and 1970s, still much more males than females are being approved as registered auditor in Belgium (Table 1).

Table 1: Sex-Ratio of New Members of the IBR/IRE (1980–2008)

Year	New Male Members	New Female Members	Total New Members
1980–89	419 (90.9%)	42 (9.1%)	461
1990–99	466 (73.0%)	172 (27.0%)	638
2000–08	251 (67.5%)	121 (32.5%)	372

However, the huge disparity between the entrance rates of females and males, that characterized the audit profession until the end of the 1980s, has vanished with nowadays one female being approved as registered auditor for every three males. The sex-ratio of newly approved auditors remained stable during the 1990s: 26.0% of all newly approved registered auditors from 1990 till 1999 were female. From 2000 till 2008, the sex-ratio has become slightly more balanced; during this period, 32.5% of all newly approved registered auditors were female.

Finally, as in many other professions women in auditing seem confronted with the existence of a “glass ceiling”. A limited upward mobility of women in audit firms is noted. While females have become very likely to occupy non-executive positions (i.e., positions without authority to sign audit opinions – employees), they are much less likely to occupy executive positions (i.e., positions with authority to sign audit opinions – partners or independent associates) in their audit firm than male auditors (Table 2).

Male registered auditors affiliated to an audit firm are mainly partners (on average 79.6% during the period 1995–2005), rarely independent associates (5.9%) or employees (14.4%). Female registered auditors on the other hand are much less often (45.5%) partners and much more often independent associates (11.2%) or employees (43.3%). On the bright side: during the same period, the percentage of females working as employees has dropped with 10% and the number of females working as a partner has increased with almost 10%.

Table 2: Auditors Employment Status within the Audit Firm (1995–2005)

		1995	2000	2005
Partner	Male	487 (78.9%)	537 (77.9%)	572 (81.9%)
	Female	35 (40.7%)	58 (44.3%)	77 (49.0%)
	Total	522 (6.7% F)	595 (9.8% F)	649 (11.9% F)
Independent associate	Male	36 (5.8%)	43 (6.2%)	40 (5.7%)
	Female	9 (10.5%)	13 (9.9%)	20 (12.7%)
	Total	45 (20.0% F)	56 (23.2% F)	60 (33.3% F)
Employee	Male	94 (15.2%)	109 (15.8%)	86 (12.3%)
	Female	42 (48.8%)	60 (45.8%)	60 (38.2%)
	Total	136 (30.9% F)	169 (35.5% F)	146 (41.1% F)

Although the proportion of women in the audit profession has increased sharply during the last quarter of the 20th century, they remain today still a minority in a male-dominated profession. While an equal number of women and men have been entering the profession for over two decades, they are not progressing at the same rate to the higher levels of management within audit firms; female auditors are a minority, female audit partners a rarity.

“ Although the proportion of women in the audit profession has increased sharply during the last quarter of the 20th century, they remain today still a minority in a male-dominated profession. ”

While unbridled optimism about the future of women in auditing is clearly out of place, there is also no need to be utterly pessimistic. Culture within audit firms may be rigid, but not immutable. Audit firms have a long history of commitment towards retention of their female employees and most large and mid-tier firms have nowadays policies on the advancement of women in the profession:

“At the end of FY10, women made up 46% of Deloitte’s workforce, up from 44% in FY09. Our intake of graduates is fairly evenly divided between males and females. And we work actively to increase female representation at the higher levels of our firm, especially partners and directors.” Rik VANPETEGHEM, CEO Deloitte Belgium, press release March 2011.

“...Women are integral to our firm’s success and while we all recognize this, the Women’s Initiative takes it one step further – fostering and reinforcing an environment where women can be their best and developing tools and resources to build upon their already tremendous contribution.” Jack WEISBAUM, CEO BDO United States.

“Constituting nearly half of KPMG’s new hires, women represent an enormous part of KPMG’s talent pool. KPMG’s Network of Women (KNOW) has been helping foster women’s networking, mentoring, and leadership opportunity in nearly half of KPMG’s offices.” www.kpmgcareers.com.

“Ernst & Young rejuvenates and feminises: 6 new partners. Among them are two women.” Press Release, 18 July 2012.

“The mission of Women at Grant Thornton is to enhance the recruitment, retention and advancement of women into leadership positions.” www.GrantThornton.com.

“One of Britain’s leading accountancy firms, PwC, is to set targets for the number of women it employs as partners in a radical attempt to break the glass ceiling in the corporate world.” The Telegraph, January 30, 2011.

Jean-Michel CASSIERS

Président de l'Institute of Internal Auditors Belgique

Soixante ans c'est la fleur de l'âge !

60 ans ! Certains rêvent d'une retraite bien méritée. L'Institut des Réviseurs d'Entreprises, lui, n'y songe visiblement pas... tant il poursuit sa croissance et garde l'éclat d'une jeunesse vigoureuse et prometteuse!

Un dynamisme incarné admirablement par l'équipe actuellement en place à la tête de l'IRE. Une vitalité qui transparaît immédiatement lorsqu'on franchit les portes du 135/1 Boulevard Emile JACQMAIN qui abrite les bureaux de l'IRE qui s'est imposé comme un acteur majeur et incontournable de l'audit et de la gouvernance en Belgique.

L'Institut belge des auditeurs internes (IIABEL) souhaite à cette occasion épinglez une belle réussite témoignant de la synergie entre nos deux instituts. Il s'agit de la prise de position commune présentant les meilleures pratiques de coopération entre auditeurs internes et auditeurs externes en Belgique⁽¹⁾. L'étude menée a rappelé l'importance de coordonner les fonctions de contrôle au sein des organisations pour en augmenter le niveau de contrôle et assurer une maîtrise optimale des activités. A cet égard, le comité d'audit, qui a une vue globale des activités d'audit au sein de l'organisation, exerce un rôle primordial.

Dans le cadre de cette étude, la prise en compte des normes ainsi que les résultats d'une enquête ont permis de dégager des bonnes pratiques en matière de coopération entre auditeurs internes et externes. Certes, les deux professions sont régulées de manière différente, mais toutes deux adhèrent à des normes professionnelles internationales rigoureuses qui ont de nombreux points communs. Si l'enquête relevait avec intérêt la bonne expérience de la plupart des auditeurs externes en matière de coopération, celle-dernière gagnerait encore à être développée et promue, notamment au niveau des services d'audit interne en termes de maturité et d'indépendance. L'IIABEL entend poursuivre les démarches entamées pour faciliter et développer la coopération entre auditeurs internes et externes, non seulement en encourageant les échanges systématiques et le recours à des méthodologies communes, mais aussi en soutenant les services d'audit interne dans leur démarche

⁽¹⁾ Assurance externe versus assurance interne : comment créer une coopération ?, IRE – IIABEL, janvier 2010.

pour maintenir et développer leur niveau de qualité et de maturité et renforcer leur indépendance. L'évaluation de la maîtrise des activités au sein des organisations en sera facilitée et plus performante.

“L'arrêté du 7 septembre 2012 du gouvernement flamand est un bel exemple de coordination des acteurs de l'audit externe et de l'audit interne visant à améliorer la gouvernance publique.”

L'évolution récente en matière d'approche intégrée d'audit (*single audit*) dans le secteur public montre l'absolue nécessité d'accroître la coopération des différents acteurs du contrôle pour une gouvernance toujours plus efficiente.

L'arrêté du 7 septembre 2012 du gouvernement flamand relatif au contrôle et au single audit est un bel exemple de coordination des acteurs de l'audit externe et de l'audit interne visant à améliorer la gouvernance publique.

L'IIABEL souhaite également développer en 2013 des synergies dans le secteur des assurances, et saisir l'opportunité des évolutions et nouveautés propres à *Solvency II* pour renforcer la coopération avec l'IRE pour préparer les auditeurs internes et externes aux exigences qui se transposent pour le secteur belge par les régulateurs, et prolonger ainsi le travail déjà réalisé par la position adoptée par l'IIABEL sur le rôle de la fonction Audit Interne et confirmée par Assuralia en juin 2012.

L'Institut belge des auditeurs internes souhaite à l'IRE une longue et fructueuse vie active, et réitère, à l'occasion de cet événement marquant, son enthousiasme et intérêt à poursuivre les collaborations entamées, et à accentuer les synergies entre les deux instituts au profit non seulement des membres de chaque institut mais également au service de l'amélioration de la gouvernance des sociétés et organisations dans lesquelles travaillent et se côtoient les auditeurs internes et les auditeurs externes.

FROSINE avait vu juste lorsqu'elle lançait déjà à HARPAGON : « Hé bien ! Qu'est-ce que cela, soixante ans ? Voilà bien de quoi ! C'est la fleur de l'âge cela, et vous entrez maintenant dans la belle saison de l'homme ! »⁽²⁾.

⁽²⁾ MOLIÈRE, *L'avare*, Acte II, Scène 5.

Jean-François CATS

Président de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises de 1998 à 2001

De l'audace

A l'occasion du 60ème anniversaire de la création de l'Institut royal des Réviseurs d'Entreprises, il m'est donné l'opportunité, et je l'en remercie, de réfléchir à l'évolution de cette profession et de faire partager le fruit de cette réflexion.

Les années 80 et 90 du siècle dernier connurent l'essor et furent sans aucun doute la période la plus faste de la profession. Cette période a connu en quelques années, grâce à la loi du 21 février 1985, la multiplication par dix ou quinze du nombre de mandats de commissaire, le doublement du nombre de réviseurs d'entreprises, un développement considérable de leurs revenus, et la constitution des premières associations de réviseurs d'entreprises et experts-comptables devenues par la suite les principales firmes d'audit.

Peu de temps avant, dans la décennie précédente (70), la Belgique et l'Europe avaient développé un véritable droit comptable et financier, ce qui renforça la nécessité pour les entreprises publiques et privées d'avoir recours à des professionnels qualifiés pour les conseiller et attester leurs comptes.

Ce que peu se souviennent est que la profession, qui s'était créée après la grande crise financière des années trente pour contrôler les institutions financières, n'avait pu réellement se développer qu'après la seconde guerre mondiale grâce à la création des conseils d'entreprise et à la loi du 20 septembre 1948 portant réforme de l'économie. A cette occasion, un rôle déterminant était confié aux commissaires-réviseurs, celui de contribuer par leurs compétences professionnelles et leur indépendance à la bonne information des travailleurs et au dialogue social.

La profession de réviseur d'entreprises s'est épanouie à partir du monopole d'exercice de la fonction de commissaire des institutions financières, des sociétés cotées, *holdings* et entreprises qui devaient avoir un conseil d'entreprise. Depuis lors, les réviseurs d'entreprises exercent un réel rôle sociétal.

Cependant, malgré ce succès, la profession a subi, depuis 1953, plus de critiques et de remises en question que de périodes bleues.

Les organisations syndicales, le contrôleur prudentiel, le législateur, les autres professions du chiffre, souvent à l'occasion de crises économiques, de faillites importantes, de découvertes de fraudes, ont remis en question la fonction de commissaire. Concrètement, ces questionnements ont fait progresser et permis de constituer un corps d'un millier de personnes dont on peut sans modestie penser qu'elles sont d'un niveau de connaissance technique très élevé et diversifié.

Il a toujours existé un malentendu, un quiproquo, un écart entre ce qui était attendu par ceux qui avaient conçu idéologiquement et politiquement la fonction de contrôleur des comptes, le client utilisateur, l'investisseur et les commissaires réviseurs, dénommés aujourd'hui communément les auditeurs. De nos jours, cet « *expectation gap* » me semble être plus grand que jamais. Ceci est l'objet de cet article.

Force est de constater que la profession de réviseur d'entreprises, et plus particulièrement l'exercice de la fonction de commissaire, l'audit des comptes, connaît une évolution défavorable tant en Belgique que dans les autres pays et aux Etats-Unis.

Cette dégradation se marque matériellement par une réduction très substantielle des honoraires, la difficulté de trouver des personnes souhaitant s'investir à long terme dans la profession et devenir réviseurs d'entreprises, une concurrence ardue entre les cabinets d'audit pour conserver et obtenir des mandats et trouver de bons collaborateurs, le retour de la cross-subsidiation des métiers qui permet de compenser le manque à gagner de l'une par l'autre, mais aussi par une perte de crédibilité auprès des tiers.

Il est utile de tenter de justifier cette évolution car je pense que la profession, bien qu'elle doive en assumer sa part, est loin d'en être seule à devoir porter la responsabilité.

Au départ, il y a bien sûr l'attente légitime mais irréaliste de la part des *stakeholders* que les auditeurs découvriront toutes les erreurs, fraudes, inexactitudes, préveniront des faillites et difficultés financières, empêcheront les fraudes fiscales, feront éviter les erreurs de gestion, avertiront les organisations syndicales, dirigeants politiques, contrôleurs prudentiels et tribunaux de tout dysfonctionnement.

C'est irréaliste car comme tout le monde le sait, le contrôle quel qu'il soit, policier, financier, industriel, de qualité, s'exerce *a posteriori* et est soumis à l'obligation de moyen et non de résultat.

Ceci n'est pas un plaidoyer pour une augmentation, ni une tarification des honoraires, mais une simple constatation de la réalité. Pour le dire brutalement, ce n'est pas parce qu'il y a des contrôleurs très compétents, des satellites espions, une association puissante de contrôle nucléaire, que certains pays ne développent pas de projets nucléaires secrets interdits. Ce n'est pas aux contrôleurs qu'il faut en imputer la faute.

Un excellent contrôleur, compétent, qui développe et utilise tous les moyens à sa disposition découvrira les erreurs, les fraudes s'il constate un indice, les mauvaises interprétations de lois, quand elles sont faites de bonne foi, mais il n'empêchera pas la fraude, la tricherie de celui qui veut la commettre. Au mieux il la découvrira plus tard, au pire quand c'est trop tard. Quant aux erreurs de gestion, il ne peut qu'en parler aux dirigeants car la loi ne lui donne absolument aucune faculté d'expression sur ce sujet. Au contraire, toute ingérence dans la gestion est considérée comme une faute.

Les différentes crises économiques, financières, et de grandes fraudes, ont exacerbé cette frustration de l'attente non satisfaite à l'égard des auditeurs, et en particulier depuis la crise Enron-Worldcom aux Etats-Unis et Lernhout & Hauspie en Belgique.

A chaque crise, qu'elle soit des pays asiatiques, du secteur informatique, immobilière, des subprimes, des institutions bancaires, on a pu constater que des manipulations comptables et des fraudes avaient été commises par des entreprises. Ces manipulations sont systématiquement consécutives à une période spéculative intense et se constatent en toute fin ou au moment de l'explosion de la bulle.

C'est à ce moment-là que l'on tente d'incriminer les auditeurs, quelque fois à raison, souvent non. Ils ne sont tout de même pas responsables des crises économiques ni de la spéculation.

C'est alors aussi que l'on a connu de grands procès en responsabilité et un regain de législation et réglementation sur l'exercice de la profession d'auditeur.

C'est à juste titre que l'on a clarifié, renforcé les notions et obligations en matière d'indépendance. Il était justifié d'exiger que le réviseur d'entreprises se distancie du management de l'entreprise et intensifie ses relations avec les administrateurs via un comité d'audit, et avec les travailleurs via le conseil d'entreprise. A l'égard de ce dernier, il serait avisé de revoir le contenu de l'information économique et financière qu'il est en droit de recevoir afin de la rendre plus pertinente.

Et il est tout aussi justifié d'avoir exigé que les réviseurs d'entreprises se soumettent à un contrôle de la qualité de leurs travaux pour s'assurer qu'ils ont effectivement répondu à leurs obligations de moyen et respecté les normes professionnelles.

Mais ces procès et puis ces règles nouvelles ont été excessives et ne répondent pas à leur objectif.

En réaction aux procès réels ou d'intention qui leur sont fait, les cabinets d'audit ont renforcé et intensifié leurs méthodologies et processus de contrôle, ont augmenté leurs exigences de compétences, mais ont également été contraints de pousser ces processus à un niveau tel qu'il soit devenu très difficile d'encore les poursuivre en justice, et certainement par les entreprises qu'ils contrôlent.

Cette situation de défiance, cumulée à une réglementation sérieusement plus contraignante, à des obligations professionnelles accrues et des contrôles de qualité externes, amènent aujourd'hui à ce que les réviseurs d'entreprises soient considérés plus rigoureux que rigoureux, qu'ils craignent la critique et/ou la sanction, et, que de nombreux dirigeants d'entreprises ou politiques s'interrogent sur la valeur ajoutée de leur intervention comme commissaire.

Ce sont finalement ceux qui ont restreint la capacité d'intervention des réviseurs d'entreprises qui s'interrogent maintenant sur leur utilité tout en cherchant à encore renforcer les règles contraignantes. Nous ne sommes pas loin d'une situation schizophrénique.

Il est vrai qu'il est confortable pour les réviseurs d'entreprises et experts-comptables de se référer purement et simplement à un droit comptable strict, à des règles bien établies, à une jurisprudence claire, sans interprétation possible. Mais ce n'est pas satisfaisant.

Il nous est imposé un processus d'audit normatif ainsi qu'un rapport formaté, et bien audacieux celui qui s'en écarte au risque de questionnements par les organes ou commissions de contrôle et de surveillance.

Et il est de plus en plus risqué de se livrer à des analyses prospectives, des interprétations de règles, à ce que l'on appelle le jugement professionnel, au risque de se faire poursuivre par les autorités disciplinaires pour non-respect des normes ou infraction aux règles d'indépendance.

Il est notable mais guère surprenant que tous les rapports des organes de contrôle de qualité externes des pays voisins relèvent que les procédures sont en général bien respectées par les cabinets mais regrettent leur manque de « *professional judgment* » dans leurs dossiers.

Ainsi, l'offre et la demande s'écartent de plus en plus, de sorte que comme aux Etats-Unis, le service d'audit est devenu une « *commodity* », un service banal sans valeur ajoutée. Un achat obligatoire.

“ A chaque accident, les uns renforcent les règles et les autres prennent des mesures pour se protéger. Et cela au détriment des entreprises, des dirigeants et des investisseurs qui ne bénéficient plus assez de la dynamique intellectuelle que peut apporter un audit. ”

C'est un cercle vicieux. A chaque accident, les uns renforcent les règles et les autres prennent des mesures pour se protéger. Et cela au détriment des entreprises, des dirigeants et des investisseurs qui ne bénéficient plus assez de la dynamique intellectuelle que peut apporter un audit.

Pour rompre cette évolution, il faudrait que notre profession tente l'audace de dépasser les cadres juridiques et normatifs trop contraignants en

osant porter des jugements, des interprétations et des analyses économiques prospectives, en acceptant la responsabilité d'un rôle économique majeur.

Pourquoi la profession n'a-t-elle pas osé écrire que les normes IFRS étaient procycliques et qu'elles exacerbent les effets spéculatifs ? Pourquoi ne se prononce-t-elle pas lorsqu'elle constate des phénomènes économiques et financiers pervers ? Comment se fait-il que la profession n'ait pas anticipé la crise des subprimes et des institutions financières ? Pourquoi les professionnels refusent-ils de s'exprimer sur les perspectives de redressement d'une entreprise ou sur ses budgets ?

C'est simple, elle ne l'a pas fait parce qu'on l'en empêche par des normes trop rigides et la menace de poursuites judiciaires ou disciplinaires, mais aussi parce que, dans une certaine mesure, elle manque d'audace. C'est inhérent à la profession.

Nous devrions pouvoir exprimer des avis, des jugements professionnels qui s'écartent de la pensée généralement partagée sans crainte de se faire pénaliser par les clients ou les organes de contrôle professionnels.

Nous devons accepter de jouer un rôle plus responsable à l'égard des entreprises et de la société en général. Pour cela faut-il encore que nous n'en soyons pas les premières victimes.

Au risque de ne plus trouver de plaisir ni d'intérêt intellectuel à la fonction d'auditeur, il est de notre responsabilité d'oser élargir notre cadre d'intervention et d'expression.

Egalement, les représentants des entreprises et les régulateurs devraient comprendre que plus on enfermera les auditeurs dans un cadre rigide d'exercice de la profession, c'est-à-dire de simple validation comptable, moins ils en obtiendront de valeur ajoutée. Tentons ensemble de relever le défi.

Benoît CEREXHE

Ministre bruxellois de l'Economie, l'Emploi, la Recherche scientifique et le Commerce extérieur, de la Santé, de la Formation des classes moyennes et de la Fonction publique

60 ans IRE – l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ?

Je voudrais tout d'abord féliciter l'Institut des Réviseurs d'Entreprises pour ses soixante années d'existence et autant d'années de services rendus aux entreprises. Au vu des défis actuels pour l'économie en Région de Bruxelles-Capitale, l'âge de la retraite n'a certainement pas encore sonné pour lui. Au contraire, nous avons besoin de toute l'énergie de sa relative jeunesse.

J'aimerais souligner l'objectif commun que je partage avec l'Institut en tant que Ministre de l'Économie et de l'Emploi. Les PME et les TPE, qui constituent le moteur de notre économie, peuvent être à tout moment confrontées à des situations difficiles ou critiques dont les causes sont variées : erreurs de conception, approche commerciale inappropriée, erreurs de gestion, crise économique, difficulté d'accès au crédit, etc.

Si l'on n'y prête pas attention à temps, ces difficultés peuvent entraîner la disparition de l'entreprise et avoir des répercussions en cascade nuisibles pour les travailleurs, leurs créanciers et leurs clients. Plus fondamentalement, chaque disparition d'entreprise érode un peu plus notre tissu économique, retarde son développement et provoque des pertes d'emplois et de savoir-faire. Notre capacité à créer de l'emploi est en effet intimement liée à notre capacité à maintenir en vie nos entreprises. Comme j'aime à le répéter, on ne crée pas de l'emploi sur un désert économique.

C'est dans ces périodes difficiles pour les entreprises que s'inscrit une partie du travail des réviseurs d'entreprises. S'il est vrai qu'il peut de temps en temps procéder à des liquidations, le réviseur d'entreprises peut, dans le respect des principes d'indépendance, pratiquer le conseil et l'encadrement dans la recherche de solutions pour des problèmes spécifiques que peut avoir à affronter une entreprise. Faire appel à un réviseur d'entreprises représente donc pour l'entreprise un « plus » important, une valeur ajoutée.

“ Faire appel à un réviseur d'entreprises représente pour l'entreprise un « plus » important, une valeur ajoutée. ”

C'est ici que le partenariat avec le public prend tout son sens. Les réviseurs d'entreprises ont un rôle à jouer en matière de prévention. Cette prévention demande que l'on soit au courant de l'existence de programmes d'aides spécifiques pour les entrepreneurs en difficulté. Trop rares sont les professionnels, comme les banquiers, ou encore les professionnels du chiffre, qui ont le réflexe de renvoyer une personne en difficulté vers une structure d'accompagnement *ad hoc*. Des dispositifs d'accompagnement et d'aide existent pourtant, comme la loi relative à la continuité des entreprises du 31 janvier 2009, ou le Centre pour Entreprises en Difficulté de la Région de Bruxelles-Capitale et sa trilogie des *pro deo* comptable, juridique et social. Ils restent malheureusement encore trop méconnus.

Le réviseur d'entreprises, par sa proximité avec l'entreprise, est le premier intervenant à pouvoir informer sur ces programmes d'aides. Généralement, les chefs d'entreprise attendent que les difficultés de trésorerie se présentent pour se renseigner et solliciter une aide. Le réviseur d'entreprises, par sa connaissance des comptes et du contexte de l'entreprise, et grâce à la confiance qu'il a pu gagner, est la personne la plus indiquée pour agir au début du problème, prévenir et promouvoir les outils mis à disposition des entreprises. Lorsqu'une entreprise en grande difficulté frappe à notre porte, il est déjà pratiquement trop tard pour agir. Tous nos dispositifs d'accompagnement régionaux, tout le bénéfice que l'on pourrait tirer de la loi relative à la continuité des entreprises pour redresser la barre, ont déjà perdu une part de leur pertinence. Ce n'est qu'avec la collaboration et en partenariat avec les acteurs sur le terrain que nous pouvons intervenir à temps.

Je profite donc de votre anniversaire pour promouvoir la collaboration entre les institutions publiques relevant des autorités régionales et fédérales et les partenaires du secteur privé dans le but de compléter et renforcer mutuellement les mécanismes d'aide à la prévention des fermetures d'entreprises.

Ce rapprochement doit se faire par une meilleure information des réviseurs d'entreprises eux-mêmes sur les aides publiques disponibles pour les entrepreneurs. Lorsqu'un réviseur d'entreprises est amené à visiter une entreprise et qu'il constate une série de problèmes, il serait judicieux qu'il puisse aiguiller cette entreprise vers les services compétents pour répondre à ces problèmes. A cet égard, le Centre pour les Entreprises en Difficulté propose des assistances pour répondre à de nombreuses situations problématiques dans une série de domaines : stress, ressources humaines, comptabilité, finance, statut social, marketing, stratégie, etc.

Dans le sens inverse, il est avéré que les dirigeants de PME qui envisagent de faire appel à un réviseur d'entreprises sur base volontaire ne sont pas légion. Seule une très petite proportion des entreprises non auditées a l'intention de recourir aux services d'un réviseur d'entreprises pour l'audit des comptes annuels. Pourtant les utilisateurs de prestations d'un réviseur d'entreprises, qui ont également profité d'informations supplémentaires dans le cadre de l'audit financier, estiment que ces informations représentent une réelle plus-value pour leur société.

Il est certain que le coût d'un audit financier externe peut représenter un obstacle majeur pour les PME qui n'y sont pas obligées. Les bénéfices liés à ce service sont pourtant évidents pour l'entreprise : amélioration de la qualité de l'information des comptes annuels ; amélioration de la qualité des contrôles internes ; transmission de conseils utiles pouvant représenter une valeur ajoutée pour l'entreprise ; impact positif sur la performance de l'entreprise ; diffusion en externe de la bonne performance de l'entreprise par le réviseur d'entreprises ; accès au financement par dette plus aisé ainsi qu'un taux d'intérêt moins élevé ; confiance créée auprès des clients, fournisseurs et autres partenaires de négociation ; renforcement du gouvernement d'entreprise ; et impression positive que confère la présence du réviseur d'entreprises au personnel d'être contrôlé.

Ces éléments amènent à ouvrir la réflexion sur la manière dont les pouvoirs publics peuvent agir afin de maximiser l'accès à ces services au plus grand nombre de PME. Les possibilités vont de la prime publique incitative à l'instauration d'une sorte de *pro deo*. Quoi qu'il en soit, le débat mérite largement d'être ouvert. Quel que soit le sens de la collaboration, du public vers le privé ou inversement, je reste intimement convaincu qu'elle est utile et bénéfique pour l'ensemble de l'économie. Je souhaite donc à l'Institut des Réviseurs d'Entreprises au moins soixante nouvelles années de bonne collaboration avec mes services.

Bon anniversaire !

LUC COENE

*Gouverneur van de Nationale Bank van België
Minister van Staat*

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Het is mij een bijzonder genoegen om het Instituut van de Bedrijfsrevisoren te feliciteren met zijn zestigste verjaardag. Vanuit de Bank gezien begint voor het Instituut een tweede jeugd, in het bijzonder wat de samenwerking betreft tussen haar en de bedrijfsrevisoren.

Het Belgisch samenwerkingsmodel tussen de bedrijfsrevisoren en de prudentiële toezichthouder is vrij uniek. Het vloeit niet voort uit Europese regelgeving of internationale aanbevelingen, maar is een product van eigen land dat werd ontwikkeld in overleg met de bedrijfsrevisoren. Het is prettig vast te stellen dat er, gestimuleerd door de *Financial Stability Board* en de Europese Commissie, zich een internationale praktijk ontwikkelt van meer samenwerking tussen de *external auditors* en de toezichthouders. Deze ontwikkeling is volledig in lijn met het bestaand Belgisch model.

Zoals bekend, heeft de Belgische wetgever, naar het voorbeeld van de wetgevers in andere rechtsgebieden, beslist om het zogenaamde *twin-peaks* model in te voeren, wat impliceert dat het prudentieel toezicht op banken en verzekeringsondernemingen werd overgedragen aan de Bank in april 2011. De Bank heeft het bestaande samenwerkingsmodel met de bedrijfsrevisoren behouden omdat het zijn waarde heeft bewezen.

Behoud van het samenwerkingsmodel betekent echter niet een *status quo*. De ervaring heeft immers aangetoond dat een aantal bijstellingen noodzakelijk waren. De medewerkingsopdracht werd verduidelijkt en het erkenningsreglement werd vernieuwd. De Bank zal ook een systeem van kwaliteitsbewaking voor de medewerkingsopdracht opzetten. Deze maatregelen, genomen in overleg met het beroep, zullen de doeltreffendheid van medewerkingsopdracht verder verhogen.

De Bank verwacht dat het nieuwe erkenningsreglement de toegang tot het gespecialiseerde korps van bedrijfsrevisoren zal vereenvoudigen. Het nieuwe reglement zal ook de samenwerking tussen de erkende revisoren en de Bank intensifiëren en zal een stimulans zijn om te komen tot een nog vruchtbaardere dialoog.

De voorstellen van de Europese Commissie van november 2011 betreffende de audit van organisaties van openbaar belang is van bijzondere betekenis voor de Bank aangezien alle instellingen waarop zij toezicht houdt vallen onder het toepassingsgebied van het voorstel van nieuwe Europese regelgeving. Een belangrijk onderdeel van het voorstel is dat de Europese Commissie zal vragen dat de toezichthoudende overheden, zowel voor banken als voor verzekeringsondernemingen, een regelmatige dialoog opzetten met de bedrijfsrevisoren en auditkantoren die de wettelijke controle uitvoeren van de jaarrekening van de instellingen onder hun toezicht. Het Belgisch samenwerkingsmodel voorziet al in een dergelijke samenwerking.

Het Baselcomité voor banktoezicht is, op vraag van de *Financial Stability Board*, begonnen met het opstellen van een document over de externe audit van banken. In dit document zal de dialoog tussen de externe auditor en de toezichthouder aan bod komen. Tegelijkertijd zal er ook aandacht worden besteed aan het belang van een communicatie tussen de bedrijfsrevisoren als beroepsgroep en de toezichthouder. Deze dialoog moet bijdragen tot een tijdige opsporing van systeemrisico's die een belangrijke impact kunnen hebben op de banken onder toezicht. De dialoog dient ook om de toezichthouder te attenderen op mogelijke accounting en auditing problemen die zich stellen in het bancaire systeem. Bij dit laatste wordt bijvoorbeeld gedacht aan systematische moeilijkheden bij het waarderen van effecten of bij het vaststellen van de provisie voor kredietverliezen.

Een volstrekt nieuw gegeven is de stap die Europa zet naar de bankenunie, waarbij het prudentieel toezicht op de banken gevestigd in de eurozone zal gebeuren vanuit de Europese Centrale Bank. De concrete modaliteiten van het Europees banktoezicht worden volop ontwikkeld en hoe deze de samenwerking met het revisoraat zullen beïnvloeden is nog niet duidelijk. Toch mag worden verwacht dat de internationale en Europese ontwikkelingen waarnaar hiervoor werd verwezen een invloed zullen hebben op de modaliteiten van het Europees banktoezicht.

“De belangrijkste uitdaging wordt een efficiënte en doelmatige samenwerking tussen de bedrijfsrevisoren en de prudentiële toezichthouder op te zetten en op die manier een substantiële bijdrage te leveren aan het vermijden van financiële crisissen. Het hoeft geen betoog dat dit in het algemeen belang is en bijzonder relevant is, zowel voor de bedrijfsrevisoren als voor de Nationale Bank van België.”

Er wachten het Instituut en de Bank nog andere uitdagingen.

Het gebruik van internationale controle- en andere standaarden is een positieve evolutie en de Bank heeft hierover dan ook steeds gunstig geadviseerd.

Niet minder belangrijk zijn de ontwikkelingen op boekhoudkundig gebied. Het gebruik en dus het belang van internationale standaarden (IFRS) neemt toe, en in het bijzonder de standaard voor de opname en waardering van financiële instrumenten. Er mag worden

verwacht dat de Europese Centrale Bank veel aandacht zal besteden aan de toepassing van deze voor de banken cruciale standaard. Niet enkel de bankleidingen worden met deze standaard geconfronteerd maar ook de bedrijfsrevisoren. Hun praktische opmerkingen bij de toepassing van de standaard zullen aan belang winnen.

De belangrijkste uitdaging wordt een efficiënte en doelmatige samenwerking tussen de bedrijfsrevisoren en de prudentiële toezichthouder op te zetten en op die manier een substantiële bijdrage te leveren aan het vermijden van financiële crisissen. Het hoeft geen betoog dat dit in het algemeen belang is en bijzonder relevant is, zowel voor de bedrijfsrevisoren als voor de Nationale Bank van België.

Dr. Bruno COLMANT

*Membre de l'Académie Royale de Belgique
Chargé de cours à l'Université catholique de Louvain
et à la Vlerick Leuven Gent Management School*

La renaissance du droit comptable

L'Europe a compris la comptabilité comme étant l'algèbre du droit, tandis que les anglo-saxons envisagent plutôt la grammaire du chiffre. Pour ces derniers, l'économie est l'ordre naturel – et même absolu – de la comptabilité, le droit n'ayant qu'un pouvoir normatif et subséquent.

Les dernières années auront témoigné du plus grand bouleversement comptable d'après-guerre, à savoir l'adoption, par la grande majorité des entreprises européennes cotées en bourse, d'un référentiel anglo-saxon. Ce dernier, constitué par le corpus des normes IAS/IFRS (ou *International Accounting Standards/ International Financial Reporting Standards*), consacre la transition d'un droit comptable européen, d'origine à la fois colbertiste et civiliste, vers une normalisation d'obédience américaine.

Ce basculement comptable, suscité par les autorités européennes, modifie le rapport au temps de la reddition des comptes de l'entreprise.

En Europe, le droit comptable est né du droit de la preuve, c'est-à-dire de l'attestation entre commerçants pour faits de commerce, spécialement en cas de faillite. Cette orientation privilégie des coûts historiques, fiables et vérifiables, permettant de mesurer la valeur originelle des garanties données par une entreprise à un créancier. Elle mesure donc l'économie interne de l'entreprise et sa capacité à honorer ses engagements. Dans cette orientation, les actionnaires sont considérés comme des acteurs auxquels sont destinés des flux financiers résiduels, susceptibles d'être distribués sous forme de dividendes.

Contrairement à la vision européenne continentale du droit comptable, les normes anglo-saxonnes préconisent le rapprochement de la mesure du patrimoine comptable de l'entreprise et de sa valorisation boursière.

“ L'Europe a compris la comptabilité comme étant l'algèbre du droit, tandis que les anglo-saxons envisagent plutôt la grammaire du chiffre. Pour ces derniers, l'économie est l'ordre naturel – et même absolu – de la comptabilité, le droit n'ayant qu'un pouvoir normatif et subséquent. ”

Dans ces pays, la doctrine comptable s'essaye à appréhender l'utilité future, et non passée, des actifs et des passifs. Le postulat de cette approche est que la comptabilité traite de la valeur contemporaine des actes économiques. Or, la valeur est contredite à chaque instant, comme un cours de bourse. L'expression comptable de valeurs, et non de coûts, tend donc – au prix d'une volatilité comptable accrue – à rapprocher la mesure comptable des capitaux propres de l'entreprise vers la création de valeur boursière, qui constitue elle-même la donnée « patrimoniale » essentielle des actionnaires.

Les normes IAS/IFRS conduisant à rapprocher progressivement la valeur comptable des capitaux propres avec la capitalisation boursière, elles préconisent l'application de la règle d'évaluation de la juste valeur, ce qui consomme l'évolution d'une comptabilité en coût historique vers une comptabilité en valeur de marché. La prise en compte des actifs et des passifs à leur juste valeur, déjà d'application pour les instruments financiers, se fonde sur l'idée que la valorisation optimale d'un poste bilantaire est relative à sa mobilisation. Cette règle a pour conséquence de diminuer la latitude de la direction de l'entreprise quant au moment du dégageant de résultats favorables dont elle déconnecte la reconnaissance de la cession éventuelle. Il s'agit donc d'une évolution s'inscrivant dans la poursuite des objectifs de « *corporate governance* » grâce à une meilleure diffusion de l'information comptable.

Sous l'angle historique, cette évolution s'inscrit dans l'amélioration du droit comptable. Pendant les années 1970, la principale problématique portait sur l'alternative entre les coûts historiques et les coûts de remplacement. Ces vingt dernières années furent nettement moins marquées par l'inflation mais connurent une volatilité accrue des marchés qui pose la question du temps futur. Le basculement vers une comptabilisation à la juste valeur, consacre la reconnaissance, en comptabilité, de relations non linéaires entre les agrégats comptables.

L'antagonisme entre la mesure comptable des coûts ou, au contraire, des valeurs, correspond à deux approches qui considèrent que la valeur de l'entreprise dépend respectivement soit de la pertinence des divers critères associés à son économie interne, soit de l'appréciation des marchés financiers. En filigrane de l'adoption des normes anglosaxonnes, c'est de l'évolution d'une comptabilité de créanciers vers une comptabilité d'actionnaires qu'il s'agit. Abordé sous un angle sociologique, le changement de référentiel comptable consacre la transition vers une comptabilité de marchés financiers.

Par ailleurs, les normes comptables anglo-saxonnes reflètent la typologie comptable des pays de droit coutumier, au sein desquels les règles imposées par l'autorité publique sont en nombre limité et laissent une place importante à l'autorégulation financière. Dans les pays d'Europe continentale, par contre, l'environnement germano-romain est imprégné d'une forte influence étatique qui privilégie la stabilité temporelle et spatiale des résultats de l'entreprise. Mais, plus fondamentalement, l'adoption de normes comptables anglo-saxonnes oppose les particularités

sociologiques, voire religieuses, entre les modes d'organisation européens, plus collectivistes et hiérarchisés, et donc prudents, à l'agencement des sociétés anglo-saxonnes caractérisées par une plus grande exigence de liberté individuelle et une volatilité patrimoniale accrue. Cette évolution révèle l'attitude des collectivités face au risque. Les législations comptables continentales reflètent les certitudes réglementaires, l'uniformité, et une certaine recherche de la confidentialité, tandis que les normalisations comptables anglo-saxonnes prônent la flexibilité, l'acceptation de l'incertitude et une meilleure transparence financière.

Du reste, les principes comptables sont toujours contingents à un contexte socio-économique, c'est-à-dire à la nature des rapports d'échange et du processus social au sein des communautés. A ce titre, la comptabilité se forge au creuset des conflits d'intérêts entre les différents acteurs de l'entreprise. Il serait donc illusoire de lui attribuer les qualités d'une science exacte, fournissant une représentation arithmétique et sans biais de la valeur des choses, car l'information est, par essence, imparfaite.

Un exemple de la différence d'approche comptable entre les cadres européens et anglo-saxons s'exprime en matière de capitaux propres. L'entreprise est, en effet, un faisceau d'activités économiques qualifiées par des expressions juridiques.

En arrière-plan de cette situation se pose une question fondamentale : comment définir les capitaux propres d'une entreprise ? Cette question est essentielle parce que les capitaux propres constituent la charnière entre le patrimoine de l'entreprise (le Nombre) et le droit de ses propriétaires. Ils fondent aussi la partition du bilan et du compte de résultats. Intuitivement, la façon dont les capitaux propres sont calculés doit être différente selon les approches comptables. Et, effectivement, dans les pays européens, les capitaux propres constituent le patrimoine de l'entreprise, tandis que dans les pays anglo-saxons, ils mesurent le patrimoine, non pas de l'entreprise, mais des actionnaires.

Patrimoine de l'entreprise ou patrimoine des actionnaires : cette différence sémantique peut paraître infime. Elle reflète pourtant une discrimination abyssale. Elle illustre d'ailleurs un phénomène peu connu : les Anglo-saxons réfutent la formulation latine et diaphane de l'entreprise européenne. Ils ne reconnaissent pas la rigidité de l'indépendance juridique du patrimoine de l'entreprise. Pour les anglo-saxons, l'entreprise est une modalité juridique de circonstance. Elle ne possède pas de capitaux; elle doit refléter celui de ses pourvoyeurs de capitaux. Dans les pays anglo-saxons, l'entreprise est fondée sur la notion de partenariat (*partnership*), c'est-à-dire l'association personnelle aux résultats et aux risques. Dans ce contexte, l'enrichissement de l'entreprise est consubstantiel à celui des actionnaires.

Mais ce n'est pas tout : dans ces pays anglo-saxons, la qualification des capitaux propres relève d'une logique financière. Cette approche ne fait plus de distinction

sur la base de la qualification juridique des moyens de financement de l'entreprise. Tout se passe comme si l'entreprise était financée par des dettes, et que certaines d'entre elles possédaient des attributs particuliers (ceux des actions), comme le droit de vote, une maturité infinie, la subordination des répartitions en cas de liquidation, un dividende, *etc.*

Dans ce raisonnement, l'entreprise est financée par un *continuum* de moyens de financement, qu'il est impossible de catégoriser en dettes et capitaux propres. A la réflexion, cette vision, essentiellement américaine, n'est pas dénuée de logique. Après tout, les moyens de financement de l'entreprise (capitaux propres et dettes) sont mutualisés pour financer les actifs, sans que tel passif corresponde à tel actif. Les marchés financiers utilisent aussi la même méthode pour valoriser les capitaux propres et les dettes, à savoir l'actualisation des flux financiers futurs espérés auquel un taux d'actualisation est appliqué.

En conclusion, la divergence entre les orientations comptables anglo-saxonnes et européennes trouve donc son origine dans l'absence d'unicité du concept d'inscription comptable. Les modes d'organisation économique européens ont, à cet égard, une vision historique du concept de coût, au titre de référence dominante pour la mesure de la valeur d'inventaire comptable, tandis que les économies caractérisées par un plus grand degré de liberté économique (telle celle des Etats-Unis) reposent sur l'incertitude et sur la constatation d'équilibres successifs reflétant la formation continue et stochastique de la valeur des instruments financiers.

Contrairement au modèle latin qui capitalise des sommes d'argent, le modèle anglo-saxon actualise des rendements futurs espérés. L'archétype anglo-saxon ne se démontre que par le futur, quel qu'il soit. Il ne valorise les situations que par leur capacité à dégager une utilité financière dans l'avenir. Cette réalité atteint, à des degrés divers, tous les domaines de la vie des affaires : l'organisation des entreprises, le droit des contrats, les relations sociales, la fiscalité, *etc.*

Dans le domaine comptable justement, les normes comptables anglosaxonnes IAS/IFRS s'assemblent inéluctablement pour atteindre leur objectif final. Celui-ci consiste à améliorer l'efficacité des marchés financiers, en mesurant la création de valeur actionnariale. Cet objectif sera atteint par un déchiffrement complet de l'entreprise, en renfort d'une transparence exigée par la gouvernance d'entreprise. Avec, en filigrane, une mutation sans précédent du modèle de l'entreprise européenne. Cette finalité comptable est parfois escamotée par des débats techniques, inhérents à l'un ou l'autre texte. Pourtant, elle sous-tend une construction qui sera achevée lorsque les normes américaines FAS seront fondues dans les normes IAS/IFRS. Cette convergence traduit elle-même la nécessité d'assurer une meilleure comparabilité des performances des entreprises. Cette transparence comptable devrait permettre, à terme, la baisse du coût du capital.

Ce référentiel entraîne une rupture de la logique comptable, en abandonnant un référentiel basé sur des coûts historiques (imaginé en 1978 en Europe), au profit d'une évaluation progressive des actifs et des passifs comptables à leur valeur de marché, avec leur corollaire de volatilité.

L'orientation actionnariale des normes IAS/IFRS interpelle donc les bases de notre métrage comptable. Les capitaux propres, variable intangible par excellence des entreprises, se voient animés de variations de marché, à l'instar d'un cours de bourse. Le capital, dont l'importance est démultipliée par sa propre facilité de circulation, exige désormais pour ses actionnaires, une mesure de l'utilité financière de l'entreprise. Les normes IAS/IFRS illustrent-elles, dès lors, sa réhabilitation comptable ? Ce n'est pas impossible. Dans les années septante et quatre-vingt, les méthodes comptables traditionnelles ont alourdi les comptes de résultats de l'inflation des salaires, sans ajuster le capital pour l'érosion monétaire. Cette période est désormais révolue.

Jean-Marie CONTER

*Président de l'Institut Professionnel des Comptables
et Fiscalistes agréés*

Xavier SCHRAEPEN

*Ondervoorzitter van het Beroepsinstituut
van erkende Boekhouders en Fiscalisten*

L'Institut des Réviseurs d'Entreprises a 60 ans : un événement qui ne peut passer inaperçu dans le monde des professions du chiffre

En cette année 2013, l'IRE fête ses 60 ans d'existence. Comme le temps passe vite ! Créé par le législateur le 22 juillet 1953 très exactement, les origines de la profession de réviseur remontent pourtant à 1935, date de l'instauration de l'agrément des réviseurs de banque auprès de la Commission bancaire, et à 1948, année depuis laquelle un réviseur doit être nommé auprès des conseils d'entreprise. En tant que premier institut officiel rassemblant des professionnels du chiffre, vous avez donc fait œuvre de pionnier en la matière.

Depuis lors, beaucoup d'eau a coulé sous les ponts. L'Institut s'est développé et a traversé de nombreux événements, heureux ou malheureux, que l'on songe aux périodes de prospérité et de croissance des années cinquante, les *golden sixties*, l'indépendance de l'Afrique belge, les deux chocs pétroliers des années septante et l'austérité des années quatre-vingts ... jusqu'à la récente crise financière et économique de 2008 dans laquelle nous patageons toujours. Mais, avec tous vos membres réviseurs d'entreprises, vous êtes toujours restés au service des entreprises, prêts à les aider, à les conseiller et à les assister.

Et puis, en 1985, le législateur a décidé de créer l'Institut des Experts-Comptables (IEC) devenu entretemps Institut des Experts-comptables et des Conseils fiscaux. Et en 1993, l'Institut Professionnel des Comptables, devenu en 1999, l'Institut Professionnel des Comptables et Fiscalistes agréés (IPCF) est venu rejoindre les deux premiers instituts. L'IPCF qui regroupe toutes les personnes exerçant sous statut d'indépendant la comptabilité fête également cette année ses 20 ans d'existence.

C'est donc peu dire que l'année 2013 sera une année faste pour les professions du chiffre.

Mais bien avant 1993, les comptables et les réviseurs d'entreprises ont travaillé ensemble. Complémentairement pour être plus précis, car les comptables, conseillers par excellence des indépendants, des PME et des titulaires de profession libérale, devaient faire appel aux réviseurs pour toute une série de tâches spécialisées dont ils avaient seuls le droit d'exercer les compétences. Le rôle du réviseur d'entreprises est en effet essentiel en matière de contrôle et de certification des comptes et nous constatons également, en cette période de crise, que de nombreuses PME désignent un réviseur alors qu'elles n'y sont pas légalement tenues. Elles agissent ainsi très souvent à la demande des actionnaires ou de la direction pour effectuer un audit financier externe ou des missions spéciales lors des scissions ou fusions d'entreprises. En ce sens, le travail du réviseur d'entreprises constitue une valeur ajoutée très précieuse pour les entreprises, quelle que soit leur taille.

“ De nombreuses PME désignent un réviseur d'entreprises alors qu'elles n'y sont pas légalement tenues. ”

Depuis 1993, nous avons également beaucoup travaillé ensemble et œuvré à l'amélioration du statut des indépendants. Nous avons défendu, souvent bec et ongles avec notre confrère IEC, nos clients auprès des institutions belges, européennes voire internationales.

Au sein du Comité inter-instituts, nous développons des idées, nous mettons en œuvre des stratégies pour que nos membres puissent exercer en toute sérénité et dans les meilleures conditions possibles leur profession certes passionnante, mais aussi très exigeante sur le plan des compétences et des connaissances. Et tout cela au plus grand bénéfice de nos clients, bien sûr.

Nous avons également créé ensemble des commissions qui se sont penchées sur bien des domaines tels la législation anti-blanchiment, la législation sur la publicité et le démarchage, le statut social des indépendants, ... Nous avons aussi publié en commun, avec l'IEC, un Code des sociétés annoté et nous avons organisé ensemble des colloques où notre savoir-faire était unanimement reconnu. Si nous devions avoir une devise, je choisirais : « *L'union fait la force* ».

Et l'avenir, de quoi sera-t-il fait ? Nous pouvons raisonnablement penser que les liens entre nos deux Instituts se resserreront encore et que des synergies pourront être envisagées, surtout au niveau international.

Dans tous les cas, nous sommes heureux de constater que l'IRE constitue toujours une référence dans le monde économique-financier pour assumer ses missions dans un contexte de plus en plus international.

En tant qu'IPCF, nous ne souhaitons qu'une chose : c'est que l'on puisse encore longtemps collaborer ensemble pour le bien-être de nos membres et par conséquent de leurs clients. Les temps sont durs et la crise, quoi qu'on en dise, n'est pas encore finie. Nous devons plus que jamais travailler en réseau (comptable-fiscaliste, réviseur d'entreprises, expert-comptable, avocat, notaire, ...). L'heure n'est sûrement pas au travail en ordre dispersé.

C'est pour tout cela que l'IPCF, au nom de ses mandataires et de tous ses membres, présente donc très confraternellement à l'IRE ses meilleurs vœux de bonheur et de prospérité à l'occasion de ses 60 ans.

John CROMBEZ

Staatssecretaris voor de Bestrijding van de Fiscale en Sociale Fraude

Gelukwensen naar aanleiding van het 60-jarig bestaan van het IBR

Zestig jaar is, ook in deze tijden van langer werken, voor veel mensen een leeftijd waarop men de balans opmaakt van wat men heeft gerealiseerd en wat men nog wil waarmaken. En zelfs al heimelijk begint te dromen van de belevenissen in rustigere tijden. Laat die zestig jaar ook voor het IBR een moment zijn om, met de ervaring van het verleden op zak, het vizier te richten naar de toekomst en een nieuwe vaart te beginnen.

Het zijn vandaag woelige tijden. De economische crisis vergt meer dan ooit de bijzondere aandacht en ondersteuning van adviseurs om de ondernemingen door de storm te loodsen. Het verstrekken van objectieve informatie over de soms opgelopen averij door de bedrijfsrevisoren voorkomt rampen en beschermt belanghebbenden, zoals werknemers, aandeelhouders en investeerders. Wanneer de wind weer is gaan liggen, zullen bedrijfsrevisoren de signalen van nieuwe onrusten moeten opmerken en signaleren.

Samen moeten we werken aan die weg van morgen. Iedereen draagt zijn steentje bij tot het herstel van het vertrouwen en het behoud en versterken van onze welvaart en welzijn. Of zo zou het toch moeten zijn. Nog te veel misbruiken ondermijnen ons economisch, fiscaal en sociaal systeem. Meer dan ooit moeten we hier tegen optreden. Fraude kunnen we niet dulden. Ook op die tocht moeten het IBR en zijn leden verder mee.

En dan heb ik het niet alleen over het streng optreden tegen de adviseurs die medeplichtig zijn aan fraude of bewust de andere kant opkijken. Heel wat ernstige en georganiseerde fraude kan niet ontstaan zonder de hulp, bijstand of medeweten van adviseurs. Maar dit zijn en blijven gelukkig de uitzonderingen.

Met hun ervaring en kenmerkende kritische ingesteldheid weten bedrijfsrevisoren vooral waar waakzaamheid is geboden. Ze kunnen preventief de aandacht vestigen op valkuilen, ondernemingen wijzen op het belang van interne controle en hen begeleiden wanneer fouten moeten worden rechtgezet.

“ Bedrijfsrevisoren kunnen preventief de aandacht vestigen op valkuilen. ”

Vanuit hun maatschappelijke functie moeten ze aan de overheid melden wanneer ze vermoedens hebben van witwaspraktijken. Het strikt naleven hiervan is cruciaal om snel te kunnen ingrijpen en net daar wringt het schoentje. Merkwaardig weinig zaken worden gemeld ondanks het feit dat fraude nog welig blijft tieren.

Het verder informeren en vormen van de bedrijfsrevisoren maar vooral het aanscherpen van de opmerkzaamheid en de kritische geest blijft dan ook de boodschap voor het IBR.

Gaan we hiermee fraude uit de wereld helpen? Wellicht niet. Net zoals we vandaag waarschijnlijk niet de allerlaatste economische crisis beleven. Dat wil niet zeggen dat we het niet moeten proberen. In het belang van ons allen.

Mijn gelukwensen aan het IBR en al zijn leden bij deze heuglijke verjaardag.

Christine DARVILLE-FINET

*Responsable du département juridique de la
Fédération des Entreprises de Belgique*

Le chef d'entreprise, le réviseur d'entreprises et le conseil d'entreprise : une difficile partition à trois

Le chef d'entreprise, le conseil d'entreprise et le réviseur d'entreprises: trois acteurs essentiels dans le monde économique.

A chacun son rôle dans la partition. Les responsabilités de gérer l'entreprise et le droit de décision incombent à l'employeur. Quant au conseil d'entreprise, il est essentiellement un organe de collaboration et non de participation à la gestion de l'entreprise. Il a un droit à l'information cristallisé, entre autres, dans la communication d'informations économiques et financières prévues par un arrêté royal de 1973. Elles sont destinées à fournir aux travailleurs une image claire et correcte de la situation, de l'évolution et des perspectives de l'entreprise. C'est la direction de l'entreprise qui est responsable de la communication de l'information au conseil d'entreprise.

En ce qui concerne la mission du réviseur d'entreprises à l'égard du conseil d'entreprise, elle est définie en quatre points : faire rapport au conseil d'entreprise sur les comptes annuels et sur le rapport de gestion ; certifier le caractère fidèle et complet des informations économiques et financières transmises au conseil d'entreprise ; analyser et expliquer ces informations et, le cas échéant, dénoncer des lacunes au conseil d'entreprise. L'objectif de la révision et de la certification est de donner l'opinion de l'expert qu'est le réviseur d'entreprises.

La répartition des rôles est claire mais la réalité quotidienne des entreprises n'est pas un long fleuve tranquille ...

Le réviseur d'entreprises : un expert et non une assurance tout risque – A la recherche d'un équilibre ...

Le recours à un réviseur d'entreprises ne constitue une plus-value pour toutes les parties concernées que s'il dispose de la compétence technique et communicationnelle. Ainsi, il doit être à même d'appréhender des législations et des techniques mouvantes et de plus en plus complexes. Le réviseur d'entreprises est

un professionnel qui doit apporter aux composantes de l'entreprise une démarche rigoureuse dans l'exercice de sa mission. Cela pose en particulier le problème de la formation du réviseur d'entreprises. En effet, la qualité du travail ne peut s'acquérir et se développer que par la recherche incessante du meilleur savoir-faire.

La communication est une autre facette importante de la compétence du réviseur d'entreprises. Il est nécessaire qu'il fasse connaître son opinion en termes clairs et compréhensibles dans la communication tant écrite qu'orale. Il est certain que les qualités d'expression du réviseur d'entreprises constitueront une valeur ajoutée pour toutes les parties concernées. Ce n'est qu'à cette condition que son rapport et ses remarques peuvent contribuer à améliorer le fonctionnement de l'entreprise.

Il s'agit là d'un élément important pour le chef d'entreprise : il est essentiel que les représentants des travailleurs comprennent les explications données par un expert extérieur à l'entreprise sur les implications des informations économiques et financières et sur leur signification relative à la situation financière et à l'évolution de l'entreprise. C'est ainsi que le réviseur d'entreprises contribue à renforcer la crédibilité des informations fournies par le chef d'entreprise. A juste titre, les conseils d'entreprise attachent une grande importance aux capacités pédagogiques du réviseur d'entreprises.

Le rôle de communicateur est ingrat. Une certaine insatisfaction existe sur l'aptitude pédagogique du réviseur d'entreprises. Il est évident que les données financières ne se lisent pas comme un roman policier. Elles sont souvent complexes et il n'est pas toujours aisé de les expliquer de manière simple. Dans ce domaine, la situation varie fortement d'une entreprise à l'autre. Certains réviseurs d'entreprises ont plus de talent que d'autres pour exposer, en termes compréhensibles, les résultats de leur mission.

Tant du côté de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises que du côté des représentants des travailleurs, des formations complémentaires sont indispensables. Communiquer en fonction des personnes auxquelles on s'adresse peut s'apprendre. En outre, l'information ne peut être utile pour le conseil d'entreprise que si celui-ci dispose de la compétence suffisante pour appréhender les problèmes financiers et économiques dans un monde en pleine mutation.

La crise économique et l'incertitude sur l'emploi suscitent, à juste titre, des craintes auprès des représentants des travailleurs. Quelles sont les perspectives d'avenir de l'entreprise ? L'emploi sera-t-il maintenu ? Sur ces questions, il y a une forte attente des travailleurs. Peut-elle être satisfaite ? Le tableau est nuancé. Certes, le réviseur d'entreprises est soumis à un certain nombre d'obligations. Ainsi, il doit acquérir l'assurance raisonnable que la comptabilité ne comporte pas d'anomalies significatives ou encore il a un rôle important d'information dans le cadre de la procédure d'alerte lorsqu'il constate des faits graves et concordants susceptibles de compromettre la continuité de l'entreprise.

Ou encore en ce qui concerne, en particulier, les informations prévisionnelles, le réviseur d'entreprises a pour mission de voir si elles sont établies selon des méthodes rationnelles et si elles ne présentent pas de contradiction évidente avec les informations chiffrées dont il a la connaissance et il ne peut pas émettre, selon les normes de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises, une opinion sur les possibilités de réalisation des prévisions.

La pratique montre que les réviseurs d'entreprises sont très prudents voire trop prudents sur la question. N'ouvrent-ils pas trop vite leur parapluie ? Cette situation risque de créer une « *expectation gap* » qui nourrit des frustrations auprès des représentants des travailleurs. Certes, le réviseur d'entreprises ne peut s'immiscer dans la gestion de l'entreprise. Il n'a pas de boule magique et on ne peut pas attendre de lui qu'il donne une assurance tout risque sur l'avenir de l'entreprise.

Mais n'y-a-t-il pas une réflexion à avoir au seuil de « l'âge de la nouvelle jeunesse » de l'Institut sur la question et ce, avec toutes les parties concernées ?

Le réviseur d'entreprises : l'homme de confiance du chef d'entreprise et du conseil d'entreprise.

“ Le réviseur d'entreprises : l'homme de confiance du chef d'entreprise et du conseil d'entreprise. ”

Les rapports du réviseur d'entreprises ne peuvent être crédibles que s'ils sont le reflet d'une opinion objective. Il y a un lien manifeste entre la crédibilité de la mission du réviseur d'entreprises et le climat de confiance qui doit exister entre le chef d'entreprise, le conseil d'entreprise et le réviseur d'entreprises.

Cette confiance repose sur un pilier essentiel : l'indépendance du réviseur d'entreprises. Elle est un signe fondamental de son intégrité professionnelle. Cette indépendance se fonde sur une indépendance d'esprit qui dépend essentiellement de la formation et de la force de caractère de chaque individu. Mais il faut aussi que la fonction soit perçue comme indépendante par tous ceux qui sont concernés par les missions du réviseur d'entreprises, ce que certains ont qualifié d'indépendance d'apparence. Il s'agit d'éviter des situations ou des faits qui amèneraient un tiers à remettre en question l'impartialité du réviseur d'entreprises.

On entend parfois dire que le réviseur d'entreprises est l'homme de confiance du chef d'entreprise et que cette perception vient du fait qu'il est rémunéré par l'entreprise et non par un fonds extérieur. Certes, la confiance est un élément éminemment subjectif et difficile à évaluer mais je pense que les multiples règles récentes qui ont été prises pour assurer l'indépendance du réviseur d'entreprises et un système de supervision de qualité ont toutes pour objectif de renforcer la qualité du contrôle révisoral et sa crédibilité à l'égard de toutes les parties concernées.

Il va de soi que l'existence du climat de confiance implique que le réviseur d'entreprises doit éviter toute situation de nature à mettre en péril la confiance soit du chef d'entreprise soit des représentants des travailleurs et qu'il ne doit pas

prendre la place du chef d'entreprise. Vu la diversité des situations susceptibles de se présenter, il va de soi que l'appréciation *in concreto* est laissée au jugement du réviseur d'entreprises.

Cela ne signifie nullement que le réviseur d'entreprises ne puisse pas avoir un rôle actif dans le cadre de sa mission à l'égard du conseil d'entreprise. C'est une des valeurs ajoutées que le chef d'entreprise attend du réviseur d'entreprises. Ainsi, pendant les réunions du conseil d'entreprise, le réviseur d'entreprises doit répondre aux questions qui lui sont posées par les membres du conseil d'entreprise lorsque celles-ci relèvent de sa compétence. Pour le chef d'entreprise, il s'agit là d'un rôle essentiel du réviseur d'entreprises qui n'est pas là pour être, comme on l'entend parfois, « la voix de son maître ».

Ce serait là nier le rôle fondamental du réviseur d'entreprises. Ou encore, on peut conseiller la participation des réviseurs d'entreprises aux réunions préparatoires du conseil d'entreprise avec les représentants des travailleurs car elles permettent souvent de « déminer » certaines questions.

Plaidons pour le maintien d'un climat de confiance et évitons de tomber dans le piège qu'il n'y ait un réviseur d'entreprises, d'une part, pour les chefs d'entreprise, et un réviseur d'entreprises, d'autre part, pour les travailleurs.

Ne tirons pas trop vite sur les pianistes, que ce soit le chef d'entreprise ou le réviseur d'entreprises ou le conseil d'entreprise et voyons comment à partir des expériences des uns et des autres, on peut tirer un bilan et dégager des pistes d'amélioration.

La critique est aisée, l'art beaucoup plus difficile.

Robert DE BAERDEMAEKER

*Président de l'Ordre des Barreaux francophones
et germanophone de Belgique*

60 ans, l'âge de toutes les expériences

« Hé bien ! *Qu'est-ce que cela, soixante ans...c'est la fleur de l'âge cela, et il faut rentrer maintenant dans la belle saison de l'homme* », MOLIERE, l'Avare.

L'âge d'une nouvelle jeunesse ? Sans doute, et nous le pensons tous et le voulons ainsi. Mais pourquoi « nouvelle » pour qualifier cette jeunesse à laquelle nous sommes tant attachés ? Comme s'il en fallait une seconde ou une autre ou bien s'il fallait se convaincre que, malgré le vieillissement indiscutable, on se raccroche éperdument à cette valeur que représente la jeunesse ?

Je crois personnellement qu'on est jeune ou bien qu'on ne l'est pas et cela, depuis la fin de la tendre enfance.

Et si un jour on n'était plus jeune ? Combien d'angoisses cette idée n'a-t-elle pas véhiculées : Jacques BREL a même chanté « *Mourir, la belle affaire ! Mais vieillir...* » Et si la solution n'était pas tout simplement de vivre avec la question plus déstabilisatrice – comme une moule accrochée à la coque d'un bateau – de savoir si réellement on a vécu, et j'ajoute, convenablement vécu.

Car c'est évidemment de vie qu'il s'agit, de « vivre la vie » en réalité. Certes, chacun à sa façon mais de préférence pleinement. Et la vie qu'on s'est choisie, qui vous a été donnée ou qui vous a mené n'aurait-elle pas répondu à nos attentes au point qu'il faille, à un moment symbolique, l'anniversaire de soixante ans, actionner un aiguillage qui aurait la faculté de vous mener enfin vers la vraie vie ou, sans oser le dire à voix haute, le bonheur ?

Aurait-on assez travaillé voire même trop ? Considère-t-on que, tout compte fait (expression choisie à l'intention de l'IRE), le droit de ne plus travailler est né, qu'il est acquis et que personne ne pourrait vous le retirer ?

Les portes d'un autre monde (d'une autre vie ?) s'ouvriraient-elles alors par magie et ce, pour un temps limité avant qu'il ne soit trop tard ? Autant de questions auxquelles chacun apportera les réponses qu'il estime appropriées à sa personne et à sa situation mais d'autres questions se posent peut-être aussi.

“ Considère-t-on que, tout compte fait (expression choisie à l'intention de l'IRE), le droit de ne plus travailler est né, qu'il est acquis ? ”

Ces expériences déclinées notamment sur le mode professionnel mais pas seulement seraient alors perdues pour l'humanité (n'ayons pas peur des mots) mais, si on en emploie d'autres, pour l'entreprise au sein de laquelle on a été actif, pour ses proches et pour l'ensemble de la société dont on est, qu'on le veuille ou non, un acteur. Un dommage collatéral d'aspirations individuelles, assurément légitimes, mais qui seraient vraisemblablement différentes si l'épanouissement et la conscience de celui-ci avaient été plus forts au fil du temps.

On l'aura compris, c'est la poursuite d'une vie active, engagée et « profitable » à tous que je prône. Le rythme peut certes être modifié mais l'exploitation et le partage de l'expérience accumulée tout au long d'une vie active ramassée sur 35 à 45 ans s'impose dans une optique de progrès et de développement.

Le slogan « Place aux jeunes ! » n'est pas inconciliable avec cette prise de position car il y va de la transmission du savoir et de la connaissance et de la collaboration bien comprise entre les générations.

Enfin, si l'expérience de vie qui ne cesse de croître nous mène au-delà de quatre-vingts ans voire aux années nonante, est-il raisonnable de ne travailler que moins de la moitié de son existence ? Les nécessités économiques s'imposent d'elles-mêmes et nous mèneront sans doute à repousser l'âge de la retraite mais ceci est un autre propos.

Je souhaite terminer sur l'expression de la conviction que l'implication dans la vie active est source du développement personnel dans toutes les autres dimensions de la vie privée et personnelle. « *To be or not be ?* » se décline aussi lorsque ces questions se posent au moment du soixantième anniversaire. Chacun appréciera dans son for intérieur quelle est la meilleure façon de « vivre la vie » ; en tout cas, de continuer à le faire.

Soixante ans ; quel anniversaire, quel bel anniversaire ! Les prises de conscience qui surgissent, à cette occasion, grâce à l'expérience, à toutes les expériences accumulées, détermineront l'avenir.

Guido DE CROOCK

Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Dendermonde

De auditor en preventie : uitdagingen voor de toekomst

De zestigste verjaardag van het Instituut komt er na een turbulente periode, waarin de wereldeconomie de zwaarste inzinking beleefde sinds de Tweede Wereldoorlog. De orkaan die door de financiële markten raasde sedert 2008 en de motor van de wereldeconomie deed stil vallen, heeft het vertrouwen van velen diep geschokt. Onvermijdelijk rijst de vraag of in die turbulente context de externe auditors hun rol wel hebben vervuld. De vraag stelt zich waarom er zo weinig waarschuwingen de wereld werden ingestuurd.

Het is wellicht een droeve vaststelling bij een feestelijke gebeurtenis als het zestigjarig bestaan van het Instituut van de bedrijfsrevisoren.

Begrijpelijk dan ook dat her en der de roep naar meer toegevoegde waarde van de audit klinkt. Crisismomenten zijn vaak de gelegenheid om lessen te trekken, bij te sturen waar nodig, om aldus te komen tot een betere dienstverlening. Het zou verkeerd zijn, eens de storm geluwd is en de schade opgemeten, over te gaan tot de orde van de dag. Want, indien we het over één zaak eens kunnen zijn, dan is het dat het grote publiek niet kan begrijpen hoe externe auditors wereldwijd het onheil niet zagen aankomen en dat sommige cijfers niet werden doorprikt.

Onvermijdelijk rijst de vraag, zo dit niet aan fouten van de auditor te wijten is, of dit niet te wijten is aan de beperkingen van de functie van de externe auditor en het kader waarbinnen de auditor kan opereren? Hebben we geen nood aan auditstandaarden die binnen een ruimer kader de auditor toelaten meer te doen, dan wat thans doorgaans mogelijk is? De “*expectation gap*” zal wellicht nooit kunnen worden uitgeschakeld, maar bruggen kunnen misschien wel worden gebouwd of minstens afstanden verkleind.

De door de wet verplichte invoering sedert 2009 van het auditcomité voor genoteerde vennootschappen en financiële ondernemingen had als doel het vertrouwen te versterken van het publiek in waarheidsgetrouwe en volledige financiële informatie vanwege ondernemingen.

Het auditcomité dat instaat voor de kwaliteit van de financiële verslaggeving, met inbegrip van de opvolging van de vragen en aanbevelingen van de bedrijfsrevisor die instaat voor de controle van de jaarrekening, is ongetwijfeld een belangrijke poging om het vertrouwen van het publiek te versterken. Er is reeds veel geschreven, vooral in de Verenigde Staten, over de vraag of men van auditcomités ook de effecten kan verwachten die de wetgever beoogde. Niet alles is echter direct eenvoudig meetbaar. Meer wetenschappelijk onderzoek om de effecten te meten dringt zich wellicht op nadat er voldoende statistisch materiaal in België zal voorhanden zijn. In de preventie van ondernemingsmoeilijkheden zal een auditcomité een belangrijke rol kunnen spelen.

Maar ook voor de auditor in ondernemingen zonder auditcomité blijft het gegeven van de “*expectation gap*”. Kan de auditor een betekenisvolle rol spelen wanneer een onderneming afglijdt naar discontinuïteit? De toepassing van artikel 138 van het Wetboek van vennootschappen is wellicht het krachtigste middel, maar ook van het commissarisverslag bij de jaarrekening kan een signaal uitgaan.

Bij het commissarisverslag kan wel de bedenking worden gemaakt of de frequentie van de verslaggeving aan derden bij een niet-beursgenoteerde onderneming in moeilijkheden, één maal per jaar, wel voldoende is?

Het mislukken van een onderneming is echter vaak de resultante van een economische wetmatigheid; de zwakke overleeft niet ingevolge de concurrentie van sterkere spelers op dezelfde markt. Het verdwijnen van ondernemingen is eigen aan een vrijmarkteconomie. Preventie heeft dus steeds zijn beperkingen precies omdat het verdwijnen van ondernemingen vervat zit in de regels van een vrijmarkteconomie.

De auditor heeft op dit economisch gegeven weinig vat en de beste audits zullen nooit de economische wetmatigheden doorbreken. Het afglijden naar discontinuïteit verloopt vaak geleidelijk maar is tevens vaak onvoorspelbaar in snelheid; de grijze zone tussen discontinuïteit en continuïteit is niet egaal grijs. In dat opzicht zal de “*expectation gap*” ook nooit overbrugd worden, het publiek is immers meestal pas onthutst na de mislukking.

Preventie begint vaak met het zien van de risico's die op een onderneming wegen. De omschrijving van de risico's van een onderneming is in de eerste plaats de verantwoordelijkheid van de leiding. Vaak zijn er specifieke risico's op microniveau die de voortzetting van het bedrijf in het gedrang brengen, maar ook risico's op sectorniveau of in de economie in het algemeen.

Moet de auditor niet meer de leiding aanzetten om na te denken over risico's en moet hij niet meer betrokken zijn bij het rapporteren erover? Van het “nadenken en brainstormen over risico's” gaat een grote preventiekracht uit. Te weinig ondernemers denken na over de risico's die hun onderneming bedreigen. Risico's zijn eigen aan ondernemerschap, maar brainstormen over risico's gebeurt te weinig.

De noodscenario's zijn door de onderneming dan ook vaak onvoldoende uitgewerkt wanneer het risico zich voordoet of de voorzieningen zijn onvoldoende verwerkt in de jaarrekening.

De tussenkomst van de auditor bij de onderneming in moeilijkheden moet onrechtstreeks tot gevolg hebben dat hij wel degelijk een belangrijke rol kan vervullen in het preventiebeleid. Indien zijn vaststellingen of ontvangen signalen er zouden kunnen op wijzen dat de onderneming in moeilijkheden verkeert of op korte termijn dreigt te komen, zal de commissaris zijn rol slechts optimaal kunnen invullen mits een aanpassing van zijn controlewerkzaamheden. Eens in de grijze zone tussen continuïteit en discontinuïteit stelt zich de vraag of de auditor niet een meer doortastende rol kan worden toebedeeld, zo bijvoorbeeld bij het beoordelen van de haalbaarheid van de herstelmaatregelen van de onderneming die zich in de grijze zone bevindt en die haar jaarrekeningen in continuïteitsperspectief blijft opstellen.

“De tussenkomst van de auditor bij de onderneming in moeilijkheden moet onrechtstreeks tot gevolg hebben dat hij wel degelijk een belangrijke rol kan vervullen in het preventiebeleid. ”

In 2012 hebben we in België de kaap van de 12000 faillissementen overschreden. Het IBR bestaat nu 60 jaar, haar uitdaging voor het komende decennium ligt in nog meer toegevoegde waarde geven aan de externe audit en het dichten van de “*expectation gap*”.

LUC DE DECKER

Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen

André BUYSSE

Rechter bij de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen

Een goed huisvader

Het mogelijk verschil in bindende kracht tussen standaard en duiding, de toepasbaarheid van de regelgeving op kleinere entiteiten, de interpretatie van begrippen waarvoor in het Nederlands geen eenduidige vertaling bestaat (en dit zijn dan nog maar enkele al duidelijk waarneembare moeilijkheden) staan borg voor tal van discussies waarbij wellicht zelfs prejudiciële vragen niet zullen worden geschuwd.

Diegene die derhalve iets zinnig wenst te zeggen of schrijven over de verantwoordelijkheid van de bedrijfsrevisor na de invoering van de nieuwe regelgeving (ISA – IFRS) dient eigenlijk te beschikken over visionaire gaven en het is algemeen bekend dat deze – behalve in de politiek – aan weinigen gegeven zijn.

Nochtans zou men kunnen aannemen dat, hoe gedetailleerder de voorschriften, des te veiliger de uitvoering van de opdracht zou kunnen zijn.

“Zijn taak is immers van openbare orde en hij dient bedacht te zijn op fraude. ”

Tot voor kort waren de standpunten immers duidelijk. Om na te gaan of de commissaris-revisor zijn taak naar behoren vervuld had, moest de marginale toetsing van de zorgvuldig handelend commissaris-revisor (de aloude

goede huisvader uit het Burgerlijk Wetboek) worden doorgevoerd. Zijn taak is immers van openbare orde en hij dient bedacht te zijn op fraude. Als hij dus gedurende jaren het bestaan van fraudesignalen niet heeft opgemerkt, geen afdoende antwoorden heeft verkregen op de door hem gestelde vragen en toch de rekeningen heeft goedgekeurd, maakt hij zich schuldig aan intellectuele valsheid in geschrifte (Corr. Brussel 29 juni 2007, *TBH* 2008, 182).

Dat gaandeweg ook de beoordeling van buitenlandse financiële constructies binnensloop (zie de beoordeling van een financiële portage-overeenkomst naar Luxemburgs recht in verband met witwassen in Cass. 13 december 2006, *RW* 08-09, 748), is enkel normaal te noemen.

Meest geruchtmakend was, naast een vooralsnog principiële procedure omtrent kasgeldvennootschappen, de uitspraak in *Lernout & Hauspie*, waar de vennootschap buiten zake werd gesteld en enkel de onachtzaamheid van de natuurlijke persoon als vaste vertegenwoordiger werd weerhouden (zie ook *Corr. Brussel* 29 juni 2007, *NJW* 2008, 182).

Veel betekend (en enigszins onderschat) was echter het seminarie dat op 8 oktober 2003 in Brussel gegeven werd (L. TOELEN, Waar bevindt zich de fraude bij de analyse van de jaarrekening en toepassingsgevallen?) en waarbij op minutieuze wijze werd aangegeven dat een jaarrekening die op 23 posten ogenschijnlijk aanvaardbare interpretaties inhield, die echter steeds in dezelfde richting gingen, toch in haar totaliteit als frauduleus diende te worden aangezien.

Hieruit blijkt dat, hoe gedetailleerd ook, de nieuwe regelgeving niets steeds borg staat voor veiligheid, integendeel, dat elk detail nauwkeurig dient bekeken te worden.

Overigens weze terloops opgemerkt dat het Wetboek van vennootschappen wellicht één van de meest verraderlijke stukken van wetgeving uitmaakt. Op niet minder dan 11 plaatsen worden strafbepalingen voorzien, waarvan 5 rechtstreeks betrekking hebben op de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de commissaris (art. 170, 171, 387, 647 en 648 W. Venn.)

Ter afsluiting van dit strafrechtelijk gedeelte, dient toch zijdelings verwezen te worden naar een problematiek die de laatste jaren steeds vaker wordt aangetroffen, met name deze van de vestiging van de maatschappelijke zetel op het adres van de cijferbeoefenaar en dit door vennootschappen met veelal buitenlandse roots.

Uiteraard is verworven dat een onderneming haar maatschappelijke zetel vestigt in de staat die haar de meeste fiscale voordelen biedt terwijl ze haar activiteiten uitoefent in een andere staat (*Hof van Justitie*, 30 september 2003, *TRV* 2006, 673). Omzichtigheid is wel geboden in die zin dat men dan ook zeker is voldoende toezicht en controle over de vennootschap in kwestie te kunnen uitoefenen.

Reden daartoe is dat de inschrijving op een brievenbusadres als een omstandigheid kan worden beschouwd die wijst op medeplichtigheid bij het bewerken van het onvermogen in de zin van artikel 490bis, alinea 1, tweede lid van het Strafwetboek (*Cass.* 23 mei 1995, *Arr. Cass.* 1995, 508) zeker wanneer deze vennootschappen bovendien tekort komen aan hun controleverplichtingen in welk geval haast als vanzelfsprekend wordt aangenomen dat hiervoor de cijferbeoefenaar, op wiens kantooradres de vestiging wordt getolereerd, verantwoordelijk is.

Voortgaande op deze beginselen, maar meer in de richting van valsheid in geschrifte, heeft de Correctionele Rechtbank van Antwerpen op 28 maart en 25 april 2012 twee vonnissen geveld waarin enkele handelaars in fictieve adressen en vennootschappen tot ernstige gevangenisstraffen werden veroordeeld.

In een aanbeveling van februari 2005 heeft het BIBF al gesteld dat de praktijk van het domiciliëren van vennootschappen op het adres van de boekhouder ongunstig wordt geadviseerd maar niet verboden wordt. Iets minder dubbelzinnig is het standpunt van het IAB dat dergelijke domiciliëring tot 9 oktober 1999 verboden heeft, maar sinds die dag zijn standpunt gewijzigd heeft “ten gevolge van de geëvolueerde behoeften van het bedrijfsleven”. Het IBR is genuanceerder (ook geëvolueerd na het verslag 1992) en beveelt omzichtigheid en terughoudendheid aan (IBR, *Vademecum*, Deel I: Rechtsleer, Antwerpen, Standaard Uitgeverij, 2009, 396).

Enkel wanneer het gaat om vennootschappen in vereffening, schijnt het onvoorwaardelijk te kunnen, maar ook dan is het opletten geblazen gezien het verzuim van bepaalde vereffeningformaliteiten (publicatievoorschriften bij buitenlandse vennootschappen, bijeenroepen algemene vergadering, voorlegging jaarrekening, neerlegging vereffeningverslagen) strafrechtelijke gevolgen kan hebben (art. 196 W. Venn.).

Zo al bij al de gevallen waarin de bedrijfsrevisor strafrechtelijk aansprakelijk wordt gesteld, gelukkig zeer beperkt zijn, laat het zich aanzien dat dit onder de nieuwe regelgeving niet anders zal zijn. De omvang ervan biedt immers een houvast dat weinig ruimte overlaat en, laat het zijn dat er interpretatie mogelijk is, dan zal deze interpretatie doorgaans niet van dien aard zijn dat zij een strafrechtelijke verantwoordelijkheid met zich meebrengt.

Anders ligt het uiteraard bij de contractuele aansprakelijkheid. Daarbij moet vooreerst worden opgemerkt dat het in het bestek van deze bijdrage onmogelijk is om volledigheid te betrachten. Voor uitvoerige omschrijvingen van de taak en de verantwoordelijkheid van de commissaris-revisor kan best worden verwezen naar twee uitstekende werken die recent het licht hebben gezien (K. GEENS en M. WYCKAERT, *Beginselen van Belgisch Privaatrecht IV*, Verenigingen en vennootschappen, Deel II, De vennootschap, Algemeen deel, Mechelen, Kluwer, 2011, nrs. 309-315, 569-581; H. BRAECKMANS en R. HOUBEN, *Handboek Vennootschapsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2012, nrs. 1367-1405, 723-756).

Op zich schijnt deze aansprakelijkheid geen aanleiding te geven tot spraakmakende – en gelukkig eerder uitzonderlijke – veroordelingen en deze vinden hun oorsprong steevast in het verwijt van stereotiepe verslagen, geen opmerkingen over noodzakelijke afschrijvingen en RSZ-schulden, herwaarderingen en verlies maatschappelijk kapitaal (Hof van Beroep Antwerpen, 19 april 2005, *TRV* 2005, 338; Hof van Beroep Bergen, 16 mei 1974, *RPS* 1974, nr. 6023, 158; Kh. Charleroi, 12 oktober 1976, *RPS* 1976, nr. 5907, 143; Kh. Hasselt, 25 juni 2002, *TRV* 2003, 81). Merkwaardig in dit verband is een arrest van het Hof van Beroep te Brussel

(11 februari 2009, *NJW* 2009, 852) dat vaststelde niet over de nodige technische kennis te beschikken om na te gaan of een commissaris-revisor een geval van fraude had moeten en kunnen ontwaren en zodoende een deskundige aanstelde die als vanzelfsprekend ... een bedrijfsrevisor was.

Ook hier laat het zich aanzien dat de invoering van de nieuwe norm geen noemenswaardige aangroei van aansprakelijkheidsbetwistingen met zich zal meebrengen.

Wat het deontologische aspect van de zaak betreft, kunnen we kort zijn. Er is immers geen enkel vrij beroep waar de deontologische normen zo identiek zijn aan de technische normen als bij de bedrijfsrevisoren. Een blik op de geanonimiseerde tuchtrechtspraak in beroep op de website van het IBR maakt dit meteen duidelijk.

Samengevat, kan men dus in alle voorzichtigheid voorspellen dat de invoering van de nieuwe regelgeving geen noemenswaardige of alarmerende verschuivingen op het vlak van aansprakelijkheid met zich zal meebrengen.

Dit is overigens inherent aan de evolutie die het beroep van bedrijfsrevisor het laatste decennium heeft doorgemaakt. De wetgevende ingrepen die de rol van de commissaris voorzien hebben van een structurele onafhankelijkheid, de gedegen opleiding en vakkennis van de beroepsbeoefenaars en de waakzaamheid van het IBR, de mogelijkheden tot aansprakelijkheidsbeperking en de verzekeringstechnische mogelijkheden tot bescherming daartegen, hebben geleid tot het beeld van de vakbekwame en (soms misschien iets té) zelfzekere bedrijfsrevisor.

Wie zich op de rechtbank van koophandel bezig houdt met de Kamer voor handelsonderzoek zal hebben vastgesteld dat de afgelopen jaren steeds vaker meldingen in toepassing van artikel 138, vierde lid van het Wetboek van vennootschappen binnenkomen en wie zich mag bezig houden met de toepassing van de wet van 2 juni 2006 zal hebben gemerkt dat de verslagen, vereist door artikel 181, § 1 van het Wetboek van vennootschappen, niets aan duidelijkheid te wensen overlaten.

Misschien is het geen overbodige luxe om hier heel kort en bescheiden te pleiten voor een heropstart van het nadenken over de mogelijkheden tot multidisciplinaire samenwerkingsverbanden. Uiteindelijk betekent elke normering *ipso facto* juridisering. Na het *annus horribilis* 2002 is misschien nu het ogenblik gekomen om heel behoedzaam de draad terug op te nemen (*cf.* C. BEVERNAGE, “De ondernemende advocaat in een advocatuur als onderneming”, in *Liber Amicorum* Jo STEVENS, Brugge, die Keure, 2011, blz. 53).

Voorals om – hoe gek het ook moge klinken – de bedreiging vooral komt vanuit een onverwachte hoek, voornamelijk wat men gemeenzaam is gaan noemen de “claimcultuur”. Als men ervan uitgaat dat de zogenaamde “claimcultuur” nog steeds niet over haar hoogtepunt heen is, wel integendeel, dan lijkt het gepast te besluiten met de woorden van MATTEÛS, die de bewonderenswaardige cumul van patroon van boekhouders, bankiers, douanebeambten, geldwisselaars, veiligheidsbeambten en beursmakelaars verenigt: “Wees vredig als een duif maar voorzichtig als een slang”.

Johan DE LEENHEER

Voorzitter van de Federatie voor Vrije en Intellectuele Beroepen

Blijft Europa een “ver-van-mijn-bed-show”?

Mag ik vooreerst het IBR, de Raad en alle leden feliciteren met uw zestigjarig bestaan? Al meer dan een halve eeuw gaat het Instituut prat op een groot professionalisme, waarbij de leden internationaal geharmoniseerde technieken hanteren.

Het FVIB-werkingsverslag 2010-2011 droeg de titel “Het vrije beroep: tussen Europa en deontologie”. Specifiek het accent op Europa dus. We kunnen ook trots zijn op het imago dat het vrije beroep in Europa heeft. Maar liefst achtenvijftig procent van de Europeanen heeft een positief beeld over vrije beroepen. De sector scoort daarmee beduidend beter dan andere zelfstandigensectoren. Om dan nog maar te zwijgen over de voorsprong die het vrije beroep op de ranking neemt ten opzichte van pakweg politici.

Maar in een werkingsverslag geeft een organisatie, bedrijf of instelling door de band ook belangrijke pijnpunten mee. Thema’s die belangrijk zijn voor het domein waarin de uitgever van dat werkingsverslag actief is. En waarvoor die wil of moet vechten. Dat de titel dan de link legt met Europa is in dat opzicht zeker geen toeval.

De relatie tussen Europa en het vrije beroep en *vice versa* was toen en is nog steeds ambigu. Enerzijds is Europa voor veel vrije beroepen een ver-van-mijn-bed-show, anderzijds oefent het steeds meer invloed uit op hun beroepsuitoefening. Enerzijds bestaat geen Europese definitie van het vrije beroep en lijkt dat ook vrij onmogelijk, anderzijds ontstaan Europese groeperingen van en voor vrije beroepen. Enerzijds zijn vrije beroepen een belangrijke economische actor in en tussen Europese lidstaten, anderzijds houdt Europa te weinig rekening met de specificiteit van vrije beroepen voor zijn regelgeving.

En laat dat nu net onze achillespees zijn. Dat ook Europa het vrije beroep als afzonderlijke doelgroep binnen ondernemingen moet erkennen. Vrije beroepen zijn weliswaar ondernemers, maar kunnen bezwaarlijk over dezelfde kam als niet-vrije beroepen worden geschoren. De redenen zijn net

“Enerzijds zijn vrije beroepen een belangrijke economische actor in en tussen Europese lidstaten, anderzijds houdt Europa te weinig rekening met de specificiteit van vrije beroepen voor zijn regelgeving. ”

zo vaak door FVIB herhaald als ze door Europa zijn genegeerd: de unieke vertrouwensrelatie tussen de beroepsbeoefenaar en zijn cliënt, de onafhankelijkheid, de deontologisch regels waaraan een vrij beroeper onderworpen is, de verplichte permanente vorming, de persoonlijke verantwoordelijkheid en de toegevoegde maatschappelijke waarde van de dienstverlening met het oog op het algemeen belang.

Mocht Europa deze eigenheid wat meer naar voren schuiven, geeft dit minder voer tot discussie wanneer België Europese regelgeving moet omzetten naar nationale. Denk maar aan het nog steeds woedende debat over de omzetting van de Europese richtlijn inzake oneerlijke concurrentie, al dan niet via de wet Marktpraktijken.

Dezelfde onduidelijkheid geldt op het vlak van mededinging. De nu bestaande Europese basisredenering 'hoe meer concurrentie, hoe goedkoper de dienstverlening en hoe meer omzet' is niet zonder meer toepasbaar op vrije beroepen. Een cliënt is nu eenmaal niet in de mogelijkheid de prijs en kwaliteit van de dienstverlening objectief te beoordelen. Ook daar is het vrije beroep dus anders. FVIB steunt het IBR dan ook in zijn vraag om de honoraria voldoende hoog te houden. Enkel zo kan de auditor de controlenormen adequaat toepassen. Voldoende hoge honoraria verhogen de auditkwaliteit, zo blijkt ook uit academisch onderzoek.

Een specifieke regulering van de markt voor de diensten van vrije beroepen is dus een blijvende noodzaak. Een systeem van zelfregulering geeft de beste garanties om de beroepsdynamiek op te volgen en een maatschappelijke meerwaarde te realiseren. In dat systeem moeten ook de Ordes en Instituten een belangrijke plaats krijgen.

Specifiek naar economische beroepen moet Europa aandacht hebben voor de administratieve vereenvoudiging. FVIB denkt dan aan volgende elementen: een verkorte toelichting bij de jaarrekening van kleine ondernemingen, financiële transparantie van ondernemingen in het buitenlands Europees beleid, een uitbreiding van de elektronische financiële verslaggeving aanmoedigen of de financiële staat van ondernemingen begrijpelijker maken en enkel de info over ondernemingen bekend maken wat sowieso geraadpleegd kan worden.

FVIB vraagt de overheden, samen met en in overleg met het IBR, IAB en BIBF, om de neerlegging van de jaarrekeningen bij de Nationale Bank van België te handhaven. Des te groter de transparantie, des te hoger de kwaliteit van de rekeningen.

Dit alles moet natuurlijk gebeuren in en na overleg met de vertegenwoordigers van het vrije beroep zelf. Een 'impacttoets', naar analogie met de KMO's, bij het invoeren van nieuwe EU-regelgeving, is dan geen zoveelste modewoord, maar een noodzakelijke oefening. Enkel zo kan rekening worden gehouden met de specificiteit van het vrije beroep.

Blijft het bij “vragen” of een “pleiten voor” of komt er in het nieuwe jaar schot in de zaak? Het in begin januari gelanceerde actieplan van de Europese Commissie lijkt alvast een opening te bieden. Een even welgemikte als vage zin in een anders lijvig document. *“To set up a working group to assess the specific needs of liberal profession entrepreneurs in relation to issues such as simplification, internationalization or access to finance.”*

Begin 2013 klonken deze woorden als goede voornemens voor een nieuw jaar. Ik hoop van harte dat ze niet zoals andere voornemens bij het priemen van de eerste lentezon onder de mat verdwenen zijn. FVIB is dan in elk geval bereid tot een grondige lenteschoonmaak. Wij blijven erop toezien. Een volgende mijlpaal in het bestaan van uw Instituut moeten we vieren met een veilig verankerde positie van het vrije beroep in het Europa van morgen.

Rudy DE LEEUW

Voorzitter van het Algemeen Belgisch Vakverbond

60 jaar IBR: de wensen van het ABVV

Het IBR viert zijn zestigjarig bestaan: pensioen in zicht? Geen sprake van! Want volgens het ABVV voldoet het IBR niet aan de voorwaarden om op rust te gaan. Onze berekeningen tonen aan dat het IBR sinds 1 maart 2013 slechts 27 jaar ervaring met de ondernemingsraden kan voorleggen. Het is inderdaad pas sinds de hervorming van 1985 dat de bedrijfsrevisoren een rol moeten spelen in het sociaal overleg binnen de bedrijven. Conclusie: overleggen met de vakbond maakt jonger.

Gefeliciteerd! Verjaardagen zijn een goede gelegenheid om het glas te heffen, herinneringen op te halen, maar ook om wensen uit te wisselen en vooruit te blikken. Het volstaat dus syndicalisten uit te nodigen om naar aanleiding van een feest naar de pen te grijpen – waarvoor wij het IBR nogmaals danken – opdat ze er een forum van maken.

Laten we beginnen met erop te wijzen dat de interacties tussen het IBR en het ABVV van constructieve aard zijn. Wij hebben onze eigen visie op het beroep van bedrijfsrevisor. Maar we hadden én hebben de gelegenheid om onze ideeën uit te wisselen en af te toetsen. En dat waarderen wij. Net zoals wij de bedrijfsrevisoren waarderen die een deel van hun tijd in onze vormingen steken of onze vertegenwoordigers wegwijs maken in de financiële informatie aan de ondernemingsraden (OR). Bedankt! Wij blijven beschikbaar om deze dialoog verder uit te diepen. Zoals u heeft kunnen vaststellen, zijn wij van het taaie soort en goed geïnformeerd. Als wij op dezelfde nagel blijven kloppen, dan is het omdat er volgens onze afgevaardigden nog veel ruimte voor vooruitgang bestaat, zeker op de werkvloer. Conclusie: het advies van de vakbonden vragen en opvolgen is een motor van de vooruitgang.

Laten we eens in de achteruitkijkspiegel kijken en ons op enkele punten concentreren. Op het vlak van de onafhankelijkheid werd onmiskenbaar vooruitgang geboekt. Wij vroegen dit al vóór de hervorming van 1985. Toch was er een stevige tussenkomst van de politiek nodig om erop te wijzen dat auditeren en borg staan voor het algemeen belang de kern vormen van uw beroep. De niet-auditdiensten worden weliswaar omkaderd door de *one-to-one* regel, maar voor het ABVV moet er verder worden gegaan. De levering van diensten en fiscaal advies aan één onderneming via een bedrijfsrevisorennetwerk dat ook voor de wettelijke controle

ervan instaat, is onaanvaardbaar. Conclusie: als de politiek – in onze ogen veel te laat – de ideeën van de vakbond overneemt, dan komt er schot in de zaak.

Op uw palmares staat een trage maar gestage vooruitgang van uw rol ten aanzien van de ondernemingsraden (OR). We beperken ons tot twee punten. De bedrijfsrevisoren die de lege stoel in de ondernemingsraad hanteren onder het voorwendsel dat ze niet uitgenodigd worden, vormen nog slechts een weinig betekenisvolle harde kern. Daar kunnen we alleen maar blij om zijn. De cijfers over het al dan niet afleveren van het verslag over de informatie aan de OR zijn eveneens verbeterd. Maar als dit rapport pas tijdens de zitting aan onze afgevaardigden overhandigd wordt, terwijl zij die zitting al minstens 15 dagen aan het voorbereiden zijn, dan zult u toegeven dat er wel degelijk een probleem is. Dat bemoeilijkt de samenwerking en frustriert de mensen. De normen laten dit toe? Dan moeten ze worden aangepast. Conclusie: het tot stand brengen van een vertrouwensrelatie met de vakbondsvertegenwoordigers veronderstelt een goed begrip van hun verwachtingen en van de geest van de wetgeving.

Onze afgevaardigden zeggen ons dat u uw pedagogische rol beter zou kunnen vervullen en dat u meer initiatief mag tonen om hen te helpen. Ze willen u de volgende kleine advertentie bezorgen:

“ Het tot stand brengen van een vertrouwensrelatie met de vakbondsvertegenwoordigers veronderstelt een goed begrip van hun verwachtingen en van de geest van de wetgeving. ”

Afgevaardigden zoeken onafhankelijk bedrijfsrevisor

Profiel:

- *Persoon met inlevingsvermogen en sociaal gevoel, in staat om onze verwachtingen te begrijpen en in te lossen.*
- *Je spreekt een taal die wij begrijpen.*
- *Talent om, zoals in de norm bepaald, een samenvattende toelichting en een algemeen overzicht te geven.*
- *Vlotte pedagoog die initiatieven neemt om ons een beter inzicht bij te brengen.*
- *Contacten buiten de OR-vergaderingen zijn een pluspunt.*

Pedagogische vaardigheden en inlevingsvermogen zijn een kwestie van persoonlijkheid, maar niet alleen dat. Technieken om uit te leggen, te verklaren, duidelijk te communiceren kunnen worden aangeleerd en iedereen kan vorderingen maken. Wij raden het IBR aan zijn vormingsinspanningen op dit gebied op te drijven, zowel voor de stagiairs als voor de bedrijfsrevisoren. Conclusie: syndicalisten verstaan de kunst om op dezelfde nagel te blijven kloppen.

Laten we nogmaals toosten op de toekomst van het Instituut en op het onderlinge overleg. Men heeft het Instituut willen splitsen. Maar de sociale gesprekspartners in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven hebben unaniem de bevoegde minister

aangeschreven met de boodschap dat ze het met dat voorstel echt niet eens konden zijn.

Dit had onder meer kunnen leiden tot uiteenlopende interpretaties en ontwikkelingen van de normen voor de opdrachten van de bedrijfsrevisoren ten aanzien van de OR, terwijl talrijke OR zowel het noorden als het zuiden van het land bestrijken. De werking van de OR en de overheidscontrole door de bedrijfsrevisoren zijn federale materies en moeten dit blijven. Conclusie: de syndicalisten kijken ernaar uit om samen met u uw 40 jaren ervaring ten aanzien van de ondernemingsraden te vieren.

Jean-Marc DELPORTE

*Président du Comité de direction du Service public fédéral Economie,
PME, Classes moyennes et Energie*

Emmanuel PIETERS

*Directeur général a.i. au Service public fédéral Economie,
PME, Classes moyennes et Energie*

Un rapide regard sur le passé et quelques perspectives d'avenir

L'Institut des Réviseurs d'Entreprises est un long compagnon de route du Service public fédéral Economie.

Ce n'est naturellement pas le fruit du hasard.

Les plus anciens se souviendront que des liens solides se sont tissés entre les deux institutions notamment au travers des tâches confiées aux uns et aux autres par l'une des législations économiques les plus importantes: la loi du 20 septembre de 1948 portant organisation de l'économie et son arrêté d'exécution du 27 novembre 1973 portant réglementation des informations économiques et financières à fournir aux conseils d'entreprises.

Ces missions complémentaires ont permis, à ce qui était à l'époque le Ministère de l'Economie, de reconnaître pleinement à la fois la complémentarité de l'action des réviseurs d'entreprises auxquels une mission d'attestation des informations financières communiquées au conseil d'entreprise était confiée et de celle du contrôle exercé par ses propres agents, mais aussi de mesurer l'impact de l'action des réviseurs d'entreprises sur l'intérêt économique général cher à notre Département.

La réforme Copernic ayant attribué cette compétence particulière à un autre ministère, l'avenir de ce chemin que l'Institut des Réviseurs d'Entreprises et SPF Economie feront ensemble empruntera d'autres voies, mais sur des bases fermes,

des liens solides, une confiance mutuelle, une compétence et un savoir-faire partagé et reconnu mutuellement.

Voici en quelques lignes, les perspectives d'avenir, au demeurant déjà largement ancrées dans le présent, de ce que sera le visage de cette collaboration.

La financiarisation de l'économie a fait apparaître d'autres enjeux cruciaux qui sont au cœur des missions des réviseurs d'entreprises et qui sont devenus dans le même temps des priorités stratégiques pour un ministère moderne de l'économie : la transparence du marché.

Dans les matières relevant des compétences du SPF Economie, la transparence revêt de multiples aspects : de la transparence des prix en passant par l'information correcte du consommateur, elle prend aussi tout son sens en droit des sociétés.

Le droit économique veille souvent à trouver un équilibre entre quatre éléments : l'organisation du fonctionnement des entreprises, la protection des contractants, la protection des actionnaires et l'efficacité de l'action de l'autorité publique.

La création d'un corps de règles organisant ou stimulant la transparence du marché est l'un des moyens que le droit utilise pour y parvenir.

La mise en place de mécanismes de surveillance et de contrôle en vue d'assurer l'effectivité du principe de transparence en est un autre.

Les utilisateurs de l'information financières sont nombreux : les actionnaires, les travailleurs, les fournisseurs, les clients, les établissements de crédit, l'administration fiscale, les régulateurs, les services de contrôles, l'Institut national de statistiques, *etc.*

En certifiant la régularité, la sincérité et l'image fidèle des comptes des entreprises, le révisor d'entreprises participe à cet objectif de transparence et contribue à entretenir la confiance dans le système économique et favorise la croissance.

“ En certifiant la régularité, la sincérité et l'image fidèle des comptes des entreprises, le révisor d'entreprises participe à cet objectif de transparence et contribue à entretenir la confiance dans le système économique et favorise la croissance. ”

La certification des comptes bénéficie à l'ensemble des *stakeholders* et au monde économique en général. Elle permet ainsi aux investisseurs, fournisseurs, clients, banques, administrations, salariés, donateurs, *etc.* de se faire une opinion sur la situation financière d'une entreprise ou d'une association.

A ce titre, la comptabilité figure parmi les instruments clés de l'économie: dès lors que la sincérité des comptes est mise en doute, c'est l'ensemble du système qui vacille.

La convergence entre les missions du Service Public Fédéral Economie et celles de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises ne s'arrête pas là. Quand un réviseur d'entreprises formule et justifie une opinion sur la régularité et la sincérité des comptes, il exerce sa responsabilité et son jugement au service de l'ensemble des *stakeholders*.

Les deux institutions poursuivent donc bel et bien une mission d'intérêt général et c'est donc en s'appuyant largement sur la profession des réviseurs d'entreprises que le Service Public Fédéral Economie veille à construire dans certains domaines un cadre normatif qui permette la réalisation de ces objectifs de transparence et par voie de conséquence d'efficience.

Dans ce cadre, le révisorat a une immense responsabilité : crédibiliser l'information financière.

Aujourd'hui, l'accès aux états financiers des entreprises est souvent l'unique moyen pour se forger une opinion sur leur situation réelle. La finalité de la mission du réviseur d'entreprises est de contribuer à la fiabilité de cette information financière, aujourd'hui dense et complexe.

Cette mission est essentielle et confirme le lien de confiance fort que la profession crée entre les différents partenaires de l'économie.

Cette collaboration restera aussi marquée par une sage séparation des pouvoirs qui caractérise le système belge de contrôle des comptes issus de la transposition en droit belge de la directive 2006/43/CE, notamment en ce qui concerne le pouvoir de faire la norme, de contrôler son exécution et de punir son non-respect entre la Chambre de renvoi et de mise en état, le Ministre de l'Economie soutenu dans cette tâche par le Service public fédéral Economie, les instances disciplinaires et le Conseil de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises.

L'intéressant débat sur la collaboration entre les réviseurs d'entreprises et les autorités de contrôle dans le secteur financier notamment en matière de contrôle des règles de conduite (MiFID) est un indicateur intéressant sinon du rapprochement des métiers en tout cas des complémentarités qui pourront être trouvées entre l'autorité publique et une profession au service de l'intérêt général.

Grégory DEMAL

*Membre du Comité de direction de l'Autorité des services
et marchés financiers*

Thierry LHOEST

Directeur à l'Autorité des services et marchés financiers

60 ans IRE – l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ?

Tout d'abord qu'il nous soit permis au nom de l'Autorité des Services et Marchés Financiers (FSMA) de souhaiter un très bon anniversaire à l'Institut des Réviseurs d'Entreprises pour ses 60 ans.

A cette occasion, l'IRE nous pose la question de savoir si « 60 ans est l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ». Voilà, une question, qui de prime abord pourrait paraître bien difficile. Pour la FSMA, la réponse est sans conteste celle d'une nouvelle jeunesse en ce qui concerne l'IRE.

En effet, la crise financière de ces dernières années a modifié la vision que nous avons de notre collaboration avec les réviseurs d'entreprises. Celle-ci a toujours eu pour but de contribuer à une meilleure protection du système financier mais les événements récents nous ont montré que nous devons évoluer dans notre approche. Nous le faisons. Pour preuve, la FSMA a multiplié, ces derniers mois, les initiatives avec le monde révisoral.

Premièrement, par un nouvel agrément unique pour les sociétés sous statut prudentiel FSMA, à savoir les instituts de retraite professionnelle, les organismes de placement collectif et les sociétés de gestion de placement collectif. La volonté est de renforcer le dialogue mais aussi la valeur ajoutée de la mission de contrôle exercée par le réviseur d'entreprises. Pour ce faire, il sera organisé régulièrement des séminaires de formation tout au long de l'exercice du mandat afin d'être au plus près de la réalité professionnelle.

Deuxièmement, la création de nouvelles missions pour les réviseurs d'entreprises. En effet, dans sa volonté du respect des règles de conduite (MIFID), la FSMA veut faire appel aux réviseurs d'entreprises pour l'assurer d'une part, de l'adéquation d'une série d'informations (cartographie) que les institutions financières belges doivent remettre à la FSMA chaque année et d'autre part, l'aider en effectuant des missions d'audit sur l'application de ces règles de conduite sous la responsabilité de la FSMA. Là aussi, des formations seront prévues conjointement avec l'IRE pour expliciter notre méthodologie d'audit et les objectifs à atteindre.

Par ailleurs, nous ne manquerons pas de souligner l'importance du rôle des réviseurs d'entreprises, commissaires de sociétés cotées. Leur fonction de certification des comptes et les contrôles qu'ils exercent en général sur l'information réglementée des sociétés cotées assurent au public une information de qualité, indispensable pour poser des décisions d'investissement en connaissance de cause. La collaboration excellente entre l'IRE et le régulateur belge permet un contrôle adéquatement réparti entre le commissaire et la FSMA, lequel contrôle est un gage d'une bonne transparence du marché.

Voilà donc des défis importants que les réviseurs d'entreprises auront dans les prochains mois et les prochaines années. Seule la conjugaison de l'expérience des soixante années passées et de la vitalité d'une nouvelle jeunesse pourra faire que les objectifs en matière de contrôle des institutions financières soient atteints. La FSMA ne doute pas de la réussite de ces projets et souhaite une fois encore un très bon anniversaire à l'IRE ainsi qu'à tous ses membres qui exercent cette fabuleuse profession de réviseur d'entreprises.

“ Seule la conjugaison de l'expérience des soixante années passées et de la vitalité d'une nouvelle jeunesse pourra faire que les objectifs en matière de contrôle des institutions financières soient atteints. ”

Rudy DEMOTTE

*Ministre-Président de la Wallonie et de la Fédération
Wallonie-Bruxelles*

« 60 ans, l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ? »

Dans l'absolu, la question pourrait être angoissante. Appliquée à l'Institut des Réviseurs d'Entreprises, elle apparaît heureusement plus légère et porteuse de promesses.

Je serais tenté de dire que, dans son rapport aux pouvoirs publics, l'IRE n'est ni à l'âge de la retraite ni à celui d'une nouvelle jeunesse. Je le vois, plutôt, dans une situation d'entre-deux, dans cette période particulièrement cruciale qu'est la sortie de l'adolescence.

En tant que Ministre-Président wallon et de la Fédération Wallonie-Bruxelles, je ne puis m'empêcher de rapprocher la relation qui unit les organismes publics au sens large et les réviseurs d'entreprises de celle qui existe entre enfants et parents : crainte du jugement censeur mais néanmoins besoin d'un regard attentif – bien que parfois sévère et nécessité d'obtenir un geste approuvateur.

Le réviseur d'entreprises scrute les états financiers, contrôle les comptes annuels et remet des rapports de révision. En cela, on peut dire qu'il œuvre pour l'intérêt collectif puisque son rôle est essentiel dans la gestion de la chose publique.

Les autorités en sont conscientes. La preuve en est qu'elles ont progressivement généralisé l'exigence de la présence d'un réviseur d'entreprises au sein des intercommunales, des organismes d'intérêt public et des sociétés de logement. Le processus est relativement récent, il remonte aux années '80 pour les intercommunales ; la moitié de la vie de l'IRE.

Depuis cette période, on notera une évolution notable et inéluctable vers la prise de conscience de l'importance d'adopter un réflexe essentiel, celui de la bonne gouvernance.

En ce sens, nous nous sommes montrés de plus en plus pointilleux sur l'application des

“ On notera une évolution notable et inéluctable vers la prise de conscience de l'importance d'adopter un réflexe essentiel, celui de la bonne gouvernance. ”

principes de mise en concurrence pour la désignation des réviseurs d'entreprises. La législation s'est renforcée par étape, notamment au travers des modifications du décret du 1er avril 1999 organisant la tutelle sur les communes, les provinces et les intercommunales wallonnes.

En termes législatifs, en Wallonie, le point d'orgue a été l'adoption des décrets du 30 avril 2009 relatifs aux missions de contrôle des réviseurs d'entreprises ⁽¹⁾.

Dans un contexte dénonçant certains cas particuliers, la conjonction de l'évolution des mentalités de l'ensemble de la classe politique et des demandes citoyennes pour une meilleure gestion publique a conduit à l'adoption de ces mesures fortes.

Avec des conséquences importantes et concrètes. Ainsi, désormais, la nomination d'un réviseur d'entreprises est limitée à une durée maximale de trois ans, renouvelable une seule fois de façon successive au niveau d'un même cabinet ou d'un même réseau.

De même, le mandat de réviseur d'entreprises ne peut plus être attribué à un membre du Parlement ou du Gouvernement wallon, pas plus qu'à un membre d'un réseau dont fait partie une personne morale ou une entité dans laquelle un membre du Parlement ou du Gouvernement wallon détient un intérêt patrimonial direct ou indirect.

Le réviseur d'entreprises qui souhaite soumissionner pour un mandat de contrôle des comptes de l'organisme doit transmettre, au moment de sa candidature, une déclaration sur l'honneur attestant du respect de cette disposition ainsi qu'un rapport de transparence.

Ces dispositions ont fait l'objet d'arrêtés d'exécution pris le 9 décembre 2010 et, à ce jour, trois tableaux de cadastre sont consultables sur le portail des marchés publics.

Il y a peu, un cahier spécial des charges type pour la désignation des réviseurs d'entreprises a même été publié sur le portail des marchés publics de la Région wallonne. Ce cahier spécial a été élaboré par l'IRE, en collaboration avec le Service public de Wallonie, signe d'excellentes relations de confiance et de partenariat.

⁽¹⁾ Décret relatif aux missions de contrôle des réviseurs au sein des organismes d'intérêt public, des intercommunales et des sociétés de logement de service public et au renforcement de la transparence dans l'attribution des marchés publics de réviseurs par un pouvoir adjudicateur wallon et modifiant certaines dispositions du décret du 12 février 2004 relatif aux commissaires du Gouvernement, du Code de la Démocratie locale et de la Décentralisation et du Code wallon du Logement et Décret modifiant certaines dispositions du décret du 12 février 2004 relatif aux commissaires du Gouvernement pour les matières réglées en vertu de l'article 138 de la Constitution et relatif aux missions de contrôle des réviseurs au sein des organismes d'intérêt public ainsi qu'au renforcement de la transparence dans l'attribution des marchés publics de réviseurs par un pouvoir adjudicateur wallon.

On peut donc considérer que la volonté politique s'est efficacement traduite en textes et en actes.

En Fédération Wallonie-Bruxelles, aussi, les relations entre les organismes publics et les réviseurs d'entreprises ont évolué.

D'abord, le décret du 9 janvier 2003 relatif à la transparence, à l'autonomie et au contrôle des organismes publics, des sociétés de bâtiments scolaires et des sociétés de gestion patrimoniale qui dépendent de la Communauté française a généralisé l'obligation de désigner des commissaires aux comptes dont des membres de l'IRE au sein des OIP.

En 2010, pour la première fois, un marché public unique a été lancé pour l'ensemble des OIP, géré par la Cellule des marchés publics du Ministère. Un deuxième marché est en cours de préparation, également en collaboration étroite avec l'IRE, conduisant l'institution vers un rythme de croisière, facilité par l'expérience acquise et les réponses apportées aux questions soulevées lors de la mise en œuvre du premier marché.

En somme, pour conclure, comme je l'écrivais en ouverture, dans ses relations avec les pouvoirs publics, l'Institut n'est ni à l'âge de la retraite ni vraiment à l'aube d'une seconde jeunesse. Il quitte l'adolescence et ses soubresauts, et rentre vaillamment dans l'âge adulte, celui de la maturité et des responsabilités renforcées qui l'accompagne.

Je lui souhaite longue vie et bon travail.

Dr. Ingrid DE POORTER

*Gastdocent Universiteit Gent
Vrijwillig medewerker Instituut Financieel recht
Advocaat*

Het Instituut van de Bedrijfsrevisoren bestaat 60 jaar – Driewerf Hoera!

Een nieuw instituut is geboren – Hoera

Bij wet van 22 juli 1953 werd een instituut opgericht dat tot doel heeft te waken voor de opleiding en te voorzien in de bestendige organisatie van een korps specialisten die bekwaam zijn de functie van bedrijfsrevisor te vervullen [...], met al de vereiste waarborgen inzake bevoegdheid, onafhankelijkheid en beroepseerlijkheid. Later werd nog toegevoegd “en toezicht uit te oefenen op de behoorlijke uitvoering van aan de leden toevertrouwde opdrachten”.

Het Instituut werd het Instituut van de Bedrijfsrevisoren genoemd ofwel kortweg IBR.

De controle op de financiële informatie is *de facto* reeds wettelijk geregeld sedert 1873, teneinde de “despotische” neigingen van het bestuursorgaan van een vennootschap aan banden te leggen door er toezicht op uit te oefenen. Er werden geen specifieke vereisten bepaald voor het opnemen van een functie van commissaris. De onafhankelijkheid of deskundigheid was nog geen aandachtspunt. Vaak was de commissaris tevens vennoot. Onder meer om die reden was deze functie eerder “decoratief” van aard.

Begin de jaren vijftig achtte de wetgever het evenwel aangewezen in te zetten op ‘zedelijkheid, bevoegdheid en onafhankelijkheid’. De nadruk kwam te liggen op de functie van de bedrijfsrevisor als vennootschapsorgaan binnen een onderneming eerder dan zijn rol ten aanzien van de ondernemingsraad. Een algemene organisatie van het beroep was aangewezen: het Instituut van de Bedrijfsrevisoren was geboren.

Nadien werd het oorspronkelijke DNA van het IBR nog talloze malen gewijzigd, verbeterd, hervormd of verduidelijkt.

Polemieken omtrent de zelfregulering van het beroep en de drang naar Europese harmonisering in het vennootschapsrecht – en de Achtste Vennootschapsrichtlijn in

het bijzonder – waren de directe aanleiding om het bedrijfsrevisoraat aan het einde van de jaren zeventig grondig te hervormen. Ondanks de kritieken, “zegevierde” het Instituut daar de wetgever haar de taak gaf om het toezicht op het beroep te organiseren en controlenormen uit te vaardigen. Nadruk werd gelegd op “deskundigheid en onafhankelijkheid”. De maatschappelijke functie van de commissaris werd uitdrukkelijk als beginsel naar voren geschoven.

Stormen doorstaan – Hoera!

Op 50-jarige leeftijd, ging het beroep echter door één van de grootste crisissen uit haar bestaan. Financiële schandalen bij de dot.com bedrijven maar ook bij enkele Amerikaanse reuzen deden het beroep op zijn grondvesten daveren.

In België was er het financiële schandaal rond NV LHSP. L&H Speech Products was een beloftevol Belgisch beursgenoteerd spraaktechnologiebedrijf dat in opspraak kwam na onderzoek door The Wall Street Journal omtrent fictieve licentiecontracten en boekhoudkundige onregelmatigheden om op die manier de omzet fictief op te drijven. De aandelen kelderden in waarde en uiteindelijk ging L&H failliet in 2001.

Op zijn hoogtepunt had L&H Speech Products een marktwaarde van 10 miljard dollar. Het bedrijfsrevisorenkantoor KPMG kwam mede in opspraak, enerzijds omdat ze de fraude niet had opgespoord en zelfs zou hebben meegewerkt aan de financiële fraude en anderzijds omwille van de diverse niet-revisorale taken die het kantoor ten gunste van L&H Speech Products zou hebben uitgeoefend. Uiteindelijk – in 2010 – werd KPMG strafrechtelijk vrijgesproken: de auditor was zelf misleid.

In de VS, diende op 2 december 2001 één van de op dat moment grootste bedrijven in de Verenigde Staten, Enron, een aanvraag tot bescherming tegen zijn schuldeisers (*Chapter 11*) in. Met 62 miljard dollar aan activa was dit op dat moment de aanvraag met de grootste omvang ooit in de Amerikaanse geschiedenis.

Hallucinante verhalen over het vernietigen van documenten in de papierversnipperaars door de toenmalige auditor van Enron, Arthur Andersen LLP, deden het auditkantoor – ooit één van de vijf grootste auditkantoren ter wereld – imploderen: werknemers verlieten het zinkende schip en bedrijven dumpen massaal Arthur Andersen LLP vanwege de vrees om mee te worden gesleurd in de malaise.

Deze en andere financiële schandalen deden het beroep in een zware storm belanden. Enerzijds leek de *expectation gap* onoverbrugbaar en anderzijds was er de vrees voor onaanvaardbare concentratie van de auditmarkt door de potentiële ondergang van één van de overblijvende ‘Fat Four’kantoren. Hervormingen drongen zich op.

Wereldwijd werd de wet- en regelgeving bijgestuurd.

In de VS was er de *Sarbanes-Oxley Act*, in Europa werd de Achtste Vennootschapsrichtlijn hervormd, en in België werd op 2 augustus 2002 de wet *Corporate Governance* goedgekeurd. De onafhankelijkheid van de commissaris was één van de prioriteiten in deze wetgeving. De regels werden veel strikter omschreven, een afkoelingsperiode ingevoerd, verboden niet-revisorale taken gedefinieerd en de bezoldiging voor andere niet-revisorale taken aan banden gelegd.

Eveneens werd het “probleem” van de beroepsaansprakelijkheid aangepakt. Onder meer de concentratie van de auditmarkt, de ‘onverzekerbare’ van de functie van commissaris en de dalende aantrekkelijkheid van het beroep, deed de wetgever besluiten tot een beperking van de aansprakelijkheid van de bedrijfsrevisor voor zijn revisorale taken.

En *last but not least*, werd in 2007 – voorlopig de laatste keer – het DNA van het Instituut bijna volledig hertekend in de wet van 22 juli 1953. Mede ten gevolge van een Europees streven naar verdere harmonisering en de toenemende internationalisering, lag de focus van deze hervorming op de toelating en registerinschrijving van bedrijfsrevisoren en bedrijfsrevisorenkantoren, de invoering van de internationale auditstandaarden en kwaliteitscontrole en onderzoeks- en tuchtssystemen.

Uitdagingen voor de toekomst – Hoera!

Op zijn zestigste verjaardag, lijkt het IBR opnieuw in rustiger vaarwater te zijn terechtgekomen. Enkele communautaire initiatieven niet te na gesproken. Opvallend is ook dat het revisoraat voorlopig grotendeels buiten schot blijft ingevolge de financiële crisis en in het bijzonder betreffende het toezicht door bankrevisoren op financiële instellingen.

De uitdagingen voor het beroep zijn er evenwel niet minder op geworden. Na zestig jaar is er nog geen tijd voor pensionering.

De grote volatiliteit van de wet- en regelgeving, de toenemende internationalisering, de aantrekkelijkheid van het beroep, ... zijn slechts enkele van de uitdagingen waarvoor het beroep op dag van vandaag staat. Een bedrijfsrevisor, en een commissaris in het bijzonder, heeft geen makkelijke rol te vervullen. De evenwichtsoefening tussen zijn maatschappelijke rol enerzijds en zijn houding ten

“De grote volatiliteit van de wet- en regelgeving, de toenemende internationalisering, de aantrekkelijkheid van het beroep, ... zijn slechts enkele van de uitdagingen waarvoor het beroep op dag van vandaag staat.”

aanzien van het management anderzijds, blijft delicaat en fragiel. Maar het is precies ook deze uitdaging die het beroep aantrekkelijk maakt. Een bedrijfsrevisor, zijn stagiairs of medewerkers, krijgen immers uitgebreide inzage in de door hen te controleren vennootschappen, kunnen hierdoor een uitgebreide kennis vergaren en hierover in overleg gaan met het (top) management van deze vennootschappen.

Terecht kan de uitoefening van deze rol nog verder worden gemoderniseerd. Het 'vereenvoudigen' – lees: meer toegankelijk maken – voor de lezers van het controleverslag en andere door de bedrijfsrevisoren opgestelde documenten kan hiertoe reeds bijdragen. Maar misschien moet het controleverslag ook minder statisch worden? Misschien moeten de bevindingen van de bedrijfsrevisor makkelijker hun weg in het controleverslag kunnen vinden zonder dat dit aldus een negatieve bijklank verkrijgt, de relatie met het management op de helling stelt of uit vrees voor aansprakelijkheidsvordering. De bedrijfsrevisor heeft een belangrijke maatschappelijke meerwaarde en zou dit terecht mogen kunnen uitdragen zonder hierdoor de vennootschap of zijn relatie met het management te hypothekeken.

Van harte proficiat met de 60ste verjaardag!

Het IBR is zestig jaar. Driewerf Hoera! Er waren zestig uitdagende jaren, waarbij enkele crisissen werden overwonnen. Het IBR heeft steeds het beroep trachten te verdedigen, te versterken en verder uit te bouwen. De meest woelige periode lijkt voorlopig achter de rug, de zwaarste stormen doorstaan.

Nieuwe uitdagingen dringen zich op. Heldere communicatie en verdere modernisering van het beroep, maar eveneens het verbeteren van de attractiviteit van het beroep, staan op de agenda.

Zestig jaar zijn voorbij. Zestig kaarsen kunnen worden uitgeblazen. Een nieuwe reeks wordt uitgehaald om nog eens zestig jaar te branden. Proficiat!

Pierre Alain DE SMEDT

Voorzitter van het Verbond van Belgische Ondernemingen

De bedrijfsrevisor: een troef voor de onderneming?

De economische en financiële crisis heeft heel wat debatten en analyses uitgelokt, zowel op internationaal als op Europees of Belgisch niveau. Verschillende maatregelen zijn genomen of worden besproken om de stabiliteit van het financieel stelsel en het economisch herstel te verzekeren. Ze betreffen onder meer de kredietinstellingen, de toezichtsautoriteiten, de bedrijfsleiders en ook de bedrijfsrevisoren.

Wat de bedrijfsrevisoren betreft, hebben bepaalde *stakeholders* de zwakke plekken in de wettelijke controle van de rekeningen, in het bijzonder in de banksector en in de beursgenoteerde vennootschappen, blootgelegd en zich afgevraagd in welke mate audits relevant zijn in het huidige micro-economische klimaat.

Wat zijn, in een wereld in volle verandering, de verwachtingen van een bedrijfsleider ten aanzien van een bedrijfsrevisor? Hoe kunnen we de soms negatieve perceptie van sommige ondernemingen, die de bedrijfsrevisor beschouwen als een door de wet opgelegd “noodzakelijk kwaad”, achter ons laten?

De bedrijfsrevisor: een meerwaarde voor de bedrijfsleider ...

Voor de bedrijfsleider moet de audit dienen om de redelijke zekerheid te verschaffen dat de onderneming werkelijk financieel gezond is en dat de financiële overzichten betrouwbaar zijn. De betrouwbaarheid en de kwaliteit van de audit zijn cruciale factoren om investeerders aan te trekken en het vertrouwen van de vermoedelijke gebruikers van de financiële overzichten te vergroten.

Iedereen moet kunnen rekenen op een correct verloop van de wettelijke controles. Daarom moet men hoge kwaliteitseisen stellen aan de wettelijke controle van de rekeningen.

De bekwaamheid en de geloofwaardigheid van de bedrijfsrevisor vormen het uitgangspunt van die eisen. Hij moet bijvoorbeeld in staat zijn verschuivende en almaar complexere wetgevingen en technieken te begrijpen.

“ De bedrijfsrevisor: een meerwaarde voor de bedrijfsleider ... Maar een expert die zijn opdracht ten volle uitoefent ... ”

Van wezenlijk belang voor de uitvoering van een kwaliteitsvolle audit is, naast de technische kennis, het “*professioneel scepticisme*”, gekenmerkt door een kritische instelling, met voortdurende aandacht voor het diverse bewijsmateriaal van de audit. Deze gedragsregel vormt de rode draad van de houding van de revisor, ongeacht zijn betrekkingen en ervaringen met de gecontroleerde entiteit.

De geloofwaardigheid van de opdracht van de bedrijfsrevisor veronderstelt ook dat doeltreffende regels op het vlak van *onafhankelijkheid* worden aangenomen.

Onafhankelijkheid is een kwestie van ingesteldheid maar mag niet louter een concept blijven; ze moet worden geformaliseerd om de risico's van zelfcontrole en de perceptie van een eventuele collusie te vermijden.

Laten we in dit verband realistisch zijn en niet vervallen in een complex systeem dat in het dagelijkse leven van de onderneming onmogelijk te beheren is.

Ook de kennis van de *onderneming* is van fundamenteel belang voor een kwaliteitsvolle audit.

Ook daar moeten we realisme aan de dag leggen. De invoering – die door de hervorming van Europees commissaris BARNIER overwogen wordt – van een verplicht systeem van rotatie tussen bedrijfsrevisorenkantoren na een korte periode van uitoefening van de functie, doet voor de ondernemingen aanzienlijke moeilijkheden rijzen. De kwaliteit van de controle kan namelijk worden aangetast indien de duur van het mandaat van de bedrijfsrevisor te kort is om goed alle dimensies, in het bijzonder van de grote internationale groepen, die vaak ingewikkeld zijn, te vatten. Er dreigt hier een gevaar voor kwaliteitsverlies van de audit (de partners hebben enige tijd nodig om vertrouwd te raken met de vennootschap). De verplichte externe rotatie brengt voor de onderneming kosten mee die verbonden zijn aan de verandering van bedrijfsrevisorenkantoor, zonder dat dit enige toegevoegde waarde oplevert. Als men desondanks toch op deze weg doorgaat, zou moeten worden overgegaan tot een grondige analyse van de gevolgen van de externe rotatie en zou een vergelijkende studie moeten worden gemaakt van de gemiddelde duur van de opeenvolgende mandaten voor de wettelijke controle van de rekeningen.

De kwaliteiten van bekwaamheid en geloofwaardigheid, die de autoriteit van de bedrijfsrevisor garanderen, zouden het hem mogelijk moeten maken het vertrouwen van de bedrijfsleider te winnen.

Een vertrouwensklimaat – met respect voor de onafhankelijkheid van de bedrijfsrevisor – is onontbeerlijk. Dit vertrouwensklimaat berust, onder andere, op een dialoog tussen de bedrijfsrevisor en de vennootschap, met haar raad van bestuur en, in de beursgenoteerde vennootschappen, met het auditcomité. Deze dialoog is van cruciaal belang in het kader van een goed ondernemingsbestuur.

Maar een expert die zijn opdracht ten volle uitoefent ...

De financiële en economische crisis heeft duidelijk gemaakt hoe belangrijk het is om in de onderneming enerzijds over interne controle- en risicobeheerssystemen te beschikken en om anderzijds de controle en de doeltreffendheid van de ingevoerde systemen te garanderen.

De *Corporate Governance* codes en de recente wetgevingen hebben ook het cruciaal belang van de interne controle- en risicobeheerssystemen onderkend. In het kader van de verslagen die de vennootschappen moeten bekendmaken, is voorzien in transparatiemaatregelen: een beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden en ook het aangeven van de doelstellingen en het beleid van de vennootschap inzake de beheersing van financiële risico's...

Belangrijk is eraan te herinneren dat de directie van de vennootschap verantwoordelijk is voor het beheer van de vennootschap en dus ook voor haar interne controle en risicobeheer en dat er geen inmenging van de bedrijfsrevisor in het beheer van de onderneming mag zijn.

Wat de risico's betreft, is de rol van de bedrijfsrevisor cruciaal voor de bedrijfsleider en alle stakeholders. In het kader van de verklaring die hij afgeeft, moet de bedrijfsrevisor nagaan of de boekhouding een getrouw beeld geeft van het vermogen en van de financiële toestand overeenkomstig het toepasselijk boekhoudkundig referentiestelsel. Dit houdt in dat de bedrijfsrevisor een controle uitvoert die verder gaat dan een eenvoudige "box-ticking"-oefening met betrekking tot een boekhoudkundig referentiestelsel en dat hij professioneel scepticisme aan de dag legt. Alle buitensporige vormvereisten dienen vermeden te worden. De revisor moet zijn opdracht ten volle uitoefenen via zijn bijdrage tot het opsporen en controleren van risico's.

Toch hebben sommige ondernemingen soms de indruk dat de bedrijfsrevisor terughoudend is en zich op dit weliswaar moeilijke terrein niet durft te engageren, terwijl de ondernemingen steeds meer eisen opgelegd krijgen. Zij vinden dat de ondertekening van de bevestigingsbrief de indruk geeft dat de bedrijfsrevisor zijn paraplu opeent om aan alle aansprakelijkheid te ontsnappen.

Door zijn autoriteit en integriteit is de bedrijfsrevisor een troef voor de onderneming. Hij verschaft meer geloofwaardigheid aan de financiële overzichten. Hij kan de onderneming van advies dienen en daarbij de regels op het vlak van onafhankelijkheid naleven. Maar de wereld staat niet stil. Iedereen moet zich aanpassen aan een nieuwe omgeving.

Een constructieve dialoog tussen de bedrijfswereld en het bedrijfsrevisoraat.

Dat is mijn wens nu er een «nieuwe jeugd» aankomt voor het Instituut van de bedrijfsrevisoren.

Ignace DESOMER

Voorzitter van het Rekenhof

Externe audit in de publieke sector en de mogelijkheden van single audit

Het Rekenhof wenst het Instituut van de Bedrijfsrevisoren van harte te feliciteren met zijn zestigste verjaardag. Het Rekenhof hecht immers veel belang aan de goede samenwerking tussen onze beide organisaties.

Al sinds de uitvoering van de wet van 16 maart 1954 zijn het Rekenhof en het IBR allebei actief betrokken bij de controle in de publieke sector, zij het elk met een eigen finaliteit en doelgroep waaraan wordt gerapporteerd. De controleactiviteiten van de bedrijfsrevisoren in de publieke sector zijn er doorgaans op gericht het management, de raad van bestuur en de minister garanties te bieden over de juistheid en betrouwbaarheid van de financiële staten van de instellingen. Het Rekenhof oefent zijn controleactiviteiten daarentegen uit ten behoeve van de parlementen. Naast een uitspraak over de rekeningen brengt het Rekenhof ook verslag uit over de naleving van de wetgeving en reglementering en over de mate waarin de overheidsinstanties efficiënt, effectief en zuinig met de overheidsgelden zijn omgesprongen.

Bovendien werd in 1991 de controle van de financiële toestand van de autonome overheidsbedrijven, zoals De Post, de NMBS, Belgocontrol en Belgacom, toevertrouwd aan een college van commissarissen waarvan twee bedrijfsrevisoren en twee leden van het Rekenhof deel uitmaken.

We zijn dus al jaren geen onbekenden meer voor elkaar, maar onze samenwerking is vooral het laatste decennium in een stroomversnelling gekomen. In de publieke sector verschoof de rapportering over de financiële toestand van een verslaggeving op kasbasis naar een verslaggeving op basis van dubbel boekhouden. Door de grotere convergentie van de controleactiviteiten van de bedrijfsrevisoren en het Rekenhof, stelden we vast dat onze controlewerkzaamheden elkaar kunnen overlappen. In 2006 nam het Rekenhof het initiatief om een rondetafelconferentie van controleactoren met name het Rekenhof, de bedrijfsrevisoren, de Interne Audit van de Vlaamse Administratie (IAVA), de Inspectie van Financiën en het departement Financiën en Begroting van de Vlaamse Gemeenschap en gecontroleerden te organiseren om na te gaan hoe de efficiëntie en effectiviteit van de controle bij de Vlaamse

Gemeenschap kon worden verbeterd. Toen kon niemand vermoeden wat daarmee in beweging zou worden gezet.

De controleactoren waren het er snel over eens dat een betere samenwerking en informatie-uitwisseling kon worden gerealiseerd via afsprakennota's. Er werden afsprakennota's ondertekend tussen zowel het Rekenhof en IAVA, als tussen IAVA en de decentrale auditdiensten van de extern verzelfstandigde agentschappen. In januari 2011 hebben het Rekenhof, het Instituut van de Bedrijfsrevisoren en IAVA ook een afsprakennota ondertekend over samenwerking rond financiële audit in de Vlaamse Gemeenschap. De afsprakennota is gericht op informatie-uitwisseling over strategie en planning, monitoring en risicoanalyse, rapportering, controlemethodieken, handleidingen en goede praktijken. De ondertekening ervan was zonder meer een belangrijke mijlpaal in onze samenwerking.

Naast afsprakennota's vormde *single audit* een belangrijk onderdeel van de rondetafelconferentie. De rondetafelconferentie mondde uit in een conceptnota *single audit*, die uiteindelijk heeft geleid tot de verankering van *single audit* bij de Vlaamse overheid in het decreet van 8 juli 2011 houdende regeling van de begroting, de boekhouding, de toekenning van subsidies en de controle op de aanwending ervan, en de controle door het Rekenhof, het zogenaamde Rekendecreet.

Artikel 67 van het Rekendecreet bepaalt immers dat de Vlaamse Regering de samenwerking regelt tussen alle controle- en auditdiensten binnen het Vlaamse overheidslandschap, en de uitwisseling van controleresultaten, tussen die diensten onderling en met het Rekenhof.

De memorie van toelichting verwijst naar de definitie van *single audit* die door de rondetafelconferentie werd gehanteerd, namelijk één enkel auditmodel voor de Vlaamse overheid, waarbij elk controleniveau voortbouwt op het voorgaande, met als doel de last voor de gecontroleerde te verminderen en de kwaliteit – d.w.z. de efficiëntie en de effectiviteit – van de audit op te voeren, zonder de onafhankelijkheid van de betrokken auditororganen te ondergraven.

Behalve de invoering van het concept *single audit* bevat het Rekendecreet een uitbreiding van de controleopdracht van de bedrijfsrevisor: zo rapporteert hij voortaan ook over de uitvoering van de begroting en de aansluiting van de uitvoering van de begroting op de jaarrekening.

Ten slotte voorziet het decreet van 9 november 2012 houdende diverse bepalingen betreffende financiën en begroting via een aanpassing van het Rekendecreet in twee uitzonderingen op het beroepsgeheim van de bedrijfsrevisor ten aanzien van het Rekenhof en IAVA, namelijk bij informatie-uitwisseling en bij raadpleging van de werkdocumenten van de bedrijfsrevisoren inzake gecontroleerde entiteiten van de Vlaamse overheid. Ook dit was een belangrijke stap in de relatie tussen onze instellingen.

Single audit is al dikwijls ter sprake gekomen in onze contacten met het IBR en dat zal in de toekomst niet anders zijn. Nieuwe vormen van samenwerking en informatie-uitwisseling zijn niet alleen nuttig, maar ook noodzakelijk. Zo is er nood aan een duidelijker definitie van elkaars controletaak, zowel voor bestaande als voor nieuwe taken, bijvoorbeeld de controletaak van de bedrijfsrevisor die voortaan ook de budgettaire rapportering omvat. Op het vlak van financiële audit kunnen Rekenhof en bedrijfsrevisoren leren van elkaars ISA- en *International Standards of Supreme Audit Institutions* (ISSAI)-normen, die overigens heel dicht bij elkaar liggen. In de werkgroep rapportering Europees Systeem van de Rekeningen (ESR)-95 zoeken wij naar een gemeenschappelijke interpretatie van de boekhoud- en ESR-normen. Verder buigt de stuurgroep *single audit* zich over de verdere invulling van het begrip *single audit*.

Meer in het algemeen hangt het succes van *single audit* in sterke mate af van de informatie-uitwisseling tussen de controleactoren en het Rekenhof, ik denk daarbij onder meer aan een coördinatie van de controles, een afstemming van de plannings en auditaanpak, enzovoort. Dit alles met als belangrijk voordeel dat we kunnen voortbouwen op elkaars controleresultaten en die resultaten kunnen gebruiken in de eigen rapporten. Eenvoudig is dat niet. Het vraagt transparantie van ieders werkwijze en een cultuur waarin het principe van *checks and balances* wordt gestimuleerd.

Het *single audit* concept beperkt zich niet tot de Vlaamse Gemeenschap. Onder impuls van doorgedreven standaardiseringsvereisten op internationaal niveau is het vaststellen van openbare rekeningen geleidelijk aan geëvolueerd. Vroeger werd een rekening gecontroleerd verklaard als ze in overeenstemming was met de verantwoordingsstukken, terwijl nu steeds vaker van de overheidsauditor wordt verwacht dat hij een oordeel geeft over het getrouw beeld van de rekening. In de Belgische overheid is de techniek van de certificering van de overheidsrekeningen een relatief recent gegeven. Voor een aantal gedefedereerde overheden is de certificering van hun algemene rekening door het Rekenhof in hun regelgeving ingeschreven, maar voor de federale overheid is dit voorlopig nog niet het geval. Een belangrijke kanttekening daarbij is dat certificeren maar mogelijk is op een hoger consolidatieniveau en voor zover het Rekenhof voor de invulling van zijn controles, meer bepaald bij de openbare instellingen, kan voortbouwen op de werkzaamheden van andere controleactoren. Door de evolutie naar certificering zal de noodzaak van *single audit* bijgevolg alleen maar toenemen.

“Het laatste decennium is onze samenwerking gegroeid, er is heel wat gerealiseerd en het Rekenhof is daar absoluut verheugd over.”

Het laatste decennium is onze samenwerking gegroeid, er is heel wat gerealiseerd en het Rekenhof is daar absoluut verheugd over. We kijken ernaar uit samen met alle andere controleactoren, en met de bedrijfsrevisoren in het bijzonder, de performantie van de auditfunctie in de overheid te verhogen. Het IBR heeft dan

wel bijna de pensioenleeftijd bereikt, maar is wat ons betreft nog niet aan pensioenering toe. Integendeel, hoe hoger onze leeftijd, hoe dynamischer, soepeler en vindingrijker wij worden. Dit is ook mooi meegenomen voor het Rekenhof want wij zijn de driemaal 60 al voorbij!

Nogmaals gefeliciteerd!

Patrick DE WOLF

*Avocat général à Bruxelles
Coordinateur principal du réseau d'expertise national éco-financier
du Collège des procureurs généraux*

60 ans IRE – l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ?

Au fil du temps, l'Institut des Réviseurs d'Entreprises (IRE) a acquis ses lettres de noblesse et se présente aujourd'hui sous la forme d'un Institut Royal !

Rares sont les institutions privées qui utilisent le Moniteur belge comme faire-part de naissance et une loi comme acte constitutif. L'acte de naissance ou plus exactement de la création de l'IRE n'est autre que la loi du 22 juillet 1952 publiée au Moniteur belge du 2 septembre 1953. L'IRE peut ainsi fêter ses 60 ans ...

Le législateur entendait confier à l'Institut la mission de veiller à la formation de très haut niveau et d'assurer l'organisation permanente d'un corps de spécialistes capables de remplir la fonction de réviseur d'entreprises, avec toutes les garanties requises aux points de vue de la compétence, de l'indépendance et de la probité professionnelle.

L'Institut a accompli sa mission avec rigueur et professionnalisme afin de veiller à une exécution sans faille des missions confiées à ses membres.

Depuis lors, l'IRE a eu, à plusieurs reprises, les honneurs d'être visé notamment dans diverses lois et notamment encore récemment dans la loi du 12 mars 2012 modifiant la loi du 22 juillet 1953 créant un Institut des réviseurs d'entreprises et organisant la supervision publique de la profession de réviseur d'entreprises, coordonnée le 30 avril 2007. Il est vrai que même le Parlement européen et le Conseil de l'Union européenne s'intéressent aux contrôles légaux des comptes annuels et des comptes consolidés en adoptant plusieurs directives qu'il a fallu transposer en droit interne.

“ L'Institut a accompli sa mission avec rigueur et professionnalisme afin de veiller à une exécution sans faille des missions confiées à ses membres. ”

Un système de supervision publique de la profession de réviseur d'entreprises a même été organisé et est composé en vertu de l'actuel article 43 de la loi du 22 juillet

1953, du Ministre en charge de l'Economie, du Procureur général, de la Chambre de renvoi et de mise en état, du Conseil Supérieur des Professions économiques, du Comité d'avis et de contrôle de l'indépendance du commissaire et des instances disciplinaires.

Le Procureur général assume la responsabilité finale de la supervision de l'agrément et de l'enregistrement des contrôleurs légaux des comptes et des cabinets d'audit. Le procureur général a notamment pour mission de vérifier l'honorabilité des candidats et, pour autant que ces conditions d'honorabilité soient réunies, de requérir leur prestation de serment en langue française ou néerlandaise devant la Cour d'appel de Bruxelles ou devant la cour d'appel de Liège si le candidat souhaite prêter le serment en langue allemande. Le procureur général peut introduire un recours contre toute décision du Conseil de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises liée à la tenue du registre public et contre les décisions des instances disciplinaires de l'Institut.

Compte tenu de l'obligation au secret professionnel qui incombe aux réviseurs d'entreprises, une circulaire n° 5/2011 du 25 mai 2011 du Collège des procureurs généraux près les cours d'appel du Royaume, règle les relations entre les autorités judiciaires et l'Institut des Réviseurs d'Entreprises notamment lors d'éventuelles perquisitions au siège et au domicile des réviseurs d'entreprises.

L'Institut « Royal » des Réviseurs d'Entreprises a aujourd'hui atteint l'âge de raison. Certains rapprochements avec d'autres Instituts ont été remarqués. Ils cohabitent sous le même toit et partagent même certains locaux, voire organisent des réceptions en commun, mais en tout honneur.

On ne peut, à l'occasion de ce 60e anniversaire de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises, que lui souhaiter longue vie et de continuer l'exécution de ses missions dans l'excellence et la rigueur.

Filip DIERCKX

Voorzitter van de Belgische federatie van de financiële sector

Het jaar nul voor het IBR – Mijmeringen bij een verjaardagsfeest

Zestig jaar. Zes decennia. Het is en blijft een termijn. 1953, het jaar van de oprichting van het IBR, was het jaar waarin de VS de ontwikkeling van een waterstofbom afkondigde en EISENHOWER president van Amerika werd. Het is ook het jaar waarin maarschalk TITO tot president van Joegoslavië verkozen werd en waarin België geplaagd werd door een mijnramp en door watersnood.

Maar 1953 markeert vooral een scharniermoment in de ontwikkeling van onze samenleving. Het was het tijdperk waarin de wereld de trauma's van de Tweede Wereldoorlog stukje bij beetje achter zich begon te laten, om de blik schoorvoetend op de toekomst te richten. De Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS), opgericht in 1951, begon stilaan zijn vruchten af te werpen. Ze zou enkele jaren later uitmonden in het Verdrag van Rome, dat eind jaren 50 een lange periode van internationalisering inluidde.

Die internationalisering, en de omwentelingen die erop volgden, hebben het beroep van bedrijfsrevisor helemaal veranderd. Er was de invoering van de BTW, de nieuwe taken bij kapitaalverhogingen of de internationalisering van de boekhoudregels binnen de *International Financial Reporting Standards* (IFRS) in 2002: het zijn maar enkele van de vele ingrepen die zorgden dat het beroep van bedrijfsrevisor vandaag in niets meer lijkt op het beroep dat het was toen zestig jaar geleden het Instituut voor Bedrijfsrevisoren boven de doopvont gehouden werd.

Zes decennia lang is de wereld waarin bedrijfsrevisoren opereerden, beduidend complexer geworden. Het siert het IBR dat het altijd met die evoluties meegegroeid is. Uit het embryo van 1953 is anno 2013 een volwassen organisatie gegroeid die zich met brio aanpaste aan en inpaste in de wereld om zich heen. Ik ben ervan overtuigd dat ze dat ook in de toekomst zal blijven doen.

Het is met veel vreugde en overtuiging dat ik meeklink op de verjaardag van die instelling. Maar we mogen het niet houden bij het klinken alleen. Behalve een reden tot feesten hoort een verjaardag als deze namelijk ook een tijd van bezinning te zijn. Een gelegenheid, zo u wil, om niet enkel naar het verleden, maar ook naar

de toekomst te kijken. Een toekomst waarin de bedrijfsrevisoren nog steeds een cruciale rol te vervullen hebben.

Banken, bedrijven en de samenleving veranderen meer dan ooit in een supersonisch tempo. Ze zullen dat ook in de komende jaren blijven doen. Daardoor zal de nood aan grondige analyse en betrouwbare rapportage ook in de komende jaren alleen maar toenemen. Dat biedt mooie toekomstperspectieven voor bedrijfsrevisoren en aanverwante beroepen. Het is alleen niet gezegd dat de toekomst heel erg op het verleden zal lijken. In dat opzicht markeert de zestigste verjaardag van het IBR misschien wel het Jaar Nul voor de bedrijfsrevisoren.

Om te zorgen dat 60 jaar geen pensioengerechtigde leeftijd wordt, maar juist een nieuwe jeugd, zal het IBR het beroep dat het vertegenwoordigt opnieuw moeten uitvinden. Alleen dan kan het namelijk blijven beantwoorden aan de noden van een veranderende bedrijfswereld, en van een bankenwereld in omwenteling.

“ De *mindset* is gewijzigd, omdat de aandacht van audit (de controle na de feiten) naar *compliance* (strengere voorafgaande procedures die nagaan of de regels nu en in de toekomst gerespecteerd worden) verschoven. ”

De wereld van de financiële instellingen en zijn toezichthouders heeft sinds de financiële crisis een ware metamorfose ondergaan. Het aantal controles en controleurs is groter geworden, maar de focus is ook veranderd. De *mindset* is gewijzigd, omdat de aandacht van audit (de controle na de feiten) naar *compliance* (strengere voorafgaande procedures die nagaan of de regels nu en in de toekomst gerespecteerd worden) verschoven. Die evolutie zal in de komende jaren alleen maar verder toenemen.

De crisis heeft ook de honger naar transparante rapportering versterkt, maar voor banken ook nieuwe en strengere kapitaalregels gebaard. Bedrijfsrevisoren zullen in de komende jaren een cruciale rol te vervullen hebben in het verzekeren van de transparantie, maar ze zullen er ook moeten over waken om de honger naar transparantie te blijven verzoenen met de nood aan stabiliteit. Zij zijn de poortwachters die ervoor moeten zorgen dat de waarderingen in jaarrekeningen ook reële waardes weerspiegelen, en dat er geen boekhoudkundige ruis in sluipt.

Dat vergt een sector die uniform interpreteert, maar behalve naar de naakte regeltjes ook naar de omstandigheden en naar de werkelijkheid kijkt. Die zichzelf nog hogere kwaliteitsnormen oplegt, en standaarden ontwikkelt over de manier van rapporteren. Maar het vereist ook een mentaliteitswijziging bij de bedrijfsrevisoren.

Om hun rol in de toekomst te kunnen blijven vervullen, is het meer dan ooit noodzakelijk dat banken, toezichthouders en bedrijfsrevisoren dezelfde taal spreken. Banken hebben, om te overleven en terzelfdertijd hun cruciale rol als financier van de economie te blijven vervullen, zuurstof nodig om hun business te kunnen blijven ontwikkelen. Toezichthouders, en bij uitbreiding de hele samenleving, hebben een kader nodig dat banken belet onnodige risico's voor de maatschappij te nemen. De

bedrijfsrevisoren zitten op een cruciaal scharnierpunt tussen die twee. Zij moeten met hun rapportering de realiteit vertalen op een manier die onnodige risico's blootlegt, maar terzelfdertijd de levenslijn van de bedrijven niet doet dichtslippen.

Bedrijfsrevisoren zullen dus meer dan vroeger een beetje bankier moeten worden, om vanuit de bankpraktijk over de rapportering te kunnen redeneren. Maar ze zullen ook een beetje toezichthouder moeten zijn, om in hun oordeel de gevoeligheden van overheid en maatschappij te kunnen incorporeren.

Dat stelt de sector van de externe bedrijfsrevisoren voor enorme uitdagingen. De externe bedrijfsrevisoren zullen hun mentaliteit aan de nieuwe realiteit moeten aanpassen. Hun opleiding zal de nieuwe noden in rekening moeten nemen. Ze zullen ook hun brede, internationale kijk moeten hanteren om het *level playing field* in Europa niet in het gedrang te brengen.

Bij dat alles is het cruciaal dat er veel vaker samengewerkt en overlegd zou worden, multidisciplinair en op verschillende niveaus. Wij, als financiële sector, kijken daar alvast naar uit. In de hoop dat dit welverdiende verjaardagsfeestje het startschot wordt voor een nieuwe jeugd van nog eens minstens zestig jaar.

Prof. dr. KOËN GEENS

*Gewoon hoogleraar Katholieke Universiteit Leuven
Voorzitter van de Hoge Raad voor de Economische Beroepen
van 1992 tot 2000*

Het Instituut van de Bedrijfsrevisoren, één devies: kwaliteit en onafhankelijkheid

Geboren uit het bankrevisoraat van het K.B. nr. 185 van 26 juli 1935 en de wet van 20 september 1948 op de organisatie van het bedrijfsleven, verschijnt het Instituut der Bedrijfsrevisoren van 22 juli 1953 in het Belgisch Staatsblad, iets later gevolgd door de wijziging aan de vennootschapswetgeving van 1 december 1953 die de 'oude' commissaris vervangt door de 'nieuwe' commissaris-revisor. Tot 1985 komt de revisor enkel verplicht en permanent tussen in de vennootschappen die een publiek beroep op het spaarwezen hebben gedaan. Nadat de bedrijfsrevisor tussen 1953 en 1985 een hele reeks occasionele opdrachten heeft bijgekregen (o.a. doelwijziging, inbreng in natura, omvorming), wordt de commissaris-revisor vanaf de wet van 21 februari 1985 verplicht in alle grote ondernemingen, ook diegene die geen publiek beroep op het spaarwezen hebben gedaan. De "oude" commissaris verdwijnt helemaal. In grote vennootschappen die een ondernemingsraad hebben, zal de commissaris bovendien het fiat van de ondernemingsraad nodig hebben, alvorens de algemene vergadering hem kan benoemen.

Die eerste 32 jaar van het Instituut waren zeker niet de eenvoudigste. Het beroep had internationaal een vreemde naam die het dankte aan zijn twee ouders: het Bankbesluit en de Wet Organisatie Bedrijfsleven. Wij spraken dus van een bedrijfsrevisor, niet van een auditor. Het beroep had een vreemde tweede naam die evenzeer historisch te verklaren is: de Fransen begrijpen waarover het gaat ("*commissaire aux comptes*"), de Nederlanders niet ("*raad van commissarissen*"). Er werd soms getwijfeld aan de maatschappelijke relevantie van het beroep wat uitmondde in een krachtig en kritisch advies van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven van 12 juli 1972. De angst om door het cliënteel beschouwd te worden als een fiscaal *controleur*, angst die zo levend was in 1953, werd dermate geen bewaarheid dat de linkerzijde zich afvroeg of de bedrijfsrevisor, om zijn geld waard te zijn, niet te veel een fiscaal *adviseur* geworden was.

De wet van 21 februari 1985 tot hervorming van het bedrijfsrevisoraat kwam eigenlijk te laat. De pedagogische taak van de bedrijfsrevisor bij de verklaring van

de cijfers aan de ondernemingsraad had al in 1953 deel moeten uitmaken van onze ondernemingscultuur om écht te overleven in een internationaliserende en liberaliserende omgeving. Daarmee wil niet gezegd zijn dat het geen nuttige ingreep van de wetgever is geweest, maar in 1985 was de “vrije” markt op komst die het einde van de 20ste en het begin van de 21te eeuw zo zou kenmerken. De bedrijfsrevisoren voelden zich dus wat onwennig in hun sociale rol, de vakbonden van hun zijde voelden zich wat ongemakkelijk t.a.v. de bedrijfsrevisoren ook, en echt goede vrienden werden ze nooit. Was er aanvankelijk nog een sterke belangstelling van syndicale zijde, dan ebde deze geleidelijk weg.

De wet van 1985 kwam niet alleen te laat, zij kwam ook te vroeg omdat zij nog niet volledig was toegeschreven naar de internationale context die de jaren '90 inluidden. Zij hield dus te weinig rekening met de bedreiging voor de onafhankelijkheid die uitging van de multidisciplinaire praktijkgroepen van mondiale dimensie die opkwamen en zich concentreerden. Niemand kon toen voorzien dat er minder dan 20 jaar later maar vier grote wereldspelers meer zouden over blijven.

De Hoge Raad voor het Bedrijfsrevisoraat was bij het begin van de jaren '90 niet beter gewapend dan het Instituut voor Bedrijfsrevisoren om op deze tendensen te anticiperen. Benevens de vele redenen van budgettaire en politieke aard, was er ook de geest van de tijd. Wie ook maar probeerde om duidelijk te maken dat het belangrijk was dat auditors niet te zeer afhankelijk zouden zijn van de *cross selling* die hun vennoten zouden realiseren, werd verwezen naar bedrijfseigen internationale standaarden die zogenaamd meer met de tijd waren dan de achterhoedegevechten die men in het kleine België wilde leveren. De aankomende fetisj van de administratieve lastenvermindering leidde in 1993 tot de gedeconsolideerde toepassing van de drempels voor grote ondernemingen wanneer het op de commissarisplicht aankwam, ondanks een andersluidend meerderheidsadvies in de Hoge Raad. Inzake revisorale wetgeving en beroepsnormering waren de jaren '90 relatief stille jaren. Des te actiever waren ze op het stuk van de integratie van wat tegenwoordig de cijferberoepen worden geheten: bedrijfsrevisor, accountant, belastingconsulent, boekhouder. Bleek het plan om het toezicht op de vier beroepen te integreren onder één dak te ambitieus, dan kwam na jarenlang onderhandelen toch de wet van 1999 uit de bus. Bleef zij nog teveel op de vlakte wat de samenwerkingsmogelijkheden tussen de beroepen betrof, dan maakte ze niettemin duidelijk dat revisoren zich niet te veel aan fiscaal advies of procedure mochten wagen.

Na Enron kon voor het eerst betekenisvolle vooruitgang worden gerealiseerd. Eén van de grootste auditkantoren wereldwijd met een uitstekende reputatie moest er wel eerst voor sneuvelen. *Sarbanes-Oxley* gaf het voorbeeld voor onze wet *Corporate Governance* van 2 augustus 2002. De Auditrichtlijn van 2006/43 legde zaken die voorheen onbespreekbaar waren, zonder meer op tafel, zoals de band tussen honoraria en onafhankelijkheid. Dit loonde onmiddellijk. Inderdaad, ving het beroep nog veel wind in de *technology bubble* van 2000-2001, dan bleef het grotendeels buiten schot in de financiële crisis van 2007-2009. Het beleid vindt draagvlak voor

nieuwe wetgeving na crisissen. De mens, met inbegrip van de professional, leert echter niet veel van zijn fouten. Het beleid moet dus onmiddellijk tijdens en na een crisis ingrijpen. Met andere woorden, hoe charmant ook, het nieuwe voorstel van Richtlijn Com 2011/778 zal het erg moeilijk krijgen, omdat het erop gericht is de grote kantoren te dwingen tot ingrijpende keuzes, en hen zelfs tot *mono-players* te maken.

Wat vanop een zekere afstand verbaast, is het aantal *watch dogs* dat het beroep en zijn Instituut in België gekregen heeft. Om aan de groeiende eisen van het maatschappelijk verkeer te beantwoorden, werden achtereenvolgens in het leven geroepen de CBFA/FSMA (1935), de Commissie Boekhoudkundige Normen (1975), de Hoge Raad voor Economische Beroepen (1985), het Advies- en Controlecomité (2002) en de Kamer van Verwijzing en Instaatstelling (2007). Dit is des te verwonderlijker nu het Instituut van de Bedrijfsrevisoren één van de meest geprofessionaliseerde Ordes is, met een centralisatie op het stuk van standaarden en tucht die de andere Ordes slechts kunnen benijden.

Het Instituut heeft een moeilijke taak omdat het beroep van nature aan maatschappelijke contestatie is onderworpen. De bedrijfsrevisor wordt immers betaald door de bedrijven, maar dient in de eerste plaats het brede maatschappelijk verkeer tot nut. Deze spanning is inherent en onvermijdelijk. Op de leeftijd van 60 kan men die spanning zonder twijfel aan. Men moet niet meer bewijzen dat men ‘het’ kan, dat heeft men reeds gedaan. En men weet dat er maar één devies is, voor beoefenaar zowel als Instituut: kwaliteit én onafhankelijkheid, onafhankelijkheid én kwaliteit, twee zijden van eenzelfde medaille. Van harte, een gelukkige verjaardag.

“ Het Instituut heeft een moeilijke taak omdat het beroep van nature aan maatschappelijke contestatie is onderworpen. De bedrijfsrevisor wordt immers betaald door de bedrijven, maar dient in de eerste plaats het brede maatschappelijk verkeer tot nut. ”

Philippe GODFROID

Président de l'Union des Classes Moyennes

Partenaires des PME, aujourd'hui plus qu'hier et moins que demain

C'est un véritable plaisir pour l'UCM de s'associer au 60ème anniversaire de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises. D'abord parce que l'IRE fait partie de la grande famille de l'Unplib (Union des professions libérales et intellectuelles de Belgique), sœur siamoise de l'UCM. Ensuite parce que les réviseurs d'entreprises jouent un rôle de plus en plus important auprès des indépendants et des chefs de PME. Et l'évolution n'est qu'à son début : c'est à un véritable partenariat qu'il faut arriver.

L'UCM assure la défense, la représentation et la promotion des indépendants et des PME francophones, à tous les niveaux de pouvoir. Indépendante des partis politiques, elle défend un modèle de société où chacun peut entreprendre et réussir, où le travail et le risque sont valorisés. Ce sont aujourd'hui les plus petites entreprises, ancrées localement, qui sont à la base de la croissance économique, donc de la création d'emplois et des richesses nécessaires à la solidarité et au bien-être. Les hommes et les femmes qui créent leur emploi et celui des autres méritent la reconnaissance et le respect. Les pouvoirs publics ont le devoir de leur donner un cadre favorable, de les aider, pas de leur mettre des bâtons dans les roues.

Malheureusement, si tous les partis et tous les responsables politiques chantent les louanges des PME et disent ne leur vouloir que du bien, la réalité n'est pas rose. Le taux de création d'entreprises est trop bas en Belgique. De plus, en Wallonie en particulier, leur croissance est trop faible et trop lente. Certaines revendications de l'UCM ont certes été entendues. La sensibilisation à la création d'entreprise se généralise auprès des jeunes. Les charges patronales sur les trois premières embauches viennent d'être nettement réduites. Mais fondamentalement, le climat n'est pas assez favorable aux entrepreneurs. La fiscalité belge est dévorante. Le coût du travail bat des records. Les charges administratives sont extrêmement lourdes.

Créer son entreprise et la développer n'est donc pas simple. C'est même une gageure pour des personnes qui ont une passion, du talent, des compétences techniques, du courage, un peu d'argent à risquer, mais qui ne sont pas des spécialistes de la gestion, de la fiscalité, des obligations légales en tous genres.

Il faut se mettre un instant à la place d'un boulanger, d'un plombier, d'un restaurateur, d'un commerçant, voire d'un médecin ou d'un traducteur. Ces personnes connaissent leur métier. Ce sont de vrais professionnels. Mais souvent, ils ont l'impression d'avancer dans une jungle quand on leur parle des permis nécessaires, des conditions du crédit, de l'amortissement des investissements, de tenue des comptes, de forme juridique ou de voie la moins imposée.

“ Dans une étude récente, 58 % des patrons disent avoir besoin d'un conseiller spécialisé. C'est une prise de conscience importante, mais encore insuffisante. On peut penser que 42 % des patrons ... sont dans l'erreur. ”

Les indépendants et les chefs de PME ne sont pas des mutants. Ils ne sont pas experts en tout. Ils doivent être aidés et soutenus. Les réviseurs d'entreprises, par leurs compétences et leur éthique, sont tout indiqués pour devenir des personnes de confiance, sur qui s'appuyer. Dans une étude récente, 58 % des patrons disent avoir besoin d'un conseiller spécialisé. C'est une prise de conscience importante, mais encore insuffisante. On peut penser que 42 % des patrons... sont dans l'erreur.

Le rôle d'un conseiller réviseur d'entreprises ne doit pas se limiter à la gestion quotidienne et au respect des obligations. L'entrepreneur a souvent le nez dans le guidon et a des difficultés à prendre de la hauteur et à examiner objectivement la situation. D'où l'importance d'outils de *reporting*, de tableaux de bord qui permettront de voir venir les difficultés ou les opportunités. Beaucoup de cessations d'activités et de faillites seraient évitables si un professionnel du chiffre avait pu, en temps utile, tirer un signal d'alarme et indiquer des pistes de solution. Bien des entreprises pourraient croître davantage et plus rapidement si un conseiller indiquait les possibilités et opportunités.

Une caractéristique majeure des professions libérales est le rapport au client. La relation n'est pas purement marchande. Elle implique l'écoute, la confiance, l'engagement, la prise de responsabilité. De ce point de vue, la profession de réviseur d'entreprises est éminemment libérale. L'Institut est l'organe cadre indispensable pour garantir la qualité des prestations.

Longue vie à lui donc. Soixante ans, dans une vie humaine, c'est l'approche de la retraite. Pour l'IRE, c'est la force de l'âge. Bon anniversaire !

Ivo GOEYENS

Voorzitter van de Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders

60 jaar IBR – pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Een maatschappij die wordt gekweld door middelmatigheid, de emotie van de dag, individualisme, grote ego's en kleine moraliteiten genereert gelukkig soms tegengewichten.

“De Bedrijfsrevisor” is voor mij het archetype van een dergelijk regulator.

Een beroepsgroep, die ernaar streeft inhoud te geven aan haar bestaan, moet de flux van de drang naar onmiddellijk gewin indammen en permanente existentiële waarden voorop stellen als *conditiones sine qua non*. De eerlijkheid gebiedt mij, ook buiten de context van deze bijdrage, om in één adem de bedrijfsrevisor te noemen bij deze bedenking.

Financiële correctheid is uiteraard een evidente kwaliteitseis, die kleeft aan het ambt van gerechtsdeurwaarder en even evident is het revisoraal toezicht de beste thermometer voor deze financiële correctheid (wat mij betreft mag u “de beste” thermometer, trouwens gerust lezen als ‘de enige echte’ thermometer), maar er is meer...

De tijdsgeest mag dan al getuigen van een ondraaglijke lichtheid en hebzucht, tegelijkertijd wordt in gelijke mate het besef gesterkt dat wie de tijdsgeest huwt, snel weduwnaar wordt.

De boutade “*on n'est jamais mieux servi que par soi même*” wordt doorprikt door de wetenschap dat een multidisciplinaire studie oneindig veel breder is dan de beroepseigen invalshoek.

De weliswaar menselijke maar domme ingesteldheid om problemen binnenskamers te houden en hulp van buitenaf te kwalificeren als opdringerige ongewenstheden van vreemde pottenkijkers heeft definitief afgedaan.

Het korps van gerechtsdeurwaarders is de bedrijfsrevisoren die haar bijstaan zeer veel verschuldigd omdat zij de noodzakelijke controles verrichten van de stukken omtrent de gelden van derden, die *ex officio* bij de gerechtsdeurwaarder passeren.

De meerwaarde van de gemotiveerde inzet van de bedrijfsrevisoren gaat evenwel veel verder. Zonder de expertise, de adviezen en de inzet van de bedrijfsrevisoren en hun permanente evaluatie van de financiële impact van de projecten waarin onze nationale kamer zich geëngageerd heeft, hadden de gerechtsdeurwaarders nooit de professionele *sérieux* verworven, die zij zichzelf, de andere gerechtelijke *actores* en de maatschappij verplicht zijn.

“ Het korps van gerechtsdeurwaarders is de bedrijfsrevisoren die haar bijstaan zeer veel verschuldigd omdat zij de noodzakelijke controles verrichten van de stukken omtrent de gelden van derden, die *ex officio* bij de gerechtsdeurwaarder passeren. ”

De gerechtsdeurwaarders betuigen u hun waardering en sympathie, zij wensen u van harte geluk met het significante lustrum van uw tijdschrift en zij hopen op een continue wederzijdse kruisbestuiving.

Ad multos annos!

André KILLESSE

*Président de la Fédération des Experts comptables Européens
Président de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises de 2004 à 2007*

Olivier BOUTELLIS-TAFT

Chief Executive de la Fédération des Experts comptables Européens

L'IRE : une vision européenne et internationale de longue date

C'est avec un immense plaisir que nous profitons de l'occasion qui nous est donnée dans le cadre du soixantième anniversaire de l'IRE de souligner le souci permanent de ses élus au cours des 60 années écoulées d'intégrer l'évolution de la profession dans un contexte européen et international.

Dès 1967, l'IRE devint membre de l'Union européenne des Experts-comptables (UEC) et c'est à l'initiative de M. L. SAXE, Vice-président de l'IRE, que fut convoqué en 1969 un groupe de travail composé des six pays fondateurs de la CEE en vue d'épauler la Commission européenne dans la préparation des premières directives comptables. Le « Groupe d'études des experts-comptables de la CEE » se réunira pendant plus de 25 ans de manière informelle dans les locaux de l'IRE et M. Hendrik BLOCK, membre du conseil de l'IRE, en fut le secrétaire général jusqu'à sa dissolution.

En 1986, il fut décidé de fusionner l'UEC et le groupe d'études pour créer la FEE. Ici aussi, l'IRE joua un rôle moteur et fut l'un des instituts fondateurs. Henri OLIVIER, secrétaire général de l'IRE à l'époque, s'est, dès le départ, énormément investi dans les travaux de la FEE.

En 1977, l'IRE est membre fondateur de l'IFAC.

S'agissant du cadre normatif, l'IRE a intégré dans son corps de normes locales les normes internationales. Les normes et recommandations de révision ont de longue date toujours été largement, si pas totalement, inspirées des ISAs ; il en est

de même pour les normes de formation conformes aux IESs ou encore aux normes déontologiques proches des normes publiées par l'IESBA.

S'agissant du cadre légal, le législateur belge a également très souvent joué un rôle de précurseur dans la transposition de directives européennes ; on notera ici la réglementation comptable de 1975 pratiquement simultanée à la publication des directives européennes, la réforme du revisorat de 1985 transposant la huitième directive publiée en 1984 ; la loi *Corporate Governance* de 2003 largement inspirée de la recommandation européenne sur l'indépendance du commissaire parue en 2002 ou encore plus récemment la loi organique revue en 2007 transposant la directive audit de 2006. A chacune de ces étapes, l'IRE a mené des débats fructueux avec les instances politiques pour prendre en compte les évolutions européennes.

La profession belge est aussi souvent considérée par ses collègues européens comme un précurseur dans bien des domaines professionnels. Nous ne citerons ici que le rôle du commissaire envers le conseil d'entreprise, une supervision publique mise en place dès 1985, un contrôle de qualité rôdé depuis plus de trente ans, le plafonnement des services non audit, une limitation de la responsabilité pour l'exercice du mandat de commissaire, *etc.* L'excellente entente entre les deux Instituts belges (IRE et IEC) membres de la FEE, la convivialité des confrères, leur ouverture d'esprit aux autres cultures, leur participation active dans les groupes de travail sont d'autres qualités également souvent épinglées.

“ La profession belge est aussi souvent considérée par ses collègues européens comme un précurseur dans bien des domaines professionnels. ”

De nombreux confrères belges ont siégé et, pour certains, siègent toujours, à des titres divers dans différents comités européens ou internationaux ; outre les confrères déjà cités ci-avant, nous pensons à Georges TIMMERMAN, Paul BEHETS, Inge SAEYS ou encore Jean-François CATS qui fut membre du *board* de l'IFAC de 2002 à 2004. Un confrère assura même la Présidence d'une organisation internationale en la personne du Président Michel DE WOLF, à la tête de la FIDEF (Fédération internationale des Experts-Comptables et Commissaires aux comptes francophones) de 2010 à 2012. Nous ne passerons évidemment pas sous silence la décision d'Henri OLIVIER de rejoindre la FEE en qualité de secrétaire général en 2000. Henri joua un rôle essentiel jusqu'à la date de son départ fin 2011. Il fut au sein de notre fédération l'ambassadeur d'un parfum de belgicisme apprécié de tous. Ses capacités de travail, de synthèse et son sens des relations humaines étaient unanimement reconnues. Le staff de l'IRE se glissa dans les pas d'Henri puisque son successeur David SZAFRAN rayonna dans différents comités et Sandrine VAN BELLINGHEN fut membre de l'IESBA.

En conclusion de ces quelques lignes, il ne fait aucun doute que l'IRE a assurément contribué de manière significative au succès de la FEE et, ce, depuis sa fondation. Notre fédération vous en sait gré et nous vous souhaitons un excellent anniversaire.

Nous ne doutons pas que l'IRE continuera, dans les années à venir, à jouer un rôle moteur dans le développement de la profession et la mise en exergue de l'intérêt général et, ce, non seulement en Belgique mais bien au-delà des frontières.

Philippe LAMBRECHT

*Administrateur-Secrétaire général de la Fédération
des Entreprises de Belgique*

Membre du Conseil Supérieur des Professions économiques

Nouveaux défis pour l'Institut !

Comme il l'indique lui-même, « l'Institut des Réviseurs d'Entreprises (est) une organisation professionnelle jouissant de la personnalité civile créée par la loi du 22 juillet 1953, (qui) a pour objet de veiller à la formation et d'assurer l'organisation permanente d'un corps de spécialistes capables de remplir la fonction de réviseur d'entreprises avec toutes les garanties requises aux points de vue de la compétence, de l'indépendance et de la probité professionnelle, et de veiller à une exécution correcte des missions confiées à ses membres (art. 3 de la loi du 22 juillet 1953 créant un Institut des Réviseurs d'Entreprises et organisant la supervision publique de la profession de réviseur d'entreprises). Tous les réviseurs d'entreprises sont membres de droit de l'Institut. ».

Cela fera donc 60 ans en juillet 2013 que l'Institut a été créé. Il regroupe les réviseurs d'entreprises qui en sont membres de droit. Mais, qu'est-ce donc qu'un réviseur d'entreprises ? Il s'agit principalement d'un expert indépendant et impartial chargé de contrôler et de commenter les comptes annuels et la comptabilité d'une entreprise afin de vérifier qu'ils soient conformes à la réalité. A l'étranger, il est mieux connu sous le nom d'auditeur.

Le besoin d'un contrôle externe des comptes annuels et consolidés et de la comptabilité d'une entreprise ou d'un groupe se comprend. Les investisseurs, les employés, les fournisseurs, les concurrents, l'Etat et de nombreuses autres parties prenantes doivent pouvoir avoir confiance dans les informations financières et comptables publiées par les sociétés. Un regard extérieur et indépendant s'impose donc. Particularité de la Belgique, les réviseurs, outre le rôle fondamental qu'ils jouent comme commissaires des moyennes et grandes entreprises et d'un certain nombre d'associations sans but lucratif ou d'organismes publics, sont également l'interlocuteur des représentants des salariés dans les conseils d'entreprise. Les partenaires sociaux que ce soit au sein du Conseil Central de l'Economie ou du Conseil Supérieur des Professions Economiques, sont donc particulièrement attentifs à l'encadrement légal et réglementaire de la profession.

“ Le dialogue entre les entreprises et les réviseurs d'entreprises doit être franc et constructif. ”

C'est dire si le dialogue entre les entreprises et les réviseurs d'entreprises doit être franc et constructif. Comme nous le savons, l'internationalisation de l'économie a conduit à la création de groupes très influents dans le domaine de l'audit. Ces acteurs ont aujourd'hui une influence très importante sur la formulation des normes de la profession au niveau international. Cette tendance qu'on peut comprendre eu égard à la mondialisation de l'économie et à la nécessité de standards internationaux se traduit par un corps de règles de plus en plus complexes et spécialisées à destination des entités dites d'intérêt public (banques, assureurs, sociétés cotées, *etc.*).

Or, ces règles sont fort éloignées du droit comptable européen classique. Il y a donc un fossé de plus en plus grand qui se creuse entre les règles applicables aux TPE, aux PME et même à certaines grandes entreprises, et la lame de fond de la régulation internationale des entreprises dites « d'intérêt public » soumises au contrôle de plus en plus standardisé d'auditeurs internationaux. Ce fossé, auquel s'ajoute la méfiance créée par des affaires retentissantes, notamment depuis la bulle informatique du début du XXIe siècle et la crise financière subséquente, montre le besoin de restaurer la confiance entre les partenaires des réviseurs et ces derniers, à un moment où l'adoption du *Small Business Act* européen conduira à une diminution du nombre d'entreprises soumises à l'obligation d'avoir un commissaire réviseur.

C'est face à ce défi d'une profession appelée à se réinventer que se trouve aujourd'hui l'Institut des Réviseurs d'Entreprises. Avec les qualités qu'on lui reconnaît dans la défense de ses membres, dans l'élaboration de bonnes pratiques, dans le suivi du contrôle de qualité, dans l'élaboration d'une doctrine de qualité et dans bien d'autres domaines encore, c'est un défi à la mesure de l'Institut.

Je puis d'ailleurs témoigner, en tant que membre du Conseil supérieur des professions économiques que l'Institut prend à cœur de soutenir ses membres dans la réalisation de leurs missions, qu'elles soient légales ou conventionnelles. Cette mission essentielle, je lui souhaite de continuer à la mener longtemps en bonne entente et collaboration avec les autres professions économiques et avec le monde de l'entreprise, tout en s'adaptant aux attentes sociétales à son égard.

Sabine LARUELLE

*Ministre des Classes moyennes, des PME, des Indépendants
et de l'Agriculture*

Minister van Middenstand, KMO's, Zelfstandigen en Landbouw

60 ans IRE – l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ?

Être réviseur d'entreprises, ce n'est pas seulement manipuler les chiffres, analyser des tableurs, se plonger dans des bilans, dans des comptes de résultats. Être réviseur d'entreprises, c'est aussi être le conseiller, l'accompagnant, le référent parfois ; celui ou celle qui doit tirer la sonnette d'alarme, qui doit guider lorsque c'est nécessaire ; celui ou celle qui complète avec intelligence et recul l'audace du créateur d'entreprises et qui lui permet de se consacrer pleinement et sereinement à son vrai boulot.

C'est une évolution du métier, une évolution des mentalités, une évolution d'autant plus nécessaire que les PME sont aujourd'hui au cœur d'une crise dont elles ne sortiront qu'à travers une gestion scrupuleuse dont le réviseur d'entreprises est le garant. Votre métier a gagné en importance, en humanité, en complicité et c'est une avancée très positive selon moi qui indique que l'Institut des Réviseurs d'Entreprises (IRE) n'est pas à l'âge de la retraite mais bien à l'âge d'une jeunesse toute teintée de sagesse.

“ L'Institut des Réviseurs d'Entreprises (IRE) n'est pas à l'âge de la retraite mais bien à l'âge d'une jeunesse toute teintée de sagesse ... Représenter une profession, c'est évidemment la défendre mais c'est aussi l'imaginer. ”

Car derrière les chiffres se trament des vies, des rêves d'entrepreneurs, des réussites comme des échecs. Notre pays a besoin de ces audacieux qui appliquent la maxime de René CHAR : « *Impose ta chance, sers ton bonheur et va vers ton risque. A te regarder, les autres s'habitueront...* ». Mais l'enthousiasme peut mener à l'impasse s'il n'est pas encadré, balisé, accompagné. Les réviseurs d'entreprises doivent être ces guides, à l'écoute et impliqués.

Il me plaisait d'évoquer les réviseurs d'entreprises avant de parler de l'Institut car les deux sont évidemment étroitement liés. En soixante années d'existence, l'IRE a démontré sa capacité de négociation, de concertation, de proposition. Représenter une profession, c'est évidemment la défendre mais c'est aussi l'imaginer. Les

représentants successifs ont su incarner cette double nécessité avec respect et conviction.

Ce sont deux valeurs essentielles qui fondent la sagesse d'un métier qui doit régulièrement se réinventer, d'un Institut qui doit régulièrement évoluer. Il n'est donc pas question d'épitaphe, d'éloges funèbres ou de condoléances. Au contraire, l'IRE démontre qu'à 60 ans, on peut être un fringuant jeune homme et que l'avenir est toujours façonné par celles et ceux qui gardent la force et la capacité de l'inventer.

* * *

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Bedrijfsrevisor zijn, betekent niet alleen met cijfers werken, tabellen analyseren, balanses lezen en rekeningen uitpluizen. Bedrijfsrevisor zijn, betekent ook adviseur, begeleider en helper zijn. De bedrijfsrevisor is de persoon die de alarmbel luidt, die de weg moet wijzen als het nodig is; de persoon die met verstand en afstand het lef van ondernemers aanvult en hun de kans geeft om zich volledig en in alle rust met hun echte werk bezig te houden.

“Het Instituut van de Bedrijfsrevisoren (IBR) is geen oubollig instituut, maar een wijze en frisse instelling ... Een beroep vertegenwoordig je niet alleen door het te verdedigen maar ook door het te laten evolueren.”

De evolutie van het beroep en de mentaliteit is des te belangrijker, omdat KMO's een crisis moeten doorstaan waaruit ze alleen zullen raken dankzij het beheer waarvoor de bedrijfsrevisoren garant staan. Uw beroep heeft aan belang en betekenis gewonnen. Het heeft ook een meer menselijke kant gekregen. Dat is volgens mij een heel goede vooruitgang die aantoont dat het Instituut van de Bedrijfsrevisoren (IBR) geen oubollig instituut is, maar een wijze en frisse instelling.

Want achter al die cijfers gaan niet alleen levensverhalen schuil, maar ook dromen van ondernemers, successen en mislukkingen. Ons land heeft nood aan durvers die het devies van René CHAR volgen: “dwing je kansen af, pak je geluk en ga risico's aan. Anderen zullen eraan gewoon raken door naar je te kijken”. Maar enthousiasme kan ook in een impasse uitmonden als het niet wordt gestuurd en afgebakend. Bedrijfsevisoren moeten die rol van luisterende gids op zich nemen.

Ik ben blij dat ik niet alleen over de bedrijfsrevisoren mag spreken, maar ook over het Instituut zelf. Want de twee zijn nauw met elkaar verbonden. In zijn zestigjarige bestaan heeft het IBR aangetoond dat het kan onderhandelen, overleggen en voorstellen doen. Een beroep vertegenwoordig je niet alleen door het te verdedigen maar ook door het te laten evolueren. De opeenvolgende vertegenwoordigers hebben die dubbele uitdaging met respect en overtuiging vorm kunnen geven.

Het zijn twee essentiële waarden van een beroep dat zichzelf geregeld opnieuw moet uitvinden, van een Instituut dat vaak moet evolueren. Er is dus geen sprake van een zwanenzang. Integendeel, op zestigjarige leeftijd toont het IBR dat het mogelijk is om jong te blijven en dat de toekomst in handen ligt van zij die zich telkens opnieuw uitvinden.

Marc LEEMANS

Voorzitter van het Algemeen Christelijk Vakverbond

60 jaar IBR – pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Felicitaties van het ACV voor het IBR en zijn leden voor de werking en de uitbouw van het IBR.

Pensioen, heeft het IBR wel al genoeg dienstjaren opgebouwd om recht te hebben op dat pensioen. Als we het vanuit werknemerszijde bekijken dan kan er nog geen sprake zijn van enige vorm van pensioenrechten.

Immers het is pas sinds de hervorming van het revisoraat in 1985 dat werknemersafgevaardigden in contact kwamen met een bedrijfsrevisor. Pas in 1986 kregen de bedrijfsrevisoren ook een opdracht ten opzichte van de ondernemingsraden in het kader van de financiële en economische informatie. Werden de verwachtingen van de werknemersafgevaardigden in de voorbije jaren ingelost?

Na 25 jaar ervaring kunnen we stellen dat er inderdaad vooruitgang geboekt is in de relatie tussen de bedrijfsrevisor en de ondernemingsraad, maar te vaak zitten ze nog gekneld in de rol van adviseur van de werkgever. De onafhankelijkheid van de bedrijfsrevisor kan nog worden versterkt en daarbij steunen we de voorstellen van de Europese Commissie die misschien ooit zullen leiden tot een volledig verbod op bijkomende activiteiten in de gecontroleerde onderneming.

“ Na 25 jaar ervaring kunnen we stellen dat er inderdaad vooruitgang geboekt is in de relatie tussen de bedrijfsrevisor en de ondernemingsraad, maar te vaak zitten ze nog gekneld in de rol van adviseur van de werkgever. ”

Maar het gaat nog verder. Terwijl onze economie en de ondernemingen drastisch veranderden, globaliseerden en de markteconomie sneller en schichtiger werd, werden onze rechten van informatie, consultatie en sociaal overleg niet aangepast. Vele ondernemingen maken nu deel uit van internationale groepen of zijn vervlochten in netwerken met andere ondernemingen.

Er zijn voortdurend fusies, splitsingen, herstructureringen en wijzigingen op til in de ondernemingen. En in netwerken of groepen is het een koud kunstje om kosten en opbrengsten door te schuiven van de ene vestiging naar de andere. De

huidig verstrekte gegevens geven misschien wel een goed zicht op de sociaal, economisch en financiële situatie van een vestiging, maar beslissingen worden wel elders genomen en op basis van andere gegevens.

Als werknemersafgevaardigden hun opdracht in de ondernemingsraad willen vervullen dan moeten zij beschikken over de informatie waarmee het management werkt zoals allerlei kostenvergelijkingen tussen de verschillende vestigingen, vergelijkingen inzake rendement of productiviteit, toekomstkansen enz. Het doel van de economische en financiële informatie waarbij de werknemers een klaar inzicht krijgen in de sociaal economische situatie van hun onderneming wordt niet meer bereikt.

En hier ook worden de verwachtingen van de werknemersafgevaardigden ten opzichte van de bedrijfsrevisoren niet ingelost. Er zijn te weinig bedrijfsrevisoren die hun taak voor de werknemersgroep in de ondernemingsraad verder uitbouwen en vernieuwen, waardoor ze ook tekort schieten in hun rol als toezichthouder en aangever als het misloopt met het economisch, sociaal en financieel beleid. Tot hiertoe hebben we nog niets gehoord over een rol voor de bedrijfsrevisor inzake risico's en problemen die in de onderneming aanwezig zijn.

Het wordt dus tijd dat de functie van de bedrijfsrevisor ten opzichte van de ondernemingsraad herdacht en hervormd wordt. Het IBR en zijn leden mogen niet op hun lauweren rusten, maar ze moeten vooruitzien en inspelen op de uitdagingen van de economie en maatschappij.

Toon LYSSENS

Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Tongeren

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Leeftijd is een relatief begrip. Een anekdote ter illustratie: Een huisarts van vijftig, die net zijn midlifecrisis achter de rug heeft, vraagt aan een jonge collega van de groepspraktijk die net een nieuwe patiënt was gaan bezoeken: “Wie was het?” “Een oude man van vijftig” is het antwoord. De jonge collega was zich van geen kwaad bewust. De huisarts is een beetje verbijsterd, hij voelt zich nog jong. Dus zo worden wij op ons vijftigste bekeken.

Leeftijd is dus een relatief begrip. Maar de vraag die voor ligt is of 60 jaar de pensioenleeftijd is dan wel een nieuwe jeugd. Het antwoord zal sterk afhankelijk zijn van de leeftijd en de functie van diegene aan wie men de vraag stelt. Nemen we het voorbeeld van de rechters in handelszaken, een onderdeel van de magistratuur waarnaar ook het instituut heel wat leden afvaardigt, al dan niet pensioengerechtigd.

Voor velen van hen is een benoeming op zestig een nieuwe start. Onze rechtbank heeft al jaren een beleid ontwikkeld waarbij de voorkeur wordt gegeven aan ervaren bedrijfsleiders aan de vooravond van hun pensioen. Beide partijen hebben daaraan al hun voordeel gedaan. Voor de rechtbank is hun inbreng belangrijk in de eerste plaats voor de werking van de kamers van handelsonderzoek, de faillissementen en de W.C.O.'s. Voor de armluizige FOD Justitie zijn het quasi kosteloze consultants. De rechtbanken hebben goede rechters in handelszaken nodig met ervaring, vakkennis en een vleugje volutarisme. Dikwijls zijn ze zowel economisch als technisch geschoold. Ze moeten komen uit de verschillende sectoren van het economisch leven om de werking van de rechtbanken te laten aansluiten bij de socio-economische realiteit. Van bankier over industrieel en dienstverlener naar financieel beroeper, ieder heeft zijn inbreng. Naast hun specifieke ervaring in hun eigen bedrijf hebben ze ook een ruimere kijk op het geheel. Ze hebben contacten in verschillende sectoren. Door hun opleiding en ervaring nemen ze ook iets meer afstand van de dagdagelijkse bedrijfsleiding. Ze hebben ook geen eigen belangen meer te verdedigen en de vergoeding is bijkomstig.

Voor de rechters in handelszaken zelf is een benoeming op die leeftijd een belangrijke hulp in het afremmen van hun beroepsloopbaan. Zestigers weten dat een loopbaan opbouwen groeipijnen meebrengt. Maar ze ondervinden ook dat de

krimppijnen niet te onderschatten zijn. Van een topfunctie in een klein of groot bedrijf naar het raam van een serviceflat is een lange en vaak eenzame weg. Je neemt die best in kleine stapjes. Rechter in handelszaken kan er daar een van zijn.

Daarom is zestig dus het begin van een nieuwe jeugd. Voor de rechter in handelszaken is het in eerste instantie een leerproces. In het strak kader van een gerechtelijke procedure moet je leren leven. Het geeft ook een zekerheid. De taken zijn wel omschreven, de verantwoordelijkheden vastgelegd. Inhoudelijk kun je veel zelf invullen. Voor wie wil, zijn de menselijke contacten boeiend. Het gevoel het terrein te domineren, de zaak te sturen, nog iets te kunnen bijbrengen of te betekenen, is niet onaangenaam.

Bij wijze van boutade moet de minimumleeftijd voor rechters in handelszaken misschien verhoogd worden tot 60 jaar. Leeftijd is meetbaar, maar is niet het enige criterium. Leeftijd is dus niet doorslaggevend bij de keuze van de rechters in handelszaken. Toch is rechter in handelszaken een nieuwe jeugd voor een ondernemer van 60.

Is dit een te mooi beeld? Misschien. Een mandaat als consulaire rechter eindigt op 67 jaar. Velen vragen een verlenging tot 70 en nemen dan node afscheid. Nu kan het zelfs tot 73 jaar. Het moet dus wel boeiend zijn en de moeite waard voor een onbezoldigde ere-functie.

“Leeftijd is een relatief begrip. Toch is rechter in handelszaken een nieuwe jeugd voor een ondernemer van 60.”

Jacques MAES

Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Turnhout

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Studiedagen. Daar zijn er veel van. Volgens sommigen zelfs te veel. Volgens dezelfde sommigen zijn een aantal studiedagen niets anders dan het aflezen van de wetteksten, en is er een onevenwicht tussen kostprijs en geïnvesteerde tijd enerzijds, en batig resultaat anderzijds. Ondergetekende kan deze analyse bijtreden, met evenwel het bijkomend aspect dat ik verantwoordelijk ben voor het geven van minstens één studiedag per jaar ...

Waarom studiedagen als onderwerp? Vele studiedagen zijn inderdaad slecht, middelmatig of goed. Het is slechts uitzonderlijk dat een studiedag bijzonder goed is en een zo beklievende indruk nalaat dat jaren later er nog met veel vuur over kan gesproken worden en nagedacht, of dat de stof nog voortdurend aanleiding geeft tot dagdagelijks gebruik. Gelukkig voor mij heb ik reeds een aantal studiedagen mogen volgen die aan dit criterium beantwoorden. Eén van die studiedagen die mij nog steeds zeer goed voor de geest staat, had plaats op 8 oktober 2003 en werd ingericht door het Instituut van de bedrijfsrevisoren te Brussel. Het onderwerp: Waar bevindt zich de fraude bij de analyse van de jaarrekening en toepassingsgevallen? De studiedag richtte zich o.m. tot magistraten belast met fraudebestrijding.

“Waar bevindt zich de fraude bij de analyse van de jaarrekening?”

Wie de spreker was, kan ik mij spijtig genoeg niet herinneren ⁽¹⁾. De spreker, alleszins een bedrijfsrevisor, begon met de deelnemers twee jaarrekeningen te laten zien. De ene van een onderneming die er uitermate solvabel uitzag, de tweede van een onderneming op de rand van het faillissement. Het bijzondere daaraan, vertelde de bedrijfsrevisor, was dat het ging om dezelfde onderneming! Uitgaande van de “solvabele” balans, ging de spreker 30 volkomen wettelijke boekhoudkundige technieken toepassen, die zouden leiden tot de balans op de rand van het faillissement.

Ik herinner mij nog de eerste “legale” techniek: de activering van de oprichtingskosten, mij bekend, maar waarvan ik de zin of onzin nooit begrepen had. Na deze

⁽¹⁾ Bedrijfsrevisor Luc TOELEN.

studiedag had ik het perfect begrepen! Al bleek dit maar een opwarmertje voor het grovere werk zoals de (her)waardering van de voorraden en (af)boeking van de “dubieuze debiteuren”. Het onderscheid tussen LIFO en FIFO kent nu minder geheimen voor mij dan voordien.

Vandaag (en dit reeds gedurende jaren) zetel ik als voorzitter van de faillissementskamer van de Rechtbank van Koophandel te Turnhout. In vergelijking met een aantal rechters in handelszaken die beroepshalve bedrijfsrevisor of accountant zijn, blijft mijn kennis van het lezen van balansen redelijk beperkt. Maar mede dankzij de studiedag van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren (en een jarenlange praktijkervaring), voel ik mij toch meer dan behoorlijk gewapend om binnen een kort tijdbestek, opvallende anomalieën uit een jaarrekening te halen.

Een aangename verjaardag toegewenst aan het Instituut en ik zou zeggen, doe zo verder wat uw studiedagen betreft!

Martin MANUZZI

*Regional Director Europe at the Institute
of Chartered Accountants in England and Wales*

60th anniversary of the IBR-IRE

On behalf of ICAEW, I would like to congratulate the IBR-IRE on its 60th Anniversary.

Van harte gefeliciteerd met jullie 60ste verjaardag!

Sincères félicitations pour votre 60ème anniversaire!

“We have enjoyed excellent relations over the years with your institute.”

We have enjoyed excellent relations over the years with your institute. Furthermore, we very much welcome the friendship and warm hospitality that ICAEW has enjoyed in Belgium since we first opened our European Union office in Brussels in the 1990's.

Congratulations once again on your anniversary and we look forward to continuing the close cooperation between our two institutes in the future.

Prof. dr. Roger MERCKEN

Gewoon hoogleraar Universiteit Hasselt

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Bij een zestigste verjaardag wordt meestal een balans opgemaakt van wat de gevierde al gerealiseerd heeft en wat er hopelijk nog te realiseren valt. Voor sommigen is de actieve loopbaan dan al afgesloten, voor anderen komt het einde ervan hoe dan ook in zicht, of het nu nog om 2 jaar, 5 jaar, 7 jaar of nog wat meer gaat, ... Hoe uniek de bijdrage ook (geweest) is, de opvolgers staan al in de startblokken, als ze al niet aan het sprinten zijn.

En laat ons eerlijk zijn, de voortdurende veranderingen, met hun typische spiraalstructuur (en soms een doodgewone cirkel, niet eens zo verbazend op een ronde aarde), kunnen uiteindelijk ook wel bijzonder vermoeiend zijn. Telkens weer duiken dezelfde problemen op, soms wat vermomd in nieuwe vormen, die met spitsvondige varianten van oplossingen die het vroeger al niet deden met frisse moed worden aangepakt. En een zestigjarige mag daar al eens monkelend mee omgaan.

Niet zo voor een Instituut als het IBR. Zestig jaar noopt daar helemaal niet tot nostalgie. Uiteraard kan het Instituut bogen op een uitstekend palmares en een rijk uitgebouwde loopbaan. In 1953 werd echt pionierswerk verricht en het beroep in België bijna vanuit het niets gecreëerd. Maar de continue stroom van veranderingen waar het Instituut, het beroep en de disciplines *accountancy & auditing* voor staan kan allerm minst berustend bekeken worden. De vele managementschandalen en de financiële crisis hebben de geloofwaardigheid van de financiële verslaggeving geen goed gedaan.

Dat straalt natuurlijk negatief af op het imago van toezichthouders en auditors. Waarom werd er niet vroeger en duidelijker gewaarschuwd voor de aankomende problemen, op een moment dat er nog effectief wat aan te doen was en rampen konden vermeden worden? En ja, uiteraard gaan de regelgevers dan op zoek naar gekende recepten om de kwaliteit van de audit te verbeteren door onafhankelijkheid en professionele scepsis verder aan te scherpen, normzetting te verschuiven en het onafhankelijke toezicht te verbeteren.

Niet al die voorstellen kunnen op het enthousiasme van het Instituut rekenen, zoals blijkt uit de IBR-reactie op de voorstellen van EU-commissaris BARNIER.

Sommige voorstellen, zoals voor de verplichte kantoorroulatie voor organisaties van openbaar belang bijvoorbeeld, gaan dan ook best ver, zonder dat daar overigens wetenschappelijk onderzoek als verantwoording kan voor worden aangehaald. De IBR-reactie lijkt op het eerste zicht wel een typische reactie voor een zestigjarige.

Het beroep wordt door die voorstellen inderdaad in een defensieve reactie gelokt. Maar zou men misschien, samen met de beroepsbeoefenaars en academische onderzoekers, ook eens meer tot de kern willen komen? Een verklaring over het getrouw beeld (in overeenstemming met een bepaald normenkader) is essentieel, maar niet voldoende. Een opinie bij een verklaring van het management over het maximale negatieve effect van de genomen risico's bijvoorbeeld, zou dat niet eveneens nuttig zijn in een moderne financiële omgeving?

Ja, de controleverklaring is aan herbronning toe, en de beruchte verwachtingskloof is nog altijd aanwezig. En daar onderscheidt het IBR zich duidelijk van de gemiddelde zestigjarige.

Zoals het Instituut zelf al stelde is het IBR klaar om nieuwe opdrachten op te nemen. De uitdaging is dus voor de regelgevers de omschrijving voor die nieuwe opdrachten vorm te geven. Het Instituut, het beroep, de regelgevers en de academische onderzoekers staan ongetwijfeld voor een periode van grote uitdagingen in een sterk geïnternationaliseerde context die de klassieke nationale regelgeving ver overstijgt.

“Ja, de controleverklaring is aan herbronning toe, en de beruchte verwachtingskloof is nog altijd aanwezig. Niemand heeft na de financiële crisis het nut van *auditing* en bedrijfsrevisoren in twijfel getrokken.”

Voor de zestigjarige breekt allerm minst een periode van uitbollen en rustig beschouwen aan. Twee voordelen heeft deze zestigjarige wel. Niemand heeft na de financiële crisis het nut van *auditing* en bedrijfsrevisoren in twijfel getrokken. Er wordt niet getwijfeld aan het grote belang van een onpartijdig, deskundig, sceptisch nazicht en een verklaring daarover. En er staan bovendien geen andersoortige opvolgers te trappelen om over te nemen.

Voor deze zestigjarige breken er dus unieke, uitdagende jaren aan om de rijke ervaring te vertalen in het proactief herscheppen van het beroep.

Prof. dr. PASCAL MINNE

*Professeur ordinaire à l'Université libre de Bruxelles
Associé PETERCAM*

60 ans IRE – l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ?

Pour un être humain, 60 ans ce n'est plus l'âge de raison et ce n'est pas encore l'âge de la vieillesse ; c'est aujourd'hui l'âge de la maturité et de la sagesse. L'être humain a acquis beaucoup d'expérience et est encore actif.

Qu'en est-il pour un Institut professionnel ? A première vue la comparaison n'a aucun sens, mais à y regarder de plus près, une organisation de ce type acquiert aussi l'expérience, la notoriété et le respect. A 60 ans, l'être humain sait que la majeure partie de son existence est derrière lui et il fait le bilan de sa vie, de ses réalisations et de son vécu. Avec 60 ans d'existence, un Institut n'a pas nécessairement l'essentiel de sa vie derrière soi, mais il peut aussi dresser un bilan de son action avant d'envisager l'avenir. Tentons donc l'exercice avec l'IRE en nous concentrant sur les évolutions dans le domaine fiscal.

Lorsque l'IRE est créé en 1953, le monde vit des périodes troubles : c'est l'époque de la guerre de Corée, de la guerre froide ; Staline meurt mais la menace soviétique subsiste et les Etats-Unis annoncent qu'ils détiennent la bombe H. Comme le proclamait Paul-Henry SPAAK dans un célèbre discours à l'ONU, « nous avons peur » ! Et pourtant le monde sort de la 2ème guerre mondiale et revit progressivement. Il va connaître des bouleversements économiques, sociaux, culturels considérables que l'IRE va accompagner dans ses domaines de compétence.

Quels bouleversements l'IRE aura-t-il connus au niveau fiscal ? Ils sont gigantesques :

- l'apparition de développements législatifs tout-à-fait considérables et parfois stupéfiants : en 1962, un Code des Impôts sur les Revenus ; en 1969, un code de la TVA ; et, tout au long de cette période, une multitude de lois modifiant ces Codes, des lois et réglementations spéciales ou temporaires, des “dispositions fiscales diverses” visant à utiliser le droit fiscal comme instrument de politique économique, sociale ou encore écologique : l'effervescence législative et réglementaire a parfois atteint des sommets (en 1982-83, ou en 2012 par exemple) ;
- l'apparition de forces nouvelles dans la conception de nos mesures fiscales : d'abord, la régionalisation de certains impôts dont les droits d'enregistrement

et les droits de succession, ce qui a entraîné une multiplication des législations sans parler de la concurrence entre Régions ; ensuite, une internationalisation des échanges commerciaux qui a nécessité la signature de conventions internationales préventives de double imposition (plus de 90 conventions sont ainsi en vigueur en 2013) ; enfin, développement important, l'entrée en scène d'un nouvel acteur, l'Union européenne, dont l'influence ne cesse de grandir soit directement (directives TVA ou I.Soc) soit par l'intermédiaire des arrêts de la Cour de Justice de Luxembourg. L'irruption de ce nouvel acteur limite en pratique les politiques fiscales qu'un Etat Membre veut mettre en œuvre ;

- l'apparition enfin d'un nouvel environnement dans la perception de l'impôt par les citoyens et les pouvoirs publics. D'une part, un changement de mentalité d'une jeune génération qui n'a pas connu les guerres du XXème siècle et les taux d'impôts délirants des années 70 : cette génération veut pouvoir disposer librement de son patrimoine, ne pas le "geler" à l'étranger et elle est donc plus disposée à payer l'impôt. D'autre part, une lutte généralisée contre la fraude fiscale qui a commencé réellement dans les années 90 pour s'accroître après les attentats du 11 septembre 2001. Cette lutte a eu des conséquences difficilement imaginables en 1953, comme par exemple la transparence des patrimoines et des revenus du patrimoine avec comme corollaire la suppression du sacro-saint secret bancaire ; elle a aussi mené à l'introduction de nouveaux concepts comme l'abus fiscal récemment introduit dans notre législation ; enfin, elle a conduit à une pénalisation accélérée de la fraude fiscale.

Vu les besoins des Etats, on constate globalement, sur la période envisagée, une hausse généralisée de la charge fiscale pour les contribuables (tant personnes physiques que sociétés) à laquelle notre pays participe généreusement, se classant dans le « top 3 » des pays à fiscalité la plus élevée. Mais ces évolutions ont aussi engendré deux autres conséquences : d'une part, une complexification énorme de la matière liée à l'internationalisation et à la régionalisation, aux lois spéciales et très temporaires, trop souvent mal pensées et rédigées ; d'autre part, une bien meilleure connaissance de la matière par la moyenne des contribuables.

Ce dernier point est peut-être paradoxal mais est logique en fonction de l'augmentation de la charge fiscale : le contribuable, sans être expert, veut savoir comment il peut réduire ou échapper à l'impôt. Or, le réviseur d'entreprises ne peut ignorer ces

deux évolutions vu l'influence considérable de la fiscalité, particulièrement, sur les comptes des entreprises ; il ne peut même plus en avoir une connaissance superficielle car ses interlocuteurs sont devenus bien plus connaisseurs que par le passé. Et l'IRE joue ici un rôle primordial : en favorisant la formation et la mise à jour permanente des réviseurs en droit fiscal, en organisant des contrôles de qualité, en promouvant des règles de *compliance* et d'éthique, en s'attachant enfin

“ Le réviseur d'entreprises ne peut ignorer l'influence considérable de la fiscalité, particulièrement, sur les comptes des entreprises. ”

à une approche de rigueur dans le domaine fiscal, il participe à l'évolution de l'environnement fiscal.

Que réserve l'avenir à l'IRE ?

Si au moment de sa création en 1953 le monde vivait une période de troubles, le monde de 2013 n'est pas très différent : les guerres existent toujours mais elles sont différentes, la crise économique et financière sévit depuis de nombreuses années et des bouleversements sont en cours ; c'est un éternel recommencement. Le monde est beaucoup plus réglementé qu'en 1953, l'internationalisation des échanges commerciaux et le développement phénoménal de l'informatique ont changé la donne dans de nombreux domaines. «Tout passe et rien ne reste» disait le philosophe grec HÉRACLITE ; soyons néanmoins assurés d'une chose : les impôts existeront toujours et sans doute ne cesseront d'augmenter. A l'IRE d'accompagner cette évolution comme il l'a fait depuis 60 ans ...

Henri OLIVIER

*Professeur émérite à l'Université de Liège
Ancien Secrétaire général de la Fédération
des Experts comptables Européens*

Ancien Secrétaire général de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises

L'heure est-elle venue au XXIème siècle d'envoyer les Instituts professionnels à la retraite ?

Le rôle premier d'un tel institut est d'encadrer la formation des jeunes professionnels et d'assurer la pérennité d'un groupe capable de fournir les services intellectuels répondant aux besoins actuels de la société. D'autres objectifs se sont ajoutés au fil du temps. La promotion de règles éthiques suscite des polémiques car ces règles sont parfois restrictives de liberté et taxées de corporatisme, par exemple lorsqu'elles restreignent la liberté d'association ou la communication entre le professionnel et sa clientèle potentielle.

La garantie de qualité ou protection du consommateur a pris une position centrale dans les tâches quasi-régaliennes des instituts professionnels. Là aussi la capacité des professions à s'autoréguler fait débat vu le risque de conflits d'intérêts.

Au cours de ses soixante années d'existence, l'Institut des Réviseurs d'Entreprises n'a échappé à aucune de ces questions. Il n'avait pas encore atteint l'âge de la maturité que de vives critiques étaient exprimées dans l'important avis du Conseil central de l'économie de 1971. Ces reproches sont à la base de la réforme du révisorat de 1985.

Des solutions originales pour l'époque ont été adoptées, en particulier la création du Conseil supérieur du révisorat (aujourd'hui des professions économiques) et l'intervention des conseils d'entreprise dans la nomination des commissaires, avec pour conséquence un renforcement de leur indépendance.

Une profession ne peut exister sans la capacité de se continuer dans de nouvelles générations de professionnels. Ceux-ci vivront dans un environnement économique différent et développeront des services répondant aux besoins de leur époque. Lorsque l'IRE a été créé, il n'était pas question de gestion informatisée, de comptes consolidés, d'information environnementale. Il n'existait pas de norme comptable même nationale. Le système d'accès à la profession et de formation permanente n'a cessé de s'améliorer.

Le principe est que tous les jeunes réviseurs d'entreprises doivent avoir les connaissances nécessaires pour rendre les services qui caractérisent la profession. Ceci suppose une connaissance des normes comptables y compris internationales et des normes d'audit de plus en plus développées. Pendant son stage, le candidat doit être en contact avec tout type de mission de contrôle : le contrôle des comptes sociaux bien sûr, mais aussi l'information des conseils d'entreprise, les comptes consolidés, les missions spéciales de fusion, d'apport ou de transformation, l'information durable, *etc.* Cette évolution de plus en plus exigeante n'a pas freiné la croissance du nombre de membres de l'Institut.

Mieux, un grand nombre de ceux qui ont passé les épreuves du stage quitte l'exercice libéral de la profession pour témoigner de leur compétence et occuper des responsabilités dans les entreprises. Ceci doit être mis au crédit de l'IRE et de ses membres qui supportent la charge de la formation pratique de nombreux responsables d'entreprises moyennes ou grandes.

La question est parfois posée : les cabinets de révision ne pourraient-ils pas assumer directement la responsabilité de la formation comme dans d'autres domaines des services aux entreprises : informatiques, organisation, marketing ou autres ? C'est improbable mais nullement exclu.

Pour que nous puissions lui adresser de nouveaux vœux d'anniversaire, l'IRE doit démontrer qu'il demeure le mieux placé et le plus efficace, même dans un contexte international, pour satisfaire à cet objectif existentiel. Que ce soit dans la formation initiale ou dans la formation permanente, l'investissement est d'autant plus important que l'enseignement et la recherche en matière comptable et d'audit reçoivent trop peu d'attention dans nos établissements d'enseignement.

Une seconde question paraît beaucoup plus délicate : quelle place faut-il réserver à l'autoréglementation dans des activités où l'intérêt public joue un rôle de premier plan ? En particulier dans le domaine de l'audit, les concepts de normes professionnelles, de contrôle de qualité et de surveillance publique sont au centre du débat. Nous avons rappelé l'avis du Conseil Central de l'Economie en 1971. Les mêmes questions se sont posées plus récemment dans d'autres pays. Citons par exemple la loi *Sarbanes-Oxley* de 2001, aux Etats-Unis.

La directive européenne de 2006 sur le contrôle légal des comptes amorçait une évolution similaire que les projets de la Commission européenne en 2011 poursuivent jusqu'à l'excès. Selon le nouvel article 32a projeté, les Etats membres se verraient interdire toute délégation aux instituts professionnels à l'exception de l'approbation et de l'inscription sur la liste, autrement dit l'accès à la profession.

Pour l'Institut des Réviseurs d'Entreprises, comme pour la plupart des institutions similaires dans d'autres pays membres de l'Union européenne, la question est essentielle. Elle justifie à elle seule le titre de cette ouvrage anniversaire : « l'âge de la retraite ou une nouvelle jeunesse ? ».

On admettra sans peine l'introduction d'une supervision publique ; elle a démontré son utilité en Belgique depuis 1985. On comprendra le renforcement de cette supervision publique dans le domaine sensible du contrôle de qualité où on peut craindre certains conflits d'intérêts. Imaginer pour autant qu'il soit possible de se passer de l'expérience des professionnels eux-mêmes pour traiter de normes techniques ou de contrôles de qualité pose de nouvelles questions : par exemple la disponibilité de personnes compétentes pour accomplir ces tâches, la responsabilité de ceux qui seraient chargés, le coût et le financement de ces organismes publics.

Les nombreuses propositions d'amendements déposées par les parlementaires européens démontrent que la cause est loin d'être entendue. Quoi qu'il en soit, l'autoréglementation, pour la profession d'auditeur comme pour d'autres professions, restera contestée et ceci influencera le futur de l'IRE.

L'Institut a fait preuve, au moins depuis quarante ans d'une grande proactivité dans les domaines sensibles. Pour ne citer que quelques exemples, je me réfère aux premières normes de révision de 1976 qui rendaient déjà obligatoire l'examen du système de contrôle interne de l'entreprise, ou le mécanisme de l'article 138 du Code des sociétés pour prévenir les difficultés financières des sociétés, ou encore le contrôle de qualité déjà inscrit dans la loi de 1953 et fortement développé à partir de 1982.

Nous pourrions multiplier ces exemples. Cette attitude proactive restera-t-elle de mise si aucune responsabilité ne s'y attache plus ? L'Institut doit-il se replier sur une position, à mon sens dangereuse, de simple défense des intérêts professionnels ?

Vu le contexte d'internationalisation croissante, le défi change de nature. Il est certes utile d'avoir de bonnes idées dans son environnement national, encore faut-il être capable de les promouvoir auprès des normalisateurs mondiaux. Si nécessaires soient elles, les normes internationales ne peuvent devenir une solution de facilité, justifiant l'abandon de la réflexion au profit de quelques centres de recherche, bien entendu situés dans de grands pays.

Que ce soit au profit d'institutions publiques ou de normalisateurs internationaux, l'appauvrissement de la réflexion professionnelle est dangereux pour l'Institut autant que pour ses membres.

En conclusion, il me paraît certain que la consécration d'institutions professionnelles fortes et responsables, assortie de mécanismes efficaces de supervision publique plus que jamais répond à l'intérêt public. Il faut souhaiter bon anniversaire à l'Institut des Réviseurs d'Entreprises. L'âge de la retraite ne paraît pas pour demain.

“ Que ce soit au profit d'institutions publiques ou de normalisateurs internationaux, l'appauvrissement de la réflexion professionnelle est dangereux pour l'Institut autant que pour ses membres. ”

Kris PEETERS

Minister-president van de Vlaamse Regering

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Bij de 60ste verjaardag van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren stelt het IBR zichzelf een interessante vraag: “60 jaar: de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?” In onze maatschappij is langer werken een principe dat essentieel is om de uitdagingen van deze tijd aan te kunnen pakken. Dat principe moet daarom ongetwijfeld ook voor het IBR gelden. Ik zou zelfs durven pleiten voor een uitzonderingsmaatregel en het IBR tot ver na zijn 65ste verjaardag laten werken. Want het IBR is, net zoals zijn leden, meer dan nodig.

Bedrijfsrevisoren spelen een cruciale rol in het economisch weefsel. Zij komen op plaatsen waar overheden, banken en andere instellingen niet komen. Dankzij de vertrouwensrelatie die zij met bedrijven opbouwen, zien zij als eerste knip-perlichtsignalen die kunnen wijzen op rendabiliteits- en productiviteitsproblemen. Zij voeren als het ware een kijkoperatie uit in de bedrijven en kunnen daarna rapporteren of er een kwaal is en waar die zich bevindt.

Dit brengt een grote maatschappelijke verantwoordelijkheid met zich mee. Zeker vandaag, in economisch moeilijke tijden, is het van cruciaal belang dat er snel wordt opgetreden wanneer het in een bedrijf mis dreigt te gaan. De stijging van het aantal faillissementen in 2012 tot een recordhoogte toont aan dat bedrijven nood hebben aan degelijke en snelle analyses.

De Vlaamse regering staat alvast op één lijn met de bedrijfsrevisoren. Faillissement-sprentie is een prioriteit. Daarom maak ik als minister van economie dit jaar 5 miljoen euro vrij om KMO's die in moeilijkheden komen door de economische crisis te begeleiden en te helpen een doorstart te maken.

Maar de taak van de bedrijfsrevisoren gaat verder dan alleen het aankakten van specifieke problemen binnen een bedrijf. Door een juiste vraagstelling in de bespreking van de analyse, kunnen de bedrijfsrevisoren ook een significante en noodzakelijke stimulans bieden voor de transformatie van ons economisch weefsel.

Deze transformatie is nodig om onze economie en industrie klaar te maken voor de toekomst. De wereld verandert en onze bedrijven moeten mee veranderen. De

“ Door een juiste vraagstelling in de bespreking van de analyse, kunnen de bedrijfsrevisoren ook een significante en noodzakelijke stimulans bieden voor de transformatie van ons economisch weefsel ... Ik nodig het IBR en zijn leden dan ook uit om zich in het Nieuw Industrieel Beleid te verdiepen en deze kennis mee te nemen bij de uitvoering van uw onmisbare taken. ”

oplossingen van het verleden, die doorgaans gericht waren op productiviteitsverhogingen, volstaan vandaag niet meer. Er is nood aan een ander perspectief. Dat perspectief biedt de Vlaamse regering met het Nieuw Industrieel Beleid. Binnen dat beleid stimuleren wij de industrie om de noodzakelijke transformatie na te streven. De bedrijven moeten creatiever, groener en competitiever worden. Innovatie is de sleutel om die transformatie te realiseren.

Ik nodig het IBR en zijn leden dan ook uit om zich in het Nieuw Industrieel Beleid te verdiepen en deze kennis mee te nemen bij de uitvoering van uw onmisbare taken.

Deze 60ste verjaardag van het IBR valt op een scharniermoment; op een moment dat we de crisis achter ons moeten laten en volop moeten inzetten op de transformatie van ons economisch weefsel.

Ik wens het IBR daarom veel succes en inderdaad die hernieuwde jeugd.

Robert PEIRCE

*Président honoraire de l'Institut des réviseurs agréés
pour les institutions financières*

60 ans IRE – l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ?

Les anniversaires et les célébrations qui l'entourent offrent souvent l'occasion de se souvenir d'évènements importants et de partager de grands moments, fruits d'une passion commune offerte en héritage. Notre Institut, à présent sexagénaire, figure il est vrai parmi les plus anciennes associations de réviseurs d'entreprises d'Europe continentale et peut se targuer d'avoir acquis une grande sagesse par ses efforts, sa ténacité, sa rigueur et son courage à défendre ses valeurs en des périodes parfois difficiles.

A l'aube d'incontournables changements sociétaux, je ne peux toutefois m'empêcher de me tourner vers l'avenir plutôt que d'évoquer le passé, et de songer aux défis que notre profession affrontera dans les temps à venir pour imaginer son visage lorsqu'un nouveau cap de 60 ans aura été franchi.

Vraisemblablement, en 2073, nos successeurs, voire certains d'entre nous comblés par les progrès de la médecine, souhaiteront-ils la bienvenue à notre première promotion de robots. Grâce aux progrès de la robotique, ces nouveaux confrères seront devenus autonomes quoiqu'ayant encore besoin d'interagir avec les humains pour exécuter leurs missions selon les valeurs du moment.

En lieu et place de séminaires de formation, nos quelques successeurs humains suivront à distance des cours de gestion d'intelligence artificielle. Travaillant jour et nuit sans compter leurs heures, leurs robots seront appréciés. Se déplaçant par leurs propres moyens sans véhicules coûteux ni emplacements de parking, ils ne consommeront que quelques gouttes d'huile à titre de rétribution. Toutes les bases documentaires seront en ligne au départ d'un serveur commun, les livres électroniques sur puces neuroniques, et les rayonnages disparus à l'exception de ceux consacrés à notre histoire où, sous une cloche de verre, un antique comptomètre rappellera les origines lointaines de notre profession.

Je ne sais si cet avenir est souhaitable ni si notre futur y ressemblera et préfère, dans ces conditions, me rallier à l'aphorisme de Sir Winston CHURCHILL lorsqu'il déclarait combien « *les prévisions sont difficiles ... surtout en ce qui concerne l'avenir* ».

Par contre, je suis convaincu que si nous voulons que les choses changent de façon plus responsable, que notre profession participe à l'évolution de la société, qu'elle guide plutôt qu'elle subisse ses besoins d'information, il faudra lui consacrer du temps, de l'énergie, de la créativité et de l'audace pour qu'en cette lointaine année, nos nouveaux confrères soient fiers du chemin parcouru comme nous le sommes aujourd'hui.

Or, cinq ans après notre entrée dans cet univers de crise, notre profession reste encore bien malgré elle au milieu d'un gué dans sa volonté de contribuer à en tirer les leçons. Si les produits complexes ont été les premiers vecteurs de la crise, la plupart des règles, ou l'absence de règles, qui ont permis leur diffusion n'ont guère évolué.

En outre, deux phénomènes fondamentaux sont aujourd'hui constitutifs de notre environnement quotidien : la croissance vertigineuse des volumes d'argent et la façon très imprévisible avec laquelle ces masses de liquidités peuvent se déplacer, être maniés avec une facilité déconcertante et déclencher des conséquences dramatiques. Il suffit pour s'en convaincre d'observer combien les marchés regardent de haut les quelque mille milliards évoqués pour le Fonds Européen de Stabilité Financière alors qu'il y a peu de tels montants auraient été qualifiés d'insensés.

Il en est de même pour les états financiers. Comme le souligne Jérôme HAAS, président de l'Autorité des normes comptables en France, même le choix d'une valorisation comptable des risques peut avoir des conséquences sur notre économie. Il en fut ainsi lorsqu'en 2008 le G20 déclara trop tardivement qu'il fallait créer des provisions contra-cycliques dans les comptes des banques pour stabiliser les conséquences des cycles économiques de crédit. Ou encore, en matière d'instruments financiers, lorsqu'il est exigé que leurs risques soient appréhendés par leur valorisation et non au moyen de provisions, technique pour le moins délicate sinon parfois acrobatique.

Mais d'autres motifs participent aussi à la difficulté de sortir de la crise. D'abord, beaucoup croient encore fermement que les marchés ont toujours raison et qu'ils doivent prévaloir en matière de valorisation comptable pour fournir des repères stables. Pourtant la volatilité n'informe pas, le plus souvent elle trompe. Ensuite, les hommes et les pratiques qui ont été à l'origine des crises et qui poursuivent leurs opérations en toute impunité.

En l'absence de normes ou d'efforts politiques pour les décourager, ils s'efforcent d'obtenir des états financiers qu'ils délivrent une valeur à tout et développent une complexité qui

“ Dans les états financiers, la complexité masque souvent l'imposture, et celle-ci est d'autant plus à bannir que la contiguïté qui s'est développée à la suite de la crise souveraine entre les comptes des pouvoirs publics et ceux des établissements de crédit est devenue telle que le risque d'une pandémie n'est plus à exclure. ”

séduit par sa haute technicité et suscite facilement l'adhésion de ceux qui ne se posent pas trop de questions. Or, dans les états financiers, la complexité masque souvent l'imposture, et celle-ci est d'autant plus à bannir que la contiguïté qui s'est développée à la suite de la crise souveraine entre les comptes des pouvoirs publics et ceux des établissements de crédit est devenue telle que le risque d'une pandémie n'est plus à exclure.

Nous sommes indubitablement dominés par des idéologies. Elles ont conduit les Etats-Unis et le Japon à différer l'introduction des normes internationales contrairement aux attentes. Quant à l'Europe, agacée par la polémique déclenchée par l'IASB à propos de la dette grecque, elle a, au travers du régulateur européen, confirmé que d'autres traitements comptables adoptés par la Belgique, la France et l'Italie s'avéraient tout autant justifiés pour traduire les conséquences financières des risques de crédit.

Face aux défis du 21ème siècle, il est donc important de ne pas laisser la pensée unique contaminer la planète. Les Etats perdent leur souveraineté devant l'omnipotence des doctrines financières et les crises accentuent la pression pour le conformisme. Seuls le courage et l'attachement à d'autres valeurs demeurent pour espérer une autre manière d'agir, de penser ou de communiquer.

En conséquence, les vœux que j'exprime pour l'avenir ambitionnent une plus grande simplicité du langage, de la créativité dans l'élaboration de normes courageuses, et une prière adressée à notre Institut, aux Etats et aux normalisateurs d'examiner en profondeur le rapport qui doit s'établir entre économie, communication et devoir sociétal. Au-delà d'annexes volumineuses dont la complexité n'intéresse qu'un cercle restreint d'experts, il est d'autres éléments d'information utiles aux lecteurs de comptes qui souhaitent comprendre la contribution de nos entreprises de façon plus élargie.

Aujourd'hui deux visions s'affrontent : l'une volatile qui laisse les états financiers refléter tout ce qui se passe autour de l'entreprise avec pour conséquence qu'ils ne montrent que la réalité marchande de l'instant présent, et l'autre qui s'attache à une économie plus stable, plus orientée vers le moyen et le long terme pour éviter de laisser le regard dériver en fonction des courants du moment.

Cette dichotomie fut à l'origine de l'un des plus graves reproches adressés à la profession au cours des dernières décennies, à savoir de ne pas avoir rendu publiques, au moment des crises financières, toutes les connaissances qu'elle avait acquises en matière de risques ou de continuité des opérations par l'exercice des mandats de commissaire.

Cette critique tendait à lui signifier qu'elle avait à observer un devoir de révélation malgré son incompatibilité avec l'attitude de réserve indispensable à la préservation d'une relation de confiance. Il est bien évident que ce comportement policier n'aurait pas eu d'autre effet que d'amplifier les effets désastreux de la crise.

Evidemment, cette situation fut inconfortable pour les membres de notre profession. Et s'il était justifié de ne pas répondre à des demandes populistes, reconnaissons qu'il était aussi plus aisé de se reposer sur le marché en lui attribuant le pouvoir de décider des bonnes valeurs. Pourtant la noblesse du réviseur d'entreprises n'est-elle pas de se forger lui-même son point de vue, certes dans le souci de la défense de l'actionnaire, mais aussi dans de souci de la défense de l'intérêt général en liaison étroite avec le régulateur ?

Si cette vision peut sembler « vieux jeu », elle traduit pourtant ce qui se passe lorsqu'une décision relève d'un jugement professionnel ou traduit une intime conviction. Seule une discussion d'homme à homme, entre le réviseur d'entreprises et le dirigeant permet de décider en toute responsabilité. L'auditeur fait partie du dispositif qui doit vérifier que les prises de risques d'une entreprise ne sont pas excessives.

Mais si elles sont relativement aisées à mesurer lorsqu'elles se limitent à des risques financiers, il n'en sera plus de même lorsque, demain, la palette s'élargira à d'autres dimensions. Il y a donc tout intérêt à se pencher sur des normes qui organiseront le dialogue en des domaines qui relèveront d'une responsabilité plus large que la seule conformité des chiffres publiés aux « valeurs de marché ».

L'application concrète de ces normes sera, sans nul doute, complexe et contraire aux avantages d'une robotisation d'un contrôle externe favorable à l'introduction aveugle de processus harmonisés et standardisés. Elle suscitera, par contre, l'intelligence d'un jugement adapté aux questions sensibles du moment et invitera le commissaire à revenir dans les conseils d'administration dont il a été progressivement écarté. En cela peut-être célébrerons-nous en 2073 un autre évènement : celui du Nobel d'audit conféré à l'un des nôtres pour sa contribution à assurer la pérennité de notre société.

Je terminerai ces vœux en mentionnant que, paradoxalement, 1953 fut aussi l'année de la parution du premier ouvrage qui proposait d'orienter la responsabilité des entreprises vers les objectifs fixés par la société civile. Le professeur Howard BOWEN ⁽¹⁾ de l'Université d'IOWA, y suggérait de soumettre tous les cinq ans les performances sociétales des entreprises à un audit d'experts indépendants extérieurs à l'entreprise. En outre, soucieux qu'il s'agissait par cette démarche d'améliorer l'engagement sociétal et non de l'encadrer de règlements, BOWEN insistait sur la nécessité de protéger la confidentialité des résultats de l'audit dont la restitution se réaliserait uniquement de manière interne. Il mettait ainsi en évidence la nécessité d'un passage d'une logique actionnariale à une logique partenariale de la gouvernance des entreprises.

Cette idée était révolutionnaire à l'époque puisqu'elle proposait de se démarquer d'une dérive qui voulait que la seule spécialité de l'auditeur soit la méthodologie de l'audit comptable et financier.

⁽¹⁾ BOWEN H.R. (1953) « *Social responsibilities of the businessman* » New York, Harper & Brothers.

A bien des égards, BOWEN fut un visionnaire puisqu'à l'exception du concept de responsabilité sociétale développé plus amplement en 1984 par FREEMAN ⁽²⁾, il n'eut aucune descendance qui développa sa vision de l'audit.

Plus récemment de nouvelles initiatives de nature réglementaire ont toutefois vu le jour ; notamment le livre vert de la Commission européenne traitant de ce sujet, ou encore la loi française et d'autres législations comparables aux Pays-Bas et en Angleterre qui imposent aux sociétés cotées qu'elles indiquent clairement dans leur rapport non-financier si elles développent une politique de responsabilité sociale et de développement durable et, dans l'affirmative, d'en exposer les modalités. Il est clair que ces obligations encouragent l'émergence d'un mouvement de certification.

Soixante ans est le signe d'un anniversaire qui a la robustesse et la brillance du diamant ... Cet anniversaire fut précédé en octobre dernier du passage d'une planète formée en grande partie de diamant ... s'agit-il là de signes précurseurs d'un avenir éclatant ... ?

⁽²⁾ FREEMAN R.E. (1984) *Strategic management : A Stakeholder Approach*, Pitman, Boston.

Alfred PENNA

Président de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises de 1986 à 1989

60 ans IRE – l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ?

Est-ce une idée incongrue de faire un lien entre le fait de fêter aujourd'hui les soixante ans d'existence de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises et de parler dans la foulée d'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse, face à la mondialisation ou l'europanisation des économies ?

Il y a trente ans j'en étais.

Comparons l'image observée dans le rétroviseur de ce que représentait la mondialisation de l'époque à celle que l'on constate aujourd'hui. Elle ne se réalisait pas par la main mise sur nos entreprises belges au travers des rachats des capitaux sociaux accompagnés du transfert des centres de décision mais, le plus souvent, par la création de succursales ou filiales d'entreprises étrangères sur notre territoire. Ainsi les pouvoirs décisionnels étaient déjà logés dans les pays étrangers.

Cette situation n'était pas une sinécure pour nous, réviseurs du siège belge, car nous n'étions pas encore inscrits dans les réseaux internationaux de sociétés d'audit et les contacts internationaux entre confrères n'étaient qu'épisodiques. L'arrêté royal du 21 février 1985 portant en lui une importante réforme du révisorat était prémonitoire et permit une réponse organisationnelle de la profession plus adéquate au phénomène d'internationalisation des entreprises. Mais l'externalité du pouvoir décisionnel n'était pas le seul problème que nous rencontrions.

Nous étions assez brusquement confrontés à des cultures sociétales très différentes. Les conceptions de « l'hospitalité » offerte sur notre territoire étaient manifestement très différentes dans le chef d'un dirigeant yankee et dans celui d'un fils de l'Empire du Soleil Levant. (On ne parlait guère à l'époque de l'influence de l'Empire Céleste sauf à le considérer comme un « client » potentiel important.) Cette découverte d'autres mondes était agréable à observer mais parfois inquiétante pour nos esprits formés à un comportement social à l'europanienne. Mise à part l'envergure des cataclysmes sociaux que l'on vit aujourd'hui, notre économie subissait déjà occasionnellement le développement de stratégies de désengagement assez rudes mais vécus dans un contexte d'économie encore florissante. Une anecdote éclairera mieux ces propos.

Ainsi, un jeudi soir du mois d'avril, alors que les comptes annuels venaient de recevoir le *nihil obstat* révisoral, un collaborateur du service comptable d'une succursale d'une banque américaine me téléphone pour m'interroger sur des bruits qui courent de fermeture de la succursale belge. Je tente de le rassurer en lui parlant du monstre du Loch Ness.

J'essaye de vérifier l'état de la question en rencontrant le vendredi après-midi John HARRISSON (nom d'emprunt) arrivé de son Texas natal six mois auparavant pour remplacer la direction belge de la banque. *The answer was* : *There is no matter*. Lundi matin vers 9 heures 30, le Président de la Commission bancaire m'appelle pour me demander ce qui se passait dans ladite banque, Mister John HARRISSON souhaitant le rencontrer d'urgence avant midi. N'ayant pas constaté de situation particulière le vendredi, j'ai dû avouer mon ignorance de la cause qui justifierait une telle visite d'urgence. A 13 heures 30, le Président de la Commission bancaire me communique l'information reçue de la bouche de John HARRISSON : la succursale quitte la Belgique. A 15 heures, ce même jour, chaque membre du personnel (une bonne cinquantaine) recevait son chèque et son C4.

Conséquence de l'ignorance de cette information, je venais de délivrer une attestation sur les comptes annuels sans réserve alors que les conséquences sociales de cette fermeture n'y étaient pas provisionnées. Depuis lors, chaque rapport d'attestation des comptes annuels dans les filiales et succursales de ce type comporterait de ma part une réserve à propos de décisions qui pourraient avoir été prises par les maisons mères et non portées à ma connaissance. Ceci finit par agacer sérieusement le service de dépistage des faillites du Tribunal de commerce qui m'interrogeait souvent sur le pourquoi d'une attestation avec réserve.

Compte tenu du contexte économique porteur, cet incident ne porta humainement guère à conséquence.

Trente ans plus tard, je suis au balcon.

J'en reviens à constater une évolution du mode de mondialisation de l'économie et plus particulièrement au cours de ces vingt dernières années, après que les États-Unis aient fait leur premier écrémage, que les Japonais soient devenus plus frileux et que les Chinois s'immiscent de plus en plus dans nos économies européennes. L'eupéanisation de nos entreprises nationales s'inscrit tout à fait dans la logique de la construction européenne.

Malheureusement notre pays n'était pas le plus entreprenant et le plus fort dans cette construction, et ainsi le pouvoir décisionnel se retrouve aujourd'hui, pour la plupart des entreprises localisées géographiquement sur le territoire belge, entre des mains étrangères, compte tenu de la libre circulation des travailleurs et notamment des professionnels de l'audit (avec cependant encore aujourd'hui certaines contraintes d'agrément admises par suite de l'existence de dispositions légales non uniformisées en Europe dans les domaines du droit comptable, fiscal, social, e.a.). On doit

cependant s'attendre à ce que dans un avenir pas trop éloigné, les détenteurs du pouvoir de décision veuillent utiliser leurs propres professionnels du contrôle des comptes, ou encore, choisir en raison des disparités de rémunérations existantes au sein des pays européens des auditeurs externes à rémunérations inférieures et ceci peut-être au détriment de la qualité du programme de travail.

Que restera-t-il des missions légales pour nos réviseurs locaux ? Que restera-t-il des missions de l'Institut belge dans la formation permanente ? Comment l'Institut pourra-t-il encore veiller à la qualité du travail effectué si l'auditeur relève de la juridiction d'un pays tiers et qu'il y emporte ses documents de travail ? Qui pourra encore imposer que la tenue de la comptabilité d'une filiale belge ne soit pas délocalisée alors que les moyens de communication de données ne cessent de s'accélérer et de se compléter ?

Je me pose la question mais les responsables de l'Institut se la posent certes depuis plus longtemps que moi : la retraite pour l'Institut ou l'adaptation ?

Et trente ans plus tard encore, au balcon céleste.

Une vision pessimiste ne ferait-elle pas demander ironiquement : restera-t-il uniquement le secteur non-marchand, voire les PME à ancrage local, comme missions légales à nos réviseurs « régionaux » ?

“ Une vision pessimiste ne ferait-elle pas demander ironiquement : restera-t-il uniquement le secteur non-marchand, voire les PME à ancrage local, comme missions légales à nos réviseurs « régionaux » ? ”

Les évolutions rencontrées dans le statut et les missions de la « toute puissante » Commission bancaire (CB, devenue CBF, ensuite CBFA et finalement, récemment, FSMA) nous sont-elles éclairantes ? De grands pans du contrôle des (plus grandes) banques européennes relèvent maintenant de la Banque Centrale Européenne. Mais la CBFA n'était pas du tout comparable dans ses missions à l'IRE, j'en conviens.

Par ailleurs, la CBFA voyait son champ d'investigation orienté vers les sociétés du secteur financier, des assurances et des sociétés cotées, c'est-à-dire celles qui constituent des leviers de l'économie mais aussi celles dans lesquelles se dirige l'épargne d'un large public. Un problème rencontré dans une société de l'un de ces secteurs touchait à la fois le capital, le travail, et l'épargnant. D'où l'intérêt d'une supervision européenne. Dans les entreprises des autres secteurs la conjugaison des forces est plus limitée aux seuls agents : capital et travail. Est-ce cela qui limitera l'extension de l'eupéanisation du contrôle externe indépendant ?

La mutation des instituts nationaux nécessite, en tous cas, une collaboration structurée en vue de garantir l'uniformité dans la qualité des prestations d'audit.

Marc PICKEUR

*Board member International Auditing
and Assurance Standards Board*

Adviseur Nationale Bank van België

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Vooreerst wil ik het jarige Instituut van harte gelukwensen met zijn 60 lenten. Op de vraag of het nu met pensioen kan gaan, dan wel aan zijn tweede jeugd begint, lijkt mij het antwoord duidelijk: het begint aan een tweede jeugd.

Het Instituut is sinds zijn ontstaan in 1953 altijd de motor geweest van het beroep van bedrijfsrevisor in ons land. Anderen zullen beter dan ik de talrijke hervormingen en aanpassingen kunnen beschrijven die het beroep heeft gekend sinds de publicatie van de wet van 22 juli 1953 waarmee het Instituut werd opgericht.

Wat mij in het bijzonder heeft getroffen, is de voortdurende bereidheid van het korps van bedrijfsrevisoren om zich aan te passen aan het wijzigend wettelijk en regelgevend kader. Vooral de evolutie van de laatste jaren naar de internationale standaarden zoals vastgelegd door de *International Auditing and Assurance Standards Board* heeft mij positief verrast.

De aanwezigheid van het Instituut in de Europese en internationale federaties (FEE en IFAC) is belangrijk en zal door het gebruik van de internationale standaarden nog toenemen. Door de stap te zetten naar internationale standaarden begint voor het Instituut een tweede jeugd en ik wil het graag aanmoedigen om een nog grotere rol te spelen in de totstandkoming ervan.

“ Door de stap te zetten naar internationale standaarden begint voor het Instituut een tweede jeugd en ik wil het graag aanmoedigen om een nog grotere rol te spelen in de totstandkoming ervan. ”

Door de compromisbereidheid en cultuur om rekening te houden met de mening en de bezorgdheden van alle belanghebbenden zijn het Instituut en zijn vertegenwoordigers een aanwinst op Europees en internationaal niveau.

Ad multos annos.

Lorette ROUSSEAU

Présidente de la Fédération Royale du notariat belge

60 ans IRE – l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ?

L'IRE a 60 ans. Félicitations et, selon la formule consacrée : joyeux anniversaire et mes meilleurs souhaits pour un avenir des plus prospères.

60 ans, l'âge de la retraite ? Non, plutôt celui de la maturité, celle acquise grâce au chemin parcouru, qui permet de continuer dans la voie déjà tracée mais également d'évoluer sans cesse pour atteindre de nouveaux objectifs et relever de nouveaux défis.

Parmi ces nouveaux défis, l'eupéanisation, toujours croissante.

Partie à 6, l'Europe est maintenant à 27. C'est une première évolution. Mais c'est surtout l'évolution économique de ses structures qui impressionne : tombées (du moins, une partie d'entre elles) les barrières aux échanges, les frontières monétaires, la disparité des politiques économiques ; permis le libre établissement des opérateurs privés.

“ Parmi ces nouveaux défis, l'eupéanisation, toujours croissante. Aujourd'hui, la disparité des taux et des bases d'imposition marque les limites de l'intégration européenne. ”

Et bien que la souveraineté budgétaire reste nationale, la liberté des états est encadrée par des règles qui permettent d'éviter que les pays de l'Union européenne se lancent dans une politique de déficit budgétaire dont les conséquences devraient, en finale, être assumées par les autres pays de l'union.

Le modèle serait idéal s'il parvenait à l'harmonisation fiscale. Car, aujourd'hui, la disparité des taux et des bases d'imposition marque les limites de l'intégration européenne. Et, au-delà des aspects fiscaux, une harmonisation des règles juridiques serait également la bienvenue.

Quel réviseur d'entreprises n'a-t-il rêvé d'une telle intégration ? Car le nombre de dossiers transfrontaliers, voire européens, ne cesse d'augmenter. Ce serait donc le plus beau cadeau d'anniversaire que l'IRE pourrait recevoir : une ébauche (ne fût-ce

qu'un début) d'harmonisation fiscale européenne. Ce ne sera, hélas, pas pour ses 60 ans. Pour ses 70 ans peut-être ?

De quoi vivre d'espoir et, comme l'a dit DOSTOÏEVSKI, « *vivre sans espoir, c'est cesser de vivre* ». L'IRE ne cessera donc pas de vivre !

Dr. Claus C. SECURS

President Wirtschaftsprüferkammer

Berufliche Selbstverwaltung im öffentlichen Interesse

Die Wirtschaftsprüferkammer (WPK) ist seit über 50 Jahren eine in ganz Deutschland tätige, durch Gesetz legitimierte Berufsorganisation für alle Wirtschaftsprüfer, vereidigten Buchprüfer sowie Wirtschaftsprüfungs- und Buchprüfungsgesellschaften. Sie nimmt dabei Aufgaben, vorrangig zur Qualitätssicherung der Berufsausübung, im staatlichen Interesse wahr. Die Öffentlichkeit misst der Arbeit der Wirtschaftsprüfer und der vereidigten Buchprüfer eine hohe Bedeutung bei. Die WPK übt die Berufsaufsicht über ihre Mitglieder aus und wahrt die beruflichen Belange der Wirtschaftsprüfer und vereidigten Buchprüfer gegenüber Gesetzgeber, Gerichten und Behörden. Die Qualität der Berufsausübung sichert sie durch die ihr gesetzlich zugewiesene Aufgaben.

Die WPK unterliegt seit jeher der Rechtsaufsicht des Bundesministeriums für Wirtschaft und Technologie. Im Jahr 2005 hat der Gesetzgeber mit der Abschlussprüferaufsichtskommission (APAK) erstmals bei einer beruflichen Selbstverwaltung zusätzlich eine berufsstandsunabhängige Fachaufsicht eingerichtet, um den Forderungen nach einer stärkeren Einbindung der Öffentlichkeit in die Berufsaufsicht der Abschlussprüfer zu entsprechen. Dies verbindet die Vorteile der fachlichen Expertise durch die WPK mit den Vorteilen einer durch die APAK garantierten Unabhängigkeit und Transparenz der Aufsicht in einem Verfahren. Dieses in Deutschland einmalige Modell einer modifizierten Selbstverwaltung vereinigt die tradierten, aber auch bewährten Vorteile einer beruflichen Selbstverwaltung mit den Vorteilen eines unabhängigen Blicks von außen. Möglichen Bestrebungen beispielsweise im Rahmen der Regelungsvorschläge der EU-Kommission zur Abschlussprüfung, die Mitwirkung des Berufs im Aufsichtssystem gänzlich zurückzudrängen, tritt die WPK entschieden entgegen.

Die WPK: ein Garant für die Sicherung der Qualität in der Wirtschaftsprüfung

Die WPK übt die Berufsaufsicht über die Wirtschaftsprüfer und die vereidigten Buchprüfer unter der Aufsicht der APAK aus; der APAK steht die abschließende Entscheidungsbefugnis zu. Die Berufsaufsicht umfasst anlassbezogene Ermittlungen, Rücknahme- und Widerrufsverfahren und die Abschlussdurchsicht. Diese Verfahren dienen in unterschiedlicher Ausprägung der Prävention. Gleiches gilt

insbesondere auch für die anlassunabhängigen Sonderuntersuchungen, die unmittelbar von der APAK durchgeführt werden.

Eine wichtige präventive Maßnahme ist auch das Qualitätskontrollverfahren. Die Qualitätskontrolle legt ihr Hauptaugenmerk auf die qualitätsbewusste Berufsausübung der Mitglieder und prüft das interne Qualitätssicherungssystem der jeweiligen WP-Praxis. Die Qualitätskontrolle wird von unabhängigen Prüfern für Qualitätskontrolle, die bei der WPK registriert sind, vorgenommen. Auch für das System der Qualitätskontrolle steht der APAK das letzte Entscheidungsrecht zu.

“ Eine wichtige präventive Maßnahme ist auch das Qualitätskontrollverfahren. Die Qualitätskontrolle legt ihr Hauptaugenmerk auf die qualitätsbewusste Berufsausübung der Mitglieder und prüft das interne Qualitätssicherungssystem der jeweiligen WP-Praxis. ”

Die WPK: ein verlässlicher Partner für Politik und Öffentlichkeit

Gegenüber dem Gesetzgeber, Gerichten und sonstigen Behörden nimmt die WPK Stellung zu berufspolitischen und fachlichen Fragen. Sie gibt gutachterliche Auskünfte, benennt Berufsangehörige als Sachverständige gegenüber Gerichten und Behörden und schlägt ehrenamtliche Beisitzer für die Besetzung der Berufsgerichte vor. Außerdem liefert sie der interessierten Öffentlichkeit Daten und Fakten aus dem Beruf. Insbesondere informiert sie über Aufgaben und Tätigkeitsfelder der Wirtschaftsprüfer und vereidigten Buchprüfer und veröffentlicht umfangreiche Statistiken zu den Berufsangehörigen. Die Kammer ermöglicht auch eine Einsicht in das öffentliche Berufsregister, das Verzeichnis aller Prüfer und Prüfungsgesellschaften. Dieses Register steht auch im Internet zur Verfügung. Über ihre Arbeit informiert die WPK ausführlich durch regelmäßige Publikationen. Dazu gehören insbesondere die jährlichen Berichte zu den zahlreichen Tätigkeiten und Pflichten in der Berufsaufsicht.

Die WPK arbeitet mit nationalen und internationalen Institutionen zusammen. Sie ist Mitglied des Weltwirtschaftsprüferverbands *International Federation of Accountants* (IFAC). Eine Aufnahme in der *European Federation of Accountants and Auditors for Small and Medium-Sized Enterprises* (EFAA) steht in Kürze bevor. Auch hierdurch wird die WPK weiterhin dafür sorgen, dass der berufliche Sachverstand in die Beratungen der EU-Gremien einfließt.

Die WPK: ein leistungsstarker Partner für ihre Mitglieder

Die WPK veranstaltet regionale Kammerversammlungen und Jours fixes sowohl für die breite Berufsöffentlichkeit zu aktuellen berufspolitischen Fragen als auch zu Spezialthemen beispielsweise für WP-Praxen mit Mandanten von öffentlichem Interesse oder für die Mitglieder der Prüfungskommission im Wirtschaftsprüferexamen. Die Kammer berät ihre Mitglieder in allen Fragen, die die Berufsausübung betreffen. Die Kammer äußert sich zur Zusammenarbeit der Berufsangehörigen mit

anderen Freien Berufen. Sie gibt Hilfestellung zur Umsetzung der Berufsgrundsätze Unabhängigkeit und Gewissenhaftigkeit, Verschwiegenheit und Eigenverantwortlichkeit. Sie unterstützt bei Fragen zur Gründung von Prüfungsgesellschaften, insbesondere bei der Durchführung des Anerkennungsverfahrens. Die WPK hat aber auch eine wichtige Schlichtungsfunktion, indem sie bei Streitigkeiten unter den Mitgliedern und bei Problemen mit den Auftraggebern vermittelt. Schließlich wahrt sie die beruflichen Belange der Mitglieder gegenüber der Öffentlichkeit.

Die WPK: eine demokratische und transparente Selbstverwaltung

In der WPK als Organ der Selbstverwaltung der Wirtschaftsprüfer und vereidigten Buchprüfer regeln die Berufsangehörigen ihre Belange eigenverantwortlich. Das ehrenamtliche Engagement der Sachkundigen, ob in Kammervorstand und Beirat, ob in der Kommission für Qualitätskontrolle oder im Prüfungsausschuss zeigt die verantwortungsvolle Partizipation in der Demokratie. Auf der anderen Seite ist die verpflichtende – weil gesetzlich vorgeschriebene – Mitgliedschaft ein Garant für die Neutralität der Kammer.

Die WPK ist für kleine, mittlere und große WP-Praxen gleichermaßen da. Darüber hinaus entlastet die Kammer den Staat von all denjenigen Aufgaben, die von einer Selbstverwaltungsinstanz effizienter, schneller und besser übernommen werden können. Der verfassungsrechtliche Grundsatz der Subsidiarität wird so mit Leben gefüllt. Ziel aller Kammertätigkeiten ist es dabei, die Qualität der Berufsausübung sicherzustellen und weiter zu entwickeln.

Gleiches gilt mit Sicherheit für das *Institut van de Bedrijfsrevisoren/Institut des Reviseurs d'Entreprises*, zu dessen 60-jährigem Bestehen die WPK herzlich gratuliert und für die nächsten 60 Jahre und darüber hinaus alles Gute wünscht.

* * *

Professional Self-Administration in the Public Interest

The Wirtschaftsprüferkammer (WPK), active for over 50 years in Germany, is a professional organisation authorised by law for all Wirtschaftsprüfer [German public accountants], vereidigte Buchprüfer [German sworn auditors], as well as Wirtschaftsprüfungsgesellschaften [German public audit firms] and Buchprüfungsgesellschaften [German firms of sworn auditors]. In doing so, it assumes duties in the public interest, primarily for quality assurance of professional practice. The public places great importance in the work of Wirtschaftsprüfer and vereidigte Buchprüfer. The WPK carries out professional oversight over its members and safeguards the professional interests of the Wirtschaftsprüfer and vereidigte Buchprüfer vis-à-vis lawmakers, courts and public authorities. It ensures the quality of professional practice through its duties designated by law.

From its inception, the WPK has been under the legal supervision of the Federal Ministry of Economics and Technology. In the year 2005, by establishing the Auditor Oversight

Commission (AOC), lawmakers for the first time instituted an independent professional oversight body alongside a professional self-administrative organisation, in order to answer calls for stronger public involvement in professional oversight of auditors. This combines in one procedure the advantages of professional expertise through the WPK with the benefits of independence and transparency of oversight guaranteed by the AOC. This model of modified self-administration, which is one of a kind in Germany, unifies the traditional, and indeed proven, advantages of professional self-administration with the benefits of an independent third-party perspective. The WPK vehemently opposes possible efforts, for example in the context of regulatory proposals on the part of the EU Commission on Audit, to totally push back the involvement of the profession in the oversight system.

The WPK: a guarantor to ensure quality in auditing

The WPK carries out professional oversight of Wirtschaftsprüfer and vereidigte Buchprüfer under the supervision of the AOC; the AOC has the ultimate decision-making authority. The professional oversight encompasses investigations, withdrawal or revocation proceedings and audit review. These procedures, in their various facets, serve the principle of prevention. The same also applies in particular to the inspections that are carried out directly by the AOC without any indication for professional misconduct.

One important preventive measure is also the quality assurance procedure. Quality assurance places its primary emphasis on quality-conscious professional practice of the members, and it examines the internal quality assurance system of each WP practice. The quality assurance is performed by independent auditors for quality assurance who are registered at the WPK. The AOC is also the final arbiter for the system of quality assurance.

“ One important preventive measure is also the quality assurance procedure. Quality assurance places its primary emphasis on quality-conscious professional practice of the members, and it examines the internal quality assurance system of each WP practice. ”

The WPK: a reliable partner for policymakers and the public alike

Towards lawmakers, courts and other authorities, the WPK weighs in on issues pertaining to professional policy and auditing practices. It provides information in the form of expert opinions, appoints members of the profession as expert witnesses for courts and authorities, and nominates honorary assessors to sit on professional tribunals. It also provides the public at large with facts and figures on the profession. In particular, it informs people about the duties and fields of practice of Wirtschaftsprüfer and vereidigte Buchprüfer and publishes comprehensive statistics on members of the profession. The Chamber also enables access to the professional register, the directory of all auditors and audit firms. This register is also available on the Internet. Through regular publications, the WPK informs the public about its work. This includes in particular the annual reports on numerous activities and the duties involved in professional oversight.

The WPK cooperates with national and international institutions. It is a member of the International Federation of Accountants (IFAC). Its admittance in the European Federation of Accountants and Auditors for Small and Medium-Sized Enterprises (EFAA) is pending in the near future. These are additional ways in which the WPK will continue to ensure that professional expertise has a voice in the deliberations of EU bodies.

The WPK: a strong partner for its members

The WPK stages regional chamber meetings and regular get-togethers, not only geared towards current issues concerning professional policy affecting all members but also special topics, for example, audit practices with public-interest clients or for the members of the Examination Unit in the Wirtschaftsprüfer's Examination. The Chamber advises its members in all issues concerning professional practice. The Chamber expresses opinions concerning cooperation of members of the profession with other liberal professions. It offers assistance on the implementation of the professional principles of independence, conscientiousness, confidentiality, and acting on own responsibility. It provides support on questions surrounding the establishment of audit firms, in particular concerning the completion of the recognition procedure. The WPK, however, also plays a vital role in arbitration by acting as an intermediary in case of disputes among members and when there are problems with clients. Finally, it safeguards the professional interests of its members vis-à-vis the public.

The WPK: democratic and transparent self-administration

In the WPK as a self-administrative body for Wirtschaftsprüfer and vereidigte Buchprüfer, members of the profession manage their interests autonomously. The volunteer commitment of qualified professionals, be it in the Chamber Board of Directors and Advisory Board, be it in the Commission of Quality Control or in the Examination Committee, underscores the level of responsible participation in democracy. Conversely, mandatory membership – as prescribed by law – is a guarantor of the Chamber's neutrality.

The WPK exists for small, medium and large audit firms alike. Moreover, the Chamber relieves the burden on the State for duties that can be performed by a self-administrative body more efficiently, quickly and effectively. This is a living example of the constitutional principle of subsidiarity. In this, the aim of all the Chamber's efforts is to safeguard and further improve the quality of professional practice.

The same most certainly holds true of the Institut van de Bedrijfsrevisoren/Institut des Reviseurs d'Entreprises, on whose 60-year anniversary the WPK would like to extend its cordial congratulations, along with best wishes for the coming 60 years and more.

Jean-Paul SERVAIS

Voorzitter van de Hoge Raad voor de Economische Beroepen

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Op 22 juli 2013 zal het precies 60 jaar geleden zijn dat de wetgever het Instituut der Bedrijfsrevisoren heeft opgericht. De basis voor het beroep van bedrijfsrevisor, belast met een opdracht van algemeen belang, was echter reeds gelegd in 1935 (naar aanleiding van de organisatie van de controle op de banken werd de functie van “bankrevisor” in het leven geroepen) en vervolgens in 1948 (toen bedrijfsrevisoren moesten benoemd worden bij de ondernemingsraden). Het Instituut is ontstaan in een periode van economische wederopbouw en van tanend vertrouwen in de financiële markten.

Sindsdien spelen de bedrijfsrevisoren en hun beroepsinstituut een cruciale rol in het economische leven door te waken over de kwaliteit van de financiële informatie.

Zoals kan verwacht worden bij elke 60-jarige, heeft het beroep van bedrijfsrevisor in de afgelopen jaren reeds het één en ander doorstaan en ook een aantal fundamentele hervormingen meegemaakt, bijvoorbeeld naar aanleiding van de wet van 21 februari 1985 en het koninklijk besluit van 30 april 2007.

Opvallend is echter dat de wettelijke opdracht van het Instituut doorheen al deze jaren grotendeels dezelfde is gebleven : waken over de opleiding en voorzien in de bestendige organisatie van een korps specialisten die bekwaam zijn de functie van bedrijfsrevisor te vervullen met al de vereiste waarborgen inzake bevoegdheid, onafhankelijkheid en beroepseerlijkheid. Sinds 1985 heeft de wetgever het Instituut ook opgedragen toezicht uit te oefenen op de behoorlijke uitvoering van aan de bedrijfsrevisoren toevertrouwde opdrachten.

Ondanks de nagenoeg onveranderde taakomschrijving is het Instituut van de Bedrijfsrevisoren er steeds in geslaagd om zich op een deskundige wijze aan te passen aan de voortdurend en sterk veranderende context – zowel op nationaal als op Europees en

“Ondanks de nagenoeg onveranderde taakomschrijving is het Instituut van de Bedrijfsrevisoren er steeds in geslaagd om zich op een deskundige wijze aan te passen aan de voortdurend en sterk veranderende context – zowel op nationaal als op Europees en internationaal niveau.”

internationaal niveau – en op een proactieve wijze steeds nieuwe uitdagingen aan te gaan die moeten toelaten het professionalisme en de geloofwaardigheid van de bedrijfsrevisor verder uit te bouwen.

Ook vandaag staan een aantal fundamentele evoluties voor de deur: onder meer de vooropgestelde hervorming van de Europese boekhoudreglementering, waarbij de 4de en de 7de Europese richtlijn inzake vennootschapsrecht zullen vervangen worden, en de voorstellen tot herziening van de auditrichtlijn en het voorstel van verordening met nieuwe voorschriften voor organisaties van openbaar belang, zullen onvermijdelijk aanleiding geven tot een aantal fundamentele aanpassingen aan het bestaande Belgische kader toepasselijk op de bedrijfsrevisoren.

Ik ben ervan overtuigd dat het Instituut de uitdaging zal aangaan, ja zelfs de kans zal grijpen om op een constructieve wijze in te spelen op deze voorgestelde hervormingen en het beroep verder te ondersteunen in het vervullen van zijn maatschappelijke rol.

Naar aanleiding van deze 60ste verjaardag, wens ik het Instituut van de Bedrijfsrevisoren dan ook graag een open vizier en een flinke dosis dynamiek toe om ook in de toekomst zijn opdrachten op een kwalitatieve en deskundige wijze verder te zetten, niet alleen met oog voor de belangen van zijn leden maar ook voor de verwachtingen en behoeften van alle economische actoren en van het maatschappelijk verkeer.

Namens de Hoge Raad, bied ik aan de Voorzitter van het IBR, aan de leden van de Raad, aan de directie en aan de medewerkers, alsook aan alle bedrijfsrevisoren mijn oprechte felicitaties aan ter gelegenheid van het 60-jarig bestaan van het Instituut.

Ludo SWOLFS

*Voorzitter van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren
van 2001 tot 2004*

Het belangrijkste woord in het vocabularium van de bedrijfsrevisor

Het Instituut van de Bedrijfsrevisoren wordt weldra 60 jaar. Wie had dat kunnen denken, zeker na de recent aangekondigde (maar intussen weer grotendeels afgevoerde) plannen om tot een splitsing van het Instituut over te gaan? Zelf heb ik ongeveer 40 jaar daarvan meegemaakt, waarvan zowat 30 jaar als bedrijfsrevisor en erebedrijfsrevisor. In die tijd is er uiteraard veel veranderd en hoewel er in de volgende 40 of 60 jaar waarschijnlijk nog veel meer zal veranderen, wil ik even blijven stil staan bij wat voor mij de twee belangrijkste evoluties waren in het beroep.

Een eerste domein betreft de beroepsuitoefening. Toen ik het revisoraat en het Instituut voor het eerst leerde kennen, stond de audit discipline nog in haar kinderschoenen. Het Instituut was een corporatistische organisatie met zeer strikte regels voor de leden. Concurrentie was een vies woord, er was een zeer beperkte invulling van het beroep met uiterst strenge onverenigbaarheden en het had weinig maatschappelijke impact. De internationale ontwikkelingen hadden slechts een beperkte invloed op de situatie in België.

Dit is echter snel veranderd. Zoals in vele economische en financiële sectoren volgde er een periode van liberalisering en globalisering. De globalisering is nog steeds aanwezig, zelfs in die mate dat nagenoeg alle ontwikkelingen in het beroep (controlestandaarden, beroepsethiek enz.) internationaal gestuurd worden.

Op het vlak van de liberalisering is er echter vanaf het einde van de vorige eeuw een omgekeerde beweging op gang gekomen die geleid heeft tot een veel meer beperkende regelgeving, onder meer op het vlak van de onafhankelijkheid. Samen met de grote meerderheid van de bedrijfsrevisoren heb ik ook lang het standpunt verdedigd dat de onafhankelijkheid in wezen een persoonlijk attribuut is dat niet in gedetailleerde regels te vatten is. Ik ben daar nog steeds van overtuigd maar moet, terugblikkend, toegeven dat dit argument niet overtuigend genoeg was voor de buitenwereld. De argwaan van deze omgeving werd daarenboven nog versterkt door een aantal grote bedrijfsfalingen in binnen- en buitenland waarbij de rol van de auditor in vraag werd gesteld.

Dit brengt mij tot een tweede domein: de ontwikkelingen op het vlak van *Corporate Governance* of goed bestuur. In mijn professionele beginjaren waren er ongetwijfeld ook voorbeelden te vinden van goed bestuur en transparante bedrijfsvoering. Maar we kunnen toch niet ontkennen dat het grootste deel van deze besluitvorming (ook bij wat we nu organisaties van publiek belang noemen) zich afspeelde binnen een kring van bevoorrechte stakeholders.

Ook op dit domein is een belangrijke evolutie op gang gekomen door de maatschappelijke vraag naar meer transparantie, mede als gevolg van een aantal financiële debacles. Zonder te veel te willen veralgemenen, moet ik toegeven dat ik ook verrast was door de mate van gebrek aan ethiek en het nastreven van persoonlijk gewin ten koste van de maatschappij van sommige bedrijfsleiders en managers.

De invoering van nieuwe regels op het vlak van *Corporate Governance* zou ertoe moeten leiden dat de excessen op dit vlak beter ingeperkt worden. Maar men kan zich niet van de indruk ontdoen dat er soms eerder lippendienst aan deze regels werd geleverd dan dat er concrete invulling aan de principes wordt gegeven.

Er werden al vele studies uitgevoerd naar de oorzaken van *audit failures*, de term die aanduidt dat een audit er niet toe leidde om belangrijke fouten of onjuist voorgestelde informatie te onderkennen en er dus ten onrechte een goedkeurende verklaring werd afgelegd. Vele van deze redenen hebben te maken met technische aspecten (onvoldoende kennis van de sector, slechte kwaliteitsbewaking, onaangepaste controleprocedures, onvoldoende toezicht en opleiding enz.) maar dikwijls is de onderliggende reden een gebrek aan ethiek van het management van de onderneming (en het feit dat de manipulaties van het management niet werden blootgelegd door de controles).

Of een auditor al dan niet alle technische normen nauwkeurig heeft toegepast; als zijn naam wordt vermeld bij een belangrijke bedrijfsfaling of -fraude, is de perceptie dat hij zijn taak niet naar behoren heeft vervuld.

De belangrijkste bron van extern risico voor de bedrijfsrevisor is volgens mij dan ook te zoeken bij de aanvaarding van een klant. Het nauwgezet toepassen van de kantooregels voor klantenacceptatie en voortzetting van de relatie met een klant is een absolute vereiste om in te schatten of er te grote risico's (aard van de bedrijvigheid, financiële positie, integriteit enz.) zouden zijn om een opdracht of mandaat te aanvaarden. En hoewel dit zeker niet alle problemen zal vermijden is het mijn ervaring dat bij twijfel, het beste antwoord 'neen' is, hoe pijnlijk dit ook moge zijn op dat ogenblik.

“Of een auditor al dan niet alle technische normen nauwkeurig heeft toegepast; als zijn naam wordt vermeld bij een belangrijke bedrijfsfaling of -fraude, is de perceptie dat hij zijn taak niet naar behoren heeft vervuld.”

Ik wens het Instituut en al zijn leden een “gelukkige verjaardag” en een voorspoedige en “risicoarme” toekomst toe.

Eric THIRY

*Président de l'Union Nationale des Professions Libérales
et Intellectuelles de Belgique*

L'Institut des Réviseurs d'Entreprises : jeunesse et pérennité

Ce siècle avait deux ans lorsque naquit Victor HUGO.

La Reine Elisabeth II d'Angleterre (ER) entamait son règne depuis quelques mois seulement lorsque fut créé l'Institut des Réviseurs d'Entreprises (IRE).

Dans un cas comme dans l'autre, un évènement important s'est produit et s'est inscrit dans la durée.

Il est symptomatique de constater que l'Institut des Réviseurs d'Entreprises est en réalité une organisation jeune par rapport à d'autres organisations structurant les professions libérales comme l'Ordre des Médecins, l'Ordre des Pharmaciens, l'Ordre des Avocats, la Chambre des Notaires, *etc.*

La profession de réviseur d'entreprises était donc une profession neuve pour laquelle sa structuration, quelques années après la fin de la seconde guerre mondiale, a paru logique et naturelle.

Aujourd'hui, je pense qu'il y a consensus pour considérer que la création de l'Institut fut judicieuse et que celui-ci a rempli ses missions de manière remarquable.

D'autres plus compétents que moi le souligneront sûrement.

Qu'il me soit simplement permis de mettre en évidence le fait que la profession de réviseur d'entreprises fait partie aujourd'hui des professions considérées comme « traditionnellement » professions libérales.

Cette simple constatation en dit long.

Les grandes valeurs qui caractérisent les professions libérales comme l'indépendance, le respect de règles déontologiques, la responsabilité professionnelle, les règles du secret professionnel et de confidentialité, la formation continue, la préoccupation des intérêts du client dans le cadre et dans le respect d'un intérêt général :

“ Les grandes valeurs qui caractérisent les professions libérales comme l'indépendance, le respect de règles déontologiques, la responsabilité professionnelle, les règles du secret professionnel et de confidentialité, la formation continue, la préoccupation des intérêts du client dans le cadre et dans le respect d'un intérêt général : toutes ces valeurs-là, les réviseurs d'entreprises les assument pleinement et l'Institut en est le garant. ”

toutes ces valeurs-là, les réviseurs d'entreprises les assument pleinement et l'Institut en est le garant.

L'Institut est membre de l'Union Nationale des Professions Libérales de Belgique depuis 2004.

Les réviseurs d'entreprises sont une des professions entrant dans le champ de compétence de l'actuelle commission paritaire « professions libérales ».

Les réviseurs d'entreprises constituent aujourd'hui un acteur majeur dans le « pilier du chiffre » qui est un des grands secteurs des professions libérales aux côtés du pilier de la santé, du pilier du droit et du pilier technique.

Aussi, à l'heure où apparaissent certaines nouvelles professions qui aspirent à être considérées comme des professions libérales ou d'autres qui sont admises comme telles mais n'ont pas de structure comme un ordre ou un institut, il convient de se référer à l'histoire récente de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises pour montrer combien de telles aspirations sont à la fois logiques, naturelles, modernes, nécessaires et bénéfiques non pas uniquement pour la profession mais surtout pour ceux qui s'adressent à elles et donc la société.

Constatant combien la profession a pu s'adapter à l'évolution de celle-ci et constatant aussi combien les réviseurs d'entreprises sont eux-mêmes animés par cette préoccupation de l'avenir, nul doute que la célébration du soixantième anniversaire de l'Institut ne constitue qu'une étape dans une histoire importante qui doit encore être écrite.

A la différence des êtres humains, les institutions telles que l'Institut des Réviseurs d'Entreprises, arrivées à un bel âge, peuvent ne connaître encore que leur première jeunesse et s'inscrire donc dans une forme de pérennité.

Telle est ma vision, ma prévision peut-être, et en tous les cas, mon vœu le plus cher.

Toutes mes félicitations à l'occasion de ce bel anniversaire.

Félicitations à ses dirigeants successifs et aux réviseurs d'entreprises eux-mêmes qui, par leur confiance dans l'Institut, ont nourri son action.

Ad multos annos !

Robert TOLLET

Voorzitter van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) werd opgericht door de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven, vijf jaar voordat het Instituut van de Bedrijfsrevisoren werd opgericht. Deze wet had tot doel de samenleving democratischer te maken door de werknemers daadwerkelijk te laten participeren op alle niveaus van het economische en sociale leven. De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven streeft ernaar de dialoog tussen de sociale gesprekspartners te organiseren en de totstandkoming van een sociaaleconomisch compromis te stimuleren. Het sociaal overleg vindt plaats op drie niveaus: op nationaal (en interprofessioneel) niveau, op sectorniveau en op ondernemingsniveau. Op het niveau van de ondernemingen verloopt dit sociaal overleg hoofdzakelijk via de ondernemingsraden, waarvan de creatie eveneens één van de fundamentele verwezenlijkingen van de wet van 1948 vormt.

In de wet van 1948 wordt voor het eerst in een wettekst melding gemaakt van de taak van de bedrijfsrevisor. Artikel 15, b) van deze wet stipuleert dat, op verzoek van de door de werknemers benoemde leden van de ondernemingsraad, een door de ondernemingsraad aangewezen beëdigd bedrijfsrevisor ermee kan worden belast de verslagen en documenten die door het ondernemingshoofd aan de ondernemingsraad worden meegedeeld, juist en volledig te verklaren. Dit optreden van de bedrijfsrevisor op aanvraag van de ondernemingsraad bleef evenwel dode letter tot de wet van 22 juli 1953 houdende oprichting van een Instituut van de Bedrijfsrevisoren het statuut van bedrijfsrevisor vaststelde en zijn taken nader omschreef.

Het eerste advies dat de CRB heeft uitgebracht, had betrekking op de informatie die aan de ondernemingsraden diende te worden verstrekt, meer bepaald op een ontwerp van Regentsbesluit tot uitvoering van artikel 15, b) van de wet van 20 september 1948. Vakbonden en werkgevers konden echter geen overeenstemming bereiken over de inhoud van de informatie die aan de ondernemingsraden verstrekt moest worden en het ontwerp van Regentsbesluit werd uiteindelijk nooit geconcretiseerd. Dit thema bleek zo delicaat dat het tot de jaren '70 duurde vooraleer het opnieuw op de voorgrond kwam, wat uiteindelijk heeft geleid tot het koninklijk

besluit van 27 november 1973 houdende reglementering van de economische en financiële inlichtingen te verstrekken aan de ondernemingsraden.

In 1972 heeft de CRB een belangrijk advies uitgebracht over het revisoraat. Om diverse redenen was het Instituut van de Bedrijfsrevisoren er volgens de sociale partners tot dan toe niet volledig in geslaagd aan de verwachtingen te voldoen en zijn leden de vereiste kwaliteit en het nodige gezag te doen verwerven. De voorstellen die in dit advies waren vervat, hebben mee bijgedragen tot de fundamentele hervorming van het bedrijfsrevisoraat door de wet van 21 februari 1985.

In de loop der jaren en doorheen de talrijke adviezen die de CRB op dit vlak heeft uitgebracht, is duidelijk gebleken dat de wetgeving inzake de economische en financiële informatie te verstrekken aan de ondernemingsraden, inzake de boekhoudregeling en inzake het bedrijfsrevisoraat onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven heeft in zijn adviezen meermaals benadrukt dat de economische beroepsbeoefenaars, waaronder de bedrijfsrevisoren, ten dienste staan van de bedrijfsleiders, de ondernemingen, de werknemers en hun vertegenwoordigers en alle stakeholders, en aldus een belangrijke rol vervullen in de Belgische economie.

Op basis van het commissarisverslag moeten de gebruikers van de jaarrekening kunnen oordelen of dat ze een getrouw beeld geeft van het vermogen, van de financiële toestand en de resultaten van de onderneming. In dat opzicht werd onder meer het grote belang onderstreept van een vlotte leesbaarheid van het commissarisverslag voor alle belanghebbende partijen, waaronder zowel de bedrijfsleiders van de onderneming zelf als de werknemers en hun vertegenwoordigers in de ondernemingsraad. Ten opzichte van de ondernemingsraad oefent de bedrijfsrevisor dan ook een belangrijke didactische en pedagogische taak uit.

“ De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven heeft in zijn adviezen meermaals benadrukt dat de economische beroepsbeoefenaars, waaronder de bedrijfsrevisoren, ten dienste staan van de bedrijfsleiders, de ondernemingen, de werknemers en hun vertegenwoordigers en alle stakeholders, en aldus een belangrijke rol vervullen in de Belgische economie. ”

De afgelopen jaren heeft de CRB zijn adviezen over het bedrijfsrevisoraat vooral uitgebracht in het kader van de openbare raadplegingen die de Raad van het IBR telkens organiseert naar aanleiding van ontwerpen van normen die het IBR wenst in te voeren. De CRB heeft zo onder meer een advies uitgebracht over een voorontwerp van deontologische Code van de bedrijfsrevisoren, waarbij vooral het primordiaal belang van de onafhankelijkheid en de kwaliteit van het beroep werd benadrukt, als borg voor de geloofwaardigheid van de opdrachten die de bedrijfsrevisor vervult. Verder werden adviezen uitgebracht over belangrijke onderwerpen als de

kwaliteitscontrole van de beroepsactiviteit van de bedrijfsrevisoren en de toepassing van internationale standaarden (ISA, ISAE, ISRS...). Wat de invoering van deze standaarden betreft, heeft de CRB in zijn adviezen de hoop uitgedrukt dat ze rechtstreeks zal bijdragen tot een verbetering van de auditopdrachten en indirect ook tot een betere kwaliteit van de informatie die aan de ondernemingsraden wordt verstrekt. Hij erkent ook het belang van internationaal erkende standaarden in België, dat een voor internationale betrekkingen en investeringen zeer open land is.

Ter voorbereiding van deze adviezen kunnen de leden van de bevoegde subcommissie van de CRB steeds rekenen op de medewerking van een delegatie van het IBR, die de ontwerpen van normen van deskundige uitleg voorziet en steeds bereid is de vragen van de leden te beantwoorden. Ik meen dan ook te mogen meedelen dat deze beschikbaarheid voor dialoog door de sociale gesprekspartners ten zeerste geapprecieerd wordt. Ik ben er verder van overtuigd dat een dergelijke open dialoog met de sociale gesprekspartners ook voor het IBR een nuttige en vruchtbare oefening vormt.

Tot slot wens ik het Instituut te feliciteren ter gelegenheid van zijn zestigste verjaardag en druk ik de hoop uit dat het Instituut nog vele jaren zijn opdracht ten overstaan van de bedrijfsrevisoren op dezelfde professionele wijze mag verderzetten, en de constructieve dialoog met de sociale gesprekspartners in stand zal houden.

Steven VANACKERE

*Vice-Eerste Minister en Minister van Financiën en Duurzame
Ontwikkeling*

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Het Instituut van de Bedrijfsrevisoren is zestig jaar jong. In zestig jaar is het beroep van bedrijfsrevisor onherkenbaar veranderd. Waar de bedrijfsrevisor zich vroeger vooral toelegde op het attesteren van jaarrekeningen, is het takenpakket van de bedrijfsrevisor vandaag de dag een pak uitgebreider. Anno 2013 is de bedrijfsrevisor een cruciale vertrouwenspersoon in de werkzaamheden van de onderneming, met een heel aantal wettelijke opdrachten. De bedrijfsrevisor beschikt over expertise die voor meer dan een financiële audit alleen kan worden gebruikt.

Aan aandeelhouders geeft de bedrijfsrevisor een onafhankelijke beoordeling over de kwaliteit van hun investering. In het economische weefsel bekleedt de bedrijfsrevisor dan ook een niet te onderschatten functie. Zeker op een moment dat de wereldeconomie de economische crisis en de ermee gepaard gaande vertrouwenscrisis nog niet is te boven gekomen, spelen bedrijfsrevisoren een cruciale rol. Deze federale regering ziet het als een van haar hoofdopdrachten om mee te werken aan dat vertrouwensherstel. Vandaar dat het zo belangrijk was dat het begrotingstekort voor 2012 onder de cruciale Europese 3%-norm bleef. Dat dit resultaat enkel bereikt kon worden dankzij een moeilijke saneringsoperatie van achttien miljard euro, moge duidelijk zijn. Maar dat het vasthouden aan dat moeilijke traject een grote vertrouwenswinst heeft opgeleverd, staat ook als een paal boven water. Begin dit jaar stond de Belgische tienjaarente aan 2,2%. In november 2011, vóór de regering aantrad, bedroeg die rente nog 5,8%. In 2013 zullen we anderhalf miljard euro minder uitgeven aan rentelasten dan wat het monitoringcomité had voorgerekend bij de start van de regering. Dat komt neer op elf euro minder uitgaven per Belg, per maand.

De grote saneringsoperatie bracht een lange reeks nieuwe maatregelen met zich mee. Steeds heb ik betracht deze maatregelen zo zinvol mogelijk uit te werken, in overleg met de stakeholders. Toen er bezorgdheid was over de externalisering van de pensioenfondsen, heb ik ervoor gezorgd dat de bestaande pensioenreserves konden blijven bestaan. Toen ik bij mijn aantreden geconfronteerd werd met terechte frustraties over niet werkende elektronische belastingapplicaties, heb ik van een verbeterde werking van deze applicaties een prioriteit gemaakt. Dat dit soms – op

basis van gefundeerde analyse – moeilijke beslissingen met zich meebrengt, hoort bij de opdracht. Natuurlijk kan ik u niet garanderen dat er nooit meer problemen zullen zijn. Maar dat mijn administratie alles in het werk stelt om de werking van elektronische applicaties te verbeteren, kan ik u verzekeren.

Dit zijn een aantal voorbeelden van hoe ik fiscaliteit zie: als een gebruiksvriendelijk, rechtszeker systeem dat goed werkt, voor iedereen die ermee werkt. Dat bent u niet in het minst: bedrijfsrevisor. Vandaar dat ik groot belang hecht aan de recente beslissing om de elektronische factuur inzake BTW gelijke rechtskracht te geven als de gewone factuur. Voor de één miljard facturen die per jaar in België worden opgesteld, betekent dit een potentiële besparing van meer dan 10 euro per factuur. U, bedrijfsrevisor, speelt hier een belangrijke rol: aan u om mee te waken over de betrouwbaarheid van de toepassing van deze wettelijke mogelijkheid.

Een gebruiksvriendelijke fiscaliteit: daar wil ik naartoe werken. Vandaar dat ik afgelopen zomer de aanzet heb gegeven tot een vereenvoudiging van de fiscale procedures. Vandaar dat ik deze lente aan het parlement een eerste reeks concrete voorstellen zal doen om de werking van onze fiscaliteit te vereenvoudigen. Daarna zal ik in de verenigde commissies Financiën van Kamer en Senaat een diepgaande reflectie opstarten voor een grondige hervorming van ons belastingsysteem. Na zestig jaar niet aflatend verbouwen, is onze fiscaliteit een ondoorzichtig geheel geworden. Daar moet verandering in komen.

Stap voor stap wil ik in die richting werken. Een duidelijke, werkbare fiscaliteit is een factor van economisch vertrouwen. Vertrouwen in de kracht van ons economisch weefsel, is ook nodig opdat de 230 miljard euro spaartegoeden in België meer geïnvesteerd zouden worden in de duizenden KMO's die de ruggengraat van onze economie vormen.

Vertrouwen geven aan investeerders: daar draait het ook voor u om. In die zin trekken we aan hetzelfde zeel: beleidsmakers en bedrijfsrevisoren. Vandaar dat een recurrente dialoog tussen het Instituut van de Bedrijfsrevisoren en mijn administratie van groot belang is. Daarom dat ik mijn administratie de opdracht heb gegeven een Nationaal Forum voor de Economische Beroepen op te richten. Dit Forum moet meer zijn dan een jaarlijkse hoogmis, het moet een dagdagelijkse praktijk zijn, een open telefoonlijn tussen mijn administratie en het Instituut.

We zijn nu meer dan halfweg deze legislatuur. Al heel wat is gerealiseerd, maar het werk is nog niet af. Ik hoop nog vaak beroep te mogen doen op het zestig jaar jonge Instituut.

Gelukkige verjaardag.

“ Een recurrente dialoog tussen het Instituut van de Bedrijfsrevisoren en mijn administratie is van groot belang. Het moet een dagdagelijkse praktijk zijn, een open telefoonlijn tussen mijn administratie en het Instituut. ”

Piet VAN BAEVEGHEM

*Verslaggever van de Kamer van Verwijzing
en Instaatstelling*

*Adjunct-directeur van de beleidscel
van de Minister van Economie van 2004 tot 2007*

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Naar aanleiding van deze 60ste verjaardag van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren neem ik de gelegenheid te baat om met u enkele beschouwingen te delen. De laatste vijftien jaar heeft het beroep belangrijke veranderingen gekend. Deze periode is op maatschappelijk en economisch vlak bewogen geweest met enkele hoogtepunten, of eerder dieptepunten, die de kracht hebben geleverd om belangrijke hervormingen tot stand te brengen. Maar de golf van verandering is nog niet uitgerold. Nieuwe en verdergaande hervormingen zijn in voorbereiding.

Om een moeilijke periode met succes door te komen maakt men zich best klein, zodat de krachten die inbeuken minder weerstand hebben. Door zich klein te maken in tijden van crisis kan men groot worden. Wie zich makkelijk weet aan te passen aan veranderende omstandigheden, zal overleven en zijn relevantie voor de toekomst behouden. Liefst wordt op de verandering geanticipeerd en wordt met een drang naar vooruitstrevendheid meegewerkt aan noodzakelijke hervormingen om een belang te dienen dat ruimer is dan dat van de beroepsgroep. Dat vereist moed, vooral in hoofde van diegenen die binnen het Instituut de richting aangeven. Het nastreven van een breed maatschappelijke relevantie van het Instituut is uiteindelijk belangrijker voor het eigen beroep dan de relevantie van het Instituut louter te beperken tot de eigen beroepsgroep.

Tijdens de voorbije vijftien jaar was de goedkeuring van de *Corporate Governance*-wet van 2 augustus 2002 een belangrijke mijlpaal. Deze wet bevatte de reactie van de wetgever op belangrijke feiten die twee jaar voordien tot grote beroering hadden geleid bij onder andere grote en kleine investeerders en aandeelhouders in binnen- en buitenland, en waardoor de noodzaak ontstond om het maatschappelijk vertrouwen in de onafhankelijkheid van bedrijfsrevisoren te herstellen. Ook al lijkt het alsof deze wet slechts een reactieve oorsprong kende in die feiten, toch waren de eerste stappen reeds voordien gezet door de oprichting van een werkgroep die op het ogenblik van de feiten reeds voorstellen aan het uitwerken was. Deze proactiviteit

en de openheid van het Instituut om de verandering mee te dragen heeft zeker bijgedragen tot de kwaliteit van het wetgevende werk dat toen werd afgeleverd.

Een tweede mijlpaal is zonder twijfel de nieuwe Europese richtlijn van 17 mei 2006 betreffende de wettelijke controles van jaarrekeningen en geconsolideerde jaarrekeningen en de omzetting ervan in Belgisch recht eind april 2007. Mede op uitdrukkelijke vraag van het Instituut en in overleg met de betrokken stakeholders werd deze richtlijn in een recordtijd omgezet in Belgisch recht. Niettegenstaande een groot aantal nieuwe verplichtingen werd opgelegd aan het beroep en de rol van het Instituut moest worden hervormd, was het Instituut, net als iedereen, zich bewust van het belang ervan voor ons economisch weefsel. In de Europese klas zat België vooraan.

Maar de golf van verandering is nog niet tot stilstand gekomen, en verdere ingrijpende wijzigingen dienen zich aan als een antwoord van de beleidsmakers op de financiële crisis uit 2008. Ook vraagt de mondialisering van onze economie om meer internationale samenwerking op vlak van gemeenschappelijke normen en toezichtstructuren. Deze processen van verandering zijn in volle ontwikkeling. De mate waarin het Instituut veranderingen mee ondersteunt en een toekomstgerichte visie ontwikkelt, die een antwoord biedt op vastgestelde uitdagingen, is bepalend voor het succes van de verdere ontwikkeling van het Instituut en zijn leden. Terugplooiën op het verleden is geen optie. Nieuwe beleidskeuzes moeten gebaseerd zijn op een verder continu streven naar een hogere kwalitatieve dienstverlening door alle beroepsbeoefenaars.

“De mate waarin het Instituut veranderingen mee ondersteunt en een toekomstgerichte visie ontwikkelt, die een antwoord biedt op vastgestelde uitdagingen, is bepalend voor het succes van de verdere ontwikkeling van het Instituut en zijn leden. ”

“*Nothing is permanent except change*” en ook de rol van het Instituut zal aan verdere verandering onderhevig zijn door een verdere externalisering van toezicht en controle. In lijn met het verleden zou een proactieve en visionaire houding van het Instituut een motor voor verandering kunnen zijn. Zoals het past bij een verjaardag, wil ik dan ook wensen uitspreken voor de toekomst: dat het Instituut samen met beleidsmakers, toezichthouders en andere stakeholders een vooruitstrevende rol mag opnemen om te komen tot een betere kwalitatieve dienstverlening door alle beroepsbeoefenaars in een breed maatschappelijk belang.

Johan VANDE LANOTTE

*Vice-Eerste Minister en Minister van Economie,
Consumenten en Noordzee*

60ste verjaardag van het IBR

60 jaar is een mooie leeftijd. Het is een leeftijd waarop men genoeg ervaring heeft om doelstellingen goed te definiëren, en de kracht vindt om deze ook te verwezenlijken.

In de volgende paragrafen wil ik het graag hebben over een aantal doelstellingen voor bedrijfsrevisoren en het Instituut van de Bedrijfsrevisoren.

Zoals dit het geval is voor sommige andere beroepen, krijgen bedrijfsrevisoren vooral aandacht op momenten dat het moeilijk gaat. De crisis heeft de aandacht opnieuw gevestigd op het belang van een degelijke en transparante boekhouding. Zo heeft het Instituut onlangs onderzoeken moeten openen naar mogelijke wanpraktijken bij het goedkeuren van de jaarrekeningen van financiële instellingen.

Vertrouwen en reputatie zijn delicaat. Een beperkt aantal wanpraktijken kan een grote invloed hebben op de reputatie van een sector. Dat is zo in de politiek, maar ook bij bedrijfsrevisoren.

Daarom is de rol die het Instituut speelt zo belangrijk. En wel op twee niveaus. Ten eerste moet het Instituut bedrijfsrevisoren opleiding geven. Maar opleiding is vaak niet genoeg. Het Instituut heeft ook een taak van toezicht op de uitoefening van het beroep van bedrijfsrevisor. Het Instituut garandeert de kwaliteit van de diensten geleverd door haar leden, zoals deskundigheid en onafhankelijkheid.

Ondernemingen hechten veel belang aan positieve verslagen. Bedrijfsrevisoren worden dus onderworpen aan een externe druk en mogelijks belangenconflicten. Het is daarom uiterst belangrijk dat de toezichtscommissie wanpraktijken streng aanpakt, zodat de standaarden niet vervallen.

Ik zou graag een stap verder gaan. Bedrijfsrevisoren hebben niet alleen een taak ten opzichte van de gecontroleerde vennootschap, maar ook ten opzichte van andere belanghebbenden: aandeelhouders, beurzen, werknemers, concurrenten, klanten en leveranciers, en alle potentiële investeerders. Daarom moet de opdracht van bedrijfsrevisoren niet beperkt zijn tot het louter oordelen over “boekhoudkundige

regels”, zoals te vaak het geval is. Hun verslagen moeten oordelen over de gezondheidstoestand van ondernemingen in al hun aspecten.

Tenslotte wil ik herinneren aan de bredere context. Ik hoor, terecht, dat spaargeld moet worden geactiveerd voor investeringen. Dit kan enkel werken indien beleggers de boekhouding van beursgenoteerde ondernemingen vertrouwen. Een sterke boekhouding ondersteunt niet-beursgenoteerde ondernemingen die met banken onderhandelen. Bedrijfsrevisoren hebben dus een belangrijke maatschappelijke rol, als schakel tussen sparen en investeren. Zij kunnen dus meehelpen aan de groei van onze economie, iets waar we allemaal samen aan moeten werken.

“ De bedrijfsrevisoren kunnen meehelpen aan de groei van onze economie, iets waar we allemaal samen aan moeten werken. ”

Prof. dr. Christoph VAN DER ELST

*Professor Financial Law Institute Universiteit Gent
en Universiteit Tilburg*

Zestig, met kwaliteiten gericht op de toekomst

De zestigste verjaardag van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren is een uitgelezen moment om stil te staan bij enkele uitdagingen waarvoor de bedrijfsrevisoren staan. De belangrijkste opdracht van de bedrijfsrevisor is, na de benoeming tot commissaris van een vennootschap, de controle van deze vennootschap “op de financiële toestand, op de jaarrekening en op de regelmatigheid, ten aanzien van dit wetboek en de statuten, van de in de jaarrekening weergegeven verrichtingen”⁽¹⁾. Afgerond betreft het al gauw 20.000 Belgische vennootschappen die onderworpen worden aan deze controle. De opdracht is de afgelopen zestig jaar sterk uitgebreid en het valt niet te verwachten dat aan deze groei snel een einde zal komen. Luidens artikel 144 van het Wetboek van vennootschappen moet de commissaris zorg dragen voor een verslag dat niet alleen rapporteert over de beoordeling van de getrouwheid van de jaarrekening⁽²⁾ en de volledigheid van het jaarverslag⁽³⁾ doch o.m. ook verwijst naar andere aangelegenheden waarop in het bijzonder de aandacht dient te worden gevestigd⁽⁴⁾.

Het oordeel over de getrouwheid van de jaarrekening duidt de kern van de werkzaamheden van de commissaris aan. Deze jaarrekeningen zijn in de loop der jaren mede onder druk van de ontwikkeling van het (internationaal) ondernemerschap en het begeleidende geprofessionaliseerde financieel beheer sterk uitgebreid en gecompliceerd. Telde de toelichting van een geconsolideerde jaarrekening van een lukraak geselecteerde BEL-20 vennootschap in 2000 15 bladzijden, dan liep dit in 2011 al op tot 76 bladzijden.

Daarnaast moet ook het jaarverslag op zijn volledigheid worden onderzocht. Waar de wetgever in 1995 er nog in slaagde om de in het jaarverslag te vermelden gegevens te omschrijven in minder dan 200 woorden en dit in 2005 opliep tot iets meer dan 200 woorden, moet heden ten dage het bestuur van een genoteerde vennootschap in zijn jaarverslag rekening houden met allerhande meldingen

⁽¹⁾ Art. 142 W. Venn.

⁽²⁾ Art. 144, 4° W. Venn.

⁽³⁾ Art. 144, 6° W. Venn.

⁽⁴⁾ Art. 144, 5° W. Venn.

waarvoor de wetgever in artikel 96 van het Wetboek van vennootschappen niet minder dan 1800 woorden ter duiding nodig heeft. Het valt niet te betwijfelen dat de commissaris deze verplichting veel moeilijker kan beoordelen dan enige jaren geleden. Bovendien moet dergelijk verslag verschillende aspecten van (toekomstige) risico's, onzekerheden en beheersingsinstrumenten bevatten. Het vergt niet alleen van het bestuur een gedegen inzicht in de toekomstige ontwikkelingen van het bedrijf, de industrie en de markt alsook in de systemen die hieruit op doeltreffende wijze beheersingsmaatregelen puren. De commissaris moet al zijn expertise inzetten om de deugdelijkheid van de analyse van deze ontwikkelingen en de hiervoor gehanteerde systemen te beoordelen.

Ook moet de commissaris wijzen op andere aangelegenheden waarop de aandacht dient te worden gevestigd. Deze cryptische omschrijving heeft betrekking op de vermelding van één of meer toelichtende paragrafen in het commissarisverslag. Deze toelichting maakt melding van betekenisvolle onzekerheden waarvan de invloed afhankelijk is van toekomstige verrichtingen of gebeurtenissen. Dit betekent dat de commissaris bijzondere aandacht moet hebben voor dergelijke toekomstige evoluties. Betekenisvolle onzekerheden onderzoeken is precair. Immers is veel kennis nodig om gedegen een onbekende kans in te schatten.

“ Het vermogen om met kennis van zaken te oordelen over toekomstige ontwikkelingen zal ongetwijfeld nog meer op de voorgrond treden. En de internationalisering van het beroep is niet te stuiten. ”

Het vermogen om met kennis van zaken te oordelen over toekomstige ontwikkelingen zal ongetwijfeld nog meer op de voorgrond treden. De waarde van het oordeel van een commissaris wint aan groot belang wanneer niet enkel het waarheidsgetrouwe karakter van feiten en gebeurtenissen (al dan niet) wordt bevestigd maar wanneer dit oordeel ook een weloverwogen visie bevat van de ontwikkelingen van de gecontroleerde vennootschap. Aldus herwint de commissaris het vertrouwen van het maatschappelijk verkeer.

Daarnaast valt ook de internationale dimensie niet te ontkennen. Niet alleen zijn vele te controleren ondernemingen internationaal actief, ook het controlekader is geïnternationaliseerd, zowel wat betreft de te controleren rapportering als wat betreft de controlenormen. De internationalisering van het beroep is niet te stuiten.

Rust is de jarige en zijn bedrijfsrevisoren niet gegund.

Benoît VANDERSTICHELEN

*Vice-Président de l'Institut des Experts-comptables
et des Conseils fiscaux
Maître de Conférence à l'Université libre de Bruxelles
et professeur à l'ESSF*

60 ans IRE – l'âge de la retraite ou d'une nouvelle jeunesse ?

A l'occasion de ce bel anniversaire, je voudrais d'emblée souligner les bonnes relations que l'Institut des Experts-comptables et Conseils fiscaux n'a cessé de nouer au fil du temps avec les représentants de l'IRE.

Car il est une évidence que, depuis plusieurs années, l'IEC et l'IRE collaborent en effet de manière fructueuse dans plusieurs dossiers essentiels touchant à l'exercice et au devenir de nos professions économiques, dans le respect du rôle de chacun et sans remettre en cause l'équilibre des compétences respectives des titres d'expert-comptable et de réviseur d'entreprises.

Il me paraît fondamental d'évoquer quelques très belles concrétisations résultant de cette collaboration.

La première réalisation à épinglez, car elle est sans conteste la plus visible, c'est évidemment l'installation, en 2010, des Instituts dans les deux étages modernes et fonctionnels du bâtiment Renaissance sis boulevard Emile Jacqmain à Bruxelles. Ce rapprochement est évidemment essentiel pour faciliter toute concertation commune, et ce, comme souligné ci-avant, sans remettre en cause l'autonomie juridique de chaque Institut. Il permet de formidables perspectives de synergies.

Sur le plan scientifique, les réalisations conjointes ont été riches et diverses. Évoquons notamment les journées d'études et colloques organisés conjointement (telle la journée d'études sur le nouveau régime de responsabilités des professions économiques), la création de commissions mixtes (mandats spéciaux, relations internationales), la réalisation d'une bibliothèque commune (*Shared Library*), la participation conjointe dans les instances internationales (IFAC, FEE, etc.), la mise en place de plusieurs groupes de travail (p.ex. ceux consacrés à la révision des avis de la Commission des Normes comptables ou à la législation anti-blanchiment), ou encore l'organisation commune de la partie académique de l'assemblée générale

annuelle. Des collaborations communes avec le CeFiP sont aussi à souligner. De nombreux autres projets sont par ailleurs en chantier.

Dans la mesure où les obligations de la loi anti-blanchiment du 11 janvier 1993 s'appliquent de manière identique pour les experts-comptables externes et conseils fiscaux externes et les réviseurs d'entreprises, de nombreux travaux et réflexions ont été menés de concert entre les trois Instituts dans le cadre d'un groupe de travail inter Instituts. Ils ont abouti à la publication de textes réglementaires et didactiques et la mise à disposition d'outils de travail (arbres de décision, formulaires et schémas d'identification, et manuel des procédures).

Le partenariat avec l'ASA (Agence pour la Simplification Administrative) et la collaboration avec le *Forum for the Future*, qui a notamment débouché sur la mise au point d'un standard d'inter-opérabilité, ont largement contribué à positionner au mieux les professionnels comptables et fiscaux dans cette problématique d'importance pour les entreprises.

Dans des dossiers sensibles, l'œuvre commune de nos Instituts fut déterminante. Evoquons ici le refus commun de tout projet de scission linguistique des Instituts, la problématique, examinée de concert, de la TVA pour les professions juridiques (notamment les avocats dont l'exemption TVA crée une situation de concurrence déloyale), les démarches visant à la transposition de la directive européenne micro-entreprises (avec l'obtention d'une option pour les Etats d'accorder de légères simplifications comptables pour les micro-entreprises), la mobilisation commune face aux difficultés pratiques d'application de la loi sur la continuité d'entreprise (notamment l'épineuse question des rémunérations), la collaboration en vue de la fixation d'un nouveau calendrier de délais fiscaux, l'adoption d'une norme nouvelle en matière de démarchage, l'implication conjointe dans le processus de changement de calcul des cotisations sociales basées sur les revenus de l'exercice, et tout récemment l'obtention d'un moratoire d'un an pour la mise en œuvre des nouvelles règles d'exigibilité TVA.

Je voudrais enfin insister sur la création d'une plate-forme commune entre, d'une part nos Instituts et, d'autre part, le cabinet du Ministre des Finances, qui fut annoncée de manière officielle à l'occasion de la dernière session du *Forum for the Future*. Cette plate-forme, dont on ne peut que se réjouir, marque par ailleurs le début d'importantes perspectives de collaboration nouvelles entre les représentants du secteur économique et les autorités fiscales.

Les défis qui attendent notre profession sont nombreux. Dans un contexte économique difficile, face à une réglementation sans cesse changeante et plus contraignante, il est vraiment

“ Dans un contexte économique difficile, face à une réglementation sans cesse changeante et plus contraignante, il est vraiment souhaitable que les forces vives de chacun de nos Instituts poursuivent cet indispensable travail de collaboration. ”

souhaitable que les forces vives de chacun de nos Instituts poursuivent cet indispensable travail de collaboration.

C'est donc avec enthousiasme et conviction que je souhaite voir se développer et se multiplier toutes les formes possibles de dialogue et de concertation visant à promouvoir et à consolider l'avenir de nos métiers passionnants.

Karel VAN EETVELT

Gedelegeerd bestuurder van de Unie van Zelfstandige Ondernemers

Externe bedrijfsadviseur essentieel voor (groei) KMO

Het IBR bestaat zestig jaar. Naast terechte felicitaties ook namens UNIZO en namens de KMO-wereld, is het een mooi moment om achterop, maar vooral om vooruit in de toekomst te kijken. Het Instituut is gestart in de jaren vijftig, de naoorlogse periode in volle opbouw nadat ons land én Europa letterlijk en figuurlijk aan puin was geschoten. Een tijd waarin veel familiale bedrijven werden (her) gestart, vaak uit het niets. Dankzij hard werken groeide een groot aantal uit tot forse KMO's. De lokale smid werd een metaalverwerkend bedrijf.

In de jaren zestig schoten de eerste industriezones uit de grond. Er kwamen expansiewetgevingen en een groeiende welvaart dankzij de groeiende koopkracht. Een aantal buitenlandse investeerders vonden de weg naar ons tot dan toe goedkopere en gemotiveerde arbeiderskrachten. Het KMO-woord moest nog uitgevonden worden. Na de euforie van de jaren zestig volgde de eerste olieschok inclusief autoloze zondagen gevolgd door een eerste economische dip.

Er zouden er nog volgen samen met het besef over de grenzen aan de groei, het belang van het milieu, de toenemende reglementeringen, de groeiende complexiteit van de samenleving, de betere scholing, het grotere zelfbewustzijn van de consument, de alsmat grotere sociale verworven met groeiende rechten van de werknemers en de maatschappelijke druk op het ondernemen, het toenemende belang van de internationale handel, de grotere welvaart gekoppeld aan het sterker individualisme en niet te vergeten de alsmat sterkere impact van de Europese Unie. Goed voor ruim zestig jaar vrede en samenwerking, maar tegelijk aanleiding voor een haat-liefdeverhouding ten aanzien van de Europese technocratie ook bij ondernemers. In eigen land staat daar trouwens een verregeande regionalisering tegenover met alsmat meer macht nu en in de toekomst voor de deelregeringen en een verdere uitholling van het federaal niveau.

Dat is maar een te beperkte schets van de voorbije zestig jaar waarin ook het vrije beroep in het algemeen en de economische beroepen in het bijzonder – met zeker de bedrijfsrevisoren – danig aan belang hebben gewonnen, zowel kwantitatief als kwalitatief. Dat heeft alles te maken met de hierboven geschetste evolutie van de alsmat complexere samenleving en regelgeving, maar ook met het groeiende

belang van de kleine en middelgrote familiale bedrijven. Sinds beging de jaren tachtig groeide dat belang gestadig deels als gevolg van de groeiende welvaart en koopkracht, deels als gevolg van de minder investeringen door buitenlandse bedrijven, deels door de open breken van de grenzen binnen de alsmar grotere worden interne markt binnen de Europese Unie met minder rompslomp voor KMO's om te exporteren.

“Veel meer dan grote ondernemingen zijn KMO's afhankelijk van externe adviseurs. Accountants en bedrijfsrevisoren staan daarbij op de eerste rij.”

Dat alles heeft de groei en de tewerkstelling bij kleine en middelgrote bedrijven sterk gestimuleerd mede door het toenemende, overigens noodgedwongen, KMO-beleid bij ons en in Europa. Veel meer dan grote ondernemingen zijn KMO's afhankelijk van externe adviseurs. Accountants en bedrijfsrevisoren staan daarbij op de eerste rij.

De meeste ondernemers, zeker in KMO's, zijn allrounders: goede vakmensen, goede managers, goede verkopers. Tegelijk worden ze geacht de juiste sociaal-economische en strategische beslissingen te nemen en alle wetten en decreten te kennen. Daarvoor specialisten in vaste dienst nemen, is meestal noch nodig, noch betaalbaar. Daarom zijn de economische vrije beroepen van levensbelang voor dit soort bedrijven, goed voor 97 procent van al onze ondernemingen. Heel wat van deze bedrijven zijn ook aan een generatiewissel toe met alle uitdagingen van dien voor de (familiale) opvolging en overname.

Natuurlijk blijft de (cijfer)controle belangrijk. Het businessplan en de rekeningen moeten kloppen. Een gezonde financiële basis behoort tot de noodzakelijke grondvesten. Tegelijk hebben onze bedrijven meer dan ooit nood aan strategisch advies ook gericht op de middellange termijn. In dat kader is de samenwerking tussen de economische vrije beroepen ongetwijfeld een verder te zetten uitdaging voor de toekomst.

De KMO's hebben meer dan ooit nood aan multidisciplinair advies van onafhankelijke vertrouwenspersonen. Experts vertrouwd met de beroemde, soms beruchte, KMOmentaliteit. Onafhankelijke externe adviseurs. Bereid om wat afstand te nemen van de dagelijkse ondernemersbeslissingen, maar met begrip voor het harde werk en de genomen risico's. In staat de ondernemer een eerlijke spiegel voor te houden, gekoppeld aan realistische, haalbare oplossingen. Dat is erg belangrijk, want uiteindelijk neemt de ondernemer het risico en dus de eindbeslissing liefst met kennis van zaken.

Als ondernemersorganisatie moet ook UNIZO dergelijke noodzakelijke evoluties stimuleren en haalbare en voor KMO's betaalbare kaders mee helpen ontwikkelen en ondersteunen in goed overleg met onder meer het Instituut van Bedrijfsrevisoren. Wij hebben er alle belang bij de sinds zestig jaar opgebouwde knowhow, ervaring en expertise maximaal te laten benutten door de kleine en middelgrote economie, de belangrijke motor van onze economie.

Paul VAN GEYT

Voormalig Adviseur bij de Federale Overheidsdienst Economie

Het IBR wordt 60 jaar: stokoud of springlevend?

Bij de publicatie van de wet van 1985 tot organisatie van het bedrijfsrevisoraat bleek het “Instituut der Bedrijfsrevisoren” reeds haar jeugd flink ontgroeid en op weg naar de volwassenheid!

Volwassen zijn is misschien misplaatst voor een toen 32-jarige, maar met de nieuwe wet werd de tot dan toe vrij gesloten beroepsorganisatie plots opengegooid naar rechtstreekse confrontaties met werknemersafgevaardigden in ondernemingsraden en hun vakorganisaties.

Met andere woorden: superspecialisten in de financiële gegevens, theorie en realiteit, gewoon om tot dan toe enigszins in een financiële ivoren toren te werken, omgeven door bijzondere en specialistische uitdrukkingen en woordgebruik, meestal alleen te verstaan door de eigen confraters, dienden nu krachtens de nieuwe wet gesprekken aan te gaan met en uitleg te geven aan mensen die geen kaas hadden gegeten van dit financiële jargon.

De eerste jaren van de toepassing van de wet waren moeilijk omdat nu eenmaal beide partijen voldoende tijd nodig hadden om zich aan deze nieuwe situatie aan te passen. En de verwachtingskloof was enorm: bedrijfsrevisoren zouden nu eens de zwakke plekken van de ondernemers blootleggen en elke fraude naar boven brengen!?

Een van de eerste discussies in deze relatie was de vraag of de certificering door de commissaris-revisor al dan niet schriftelijk moest gebeuren?

Voor tal van bedrijfsrevisoren bleek een schriftelijke certificatie niet aan de orde!

Pas toen dit probleem door de regulator werd aangekaart bij het Instituut werd er actie ondernomen. De toenmalige pas opgerichte Hoge Raad voor het Bedrijfsrevisoraat, en pas goed in functie, werkte een norm ondernemingsraad uit waarin duidelijk gesteld werd dat elke certificatie schriftelijk moet gebeuren.

De volgende jaren werden talrijke problemen door samenwerking en discussie met het publiek toezicht opgelost via ofwel regelgeving ofwel normering.

Ondertussen schrijven we 1998, het jaar waarin de Europese Commissie een Groenboek over de controle van de jaarrekeningen op tafel legde. Gevolg was dat na de bespreking met de lidstaten er Europese vergaderingen werden georganiseerd in het zogenaamde *Committee on Auditing*, voorgezeten door de Commissie en waarin in de verschillende delegaties zowel de regulator (nationaal verantwoordelijke voor de regelgeving) als delegatieleider, als een vertegenwoordiger van het beroep en van het publiek toezicht (de Hoge Raad) zitting hadden.

Na enkele jaren van vergaderingen in verschillende hoofdsteden van de lidstaten was het resultaat twee aanbevelingen handelende enerzijds over de kwaliteit van de audit en anderzijds betreffende de onafhankelijkheid van de wettelijke controleur van de jaarrekeningen. Deze teksten werden grotendeels al in de Belgische regelgeving opgenomen. Toen ook werd de vraag gesteld of dergelijke *soft law* voldoende was om de beoogde doelstellingen te bereiken?

We zijn dan in 2005! De Europese Commissie legt, vertrekkende van de besprekingen in het *Committee on auditing*, een ontwerp van richtlijn aan de Raad van Ministers voor. De experts werkgroep van de Raad heeft deze teksten zeer uitvoerig besproken en al in 2006 werd de zogenaamde auditrichtlijn 2006/43 gepubliceerd met het oog op de omzetting door de lidstaten uiterlijk in 2008.

In de wetenschap dat met de Belgische verkiezingen van juni 2007 de kans zeer groot was dat de regeringsonderhandelingen wel eens uitvoerig lang zouden kunnen aanslepen en dat de omzetting uiterlijk in 2008 moest geregeld zijn wilde men geen opmerkingen van de Europese Commissie krijgen, werd onmiddellijk na de publicatie met de werkzaamheden gestart.

Een van de nieuwe en moeilijke punten van de auditrichtlijn was ongetwijfeld de nieuwe vereisten waaraan het publiek toezicht moest voldoen. Het feit dat de ultieme verantwoordelijkheid voor het toezicht op het beroep niet meer in handen kon zijn van het Instituut zelf maar voorbehouden werd aan het "systeem van publiek toezicht", zoals de richtlijn dit omschrijft was echt een ommekeer in de verantwoordelijkheden van elke betrokken partij!

Bijkomend probleem was de keuze van de vorm van het publiek toezicht systeem: stellen we een nieuw systeem of orgaan van toezicht in of gebruiken we de al bestaande organen zoals de (latere) Hoge Raad voor de Economische Beroepen en het Comité voor advies en controle op de onafhankelijkheid van de commissaris (ACCOM), aangevuld met de reeds bestaande tuchtorganen?

Gezien de korte toegemeten tijd voor de omzetting (vóór juni 2007) en de budgettaire beperkingen van dat ogenblik werd snel beslist het toezicht systeem op te bouwen rond de bestaande organen. Een nieuwigheid werd de Kamer van Verwijzing en

Instaatstelling (KVI) die, als onderdeel van het toezicht, de praktische dossiers zou behandelen en eventueel zou doorverwijzen naar de tuchtorganen. De Hoge Raad en de Minister van Economie zouden dan vooral de ultieme verantwoordelijkheid opnemen voor de regelgeving en normering.

De omzettingsteksten werden, onder druk van het toenmalige kabinet van de Minister van Economie, zeer snel informeel en formeel behandeld door de verschillende betrokken partijen.

Nog voor de verkiezingen werden praktisch alle omzettingsteksten gefinaliseerd en in april 2007 in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd. De nieuwe KVI ging van start op 1 september daaropvolgend.

Resultaat: België was het tweede land dat de omzetting van de auditrichtlijn had verwezenlijkt!

“ België was het tweede land dat de omzetting van de auditrichtlijn had verwezenlijkt! ”

Belangrijke bemerking is echter dat tijdens de bilaterale besprekingen van de omzettingsteksten met de Europese Commissie, deze laatste twijfelde aan de haalbaarheid van het Belgische toezicht systeem gezien zijn complexiteit!

Gedurende verschillende vergaderingen werd door de Belgische regulator het nieuwe systeem met hand en tand verdedigd en met heel wat overreding en uitleg kon men de Europese Commissie dan toch overtuigen om de twijfel weg te nemen.

Het feit dat de coördinatie van het toezicht in de wet werd toebedeeld aan de Hoge Raad en dat er een evaluatie van de werking van het systeem werd vooropgesteld na drie jaar werking was hieraan niet vreemd.

Ondertussen werkt het Belgische systeem inderdaad en heeft dit overduidelijk zijn stempel gedrukt op de uitvoering van het beroep van bedrijfsrevisor.

Gezien de snelheid waarmee de omzetting moest worden afgewerkt, is het wel belangrijk te wijzen op de evaluatie na de inlooperperiode en zeker na drie jaar werking. Gezien er ondertussen geen fundamentele wijzigingen aan de regelingen van 2007 zijn aangebracht, mag men ervan uitgaan dat een en ander degelijk werk levert.

De huidige voorstellen van de Europese Commissaris BARNIER op het gebied van audit gaan nu een heel stuk verder!

Eigenlijk zijn deze voorstellen een bundeling van alle punten die in de besprekingen van de Raad in 2005 niet werden weerhouden om diverse redenen.

De argumenten om deze nieuwe regelen in te voeren zijn vooral gestoeld op de naweën van de financiële crisis en de hoge concentratie op de audit markt, vooral bij de controle van entiteiten van publiek belang.

De vraag is nu of het 60-jarige beroep in België dergelijke vergaande ingrepen nodig heeft om te voldoen aan de noodzakelijke vereisten van hoge kwaliteit en onafhankelijkheid?

De gepubliceerde resultaten van het publiek toezicht systeem geven eerder aan dat de bewandelde weg de goede is en dat de eigen regelgeving in de twee domeinen meer dan voldoende waarborgen geven.

Het beroep van bedrijfsrevisor in België is in elk geval springlevend!

Karel VAN HULLE

*Hoofddocent Katholieke Universiteit Leuven
Head of Unit – European Commission*

Leave me alone!

The latest Commission proposals on statutory audit have stirred up a lot of controversy in the profession: why is the audit profession again a subject of debate?

Rather than to complain, the profession should be pleased that it is the focus of attention. Nothing is worse than to be ignored or to be considered irrelevant.

It is often forgotten that the audit requirement is imposed in the public interest. The public interest is perceived differently in time and location. There was a time that a majority of interested parties were of the view that all limited liability companies needed to have a statutory audit in the same way that they needed to prepare financial statements and to make these financial statements public. This view is no longer shared by many people who see the statutory audit as an administrative requirement which is no longer justified, at least for small and/or medium-sized undertakings. Similarly, in countries like the US, it is believed that a statutory audit requirement should only be imposed upon listed undertakings, as non-listed undertakings are not perceived to be “public interest” entities.

It has always been difficult in the EU to define the public interest in the area of statutory audit in a way that everybody agrees. This is the reason why the EU Accounting Directives contain so many options. It is also the reason why it has been so difficult to agree at EU level on which undertakings should or should not be exempted from the statutory audit requirement. It has also been difficult to agree on a uniform approach towards professional requirements, auditing standards and independence.

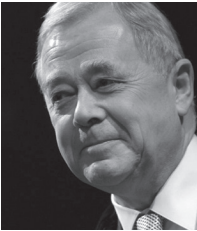
The latest Commission proposals are an attempt to increase the agreed minimum level, in the public interest. Following the financial crisis, doubts have been expressed on whether the statutory audit still fulfils a useful role. Are auditors supplying information that is still useful? Are they not too much constricted by the boilerplate of the traditional audit report?

I believe that time has come to have another look at the role of the auditor. Rather than to limit his role to providing a statement about the true and fair view of the information contained in the financial statements, the auditor should be required to provide information that is relevant to stakeholders and that gives an independent insight in the way a business is operating. The view of the auditor would be – by definition – different from that of management because of the difference in role and responsibilities.

My wish to the Institute at its 60th anniversary would be that the auditor would soon again find a useful role which is appreciated by society as a whole as a job which adds value and is no longer perceived as a burdensome requirement. In a world full of risks, there is a need for an independent outside view on the way a business is managed. It goes without saying that this view is all the more important when the undertaking fulfils itself a role that makes it a public interest entity.

Rather than “leave me alone”, the motto should be “count me in”!

“ My wish to the Institute at its 60th anniversary would be that the auditor would soon again find a useful role which is appreciated by society as a whole as a job which adds value and is no longer perceived as a burdensome requirement. ”

Prof. dr. FRANS VANISTENDAEL

Professor emeritus Katholieke Universiteit Leuven
Voorzitter van de Hoge Raad voor het Bedrijfsrevisoraat
van 1985 tot 1992

La vie commence à soixante ans ?

U kent allemaal het gezegde « *la vie commence à soixante ans* », dat een tweede jeugd op 60 jaar suggereert. Maar verenigingen en instellingen gaan niet op pensioen. Verenigingen en instellingen hebben zelfs het eeuwig leven, wanneer zoals in het IBR, er ieder jaar nieuwe leden toetreden. De vraag voor een vereniging of een instelling is dus: wat doen we met dit eeuwig leven?

Wie de opdracht van het IBR leest en kennis neemt van alle aangelegenheden waarmee het IBR zich bezig houdt, ziet meteen dat de toekomst van dit eeuwig leven verzekerd is: de nieuwe fusie richtlijn, *Corporate Governance* in Europa, bankencrisis en toezicht, *International Accounting Standards* en ga zo maar door. Aan problemen en onderwerpen geen gebrek. Alleen zijn dit onderwerpen en problemen die andere beroepsgroepen evenzeer tot hun actiedomein beschouwen. De vraag is wat de rol van bedrijfsrevisoren speciaal maakt in deze materies?

Onder de cijferberoepen neemt de bedrijfsrevisor een bijzondere positie in. Hij beschikt als geen ander niet alleen over de volledige cijfermatige informatie van de ondernemingen en entiteiten die aan zijn toezicht zijn toevertrouwd, maar ook over heel wat kwalitatieve informatie die niet in cijfers te registreren is. Hij of zij is vaak beter geïnformeerd over het reilen en zeilen van de onderneming dan de bedrijfsleiding zelf. Gezien de opleiding van vele bedrijfsrevisoren en hun belangstelling voor bedrijfseconomie of economie “*tout court*”, zouden ze zelf de onderneming perfect kunnen leiden of in ieder geval een uitstekend raadgever zijn.

Maar dit is niet de rol die de maatschappij aan de bedrijfsrevisor heeft toevertrouwd. Zijn taak is voor de maatschappij een oordeel te vellen over het reilen en zeilen van voornamelijk twee aspecten van de onderneming of entiteit, waarin hij controleopdrachten uitoefent: (1) de functionering van de werkingsprocessen binnen de onderneming of entiteit en (2) de waarheidsgetrouwheid van het beeld dat de onderneming of entiteit over zichzelf projecteert naar de buitenwereld. Met de kennis, de informatie en de relaties die hij heeft over en met zijn cliënt is dit een bijzonder moeilijke opdracht, die staat of valt met zijn absolute professionele onafhankelijkheid.

“Het eerste gebod is waken over de absolute onafhankelijkheid van het IBR en van haar leden in de uitoefening van hun opdracht en, om evangelische termen te gebruiken, het tweede gebod dat aan het eerste gelijk is, is te waken over de beroepscompetentie van zijn leden.”

Het antwoord op de vraag wat het IBR dan ook moet doen met het eeuwig leven dat het nog voor zich heeft, is simpel. Het eerste gebod is waken over de absolute onafhankelijkheid van zichzelf en van haar leden in de uitoefening van hun opdracht en, om evangelische termen te gebruiken, het tweede gebod dat aan het eerste gelijk is, is te waken over de beroepscompetentie van zijn leden. Zoals voor de rechters die onpartijdig moeten zijn, moet de bedrijfsrevisor niet alleen onafhankelijk zijn, maar ook publiek gezien worden van onafhankelijk te zijn. Wanneer aan die twee voorwaarden zijn voldaan hebben het IBR en zijn leden een gouden toekomst, die evenwel niet altijd vertaald zal worden in klinkende munt.

Er zijn in het recente verleden enkele schrikwekkende voorbeelden geweest van auditororganisaties die jammerlijk ten onder zijn gegaan, precies omdat ze niet voldeden aan deze twee voorwaarden. Dit is geen gemakkelijke weg om te bewandelen, maar het maakt het beroep zo mooi en edel. De grote moeilijkheid in onze over-gemediatiseerde maatschappij is om fouten of gebreken die in een controleopdracht werden vastgesteld, naar buiten te brengen, zonder onherstelbare schade toe te brengen aan de onderneming of entiteit waarover men het toezicht heeft. Er zijn immers tamelijk veel fouten of vergissingen die nog kunnen worden rechtgezet of hersteld. In dit opzicht hebben media weinig zin voor nuance en context, wat soms leidt tot een cultuur van discretie, die af en toe uitmondt in doofpotoperaties. Aan de andere kant is het de plicht om zware overtredingen te melden. Als er een opdracht voor het IBR is in de nabije toekomst dan is het deze: wegen te vinden hoe de bedrijfsrevisor onafhankelijk over zijn opdrachten kan blijven rapporteren en tegelijkertijd ondernemingen en entiteiten toe te laten fouten en vergissingen daadwerkelijk te remediëren, zonder daarom de zwaarste middelen van het strafrecht te moeten inzetten.

Op een ander domein, dat van het belastingrecht, waar de controle door de overheid zelf wordt uitgevoerd, werd de laatste jaren herhaaldelijk de methode van de fiscale amnestie toegepast, om belastingplichtigen terug op het rechte pad te brengen. Hierbij wordt via een tussenoplossing, precies het zwaarste wapen vermeden en blijft de belastingplichtige maatschappelijk functioneren en belastingen opbrengen. Fiscale amnestieën zijn omstreden, maar toch worden de resultaten ervan aanvaard, omdat de belastingadministratie algemeen beschouwd wordt als volledig onafhankelijk en los staand van de belastingplichtige. Dit mechanisme vereist evenwel dat er een autoriteit bestaat, die kan ingrijpen en remediëren en op de juiste juridische gronden bevoegd is om de toepassing van het strafrecht uitschakelen.

Zulke autoriteit bestaat niet ten aanzien van het bedrijfsleven in het algemeen. Ze bestaat wel in de financiële sector onder de vorm van de *“Financial Services*

and Market Authority”, met wie bankrevisoren normaal in verbinding kunnen treden. Er zijn ook verschillende controleautoriteiten waaraan de bedrijfsrevisor kan rapporteren voor onderdelen van zijn opdracht. Wellicht kan eraan worden gedacht om een gelijkaardige overkoepelende autoriteit op te richten voor overtredingen inzake alle aspecten van de revisorale controle en in het bijzonder inzake het functioneren van de interne werkingsprocessen en het waarheidsgetrouw rapporteren door ondernemingen en entiteiten. Dergelijke autoriteit zou het natuurlijke forum zijn voor de remediëring van gebreken die door bedrijfsrevisoren worden vastgesteld in de uitoefening van hun opdracht.

Met de steeds meer ingewikkelde vertakkingen van het bedrijfsleven staat het buiten kijf dat de rol van de bedrijfsrevisor en dus ook de rol van het IBR onmisbaar is in onze maatschappij. De zestigjarige kan niet op pensioen gaan. Hij moet gewoon doorgaan met zijn eeuwig leven dat bestaat uit onafhankelijkheid en competentie.

Ad multos annos!

Karel M. VAN OOSTVELDT

*Voorzitter van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren
van 1989 tot 1992*

60 jaar IBR – de pensioenleeftijd of een hernieuwde jeugd?

Deze bijdrage werd opgesteld naar aanleiding van de viering van het zestig jaar bestaan van het Koninklijk Instituut van de Bedrijfsrevisoren in 2013. Volgende tekst is niet geschreven vanuit een wetenschappelijke benadering, maar is eerder een reflectie van persoonlijke ervaringen met het Instituut en het beroep in het verleden en mogelijk een vooruitblik over de te verwachten toekomstige ontwikkelingen.

In een tijd dat de Brusselse kleine ring nog een grote groene laan met veel bomen was, en het Atomium nog niet bestond, en men nog in de ambtelijke taal de genitief van het lidwoord “de” gebruikte, werd door de wet van 22 juli 1953 het Instituut der Bedrijfsrevisoren opgericht. De start van het Instituut was zeer bescheiden. Pas in 1957 komt er een einde aan de werkzaamheden van de voorlopige Raad. De samenstelling van de nieuwe Raad was paritair samengesteld uit Nederlandstaligen en Franstaligen.

Mijn stage als bedrijfsrevisor begon in 1968. De grote moeilijkheid was hierbij het vinden van een stagemester, maar door toeval kon ik solliciteren bij de Heer J.J. SCHELLEKENS (later Voorzitter van het Instituut) en vermits ik, even als hem reserveofficier administratie in het Belgisch leger was, werd dit door hem beschouwd als voldoende degelijk om dadelijk aanvaard te worden als stagiair. Weliswaar, zo vertelde de Heer SCHELLEKENS kon hij mij slechts een beginwedde als zelfstandige van ongeveer 10.000 BEF (nu 250 €) per maand aanbieden. Van dit bedrag moest nog de sociale bijdrage als zelfstandige betaald worden. De Heer J.J. SCHELLEKENS was op dat ogenblik volop bezig met de uitbouw van een maatschap van bedrijfsrevisoren die hij oprichtte samen met P.E. BERGER, H.J. BLOCK en G. KOEVOETS onder de naam “Berger, Block, Schellekens & C”.

In 1968 werden er 16 stagiairs tot de stage toegelaten. Eind 1968 waren er 1.337 mandaten van commissaris-revisor in handelsvennootschappen waarvan er 494 verplicht waren door de wet van 10 juni 1964 een bedrijfsrevisor te benoemen. Het IBR telde eind 1968, 225 leden en er waren 39 stagiairs ingeschreven. Het eerste stagejaar moesten de stagiairs een gezamenlijke oefening maken over “algemeen boekhouden”. Dit gebeurde op een zaterdagvoormiddag op de kantoren van het

IBR. Daarna volgde nog een halve dag bespreking. De oefeningen werden begeleid door bedrijfsrevisoren met een academische achtergrond die niet werden bezoldigd.

Mijn stage verliep vrij rustig. Op kantoor hadden we één telmachine voor een tiental medewerkers. Zo werden we willens nillens hoofdrekkenaars. Het niveau van sommige bedrijfsrevisoren die sneller uit hun hoofd konden tellen dan iemand met een telmachine heb ik echter nooit gehaald. In 1971 bij het einde van mijn stage mocht ik, vermits ik een universitair diploma had zonder eindexamen, mijn eed als bedrijfsrevisor afleggen.

Vanaf 1971 kon ik in de maatschap “BERGER, BLOCK, KIRSCHEN, SCHELLEKENS & C°” werken met een voltijds contract als medewerker bedrijfsrevisor.

Ondertussen werd in 1967 de wet op de portefeuillemaatschappijen van toepassing. Hierdoor werden alle grote vennootschappen die in België op de beurs genoteerd waren, onder direct toezicht van de Bankcommissie geplaatst. De Bankcommissie stelde als voorwaarde voor de benoeming van de commissaris-revisor dat deze voorafgaandelijk door haar werd erkend. Dit kwam er op neer dat in de praktijk alle “grote” mandaten door bankrevisoren werden uitgeoefend. Hierdoor werd ook ik verplicht een examen voor erkenning bij de Bankcommissie af te leggen en werd ik in 1974 bankrevisor.

Er bestond in 1971 bijna geen enkele regelgeving over de inhoud en de vorm van de jaarrekening. Onder invloed van de Bankcommissie, het Instituut van de Bedrijfsrevisoren en het Nationaal College der Accountants van België (NCAB) werd dan in 1975 de boekhoudwet en de wet op de jaarrekening ingevoerd. Op vraag van vooral NCAB werd ook een minimum genormaliseerd rekeningstelsel ingevoerd. De vraag blijft echter wat hiervan het nut is voor grote multinationale ondernemingen, die hierdoor verplicht worden omzettingsoftware te installeren. Toe te juichen is wel dat er een wettelijk kader kwam voor het voeren van de boekhouding en het opstellen van de jaarrekening. Maar nu was er behoefte aan een wettelijke omkadering van de boekhoudcontrole.

Er was op dat ogenblik heel weinig traditie noch literatuur over accountantscontrole. Hierdoor raadpleegden de Nederlandstaligen vooral de publicaties in Nederland. De Franstaligen raadpleegden vooral de publicaties in Frankrijk. Hierdoor kwam er automatisch een Angelsaksische invloed op de werkwijze van de bedrijfsrevisoren. Tot dan waren in België de “*Big Eight*” werkzaam voor de audit en controle van alle grote buitenlandse ondernemingen. Het is dank zij hun dat wij als bedrijfsrevisoren werkpapieren en controle programma’s leerden kennen. Het was dan ook normaal dat wij als bedrijfsrevisoren probeerden deze werkmethodes toe te passen, ook al waren zij gevreesde “concurrenten”. Vele bedrijfsrevisoren wilden dan ook hen integreren in het Instituut van de Bedrijfsrevisoren. Dit laatste heeft heel wat tegenstand in het IBR verwekt. Wij kunnen niet ontkennen dat hun inbreng het Belgisch revisoraat op internationaal hoog niveau heeft gebracht. Toch had deze

inbreng enkele schaduwzijden: reclame werd geïntroduceerd en een keiharde prijzenconcurrentie ontstond. Dit alles ging samen met een wettelijke uitbreiding van de opdrachten van de bedrijfsrevisoren en het oprichten naast het IBR van het Instituut der Accountants en het Instituut van de Boekhouders.

Zo verwierf het Instituut van de Bedrijfsrevisoren veel aanzien. In zoverre dat Jo COLRUYT, de stichter van de groep waar ik commissaris was, ooit in het publiek tegen mij zei: *“jij bent de enige die ik betaal om mij tegen te spreken”*.

Deze concurrentiestrijd tussen de verschillende boekhoudkundige beroepen wordt nog verhevigd omdat de managementconsultants zich afvragen waarom de bedrijfsrevisoren consulting mogen doen en zij geen audits of certificaties mogen uitvoeren. Deze vraag bewijst dat de monopoliepositie van de bedrijfsrevisor wordt in vraag gesteld.

Toch pleit ik ervoor dat, indien men dit wil veranderen, men ook in overweging zou moeten nemen of ook niet het statuut van andere rekeningencontroleurs zou moeten worden bekeken. Waarom kan men niet overwegen om bijvoorbeeld de controles van het Rekenhof, de controles van de regeringscommissarissen en andere rekeningencontroleurs te privatiseren en te onderwerpen aan de prijzenconcurrentie door b.v. openbare aanbestedingen uit te schrijven?

Terloops kan ik ook nog er uw aandacht op vestigen dat ik in mijn loopbaan als bedrijfsrevisor meerdere boekhoudschandalen in België gekend heb. Zo gingen twee banken (Banque de l'Amérique du Sud en Bank Van Loo) failliet. Ook bij bedrijven werden grote fraudes ontdekt: Bank van Brussel (wisselschandaal), Superclub, Lernout en Hauspie, Galeries Anspach, enz. Toch kan men niet ontkennen dat heel veel bedrijfsrevisoren in heel wat bedrijven preventief zijn opgetreden en dat we nu al regelmatig in de krant lezen dat de bedrijfsrevisor voorbehoud maakt over de continuïteit van de onderneming of de jaarrekening zelfs afkeurt. Men kijkt naar wat de bedrijfsrevisor zegt.

“ Men kan niet ontkennen dat heel veel bedrijfsrevisoren in heel wat bedrijven preventief zijn opgetreden. ”

Daarom blijf ik optimist over de toekomst van het beroep van bedrijfsrevisor. De bedrijfsrevisoren hebben een belangrijke maatschappelijke taak. Het feit dat op dit ogenblik meer dan 750 universitair gevormden of het ingangsexamen (349 deelnemers) of de stage van bedrijfsrevisor (419 stagiairs) willen doen, bewijst dat ons beroep aantrekkelijk is. De universiteiten organiseren dan ook veel plaats in hun opleidingen voor de basisvorming van bedrijfsrevisoren.

Ik kan dan ook enkel alle leden en alle medewerkers van het Koninklijk Instituut van de Bedrijfsrevisoren van harte feliciteren bij deze verjaardag en aan allen een schitterende toekomst wensen.

Prof. dr. Sandra VERBRUGGEN

Vicedecaan onderwijs

Faculteit Economie en Bedrijfskunde aan de HUBrussel

1953 was een bewogen jaar...

31 januari: Een zware noordwesterstorm breekt diverse dijken. Vele mensen verliezen in die ijsskoude winternacht de strijd tegen het wassende water.

13 april: Ian FLEMMING schrijft het eerste James Bond verhaal, Casino Royale.

29 mei: Edmund HILLARY en Tenzing NORGAY bereiken als eerste bergbeklimmers de top van de Mount Everest.

22 juni/22 juli: Net als Cindy LAUPER ziet ook 'Het Instituut' het levenslicht.

Al deze gebeurtenissen brachten belangrijke ontwikkelingen met zich mee. Evoluties met belangrijke impact, maar zonder eindpunt en met boeiende uitdagingen in de nabije en wat verdere toekomst.

In Nederland werd het bouwen van dijken tot een nationale kunst verheven, de werken op de Oosterschelde staan symbool voor een overwinning op de natuurkracht. Maar intussen warmt de aarde op, smelt het poolijs en wordt de hele wereld geconfronteerd met het probleem van stijgende waterspiegels.

Skyfall zet in 2012 een nieuwe standaard voor de James Bond films. Daniel CRAIG wordt de nieuwe Sean CONNERY genoemd. En al snel wordt de vraag gesteld: kan het nog beter?

Geen berg ter wereld blijft onbeklommen. We zoeken steeds extremere uitdagingen op om de honger naar avontuur te stillen. Commerciële maanvluchten zijn het hedendaagse parallel van de *tour de force* van HILLARY en NORGAY. Verder, hoger, sneller, sterker...

Girls don't just wanna have fun anymore! Vrouwenstemrecht is quasi universeel verworven en vrouwen maken een evenwaardig deel uit van het maatschappelijk bestel. En toch worden er anno 2013 nog meisjes neergeschoten omdat ze naar school willen gaan.

Het IBR is een gevestigde waarde geworden in het Belgische economische stelsel. De beroepen van accountant en bedrijfsrevisor hebben sinds 1953 grote wijzigingen ondergaan. Hun maatschappelijke rol is intussen ongeveer onbetwist. En toch... toch wordt de deontologie van beide beroepsgroepen in twijfel getrokken, toch wordt het belang van een onafhankelijke audit niet voor alle ondernemingen en in alle landen naar waarde geschat. De rol van het IBR is dus zeker niet uitgespeeld en grote uitdagingen staan het Instituut nog te wachten. De samenwerking met onderzoeks- en onderwijspartners zal in toenemende mate een cruciale rol spelen in het doorgronden en het aanpakken van toekomstige uitdagingen.

Op het onderzoeksvlak is verdere samenwerking met Belgische universiteiten een absolute voorwaarde voor de verdere ontwikkeling van het beroep. Onze Belgische context waarin zoveel bedrijven, ook van relatief kleine omvang en zonder beursnotering, hun jaarrekeningen publiceren en laten waarmerken door een bedrijfsrevisor zorgt voor een bijzondere voedingsbodem voor het wetenschappelijk onderzoek.

De inspanningen inzake financiële rapportering van bedrijven en non-profit instellingen en de wat aparte structuur van de auditmarkt maken dat Belgische studies nieuwe inzichten leveren. Inzichten die in ons land worden verworven, kunnen ook voor andere landen binnen en buiten de Europese Unie belangrijke implicaties hebben op het vlak van beleid, wetgeving en beroepsontwikkeling. Ook in het (recente) verleden heeft de samenwerking tussen het Instituut en de universiteiten en hogescholen bijzonder nuttige inzichten opgeleverd.

“Ook in het (recente) verleden heeft de samenwerking tussen het Instituut en de universiteiten en hogescholen bijzonder nuttige inzichten opgeleverd.”

De inspanningen die het IBR en het Informatiecentrum voor het Bedrijfsrevisoraat (ICCI) zich getroosten in het stimuleren van wetenschappelijk onderzoek worden dan ook bijzonder geapprecieerd door de Belgische onderzoeksinstellingen.

Op het onderwijsvlak heeft het IBR een duidelijke stap voorwaarts gezet door de modernisering van de aanmeldingsprocedure en de *online* samenwerking met de onderwijsinstellingen. Gezien het relatief grote personeelsverloop in het auditberoep en de niet-afnemende vraag naar junior auditors blijft de brug tussen de onderwijspartners en de auditkantoren bijzonder belangrijk.

Een speciale rol kan zijn weggelegd voor het Instituut dat de spreekbuis kan zijn van de bedrijfsrevisorenkantoren in het overleg met de universiteiten en hogescholen. In de toekomst zou een systematisch overleg over de afstemming tussen de noden

van het beroepsveld en de mogelijkheden tot competentieverwerving in de master-opleidingen kunnen leiden tot een hertekening van de economie-opleidingen in accountancy en revisoraat.

Ook het IBR heeft dus nog dijken te bouwen, bergen te beklimmen en beklemmende scenario's te schrijven. 2013 is hoe dan ook geen eindpunt, slechts een tussenstap.

1953 was een bewogen jaar.

In de Brusselse Marollenwijk wordt de eerste Belgische vestiging van de Anonieme Alcoholisten opgericht. Sta me toe deze parallel dan toch maar niet uit te werken.

1953 was een bewogen jaar.

Vera LYNN zingt (opnieuw) "*We'll meet again*" ...

Frank VERHAEGEN

Voorzitter van het Instituut van de revisoren erkend voor de financiële instellingen

De audit van financiële instellingen, een blijvende uitdaging

De financiële crisis die begon in 2008 heeft een schokgolf veroorzaakt. Er werden enorme verliezen geleden met aanzienlijke en veelal onomkeerbare schade voor banken, investeerders en overheden. Door de massale reddingsoperaties van de overheden is een apocalyptisch scenario net vermeden.

Zoals het hoort, is de vraag gesteld naar de verantwoordelijkheden van bankiers, toezichhouders, *rating agencies*, auditors en alle partijen die mogelijk deze crisis hadden moeten zien aankomen en vermijden. Verwijzend naar onder meer de onderzoeken die gevoerd zijn door de Belgische onderzoekscommissies in 2009 en 2012 is het antwoord op deze vraag allerminst voor de hand liggend. Veeleer dan het maken van duidelijke fouten was er een collectieve onderschatting van risico's, het niet hebben kunnen voorspellen van sommige gebeurtenissen en vooral de impact ervan op financiële posities: het faillissement van Lehman, het opdrogen van de interbanken-markt, de onroerend goed crisis in de US, de begrotingstekorten in Griekenland en zo meer. Hierbij past voor eenieder een zekere deemoedigheid. De bestaande solvabiliteits- en liquiditeitsvereisten bleken duidelijk ontoereikend om de impact van deze gebeurtenissen op te vangen.

Nog belangrijker dan de vraag naar de historische verantwoordelijkheden is de vraag hoe één en ander kan vermeden worden in de toekomst. De solvabiliteits- en liquiditeitsvereisten worden grondig herzien. Ook het toezichtsmodel is in volle verandering. De toezichhouders in België hebben nog maar net *twin-peaks* geïmplementeerd of een nieuwe bevoegdheidsverdeling met de Europese toezichthouder, de ECB, dient zich aan.

Wat ons beroep betreft, kan de vraag worden gesteld of de auditor zijn rol gespeeld heeft in de financiële crisis en hoe de auditfunctie eventueel kan worden verbeterd.

Wat het eerste betreft, dient te worden benadrukt dat de verantwoordelijkheid van de auditor in de eerste plaats de attestering is van de juistheid en getrouwheid van de historische cijfers. Hierin hebben de auditors ongetwijfeld hun rol gespeeld. Gedurende de ganse crisis werd toegezien dat de financiële impact van de

verschillende opeenvolgende gebeurtenissen op een tijdige en correcte wijze in de boekhouding werd verwerkt.

Nochtans past het hier om twee randbemerkingen te maken.

Leesbaarheid en betrouwbaarheid van financiële rapportering is onlosmakelijk verbonden met de boekhoudregels die dienen te worden toegepast. Het moge duidelijk zijn dat de financiële crisis pijnlijk heeft aangetoond dat IFRS nog geen matuur boekhoudrecht is, de boekhoudregels te complex zijn en in sommige omstandigheden geen juist inzicht verschaffen in de financiële positie van de onderneming en de economische gang van zaken. De IASB is de boekhoudregels omtrent financiële instrumenten fundamenteel aan het herschrijven.

Een tweede element dat de crisis heeft aangetoond, is dat er niet in alle omstandigheden een betrouwbare reële waarde voorhanden is voor alle financiële instrumenten. Bovendien leidt de manier waarop marktwaardeschommelingen in de financiële rapportering worden opgenomen tot heel wat verwarring en onzekerheid. Ook hier zal de IASB een gepast antwoord op dienen te formuleren. Laat ons hopen dat zij juiste en consistente keuzes zal maken die de transparantie van de financiële rapportering ten goede komen.

De vraag hoe de auditfunctie kan worden verbeterd, is voornamelijk een vraag naar de relevantie van ons beroep. Sommigen stelden publiekelijk de vraag of de auditor naast de controle en attestering van de historische cijfers ook geen rol dient op te nemen in de beoordeling van de toekomstige financiële gezondheid van de instelling en de rapportering van de financiële risico's en hun mogelijke impact? Hierin dient met omzichtigheid te werk worden gegaan. Auditors zijn geen bankiers en evenmin zijn zij bedreven in het maken van macro-economische voorspellingen die de financiële gezondheid van een instelling bepalen. Uiteraard mag dit er ons niet van weerhouden om samen met de toezichthouder en wetgever permanent na te denken omtrent de relevantie van ons beroep en de responsabilisering die ervan gevraagd wordt.

Door de financiële crisis en de grote financiële schade die ermee gepaard is gegaan, is enerzijds de nood tot een gedegen audit nog nooit zo groot geweest. Anderzijds dient de vorm en inhoud op zulkdanige wijze ingevuld dat ze aansluit bij eenieders verantwoordelijkheden en expertise. Naast de certificering van de historische cijfers heeft hier ook de beoordeling van de organisatie en risico's, de naleving van het wettelijk kader en het toezicht op de getrouwe communicatie in de financiële rapportering zijn plaats.

Ook de samenwerking die er bestaat tussen de toezichthouder en de auditor wordt opnieuw bekeken. Hierbij dienen zich zowel internationaal als in België twee evoluties aan. Enerzijds wordt er nadruk gelegd op de noodzaak tot een

“ Door de financiële crisis en de grote financiële schade die ermee gepaard is gegaan, is de nood tot een gedegen audit nog nooit zo groot geweest. ”

intensieve samenwerking tussen de toezichthouder en de auditor van de financiële instelling. Anderzijds wordt aangedrongen op de bewaking van de kwaliteit van het werk van de auditor.

Internationaal kan worden verwezen naar de nieuwe “*Core principles for effective banking supervision*” uitgevaardigd in september 2012 door het Bazelcomité. De samenwerking tussen de toezichthouder en de auditor dient versterkt door het organiseren van een periodiek overleg tussen beiden. De auditor dient de toezichthouder op de hoogte te houden van het niet naleven van wettelijke verplichtingen, fundamentele zwakheden in de financiële rapportering en andere belangrijke elementen waarvan zij menen dat deze van belang kunnen zijn voor de toezichthouder. Inzake kwaliteitsbewaking dient de toezichthouder de mogelijk te hebben de aanstelling van de auditor ongedaan te maken ingeval van onvoldoende expertise, onafhankelijkheid of het niet respecteren van professionele standaarden. Ook dient toegezien op een externe of interne rotatie van auditors. Het Bazelcomité is momenteel ook haar “*Supervisory guidance on external audit*” aan het actualiseren waarin deze principes meer gespecificeerd zullen worden.

In België is de samenwerking tussen de toezichthouder en de auditor al sinds de jaren dertig structureel georganiseerd. Met ons model van samenwerking – de medewerking aan het prudentieel toezicht – waarin reeds voorzien wordt in periodiek overleg en informatie-uitwisseling, zowel door financiële verslaggeving als door de signaalfunctie, hebben we dus een voorsprong op deze internationale evolutie. Ons model van samenwerking is eerder uniek in de zin dat we dezelfde intensiteit van samenwerking slechts terugvinden in een zeer beperkt aantal landen zoals Zwitserland en Luxemburg.

Naar aanleiding van het 75-jarig bestaan van het Instituut van de Revisoren Erkend voor de Financiële Instellingen, geïnitieerd in 1937 en formeel opgericht in 1940, heeft Professor Helma DE SMEDT de geschiedenis te boek gesteld van de beroepsvereniging van erkende bedrijfsrevisoren en de samenwerking tussen de auditors en de toezichthouder (Helma DE SMEDT, *1935-1940 Terugblik op de oorsprong en evolutie van de rol en de functie van de erkende revisoren en op de bijdrage van hun Instituut aan het prudentieel toezicht in België, Instituut van de Bedrijfsrevisoren erkend door de Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen*, 2010). Net zoals nu nagedacht wordt over het optimale toezicht op de financiële instellingen is de samenwerking ontstaan naar aanleiding van de grote economische crisis van de jaren dertig. Het boek beschrijft ook hoe het beroep, op initiatief van de toezichthouder of de vereniging, over de jaren heen geëvolueerd is om zich aan te passen aan de noden van een modern toezicht.

Naar aanleiding van de invoering van het *twin-peaks*-model werd ook de samenwerking tussen de toezichthouder en de erkende revisoren herbekeken. Op 21 december 2012 publiceerde de NBB haar nieuwe circulaire aangaande de medewerkingsopdracht van de erkende commissarissen aan het prudentieel toezicht. Fundamenteel

werd er niets gewijzigd aan het takenpakket dat de erkende commissaris dient uit te voeren (naast de attestering van de jaarrekening in zijn privaatrechtelijke opdracht):

- de bevestiging van de volledigheid en juistheid van de periodieke rapportering van de financiële instelling aan de toezichthouder;
- de beoordeling van het geheel van de interne controlemaatregelen om een redelijke zekerheid te verschaffen over de betrouwbaarheid van de financiële en prudentiële verslaggeving en het geheel van de interne controlemaatregelen gericht op de beheersing van de operationele activiteiten; en
- de uitvoering van een signaalfunctie.

Specifiek wat deze laatste opdracht betreft, werd voorzien in een efficiënte informatie-uitwisseling tussen de auditor en de toezichthouder, hetgeen volledig aansluit met de nieuwe principes van het Bazelcomité en de noodzaak om een rijkere gedachtewisseling te hebben tussen auditors en toezichthouders.

Inzake het toezicht op de kwaliteit van de auditor kan worden verwezen naar de nieuwe ontwerp-elementen inzake erkenning, zowel deze van de NBB als van de FSMA. Veel meer dan vroeger zal hierbij voorzien worden in de mogelijkheid om de erkenning in te trekken of niet te verlengen ingeval er zich kwaliteitsproblemen in de samenwerking tussen de auditor en de toezichthouder voordoen of indien de auditor onvoldoende opleiding heeft gevolgd voor zijn specifieke sector.

In het kader van het door de financiële crisis beproefde toezichtsmodel en de rol van zowel toezichthouders als auditors kunnen deze beide evoluties, met name een nauwere samenwerking tussen de toezichthouder en de auditor en een verhoogd toezicht op de kwaliteit van de medewerking van de auditor door de toezichthouder, alleen maar worden toegejuicht.

Prof. dr. EDDY WYMEERSCH

Professor emeritus Universiteit Gent
Voorzitter Public Interest Oversight Board

Een blik op de ruimere omkadering van het auditberoep

De zestigste verjaardag van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren is een heuglijk feit: stabiliteit bewijst deugdelijkheid. Het Instituut heeft dat over al die tijd aangetoond en is een gevestigde waarde in de Belgische samenleving geworden. Ofschoon thans vrij grondige wijzigingen van het beroep van bedrijfsrevisor voor de deur staan, is het een ruim gedeelde overtuiging dat de essentie van de functie ongewijzigd zal blijven.

“Ofschoon thans vrij grondige wijzigingen van het beroep van bedrijfsrevisor voor de deur staan, is het een ruim gedeelde overtuiging dat de essentie van de functie ongewijzigd zal blijven.”

De Belgische bedrijfsrevisoren leven in de eerste plaats in een Belgisch verband, dat evenwel toenemend wordt bepaald door de Europese ontwikkelingen. Ofschoon minder drastisch dan oorspronkelijk gepland, zullen de op komst zijnde Europese richtlijnen de activiteit van de bedrijfsrevisoren en van hun beroepsorganisatie wezenlijk beïnvloeden. Gelet op de wereldwijde context waarin heel wat bedrijfsrevisoren bedrijvig zijn, zullen ook de internationale evoluties hen niet ongemoeid laten: in het kader van de equivalentiebeoordeling tussen landen zullen ook controles vanuit het buitenland, vooral vanuit de Verenigde Staten, op de agenda komen. Vandaar dat het belangrijk is dat ook deze ruimere evoluties kort worden geschetst, te meer daar zij in 2012 aanzienlijke aandacht hebben gekregen.

Het is in deze context dat ik enkele hoofdlijnen zal schetsen van de internationale ontwikkelingen op het stuk van de normering of “*Standard setting*”, zoals deze zich over de laatste tien jaar heeft ontwikkeld.

Het verhaal begint met de ineenstorting van een van de grootste Amerikaanse vennootschappen, met name Enron die de aandacht heeft gevestigd op wezenlijke tekortkomingen inzake externe en interne audit. De eruit voortvloeiende schade is zeer aanzienlijk geweest, niet enkel voor het failliete Enron en diens beleggers inclusief de werknemers, die hun pensioengelden bijna exclusief in Enron hadden belegd. Maar ook voor het auditberoep werd getroffen, in het bijzonder Arthur Andersen, bekend als een van de krachtigste en ook meest innovatieve

auditkantoren, dat definitief in deze crisis ten onder is gegaan. De internationale financiële autoriteiten – IOSCO, SEC, Wereldbank, later vervoegd door BCBS, IAIS en Europese Commissie – hebben toen besloten dat de externe audit steviger omkaderd diende te komen. Voorheen werden de beroepsstandaarden vastgesteld door de Internationale Federatie van de Accountants (IFAC). In 2003 werd een overeenkomst met IFAC gesloten die er op neer komt dat binnen IFAC drie onafhankelijke normatieve organen – PIACs genaamd of “*Public Interest Activity Committees*” worden opgericht die de normen op drie gebieden zouden vaststellen: de auditstandaarden, de gedrags- of ethische code en de standaarden voor opleiding en vorming van de accountants. Deze organen zijn – tot op vandaag – voor de helft samengesteld uit beroepsaccountants, terwijl de andere helft personen zijn die voldoende voeling hebben met het beroep, zonder rechtstreeks bij de audit betrokken te zijn. Drie van de 18 leden zijn zogenaamde “*public members*”, die het ruimere algemeen belang moeten opvolgen. Sinds begin dit jaar zijn de voorzitters van de twee belangrijkste organen onafhankelijke personen.

Het toenmalige systeem was van aard om enigszins aan de oorspronkelijke bezorgdheden tegemoet te komen. Ter verdere versterking van het openbaar belang in de normering werd een internationaal toezichtsorgaan in het leven geroepen, de *Public Interest Oversight Board* (PIOB), dat als taak heeft er op te waken dat het algemeen belang wordt geëerbiedigd in de ontwikkeling van voormelde standaarden. In geval van manifeste tekortkoningen of lacunes in termen van algemeen belang kan de PIOB bemerkingen maken en desnoods zijn bezwaren kan laten blijken. Nochtans is het niet de bedoeling dat de PIOB zelf in de stoel van de “*Standard setters*” gaat plaatsnemen: niet de gedetailleerde formulering, maar de uitkomst ervan kan aanleiding geven tot bezwaren die op het algemeen belang steunen.

De PIOB oefent zijn taak uit onder het toezicht van de *Monitoring Group* (“MG”), een groep van voormelde internationale financiële organisaties en de groepering van nationale toezichthouders inzake accountants, of IFIAR. Deze MG ziet na of de PIOB optreedt ter verwezenlijking van diens doelstellingen, en of de beschikbare middelen, onder meer de financiële middelen, voor de gestelde doelstellingen worden aangewend. Gelet op diens samenstelling hebben de leden van de MG kennis van belangrijke ontwikkelingen in deze materie b.v. in de beursgenoteerde ondernemingen wereldwijd, en kunnen zij waar toepasselijk wijzen op de aandachtspunten in de audit activiteit: zij kunnen deze bezorgdheden aan de PIOB mededelen die er dan rekening kan mee houden in diens eigen actie.

Deze trapsgewijze constructie heeft haar diensten bewezen. Zij steunt op een evenwicht tussen deskundige standaardsetting in de PIACS, onder voorbehoud van een toetsing aan een ruim criterium van algemeen belang doch onder de algemene bewaking van de internationale publieke overheden. Aldus werd vermeden enerzijds dat enkel de belangen van de auditors voorrang zouden krijgen op alle andere overwegingen, en onder meer op het algemeen belang, maar ook dat het algemeen toezicht van de PIOB doelgericht wordt uitgeoefend en rekening houdt

met de bezorgdheden van de internationale financiële autoriteiten, de uiteindelijke bewakers van de algemene economische orde.

Het evenwicht is evenwel niet definitief: in 2012 werden door de MG een ruime consultatie gelanceerd waar onder meer de functiedeling tussen de drie trappen ter sprake werd gebracht. De conclusies van deze consultatie zijn nog niet bekendgemaakt.

De resultaten van deze jarenlange arbeid zijn aanzienlijk. Een zeer belangrijk corpus aan audit regelen werden vastgesteld en worden algemeen beschouwd als de standaard in dit gebied. Ook de Europese wetgever heeft het voornemen om deze regelen verplichtend te maken. De *International Standards on Auditing* of ISAs zijn er het beste, doch niet het enige voorbeeld van. Daarbij wordt het kader geschapen om enkele fundamentele discussies te voeren rond materies als de strekking en inhoud van het "*auditor's report*", een onderwerp dat niet enkel de publieke rapportering van de auditor aanbelangt maar de inhoud van zijn functie vermoedelijk zal herdefiniëren. Op het vlak van de gedragscode wordt het begrip van de onafhankelijkheid van de auditor als kernbegrip uitgewerkt waarbij de Code antwoorden biedt voor eventuele aflijningsvragen. Recent werd hier de behandeling van door de auditor vastgestelde wetschendingen op de agenda geplaatst. In een afzonderlijke comité wordt aandacht besteed aan de kennis- en opleidingsvoorwaarden van de beroepsbeoefenaars, wat een wezenlijke voorwaarde kan uitmaken voor de internationale uitoefening van het beroep en de mobiliteit van de beroepsbeoefenaars. Minder bekend maar over termijn verder uit te bouwen zijn de beroepsregelen voor de "*auditors in business*", dit zijn de accountants die binnen de ondernemingen het accounting- en auditgebeuren in eerste lijn begeleiden, en die dikwijls de eersten zijn in het uitzetten van de juiste beleidslijnen, en waar toepasselijk, de nodige waarschuwingen.

Het hoeft geen verwondering dat de audit nog geruime tijd op veel belangstelling mag rekenen van veel regelgevers over de gehele wereld. Auditors vervullen een onmisbare en cruciale rol in de vertrouwensopbouw, een sleutelbegrip in de financiering van ondernemingen, groot als klein. De financiële markten gaan uit van een betrouwbaar audit toezicht, maar bij twijfels kan dit catastrofale gevolgen hebben voor de waardering van de aandelen, en uiteindelijk leiden tot de ondergang van de onderneming. Recent is deze aandacht voor het werk van de auditor uitgebreid tot de systemische analyses: de het Basel Comité en de *Financial Stability Board* werken aan plannen om de auditor in financiële instellingen actiever te betrekken bij het prudentiële en systemische toezicht. De toekomst van de auditors en van hun beroepsorganisaties zoals het IBR is ongetwijfeld nog voor lange tijd verzekerd.

Hebben meegewerkt aan dit boek – Ont contribué à cet ouvrage

Pierre P. BERGER

Voorzitter van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren van 2007 tot 2010

Pag. 15

André BERT

Voorzitter van het Instituut van de Accountants en de Belastingconsulenten

Pag. 16

Olivier BOUTELLIS-TAFT

Chief Executive de la Fédération des Experts comptables Européens

Pag. 102

Edgar BOYDENS

Voorzitter van de Orde van Vlaamse Balies

Pag. 19

Prof. dr. Herman BRAECKMANS

Gewoon hoogleraar Universiteit Antwerpen

Advocaat te Antwerpen

Pag. 20

Prof. dr. Joël BRANSON

Gewoon hoogleraar Vrije Universiteit Brussel

Bedrijfsrevisor

Pag. 23

Prof. dr. Diane BREESCH

Hoofddocent Vrije Universiteit Brussel

Bedrijfsrevisor

Pag. 26

André BUYSSE

Rechter bij de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen

Pag. 61

Jean-Michel CASSIERS

Président de l'Institute of Internal Auditors Belgique

Pag. 29

Jean-François CATS

Président de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises de 1998 à 2001

Pag. 31

Benoît CEREXHE

Ministre bruxellois de l'Economie, l'Emploi, la Recherche scientifique et le Commerce extérieur, de la Santé, de la Formation des classes moyennes et de la Fonction publique

Pag. 36

Luc COENE

Gouverneur van de Nationale Bank van België

Minister van Staat

Pag. 39

Dr. Bruno COLMANT

Membre de l'Académie Royale de Belgique

Chargé de cours à l'Université catholique de Louvain et à la Vlerick Leuven Gent Management School

Pag. 42

Jean-Marie CONTER

Président de l'Institut Professionnel des Comptables et Fiscalistes agréés

Pag. 47

John CROMBEZ

Staatssecretaris voor de Bestrijding van de Fiscale en Sociale Fraude

Pag. 50

Christine DARVILLE-FINET

Responsable du département juridique de la Fédération des Entreprises de Belgique

Pag. 52

Robert DE BAERDEMAEKER

Président de l'Ordre des Barreaux francophones et germanophone de Belgique

Pag. 56

Guido DE CROOCK

Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Dendermonde

Pag. 58

Luc DE DECKER

Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Antwerpen

Pag. 61

Johan DE LEENHEER

Voorzitter van de Federatie voor Vrije en Intellectuele Beroepen

Pag. 65

Rudy DE LEEUW

Voorzitter van het Algemeen Belgisch Vakverbond

Pag. 68

Jean-Marc DELPORTE

*Président du Comité de direction du Service public fédéral Economie, PME,
Classes moyennes et Energie*

Pag. 71

Grégory DEMAL

Membre du Comité de direction de l'Autorité des services et marchés financiers

Pag. 74

Rudy DEMOTTE

Ministre-Président de la Wallonie et de la Fédération Wallonie-Bruxelles

Pag. 76

Dr. Ingrid DE POORTER

Gastdocent Universiteit Gent

Vrijwillig medewerker Instituut Financieel Recht

Advocaat

Pag. 79

Pierre Alain DE SMEDT

Voorzitter van het Verbond van Belgische Ondernemingen

Pag. 83

Ignace DESOMER

Voorzitter van het Rekenhof

Pag. 86

Prof. dr. Michel DE WOLF

*Président de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises /
Voorzitter van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren
Professeur à l'Université catholique de Louvain et à l'Université de Liège*

Pag. 5

Patrick DE WOLF

*Avocat général à Bruxelles
Coordinateur principal du réseau d'expertise national éco-financier
du Collège des procureurs généraux*

Pag. 90

Filip DIERCKX

Voorzitter van de Belgische federatie van de financiële sector

Pag. 92

Prof. dr. Koen GEENS

*Gewoon hoogleraar Katholieke Universiteit Leuven
Voorzitter van de Hoge Raad voor de Economische Beroepen van 1992 tot 2000*

Pag. 95

Philippe GODFROID

Président de l'Union des Classes Moyennes

Pag. 98

Ivo GOEYENS

Voorzitter van de Nationale Kamer van Gerechtsdeurwaarders

Pag. 100

André KILESSE

*Président de la Fédération des Experts comptables Européens
Président de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises de 2004 à 2007*

Pag. 102

Philippe LAMBRECHT

*Administrateur-Secrétaire général de la Fédération des Entreprises de Belgique
Membre du Conseil Supérieur des Professions économiques*

Pag. 105

Sabine LARUELLE

*Ministre des Classes moyennes, des PME, des Indépendants et de l'Agriculture
Minister van Middenstand, KMO's, Zelfstandigen en Landbouw*

Pag. 107

Marc LEEMANS

Voorzitter van het Algemeen Christelijk Vakverbond

Pag. 110

Thierry LHOEST

Directeur à l'Autorité des services et marchés financiers

Pag. 74

Toon LYSSENS

Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Tongeren

Pag. 112

Jacques MAES

Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Turnhout

Pag. 114

Martin MANUZZI

*Regional Director Europe at the Institute of Chartered Accountants in
England and Wales*

Pag. 116

Prof. dr. Roger MERCKEN

Gewoon hoogleraar Universiteit Hasselt

Pag. 117

Prof. dr. Pascal MINNE

Professeur ordinaire à l' Université libre de Bruxelles

Associé PETERCAM

Pag. 119

Henri OLIVIER

Professeur émérite à l'Université de Liège

Ancien Secrétaire général de la Fédération des Experts comptables Européens

Ancien Secrétaire général de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises

Pag. 122

Kris PEETERS

Minister-president van de Vlaamse Regering

Pag. 125

Robert PEIRCE

*Président honoraire de l'Institut des réviseurs agréés
pour les institutions financières*

Pag. 127

Alfred PENNA

Président de l'Institut des Réviseurs d'Entreprises de 1986 à 1989

Pag. 132

Marc PICKEUR

Board member International Auditing and Assurance Standards Board

Adviseur Nationale Bank van België

Pag. 135

Emmanuel PIETERS

Directeur général a.i. au Service public fédéral Economie, PME,

Classes moyennes et Energie

Pag. 71

Lorette ROUSSEAU

Présidente de la Fédération Royale du Notariat Belge

Pag. 136

Xavier SCHRAEPEN

Ondervoorzitter van het Beroepsinstituut van erkende Boekhouders en Fiscalisten

Pag. 47

Dr. Claus C. SECURS

President Wirtschaftsprüferkammer

Pag. 138

Jean-Paul SERVAIS

Voorzitter van de Hoge Raad voor de Economische Beroepen

Pag. 143

Ludo SWOLFS

Voorzitter van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren van 2001 tot 2004

Pag. 145

Eric THIRY

Président de l'Union Nationale des Professions Libérales et Intellectuelles de Belgique

Pag. 147

Robert TOLLET

Voorzitter van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven

Pag. 149

Steven VANACKERE

Vice-Eerste Minister en Minister van Financiën en Duurzame Ontwikkeling
Pag. 152

Piet VAN BAEVEGHEM

Verslaggever van de Kamer van Verwijzing en Instaatstelling
Adjunct-directeur van de beleidscel van de Minister van Economie van 2004 tot 2007
Pag. 154

Johan VANDE LANOTTE

Vice-Eerste Minister en Minister van Economie, Consumenten en Noordzee
Pag. 156

Prof. dr. Christoph VAN DER ELST

Professor Financial Law Institute Universiteit Gent
en Universiteit Tilburg
Pag. 158

Benoît VANDERSTICHELEN

Vice-Président de l'Institut des Experts-comptables et des Conseils fiscaux
Maître de Conférence à l'Université libre de Bruxelles et professeur à l'ESSF
Pag. 160

Karel VAN EETVELT

Gedelegeerd bestuurder van de Unie van Zelfstandige Ondernemers
Pag. 163

Paul VAN GEYT

Voormalig Adviseur bij de Federale Overheidsdienst Economie
Pag. 165

Karel VAN HULLE

Hoofddocent Katholieke Universiteit Leuven
Head of Unit – European Commission
Pag. 169

Prof. dr. Frans VANISTENDAEL

Professor emeritus Katholieke Universiteit Leuven
Voorzitter van de Hoge Raad voor het Bedrijfsrevisoraat van 1985 tot 1992
Pag. 171

Karel M. VAN OOSTVELDT

Voorzitter van het Instituut van de Bedrijfsrevisoren van 1989 tot 1992

Pag. 174

Prof. dr. Sandra VERBRUGGEN

Vicedecaan onderwijs

Faculteit Economie en Bedrijfskunde aan de HUBrussel

Pag. 177

Frank VERHAEGEN

Voorzitter van het Instituut van de revisoren erkend voor de financiële instellingen

Pag. 180

Prof. dr. Eddy WYMEERSCH

Professor emeritus Universiteit Gent

Voorzitter Public Interest Oversight Board

Pag. 184

*Lijst van de eerste voorintekenaars -
Liste des premiers souscripteurs*

1. Adrien ABSIL	33. Guido DE CROOCK
2. Lieven ACKE	34. Luc DE DECKER
3. Walter AERTS	35. Kris DEGROOTE
4. Pierre P. BERGER	36. Johan DE LEENHEER
5. André BERT	37. Rudy DE LEEUW
6. Paul BLONDEEL	38. Jean-Marc DELPORTE
7. Cecile BONINO	39. Grégory DEMAL
8. Jean-Philippe BONTE	40. Rudy DEMOTTE
9. Rudi BONTE	41. Philip DE PICKER
10. Olivier BOUTELLIS-TAFT	42. Ingrid DE POORTER
11. Edgar BOYDENS	43. Yves DE RONGE
12. Herman BRAECKMANS	44. Suzanne DESILLE
13. Joël BRANSON	45. Pierre Alain DE SMEDT
14. Diane BRESCH	46. Ignace DESOMER
15. André BUYSSE	47. François-Xavier DESTATE
16. Jean-Michel CASSIERS	48. Robert DEVOS
17. Martine CASTIN	49. Anne DE WOLF
18. Jean-François CATS	50. Marc DE WOLF
19. Benoît CEREXHE	51. Michel DE WOLF
20. Karine CERRADA	52. Patrick DE WOLF
21. Lucien CEULEMANS	53. Filip DIERCKX
22. Christine CLOQUET-VANOBBERGEN	54. Ann DIRKX
23. Luc COENE	55. Jean DU JARDIN
24. Bruno COLMANT	56. Thierry DUPONT
25. Jean-Marie CONTER	57. Vincent ETIENNE
26. John CROMBEZ	58. Félix FANK
27. Tom DALEMANS	59. Michel FLAMÉE
28. Christine DARVILLE-FINET	60. Daniel FLORE
29. Robert DE BAERDEMAEKER	61. Ann GAEREMYNCK
30. Ignace DE BEELDE	62. Koen GEENS
31. Jos DE BLAY	63. Raymond GHYSLS
32. Yves DE BRUYN	64. Jacques GODEFROID

65. Philippe GODFROID	103. Kris PEETERS
66. Ivo GOEYENS	104. Robert PEIRCE
67. Jean-François GOFFIN	105. Alfred PENNA
68. Daniel GRUSON	106. Marc PICKEUR
69. Beatrijs HAUTEKEETE	107. Emmanuel PIETERS
70. Jacques HELLIN	108. Sadi PODEVIJN
71. Karen HOFMANS	109. Jacques POTDEVIN
72. Chantal JADOT	110. Gilberte RAUCQ
73. Tom JANSEN	111. Marc RENOUPREZ
74. Dimitar JELIAZKOV	112. H.D. RIJKSE
75. Ann JORISSEN	113. Philippe ROLAND
76. Faska KHROUZ	114. Lorette ROUSSEAU
77. André KILESE	115. Renée RUBINSTEIN
78. Daniel KROES	116. Inge SAEYS
79. Philippe LAMBRECHT	117. Luc SALIËN
80. Sabine LARUELLE	118. Marc SCHEPENS
81. Cindy LAUREYS	119. Arnold SCHILDER
82. Philippe LAWSON	120. Xavier SCHRAEPEN
83. Marc LEEMANS	121. Dr. Claus C. SECURS
84. Patricia LELEU	122. Jean-Paul SERVAIS
85. Geert LENAERTS	123. Philippe SIX
86. Thierry LHOEST	124. Saskia SLOMP
87. Christine LHOSTE	125. Dirk SMETS
88. Patrice LIBIEZ	126. Yvan STEMPIERWSKY
89. Renaud LORIDAN	127. Pascal STROOBANT
90. Toon LYSSENS	128. Ludo SWOLFS
91. Jacques MAES	129. Véronique TAI
92. Martin MANUZZI	130. Eric THIRY
93. Eric MATHAY	131. Greet T'JONCK
94. Roger MERCKEN	132. Robert TOLLET
95. Tom MEULEMAN	133. Ingrid TROUILLEZ
96. Pascal MINNE	134. Martin TURNER
97. Horia NEAMTU	135. Lieven TYDGAT
98. Pierre NICAISE	136. Steven VANACKERE
99. Yves NICOLAS	137. Anne Marike VAN ARKEL
100. Henri OLIVIER	138. Piet VAN BAEVEGHEM
101. Marc-Olivier PÂRIS	139. Bart VAN COILE
102. Gert PEETERS	140. Daniel VAN DAELE

141. Johan VANDE LANOTTE	154. Patrick VAN IMPE
142. Lutgart VAN DEN BERGHE	155. Frans VANISTENDAEL
143. Christoph VAN DER ELST	156. Karel VAN OOSTVELDT
144. Mark VANDERSMISSEN	157. Sandra VERBRUGGEN
145. Benoît VANDERSTICHELEN	158. Philippe VERDONCK
146. Kristian VANDERWAEREN	159. Frank VERHAEGEN
147. Veerle VAN DE WALLE	160. Martine VERLUYTEN
148. Marnix VAN DOOREN	161. Raynald VERMOESEN
149. Karel VAN EETVELT	162. José VILAIN
150. Paul VAN GEYT	163. Francis WALSCHOT
151. Laurent VAN HOYWEGHEN	164. Marleen WILLEKENS
152. Karel VAN HULLE	165. Eddy WYMEERSCH
153. Jos VAN HUUT	

